

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

AALI TOKOMBAYEV'İN KANDUU CILDAR ADLI
MANZUMESİNDE EDATLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İCLAL ŞEKER

GAZİANTEP
HAZİRAN 2014

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

AALI TOKOMBAYEV'İN KANDUU CILDAR ADLI
MANZUMESİNDE EDATLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İCLAL ŞEKER

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. MURAT CERİTOĞLU

GAZIANTEP

HAZİRAN 2014

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**AALI TOKOMBAYEV'İN KANDUU CILDAR ADLI MANZUMESİNDE
EDATLAR**

İCLAL ŞEKER

Tez Savunma Tarihi: 24.06.2014

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç.Dr.Hilmi YAKAR
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylım.

Doç.Dr.Halil İbrahim YAKAR
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Murat CERİTOĞLU
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

(Unvanı, Adı ve SOYADI)

İmzası

Doç.Dr.Murat Ceritoğlu.
Doç.Dr.Hülya Arslan-Erol
Yard.Doç.Dr. Mehmet Soğukömeroğulları

İmza

ÖZET

AALI TOKOMBAYEV'İN KANDUU CILDAR ADLIMANZUMESİNDE EDATLAR

ŞEKER, İCLAL

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı/Yeni Türk Dili Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Murat CERİTOĞLU

Nisan 2014

690 s.

Kanduu Cıldar romanı, Kıpçak grubu Türk lehçeleri arasında yer alan Kırgız Türkçesi ile yazılmış Kırgız edebiyatının önemli eserlerinden biridir. Çarlık Rusya'nın Kırgızlara yaptığı katliam döneminde yaşamış Kırgız şair/yazar Aalı Tokombayev'e ait olan eserin konusu bu katliamlardır. Konusu bakımından böyle önemli bir eser, lehçe çalışmalarında da değerli bir malzeme olmuştur. Çalışmamızda Türk dilinin kapsamlı bir konusu olan edatlar çalışması, eser ile bir araya getirilmiştir. Eserde tespit edilen edatlar, kullanıldıkları yerde kazandıkları anlam ve cümle içerisinde gördükleri görevler dikkate alınarak incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Kanduu Cıldar, Aalı Tokombayev, Edat, Bağlaç, Ünlem

ABSTRACT**PREPOSITIONAL PHRASES IN THE POEM *KANDUU CILDAR* BY AALI TOKOMBAYEV**

ŞEKER, İCLAL

Master Thesis, Turkish Language and Literature /Department of New Turkic
Language

Supervisor: Assoc. Prof. Murat CERİTOĞLU

April 2014

693 p.

Kanduu Cıldar is one of the crucial works of Kyrgyz Literature that is written in Kyrgyz Turkic language belonging to *Kipczak Group Turkish Dialects*. The theme of this work is the massacres and this work is written by Aalı Tokombayev who is Kyrgyz poet/author and lived during the period of massacres attempted by Czardom of Russia to Kyrgyz people. In terms of the theme, this important work has become a valuable text for dialect studies. In this study, preposition that is a comprehensive topic in Turkish language is united with the novel together. In this work, the prepositions determined are analyzed by taking the functions of preps in the sentences and also meanings in the other places into consideration

Key Words: Kanduu Cıldar, Aalı Tokombayev, Prepositions, Conjunctions, Interjections

ÖNSÖZ

“Aalı Tokombayev’in Kanduu Cıldar Romanında Edatlar” adlı bu çalışmanın temel konusunu, Kırgız Edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Aalı Tokombayev’in Kanduu Cıldar romanında yer alan edatların tespiti ve tespit edilen bu edatların örnekler ile açıklanması oluşturmaktadır.

Tezimiz dört bölümden oluşmaktadır. “Giriş” başlığı altında öncelikle Aalı Tokombayev ve eseri Kanduu Cıldar hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra, “Edatlar” ve “Edatların Sınıflandırılması” üzerinde durulmuştur.

İkinci bölüm “Kaynak Özetleri” başlığı taşımaktadır. Bu bölümde, çalışmada sıkça kullanılan belli başlı kaynaklar ve bu kaynakların genel özellikleri ve nitelikleri hakkında bilgi verilmiştir.

“Materyal ve Yöntem” adlı üçüncü bölümde, çalışmaya esas olarak alınan malzeme-metin ve metnin incelenmesinde kullanılan yöntem ve tezin genel düzeninde izlenen yol hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

Dördüncü bölüm “Bulgular ve Tartışma” adını taşımaktadır. Bu bölümde Kırgız Türkçesinde yer alan edatlar, giriş bölümünde belirtilen sınıflandırma çerçevesinde değerlendirilmiş ve inceleme metninde tespit edilen örnekler açıklamalar ile ortaya koyulmuştur. Bölümün devamında ise; “Kanduu Cıldar’da Edatlar” indeksine yer verilmiştir. Bu bölümde metinden verilen cümle örnekleri, sayfa numarası-satır numarası şeklinde gösterilmiştir. Örn: 222-11 (222’nci sayfanın 11’inci satırı).

“Sonuç” başlığı altında Kanduu Cıldar’da yer alan edatlar ile ilgili tespitlerimize ve incelememiz neticesinde ulaştığımız sonuçlara yer verilmiştir.

İncelememiz sırasında yararlandığımız kitap, makale ve bildirimler “Kaynaklar” başlığı altında sıralanmıştır.

Son olarak “Metin” bölümünde tezimizin inceleme metni olan Aalı Tokombayev’in Kanduu Cıldar adlı romanının tamamının transkripsiyonuna yer verilmiştir. Ayrıca burada belirtilmesi gereken bir husus vardır ki; indeks kısmından yararlanılmasını kolaylaştırmak adına tezin bu bölümünde metnin tamamı baştan numaralandırılmıştır.

Gerek ders aşamasında gerekse tez çalışmam sırasında sonsuz sabrını ve desteğini benden esirgemeyen çok değerli hocalarım Doç. Dr. Murat Ceritoğlu’na ve Doç. Dr. Hülya Arslan Erol’a, hayatımdaki en büyük destekçim, sevgili eşim Oğuz Şeker’e teşekkürü bir borç bilirim.

İclal ŞEKER

Nisan, 2014

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
1. GİRİŞ	1
1.1. AALI TOKOMBAYEV VE KANDUU CILDAR MANZUMESİ	1
1.2. ASIL SÖZLER VE YARDIMCI SÖZLER	2
1.2.1. Yardımcı Sözlerin Sınıflandırılması	3
1.2.2. Edatlar	3
1.2.2.1. Çekim edatları	6
1.2.2.2. Bağlama Edatları	9
1.2.2.3. Ünlemler	10
2. KAYNAK ÖZETLERİ	13
3. MATERYAL ve YÖNTEM	15
3.1. Materyal	15
3.2. Yöntem	15
4. BULGULAR ve TARTIŞMA	16
4.1. KANDUU CILDAR'DA YER ALAN ÇEKİM EDATLARI	16
4.1.1. Çekim edatları	16
4.1.1.1. Yalın Hâldeki Sözlere Yanaşan Çekim edatları	16
4.1.1.2. Yükleme Hâlindeki Sözlere Yanaşan Çekim edatları	23
4.1.1.3. Yönelme Hâlindeki Sözlere Yanaşan Çekim edatları	24
4.1.1.4. Çıkma Hâlindeki Sözlere Yanaşan Çekim edatları	27
4.1.2. Bağlama Edatları	32
4.1.2.1. Sıralama Bağlaçları	32
4.1.2.2. Denkleştirme-Karşılaştırma Bağlaçları	34
4.1.2.3. Cümle Başı Bağlaçları	38
4.1.2.4. Kuvvetlendirme Bağlaçları	39
4.1.3. Ünlemler	46
4.1.3.1. Duygu Ünlemleri	47
4.1.3.2. Yönlendirme Ünlemleri	48
4.1.3.3. Seslenme Ünlemleri	49
4.1.3.4. Cevap Ünlemleri	50
4.1.3.5. Gösterme Ünlemleri	51
4.1.3.6. Soru Ünlemleri	52
4.2. KANDUU CILDAR'DA YER ALAN EDATLAR İNDEKSİ	53
4.2.1. Çekim edatları	53
4.2.2. Bağlama Edatları	58
4.2.3. Ünlemler	62

SONUÇ	64
KAYNAKLAR	66
ÖZGEÇMİŞ	69
METİNLER	70

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

a.g.t.: Adı geçen tez

bkz: Bakınız

s. : Sayfa

ss.: Sayfa sayıları

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. AALI TOKOMBAYEV ve KANDUU CILDAR MANZUMESİ

1904 yılında Kemin ilçesinde doğan şair/yazar, 1916 yılında Çarlık Rusyanın Kırgızlara yaptığı zulüm üzerine Ürkün¹ olayında ailesi ile birlikte kaçmak zorunda kalan ve bu kaçış sırasında türlü trajik olaylar yaşayan biridir. Ailesiyle birlikte bu kaçış sırasında beş kardeşinin ölümüne şahit olan şair/yazar, Çin'e göz ettikten sonra da anne ve babasını kaybetmiş ve yalnız kalmıştır.

Taşkent'e yatılı okula giderek, eğitim hayatına burada başlayan Aalı Tokombayev, iyi bir eğitim hayatı ile burada üniversiteden mezun olmuştur. Kırgız Türkçesinin yazı dili olarak kullanıldığı ilk dergi olan "*Erkin Too*" da ilk şiirini yayınlayan Tokombayev, daha sonra "Çalkar" ve "Balka" takma adlarıyla diğer şiirlerini yayınlamıştır.² Kırgız edebiyatının gelişmesi için çok çaba harcayan Tokombayev, "*Biz Kurmandıkka Karşımız (Biz Kurban Vermeye Karşımız)*", "Emgek Gülü (Emek Gülü)", "*Kanduu Cıldar (Kanlı Yıllar)*" gibi ve daha birçok eserin sahibidir.³ Tokombayev'in "*Koşoyevge*", "*Çalkar-Menmin*", "*Menin Ünüm*" ve "*On Cıldık*" gibi eserleri, Çarlık Rusya zamanında milletin uğradığı büyük haksızlıklardan dolayı yeni gelen rejimi övücü niteliktedir. Ayrıca ilk şiirlerini topladığı "Lenin Tuuraluu" adlı eseri de Lenin'in dünyadan vakitsiz göçmesinden duyduğu üzüntü ve insanları onun yolundan yürümeye teşvik etmesini konu alır.⁴

Kırgız Edebiyatının önemli isimlerinden biri olmayı başaran Aalı Tokombayev, 1988 yılında vefat eder.

¹Fusun Kara. (2011). *1916 Kırgız Büyük İsyanı: Ürkün*, Turkish Studies Volume 6/2 Spring 2011.

²Murat Ceritoğlu. (2000). *Aalı Tokombayev ve Kanduu Cıldar İsimli Manzumesi*, Türk Dünyası Araştırmaları, sayı 129.

³Aalı Tokombayev, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>

⁴Murat Ceritoğlu, a.g.m., s.2.

Kanduu Cıdar manzumesi, 1916 yılında Çarlık Rusya'nın Kırgızlara karşı yaptığı büyük katliamı konu alan, iki ciltten oluşan manzum bir eserdir. Rusların yaptığı katliamı anlatan bu eserin ilk baskısı 1935 yılında yapılmıştır. 1947 yılına kadar bu eser dört defa basılmış ve her defasında eser, içerdiği milliyetçilik unsurlarından dolayı toplatılmıştır. 1952 yılında eserin devrin siyasetine uygun şeklinin verilmesi emredilmiş ve 1962 yılında "Tañ Aldında" ismi ile yeniden yayınlanmıştır.⁵

Kanduu Cıdar manzumesi, ilkinde 20 şiir; ikincisinde 19 şiir olmak üzere toplam iki cilt ve 39 şiirden oluşur. Kitaptaki şiirler genellikle dörtlük nazım birimi ile yazılmıştır. Bunun dışında altılık, sekizlik, dokuzluk nazım birimleri de vardır.

1.2. ASIL SÖZLER VE YARDIMCI SÖZLER

Sözler en genel anlamları ile, anlamı ve gramer görevi olan, tek başlarına kullanılan ses veya sesler topluluğudur. Ancak bu tanım kesin olarak bütün ses veya ses topluluğunu içine almaz. Çünkü sözlerin büyük bir kısmı anlamlı olmakla birlikte, bazı sözlerin tek başlarına anlamları ve görevleri yoktur. Bu sözler ancak başka sözlerin varlığı ile hayat bulurlar. Türkiye Türkçesinde sözler, anlam ve vazifelerine göre sınıflandırılırlar. Ancak biz bu sözleri "asıl söz ve yardımcı söz" terimleri ile sınıflandırdık. Bu bölümde sözlerin sınıflandırılması hakkında bazı dil bilimcilerin görüşlerine yer verdikten sonra, kullandığımız asıl söz ve yardımcı söz terimi hakkında bilgi vereceğiz.

Muharrem Ergin, sözleri anlam ve görevleri bakımından "*isimler, fiiller ve edatlar*" olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Ona göre isimler ve fiiller anlamları olan, edatlar ise görevleri olan sözlerdir. İsimlerin ve fiillerin tek tek anlamları vardır ama edatların tek başlarına anlamları yoktur.⁶

Necmettin Hacıeminoğlu, Türkçedeki sözleri menşe, yapı ve hususiyetleri bakımından üç kısma ayırmıştır. Bunlar "*isimler, fiiller ve edatlar*"dır. Bunlardan isimler ve fiillerin başlangıçta kökler hâlindeyken taşıdıkları hususiyetleri mahafaza ettiklerini, sonradan ortaya çıkan edatların ise hem tek hem de yalnız hâldeyken

⁵Murat Ceritoğlu, a.g.m., s.4.

⁶ Muharrem Ergin. (2011). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Yay., İstanbul, ss.216-217.

herhangi bir anlam taşımadıklarını hem de ek almadıkları için ne isimler ne de filler arasına sokulamayan donmuş sözler olduklarını söylemiştir.⁷

Bilgegil, lafızların yargıya kabiliyeti bakımından, sözleri "*isimler, fiiller ve edatlar*" olmak üzere üçe ayırarak, Muharrem Ergin gibi edatları, bağlaçları ve ünlemleri "edatlar" başlığı altında incelemiştir.⁸

Yukarıda dil bilimcilerin yaptıkları tanımlar doğrultusunda sözleri sahip oldukları anlam ve görev bakımından "asıl söz (isim, sıfat, zarf, fiil) ve yardımcı söz (edat, bağlaç, ünlem, yardımcı fiil)" diye iki gruba ayırabiliriz. Asıl sözler, tek başlarına anlamları olan, bir başka söze bağlı olmadan cümle içerisinde var olabilen sözlerdir. Yardımcı sözler ise; tek başlarına hiçbir anlamları ve görevleri olmayan, varlığı başka bir sözün varlığına bağlı olan, sözler arasında ilişkiler kurmaya yarayan sözlerdir. Asıl sözler cümle içerisinde öge olabilirken, yardımcı sözler cümle içerisinde kendi başlarına öge olamayan gramer unsurlarıdır. Türkiye Türkçesinde genel olarak sözler asıl söz ve yardımcı söz olarak değil; anlam ve görevleri bakımından isim, sıfat, zarf, fiil, edat, bağlaç, ünlem olarak sınıflandırılır. Biz tezimizde edatların işlevlerini daha iyi vurgulayabilmek adına sözleri asıl söz ve yardımcı söz olarak ayırdık ve "*Kanduu Cıldar Manzumesinde Edatlar*" adı altında birer yardımcı söz olarak çekim edatları, bağlama edatları ve ünlemleri inceledik.

1.2.1. Yardımcı Sözlerin Sınıflandırılması

Yukarıdaki bölümde asıl söz ve yardımcı sözleri tanımlayıp, aralarındaki farkı belirttikten sonra, bu bölümde dil bilimcilerin birer yardımcı söz olan çekim edatları, bağlama edatları ve ünlemler hakkındaki tasniflerine yer vereceğiz. Biz tezimizde yardımcı sözler olan edat, bağlaç ve ünlemleri, dil bilimcilerin ortak tasniflerine dayanarak "edatlar" başlığı altında birleştirdik.

1.2.2. Edatlar

Bu bölümde, Türk dili incelemelerinde edatların genel tanımı ve sınıflandırılması ile ilgili dil bilimcilerin görüşlerine yer verdikten sonra, sınıflandırılan edatlar hakkında bilgi verilecektir.

⁷ Necmettin Hacıeminoğlu. (1991). *Türk Dilinde Fiiller*. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, s.12.

⁸ K.M.Bilgegil. (1963). *Türkçe Dilbilgisi ve Edabiyat Bilgi ve Teorilerine Giriş*, Güzel İst. Matb., Ankara s.166.

Necmettin Hacıeminoğlu'nun tanımı “*Arapça bir kelime olan edat ‘alet’ ve ‘vasıta’ demektir. Bir gramer unsuru olarak edatlar, tek başlarına manaları olmayıp, ancak cümledeki diğer kelime ve kelime grupları arasında çeşitli münasebetler kurmaya yarayan alet sözlerdir.*”⁹ şeklindedir. Hacıeminoğlu, bu tanımı yaptıktan sonra edatları mana ve vazifelerine göre “*çekim edatları, bağlama edatları, kuvvetlendirme edatları, karşılaştırma-denkleştirme edatları, soru edatları, çağırma-hitap edatları, cevap edatları, ünlem edatları, gösterme edatları ve tekerrür edatları*” diye on sınıfa ayırmıştır. Hacıeminoğlu'nun bu sınıflandırması, diğer dil bilimcilerden farklı olarak alt başlıksız, daha geniş bir sınıflandırmadır.

Muharrem Ergin, edatlar hakkında “*Manaları olmayan, sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir. Tek başlarına manaları yoktur. Hiçbir nesne ve hareketi karşılamazlar. Fakat manalı kelimeler ile birlikte kullanılarak onları desteklemek sureti ile bir gramer vazifesi görürler.*”¹⁰ tanımını yapmıştır. Devamında ise, edatları “*ünlem edatları, bağlama edatları ve çekim edatları*” olarak üç sınıfa ayırmıştır.

Recep Toparlı'nın tanımı “*Tek başlarına anlamları olmayan, kelimeler ve kavramlar arasında anlam ilgisi kurmaya yarayan ve ancak bu görevleri gereği kullanılabilen kelimelere edat denir. Tanımından da anlaşıldığı gibi, onların tek başlarına anlamları yoktur. Bunlar cümle içinde bir anlam bütünlüğü sağlanmasına hizmet ederler.*”¹¹ şeklindedir. Bu tanımın devamında, edatları “*bağlaçlar, çekim edatları ve ünlem edatları*” olmak üzere üç sınıfa ayırmıştır.

Edatlar için “*takı*” kelimesini kullanan Tahsin Banguoğlu, tanım olarak “*İsimlerden sonra gelip onların söz içinde başka unsurlarla ilişkilerini kuran kelimelere takı (postposition) adını veriyoruz.*”¹² şeklinde yapmıştır. Banguoğlu, diğer dil bilimcilerden farklı olarak edat, bağlaç ve ünlemleri edat başlığı altında sınıflandırmamış; bunların her birini birer kelime olarak ayrı başlıklar hâlinde incelemiştir.

Edatların sözlük birimleri arasında apayrı bir yere sahip olduğunu vurgulayan Günay Karaağaç, şu bilgiyi vermiştir: “*Edatlar, bağlı bilgilerin ve ilişkilerin adıdır. Dilde bağımsız olarak var olamayan, yani kendi başlarına kullanılmayan edatlar, söz, söz öbeği ve cümle gibi dil birimleriyle kullanılabilen ve onlara değişik anlam renkleri katan veya onları son çekime*

⁹Necmettin Hacıeminoğlu.(1992). *Türk Dilinde Edatlar*. MEB, İstanbul, s.V.

¹⁰Muharrem Ergin. (2011). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Yay., İstanbul, s.348.

¹¹Recep Toparlı. (2000). *Türk Dili ve Kompozisyon*. Dilek Ofset Matbaacılık, Sivas, s.100.

¹²Tahsin Banguoğlu. (2011). *Türkçenin Grameri*. TDK Yay., Ankara, s.386.

sokan sözlük veya söz dizimi birimleridir."¹³ Bu tanımdan sonra Karaağaç, edatları kullanım biçimlerini, görevlerini göz önüne alarak "*çekim edatları, bağlama edatları ve ünlem edatları*" şeklinde üç gruba ayırmıştır.

Tahir Nejat Gencan, bağlaç ve ünlemleri edat grubu içinde değil; tıpkı Banguoğlu gibi kendi başına birer kelime türü olarak incelemiştir. "İlgeç" olarak adlandırdığı edat tanımını ise; şu şekilde en basit hâli ile yapmıştır: "*Sözcükler, kavramlar arasında anlam ilgisi kurmaya yarayan ve ancak bu görevleri için kullanılan sözcüklere ilgeç denir.*"¹⁴

Zeynep Korkmaz edatlara farklı şekilde yaklaşmış, edat ve bağlaçlar şeklinde ayrı ayrı "görevli kelimeler" başlığı ile incelemiştir. Onun bu görüşüne göre "*Edatlar, yalnız başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hakim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlenin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözlerdir: için, ile, gibi, kadar, doğru, başka, dolayı, beri, ötürü, öte, yana, itibaren, nazaran, vb.*"¹⁵.

Edatlar, Türk dili içinde oldukça kapsamlı ve önemli bir yere sahip olan dil bilgisi unsurlarıdır. Edatların bu denli önemli ve kapsamlı olmasının sebebi, onların kendi başlarına herhangi bir görev teşkil etmemesi ancak kelimeleri, cümleleri birbirine bağlayıp bir bütünü oluşturmada yardımcı olmaları denilebilir. Yukarıdaki tanımlardan da yola çıkarak edatlar hakkında özetle şunlar söylenebilir:

* Edatların kendi başlarına cümle içinde hiçbir anlam ve görevi yoktur. Ancak birlikte kullanıldıkları kelimeler ile anlam ve görev yüklenirler.

* Edatların cümle içerisindeki yerleri her zaman isimden sonradır.

* Edatlar kendilerinden önce gelen isimlere hâl eki yüklenirler.

* Edatlar kelime ve kelime grupları arasında -özellikle yüklem ile- ilişki kurarlar.

Yukarıdaki dilbilimcilerin yaptıkları tasnifler doğrultusunda, edatları görevleri bakımından şöyle sınıflandırabiliriz:

1. Çekim edatları

¹³Günay Karaağaç. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Akçağ Yay., Ankara, ss. 432-433.

¹⁴Tahir Nejat Gencan. (2001). *Dilbilgisi*. Ayraç Yay., Ankara, s. 473.

¹⁵Zeynep Korkmaz. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. TDK Yay, Ankara, ss. 1049-1050.

2. Bağlama Edatları

3. Ünlemler

Çağdaş Türk lehçeleri çalışmalarında da araştırmacıların, -örneğin Ahmet Bican Ercilasun'un "*Çağdaş Türk Lehçeleri Grameri*"adlı eserinde toplanmış olan lehçe çalışmalarında, Ercan Alkaya ve Ahmet Buran'ın *Çağdaş Türk Lehçeleri*adlı eserinde, edatları yukarıdaki tasniflere uygun olarak aynı sınıflandırmalar başlığı altında incelediklerini gördük ve biz de tanımlara bağlı olarak, tezimizde tespit ettiğimiz edatları "*çekim edatları, bağlama edatları ve ünlemler*"başlıkları altında inceledik.

1.2.2.1. Çekim edatları

Edat kavramının terimleri hakkında tutarlı bir görüş mevcut değildir. İngilizce ve Fransızca "postposition" diye adlandırılan bu terim, Türkiye Türkçesi gramerlerinde birçok farklı adla karşılanmıştır. Bir önceki bölümde verilen tanımlarda da değinilen bu konuyu özetleyecek olursak; Muharrem Ergin, Tuncer Gülensoy, A. Von Gabain ve Recep Toparlı çalışmamızda kullanılan eserlerinde görüleceği üzere "*son çekim edatı*", Necmettin Hacıeminoğlu "*çekim edatı*", Zeynep Korkmaz, Kaya Bilgegil "*edat*", Tahsin Banguoğlu "*takı*", Tahir Nejat Gencan ve Jean Deny de "*ilgeç-ilgiç*" olarak adlandırmıştır. Biz de tezimizde "*çekim edatları*" terimini kullanarak tespit ettiğimiz edatları, yanaştıkları sözlerin buldukları durumlarına göre gruplandırdık. Buna göre bu grupları, *yalın hâldeki sözlere yanaşançekim edatları, yükleme hâlindeki sözlere yanaşançekim edatları, yönelme hâlindeki sözlere yanaşançekim edatları, çıkma hâlindeki sözlere yanaşançekim edatları* olarak adlandırdık. Aşağıda da, yine yukarıdaki başlıkta yaptığımız gibi dil bilimcilerin çekim edatları hakkındaki görüşlerine yer verdik.

A.Von Gabain çekim edatları hakkında "*İsimleri, zamirleri ve sayıları takip eden, onlarla sıkı sıkıya bağlı, manalarına göre onlara tabi, fakat gramer bakımından onlara hâkim kelimeler*" olduğu tanımını yapmıştır.¹⁶

Necmettin Hacıeminoğlu çekim edatının tanımını "*İsimlerden sonra gelerek, bağlı olduğu isimle cümlelerin diğer unsurları arasında zaman, mekân, cihet, tarz, benzerlik, başkalık vb. gibi bakımlardan çeşitli ilgiler kuran kelimeler*" olarak yapar.¹⁷ Edatlar hakkında bu tanımları

¹⁶ A. Von Gabain (çev. Mehmet Akalın). (2007). *Eski Türkçenin Grameri*. TDK Yay., Ankara s. 93.

¹⁷Necmettin Hacıeminoğlu, a.g.e., ss. 1-2.

yapan Hacıeminoğlu, çekim edatlarını hâl ekleri ile birleşme durumlarına göre değil; yapı, menşe ve anlam bakımından sınıflandırmıştır.

Muharrem Ergin, çekim edatları hakkında şunları söylemiştir: “*Bunlar işletme eki vazifesi gören edatlardır. İsimlerden sonra gelerek onların çeşitli zarf hâllerini yaparlar. Hâl ekleri ismin nominal hâllerini, isim hâllerini; çekim edatları ise ismin adverbial hâllerini, zarf hâllerini meydana getiriler. Böylece her ikisi de ismi isim dışı münasebete hazırlarlar. İsim bu münasebete hâl ekleriyle doğrudan doğruya isim, çekim edatları ile ise zarf fonksiyonu içine girer. Şu hâlde çekim edatları hâl eklerinin, isim son çekim eklerinin tamamlayıcıları, yardımcıları, onların vazife ortakları durumundadırlar. Eğer isim unsuru bir isimse edatların bir kısmı onun yalın hâli ile birleşir, bir kısmı ise onun bir son çekim şekliyle, bir hâl eki almış şekli ile birleşir. İsim unsuru zamir olduğu takdirde ise bütün edatlar onun muhakkak bir son çekim şekli ile birleşir, yalın hâlini istemezler. Bazı edatlar datif bazı edatlar ablatif, bazı edatlar akuzatif veya genitif hâlleri ile birleşirler.*”¹⁸

Tahsin Banguoğlu, diğer dil bilimcilerden farklı olarak edatlara *takı* adını verir. Onun tanımına göre edatlar isimlerden sonra gelip onların söz içinde başka unsurlar ile ilişkilerini kuran kelimelerdir. Edatların genel tanımını bu şekilde yapan Banguoğlu, daha sonra çekim edatları hakkında şu bilgiyi vermiştir: “*Fiiller nesne olan addan belli son çekimhâlleri istedikleri gibi takılar da ilişki kurdukları addan işleyişlerine göre belli son çekimhâlleri isterler. Buna istem deriz. Türkçede takıların dört türlü istemi vardır. 1. Kim hâli isteyen takılar 2. Kime hâli isteyen takılar 3. Kimden hâli isteyen takılar 4. Adı katkı alan takılar*”¹⁹

Günay Karaağaç, çekim edatları hakkında “*Bir adla birlikte kullanılarak, o ada yer, yön, zaman, şekil, tarz, neden, miktar gibi nitelikler yükleyen, kendisinden sonra gelen eylem veya adı bu niteliklerle niteleyen veya ilişkilendiren son çekimlik bağlı birimlerdir. Sonuna geldikleri sözleri kendi çevresinde toplayıp bir bütün oluştururlar. Çekim edatları, varlık-varlık ve varlık-eylem ilişkilerinin adlarıdır; bu yüzden son çekimlik bağlı birimlerdir ve tek başlarına kullanılamazlar. Türkçenin tarihindeki son çekimlik bağlı birimlerinin büyük bölümü, sonradan ek hâlini almıştır ve uzun sözlü devirler içinde bağlı sözlerden yani edatlardan ekleşmiş olan bu ekler, ad durum ekleri olarak bilinir.*”²⁰ tanımını yapmış ve çekim edatlarını ad durum ekleri ile ilişkilendirmiştir.

Zeynep Korkmaz edatların yapı, kullanılış ve görevleri bakımından üç türlü sınıflandırılabileceğini, kullanılış biçimleri açısından da hâl eklerine bağlı bulduklarını söylemiştir. Korkmaz’a göre “*kullanılış biçimine göre edatlar, eklendikleri ad*

¹⁸Muharrem Ergin, a.g.e., ss.365-366.

¹⁹Tahsin Banguoğlu, a.g.e., s.386.

²⁰Günay Karaağaç. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. TDK Yayınları, Ankara, s. 353.

soylu kelimelerin ya yalın biçimlerinden ya da yönelme, çıkma, ilgi ve vasıta durumu gibi ad son çekimi ile genişletilmiş biçimlerden sonra gelir. İstedikleri durum ekleri açısından edatlar 1. Yalın durum isteyen edatlar 2. Zamirlerden sonra ilgi durumu isteyen edatlar 3. Yönelme durumu isteyen edatlar 4. Çıkma Durumu isteyen edatlar olarak dört gruba ayrılabilir.²¹

Recep Toparlı edatları sınıflandırdıktan sonra, "çekim edatı" diye adlandırdığı grubu şöyle açıklamıştır: "İşletme eki vazifesi gören bu edatlar, isimlerden sonra gelerek onların zarflaşmasını sağlarlar. Türkçede kullanılan çekim edatlarını dört grupta incelemek mümkündür: 1. İsimlerle eksiz olarak birleşen çekim edatları 2. Zamirlerin ve isimlerin yönelme hâleriyle birleşen çekim edatları 3. Zamirlerin ilgi hâleriyle birleşen çekim edatları 4. Zamirlerin ve isimlerin ayrılma hâli ile birleşen çekim edatları".²²

Tuncer Gülensoy, edatları "ünlem, bağlama ve çekim edatları" olarak sınıflandırdıktan sonra, çekim edatları hakkında şu tanımları yapmıştır: "Bu edatlar işletme eki vazifesi gören edatlar olup, isimlerden sonra gelerek onların çeşitli zarf hâllerini yaparlar. Çekim edatları beraber buldukları isim unsurunun sonuna gelir ve onunla birlikte edat grubu adı verilen kelime grubunu meydana getirirler. Türkçede kullanılan çekim edatları şunlardır: a. İsimlerle eksiksiz olarak birleşenler b. Zamirlerin genitif hâlleri ile birleşenler c. İsimlerin ve zamirlerin datif hâli ile birleşenler d. İsimlerin ve zamirlerin ablatif hâli ile birleşenler".²³

Sadettin Özçelik edatları bağlama, son çekim ve soru, cevap, gösterme edatları diye üç gruba ayırdıktan sonra, çekim edatları hakkında şu açıklamayı yapmıştır: "Çekim edatları isim son çekim ekleri gibi kullanılırlar. İsimlerden sonra gelerek zarflar yaparlar. Çekim edatları kullanılışları bakımından dikkat çeker. Bunlar yalın isimlerle kullanılan edatlar, son çekimli fiillerle kullanılan edatlar, İlgi durumu almış zamirlerle kullanılan edatlar, yönelme durumu almış isimlerle kullanılan edatlar ve ayrılma durumu almış isimlerle kurulan edatlar."²⁴

Jean Deny, edatlar hakkında gerekli tanımları yaptıktan sonra onları bir takım sınıflara ayırır. Bunlar; "adların yalın hâlini ve birtakım zamirlerde ilgi hâlini alan edatlar, yönelme hâlini destekleyen edatlar, ayrılma hâlini destekleyen edatlardır".²⁵

Yukarıdaki tanımlardan anlaşılacağı üzere, çekim edatları bir isme bağlı bulunarak, bu ismin belirli bir hal eki almasını zorunlu kılan, Türk dillerinde çok

²¹Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.1061.

²²Recep Toparlı, a.g.e., ss. 101-102.

²³Tuncer Gülensoy, (1994). *Türkçe El Kitabı*. Bizim Gençlik Yay., Kayseri, s. 132.

²⁴Sadettin Özçelik-Münir Erten. (2011). *Türkiye Türkçesi Dilbilgisi*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, ss. 189-190-191.

²⁵Jean Deny. (2012). *Türk Dil Bilgisi*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, s. 531.

işlek kullanılan gramer unsurlarıdır. Yani çekim edatları, kelimeler arasındaki köprüyü hal ekleri sayesinde kurarlar ve bunun için hal eklerinin birçoğunu kullanırlar. Biz de tezimizde tespit ettiğimiz çekim edatlarını, bu edatların bağlandıkları kelimelerin aldığı durumlarına göre gruplandırdık.

1.2.2.2. Bağlama Edatları

Bu edatlar, çekim edatlarından farklı olarak kelimelerden sonra değil; kelime başı veya kelimeler arasında yer alarak, bu kelimeleri birbirine bağlama görevlerinden dolayı "bağlama edatı" adı ile anılmaktadırlar. Bağlama edatlarının tanımı hakkındaki görüşler şu şekildedir:

Muharrem Ergin, bağlama edatları için *“Bunlar kelimedeki küçük dil birlikleri, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil ve mana bakımından birbirine bağlayan, onlar arasında bir irtibat kuran edatlardır. Türkçede aslında bağlama edatı yoktur. Bağlama edatları Türkçede sonradan ve yabancı dillerin tesiri ile ortaya çıkmıştır.”* Tanımını yaptıktan sonra, bu grubu kendi içinde sıralama, denkleştirme-karşılaştırma, cümle başı ve sona gelen edatlar diye ayrı ayrı sınıflandırmıştır.²⁶ Bu tanımın aynısını Tuncer Gülensoy da Türkçe El Kitabı'nda yapmıştır.²⁷

Recep Toparlı bağlama edatlarını “bağlaçlar” adı ile şöyle tanımlamıştır: *“Kelimeler, kelime grupları ve cümleler arasında bir ilgi kuran ve bunları birbirine bağlayan edatlara bağlaç veya bir başka adla bağlama edatları denir. Bu edat da kendi içinde alt başlıklara ayrılır. Bunlar cümle başı edatları, sıralama edatları, karşılaştırma edatları, denkleştirme edatları, sona gelen edatlardır.”*²⁸

Necmettin Hacıeminoğlu, bağlama edatlarının cümleleri veya cümle içindeki kelimeleri ve kelime gruplarını ya mana bakımından ya da şekil itibarıyla birbirine bağlayan sözler olduğunu söylemiş ve bağlama edatlarını cümle başı edatları, asıl bağlama edatları ve denkleştirme edatları olarak üç gruba ayırmıştır.²⁹

Zeynep Korkmaz ise; bağlaç olarak adlandırdığı bağlama edatının, *“söz içinde birden çok kelimeyi, kelime grubunu veya cümleyi birbirine bağlayarak aralarında çeşitli yönlerden ilgiler kuran görevli kelimeler”* olduğunu söylemiştir.³⁰

²⁶Muharrem Ergin, a.g.e., ss. 352-353-354-355.

²⁷Tuncer Gülensoy, a.g.e., ss. 131.

²⁸Recep Toparlı, a.g.e., ss. 101.

²⁹Necmettin Hacıeminoğlu, a.g.e., ss. 112-113.

³⁰Zeynep Korkmaz, a.g.e (2010), ss. 32.

Tahsin Banguoğlu “*bağlam*” adını verdiği bağlama edatları için söz içinde iki kelimeyi, aynı değerde iki cümle unsurunu, iki yargıyı ve bazen da iki paragrafı bağlamaya yarayan kelimeler olduğu tanımını yapmıştır. Banguoğlu, diğer dil bilimcilerden biraz farklı olarak, bağlama edatlarını ulama, ayırtlama, karşıtlama, almaşma, üsteleme, açıklama, salt bağlamlar, yerverme, sebep, sonuç, amaç, şart bağlamları olarak sınıflandırmıştır.³¹

Günay Karaağaç’ın bağlama edatları hakkındaki açıklaması ise şöyledir: “*Sözleri, söz öbeklerini veya cümleleri bir araya getirmeye yarayan son çekimlik bağlı birimlerdir. Bu dil öğelerini bir araya getirip, sıralayıcı ve ya açıklayıcı biçimlerdeki bağlamalardır.*”³² Bu tanımın devamında Karaağaç, bağlama edatlarını “*sıralayıcı ve açıklayıcı*” olmak üzere iki gruba ayırmıştır.

Bağlama edatları çalışmamızın çekim edatlarından sonra önemli bir bölümümü kapsamaktadır. Yukarıdadil bilimcilerin yaptıkları tasniflerde ortak bir sonuca ulaştık ve bağlama edatlarını da tezimizde bu tasnifleri esas alarak kendi içinde gruplandırdık. Buna göre, bağlama edat gruplarını “*sıralama edatları, denkleştirme-karşılaştırma edatları, cümle başı edatları ve kuvvetlendirme edatları*” olarak ayırdık.

1.2.2.3. Ünlemler

Muharrem Ergin, ünlem edatları için şunları söylemiştir: “*Bunlar his ve heyecanları, sevinç, keder, ızdırap, nefret, hayıflanma, coşkunluk vs. gibi ruh hallerini; tabiat seslerini, seslenmeleri; tasdik, red, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır. Ünlemler cümle içinde geçemedikleri, tek başlarına kullanıldıkları zaman yazıda sonlarına umumiyetle ünlem işareti konur.*”³³ Bu tanımdan sonra Ergin, ünlem edatlarını “*ünlemler, seslenme edatları, sorma edatları, gösterme edatları, cevap edatları*” olmak üzere beş gruba ayırmıştır.

Edatları “*son çekim, bağlama ve ünlem edatları*” olarak sınıflandıran Günay Karaağaç, ünlem edatları hakkında şu açıklamayı yapar: “*Ünlemler, değişik ortamlarda çıkarılan insan seslerinden ibarettirler ve değişik duyguları anlatmaya yararlar. Sözlü iletişimde bolca ve rahatça kullanılan ünlem edatları, yazılı kullanım için noktalama işaretlerinden destek alırlar. Yazıda, tek kullanılıyorsa kendilerinden sonra; bir sözle birlikte kullanılıyorsa o sözden*

³¹Tahsin Banguoğlu, a.g.e., ss. 391-392-393.

³²Günay Karaağaç, a.g.e., s. 434.

³³Muharrem Ergin, a.g.e., s. 349.

sonra ünlem(!) işareti konulur.”³⁴ Bu açıklamayı yapan Karaağaç, ünlem edatlarını da kendi aralarında "seslenme, soru ve cevap edatları" diye üç gruba ayırmıştır.

Zeynep Korkmaz, ünlemleri şöyle tanımlar: “Konuşanın korku, sevinç, acıma, şaşkınlık gibi her türlü duygu ve heyecanını etkili ve kısa bir biçimde anlatmaya, seslenmeye, çağırmaya yarayan ve kısmen bağımlı kelimeler sınıfına giren kelime ve kelimelerdir. Ünlemler kendi içinde a. İçe dönük ünlemler b. Dışa dönük ünlemler c. Ses yansımali ünlemler olmak üzere üç ana gruba ayrılırlar.”³⁵

Haydar Ediskun, ünlemler hakkında “Bir heyecanın etkisiyle ağızımızdan çıkarak duygularımızı canlı bir biçimde anlatmaya yarayan kelimelerdir. Genel olarak, insanın herhangi beklenmedik bir olay, görülmedik bir yaratık karşısında konuşamaz duruma geldiği anda ağızımızdan çıkıveren ses ya da seslerdir. Ünlemler asıl ünlemler, ünlem olarak kullanılan kimim isim, sıfatlar ve yansımalar olmak üzere üçe ayrılırlar.”³⁶ açıklamasını yapmıştır.

Tuncer Gülensoy ise ünlem edatları hakkında şu tanımları yapmıştır: “Bir duyguyu, bir düşünceyi anlatan veya bir tabiat sesini, seslenmeleri; tasdik, red, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır. Ünlem edatları, ünlemler, seslenme edatları, sorma edatları, gösterme edatları ve cevap edatları olmak üzere beşe ayrılır.”³⁷

Tahir Nejat Gencan, ünlemler hakkında şunu söyler: “Sert, dokunaklı etkilerler, duygular birden uyanır, coşkulaşır. Coşkunun söze dönüşmesiyle, yani bir coşkunun etkisiyle içten kopup gelen; sevinç, korku, üzüntü, acı, şaşma.. duygularını canlı canlı anlatmaya yarayan sözcüklere ünlem denir. Ünlemler başlıca ikiye ayrılabilir: 1. Çağrı ünlemleri 2. Dokunaklı, duygusal ünlemler”.³⁸

Necmettin Hacıeminoğlu, ünlemlerin takdir, temenni, dua, hayret, teessür, pişmanlık, vb. duyguları ifade eden edatlar diye tanımladıktan sonra, ünlemlerin her türlü duygu ve heyecanı ifade etmek için kullanılan sözler olduğunu söyler. Devamında ise, menşe ve yapı bakımından ya tabiat seslerini taklit suretiyle, ya da hislerin yorumlanarak “ses” şeklinde terennümü neticesinde meydana geldiklerini vurgular.³⁹

³⁴Günay Karaağaç, a.g.e., s.437.

³⁵Zeynep Korkmaz. (2010). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay, Ankara, s. 224.

³⁶Haydar Ediskun. (1993). *Türk Dil Bilgisi (Ses Bilgisi-Biçim Bilgisi-Cümle Bilgisi)*. Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 322.

³⁷Tuncer Gülensoy, a.g.e., s. 130.

³⁸Tahir Nejat Gencan, a.g.e., s. 516.

³⁹Necmettin Hacıeminoğlu, a.g.e., s. 293.

Tahsin Banguoğlu, ünlemler üzerinde uzunca bir açıklama yapmış ve ünlemlerin edat grubu içerisinde değerlendirmemek gerektiğini vurgulamıştır. Açıklaması şu şekildedir: “*Bir duyusu, bir dileği canlı bir şekilde ve bazen tek başına anlatmaya ve bir kimseye seslenmeye yarayan kelimelere ünlem diyoruz. Kullanışta çoğu zaman ünlemden sonra o duygu ve dileği açıklayan bir cümle getiririz. Ünlemler dilde en eski bir kelime sınıfı olup aslında bağlamlar ve takılar (edat) gibi üreme ve devşirme bir kelime topluluğu teşkil etmekte değildiler. Bu sebeple onları edat kelimeler arasında saymak yerinde olmaz.*”⁴⁰

Belirtilmelidir ki zengin bir dil olan Türkçe’de çok fazla ünlem varken; tezimizde beklenen ölçüde karşılaşılmamış, bol örnekler yer verilememiştir. Biz, yine dil bilimcilerin tasniflerini esas alarak ünlemleri *duygu ünlemleri, yönlendirme ünlemleri, seslenme ünlemleri, gösterme ünlemleri, sorma ünlemleri ve cevap ünlemleri* olarak altı gruba ayırdık ve örneklerle açıklamaya çalıştık.

---

⁴⁰Tahsin Banguoğlu, a.g.e., s. 396.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Necmettin Hacıeminoğlu'nun *Türk Dilinde Edatlar* (1992) adlı eseri edatlar üzerine yapılmış ilk ve en kapsamlı çalışmadır. Birçok dil bilimcinin ayrı birer kelime türü olarak incelediği edat, bağlaç ve ünlemleri, Hacıeminoğlu “edatlar” başlığı altında bir arada incelemiştir. Eserde en eski Türkçe metinlerden günümüze kadar var olan edatlar tarihi gelişimleri ve örnekleri ile birlikte açıklanmıştır. Tezimizin konusuna bağlı olarak, kimi Türkçe kökenli edatların tarihi gelişimleri ile edatların sınıflandırılması konusunda eserden faydalanılmıştır.

Muharrem Ergin'in *Türk Dil Bilgisi* (1993) adlı eseri de, Türkçe'nin tarihi gelişimi ve gramer özelliklerinin ayrıntılı olarak incelenmesi bakımından çok önemli bir eserdir. Yazıldığı tarihten günümüze kadar popülerliğini yitirmeyen eser, Türkçenin tarihi gelişimi, ses ve şekil özellikleri, kelime ve cümle yapısı bakımından en geniş bilgileri verir. Tez çalışmamızda, eserden edatların tanımı ve sınıflandırılması konusunda faydalanılmıştır.

K.K.Yudahin (Çev. Abdullah Taymas)'nin *Kırgız Sözlüğü I-II* (1998) adlı sözlüğü, Kırgız Türkçesi çalışmaları bakımından alanında yazılmış en kapsamlı ve en önemli sözlüktür. Tespit ettiğimiz edatların geçtiği cümlelerin Türkiye Türkçesine aktarılması sırasında sözlükten sıkça faydalanılmıştır.

Ünal Zal tarafından 1999 yılında hazırlanmış bir yüksek lisans tezi (basılmamış) olan *Kırgız Türkçesinde Edatlar (Cengiz Aytmatov'un Cemile Romanındaki Edatlar Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma)* adlı eserde, Cemile romanı üzerinden verilen örnekler ile Kırgız Türkçesine ait edatlar incelenmiştir. Tezimizin çekim edatları, bağlama ve ünlem edatlarının açıklanması kısmında eserden faydalanılmıştır.

Gülayım Temiraliyeva'nın 2001 yılında hazırlamış olduğu bir yüksek lisans tezi (basılmamış) olan *Kırgız Türkçesinde Bağlama Edatları* adlı eserde, Kırgız Türkçesine ait bağlama edatları örnekler ile açıklanmıştır. Tezimizin bağlama edatları bölümünde, bu tezden faydalanılmıştır.

Tuncer Gülensoy ve Burul Sağınbayeva'nın birlikte hazırladığı *Kırgız Türkçesi-Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi-Kırgız Türkçesi Sözlük* (2004) adlı sözlük çalışmasından, yine cümlelerin Türkiye Türkçesine aktarılması konusunda sıkça faydalanılmıştır.

Hülya Kasapoğlu Çengel'in *Kırgız Türkçesi Grameri (Ses ve Şekil Bilgisi)* (2005) adlı eseri, tezimizin tamamı boyunca sıkça yararlandığımız bir kaynaktır. Eserde Kırgız Türkçesi ses ve şekil özellikleri en ayrıntılı şekilde incelenmiş ve tezimizde gerek edatların sınıflandırılması gerekse tespit edilen edatların açıklaması sırasında oldukça yararlı olmuştur.

Ercan Alkaya'nın *Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar* (2007) adlı yayınlanmış doktora tezi, Kuzey Grubuna dâhil bütün lehçelerde yer alan edatların incelenmesi, örneklendirilmesi bakımından çok önemli bir eserdir. Eserde, Kuzey grubuna ait edatların neredeyse tamamı tespit edilmiş, her biri köken bilgisi, anlam bilgisi ve kullanışları açısından ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Tezimizde özellikle çekim edatları bölümünde, kaynaktan sıkça faydalanılmıştır.

Ahmet Bican Ercilasun'un editörlüğü ile hazırlanmış olan *Türk Lehçeleri Grameri* (2007) adlı eser, bütün Türk Lehçelerinin ses ve şekil özelliklerinin ayrıntılı olarak incelenmesi çalışmalarını bir araya getiren bir eserdir. Eserde yer alan lehçelerin edatlar, bağlaçlar ve ünlemler bölümünden faydalanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. Materyal

İncelememizde Aalı Tokombayev'in Kanduu Cıldar adlı romanının birinci ve ikinci cildi ve K.K.Yudahin'in Kırgız Türkçesi Sözlüğü asıl kaynak olarak kullanılmıştır.

Edatların tanımı ve sınıflandırılması konusunda, Türk dilbilgisi ve çağdaş Türk lehçeleri alanında yapılmış olan çalışmalardan faydalanılmıştır.

3.2. Yöntem

Tezimizin başlangıcında öncelikle Kırgız Türkçesi alfabesi ile yazılmış olan asıl metin transkribe edilerek, inceleme metni oluşturulmuştur. Daha sonra dil bilimcilerin edatlar hakkındaki tasnifleri esas alınarak, edatlar sınıflandırılmış ve Kırgız Türkçesinde yer alan edatlar bu sınıflar içerisine yerleştirilmiştir. Daha sonra dil bilimcilerin edatlar hakkındaki tasnifleri esas alınarak, edatlar sınıflandırılmış ve Kırgız Türkçesinde yer alan edatlar tespit edilerek bu sınıflar içerisine yerleştirilmiştir.

Tespit edilen ve sınıflandırılan edatlar, buldukları cümle içindeki anlam ve görevleri göz önünde bulundurularak, çeşitli kaynaklardan alınan bilgiler doğrultusunda açıklanmış ve buldukları cümle örnekleri Türkiye Türkçesine aktararak açıklamalara eklenmiştir.

Ayrıca tespit edilen edatların dizin çalışmasına, dördüncü bölümün devamında yer verilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR ve TARTIŞMA

4.1. KANDUU CILDAR'DA YER ALAN EDATLAR

4.1.1. Çekim edatları

Çalışmamızın önceki bölümünde de bahsettiğimiz üzere, çekim edatları tek başlarına anlamı olmayıp, bir kelimeye yanaşıp onu fiil ile ilişkilendiren gramer unsurlarıdır. Bu durumda, edatlar bir kelimeye bağlı olmak zorundadırlar. Birçok dil bilimcinin de ulaştığı sonuçlara göre çekim edatları işlevleri yönünden birtakım durum eklerine göre şekil alırlar.

İnceleme metninde tespit edilen çekim edatları, bağlandıkları kelimelerin aldığı hâl ekine göre sınıflandırılmıştır. Bulunan edatların köken bilgisi üzerinde durulmamış; sadece genel işlevlerinden bahsedilerek, metinde karşılaşılan örneklerin anlamları üzerinde durulmuştur. Metinde Kırgız Türkçesine ait toplam 33 çekim edatı örneğine rastlanmıştır. Bu edatlar, yalın hâl, yükleme hâli, yönelme hâli ve çıkma hâli almış kelimelerden sonra gelerek fiile bağlanmışlardır.

4.1.1.1. Yalın Hâldeki Sözlere Yanaşan Çekim edatları

Boydon

“gibi, olarak, hâlde” anlamı taşıyan bu edat, cümle içinde birlikte taşıdığı kelimeyi, hareketin ne şekilde gerçekleştiğini veya ilişkili olduğu ismin neye benzediğini bildirmek üzere fiile bağlar. “Yalnızca Kırgız Türkçesinde yalın hâlden

sonra kullanılan bir edattır.”⁴¹ İnceleme metninde yalın hâlde karşılaştığımız örneklerde edat, cümleye benzerlik anlamı yüklemiştir.

❖ Oy çirkin, tirüü *boydon* öldüm ee!

(Vah ki vah, diri hâlde öldüm ha!) (Vah ki vah, diri diri öldüm ben!) 570-4472

Boydon edatı, inceleme metni içinde genellikle –GAn eki almış sıfat fiil kelimelerinden sonra karşımıza çıkmıştır. “Edat, -GAn ekli sıfat fiile yanaştığında bağlı bulunduğu asıl fiilin ne şekilde ortaya çıktığını bildirir.”⁴²

❖ Çoçugan *boydon* bir cigit

(Korkmuş gibi bir yiğit) (Korkmuş bir yiğit) 200-3658

❖ Üñküyüşüp turgan *boydon* “uktaştı” cay

(Başlarını eğip durmuş hâlde uyudular işte) (Başlarını eğip uyudular işte)333-6186

❖ Cündörün tıtmalaşıp cegen *boydon*

(Kuşların tüylerini yolup yemiş gibi) 333-6183

❖ Sozgon *boydon* koldorun

(Kollarını uzatmış gibi) 503-3171

Cönündö

“hakkında, üzerine, yönünde” anlamı taşıyan bu edat⁴³, cümle içinde birlikte taşıdığı kelimeyi ilgi bildirmek üzere fiile bağlar. Yani bağlandığı kelimenin ne ile ilgili olduğunu bildirir. Metinde sadece bir defa geçmiş olan edatın zamirden sonra kullanımına rastlanmıştır.

❖ Keçee biz, bul *cönündö* aytpadıkprı?

(Biz geçenlerde bunun hakkında konuşmadık mı?) 172- 3143

⁴¹Ercan Alkaya. (2007). *Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar*. Manas Yayınları, s. 226.

⁴² Murat Ceritoğlu. (2003). *Kırgız Türkçesindeki Edatların Yanaştıkları Sözlerin Durumlarına Göre Sınıflandırılması ve İşlevleri*. Türk Dünyası Araştırmaları sayı: 143, s. 174.

⁴³Tuncer Gülensoy-Burul Sağınbayeva. (2004). *Kırgız Türkçesi-Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi-Kırgız Türkçesi Sözlük*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, s.227.

Menen

Hem yanaştığı eklerin hem de işlevlerinin çeşitli olması sebebi ile diğer edatlardan daha farklı incelenmesi gereken bir edattır. *Menen*, işlevine göre vasıta anlamı taşıyan bir çekim edatı; ayrıca sıralama, birliktelik anlamı taşıyan bir bağlama edatıdır.

Yalın hâl ile yanaştığı kelimeleri vasıta anlamı ile fiile bağlar. “Bu edat araç adları ile kullanıldığında hareketin o araçla gerçekleştirildiğini; kişi adıyla kullanıldığında hareketin o kişi ile gerçekleştirildiğini; zaman zarfları ile kullanıldığında hareketin sürekli gerçekleştiğini; mekân ifade eden sözlere yanaştığında hareketin istikametini bildirir.”⁴⁴

❖ Küyüt *menen* bargamın

(Keder ile doluyum) 519-3478

❖ Carın *menen* maktanba

(Arkadaşın ile övünme) 525-3604

❖ Abay *menen* arcagında kuradı

(Özenle öteki tarafında topladı) 526-3626

❖ “İyman *menen* öölük” dep

(İman ile ölürüz diyip) 554-4175

❖ Bir kezde komuz *menen* küngüröndü

(Bir anda kopuz ile mırıldandı) 568-4431

❖ Culkunsa kayrat *menen* bul kırışkır

(Bu kurt gayretle çırpırsa) 595-4937

❖ Azap *menen* tamgalangan Turkstan!

(Azap ile dalgalanan Türkistan!) 609-5207

---

⁴⁴ Murat Ceritoğlu, a.g.m., s. 178.

❖ Şamal menen dirildegен celekter

(Rüzgâr ile titreyen bayraklar) 613-5281

Bu edatın yalın hâli ile kelimeye bağlı olup yüklendiği bir başka anlam da “hâlinde, şeklinde” olup sıklıkla olmasa da bir takım örnekler ile metinde karşımıza çıkmıştır.

❖ Cutunup, үркүн *menen* armandaşıp

(Atılıp, panik hâlinde selamlaştılar) (Atılıp panikle selamlaştılar) 252-4616

❖ Kaygı *menen* ötkördü

(Kaygı hâliyle yaşadı) (Kaygı ile yaşadı) 504-3182

❖ Curuldaştı hor *menen*

(Toplu hâlde ağlaştılar) 536-3823

❖ Küç *menen* “kuurayşını” okup бүтүп

(Zor hâlde sureyi okuyup, bitirip) (Sureyi zorla okuyup, bitirip) 598-5008

İnceleme metninde, *menen* edatının sıklıkla –Gan sıfat fiil eki almış kelimelerden sonra geldiği örneğine rastlanmıştır. “*Menen*, sıfat-fiil eki –GAN, GOn ile –e rağmen anlamında kullanılır.”⁴⁵

❖ Mariya bir top sözdü aytkan *menen*

(Mariya bir sürü sözü söylemesine rağmen) 583-4730

❖ Kıyanat dayım öküm süргөн *menen*

(Cinayet daima hüküm sürmesine rağmen) 73-1325

Öñdүү

“gibi, benzeri” anlamı taşıyan bu edat, cümle içinde birlikte taşıdığı kelimeyi benzerlik bildirmek üzere fiile bağlar. İnceleme metninde, bu edatın genellikle –

⁴⁵Hülya Kasapoğlu Çengel. (2005). *Kırgız Türkçesi Grameri Ses ve Şekil Bilgisi*, Akçağ Yay., Ankara, s. 333.

GAn, -Gen sıfat fiil eki ile birlikte kullanıldığı tespit edilmiştir. İsmiñ yalın hâlinde sonra ve zamirlerden sonra gelen bir edattır.

❖ Kõñülgõ bir kubanıç kirgen *õñdüü*

(Gönlüme bir sevinç girer gibi) 360-363

❖ Men dağı özün *õñdüü* cigit elem

(Ben de senin gibi bir yığittim) 367-498

❖ Şum acal kelgen *õñdüü* carga takap

(Kurnaz bir ecel gelmiş gibi yanaşıp) 373-617

❖ Kunduz *õñdüü* betegege canbaştap

(Kunduz gibi otlara uzanıp) 400-1110

❖ Cel menen cetken *õñdüü* uzun kulak

(Rüzgâr ile varır gibi Uzun Kulak) 485-2824

❖ Men dağı tün küzötöm degen *õñdüü*

(Ben de gece bekçisiyim demiş gibi) 592-4886

❖ Kancarın acal karmap kelgen *õñdüü*

(Hançerini ecel gelir gibi yakalayıp) 597-4983

Sayın

Bu edat, cümle içinde birlikte taşıdığı kelimeyi “her” anlamı ile yer, zaman bakımından sıra bildirmek üzere fiile bağlar. Yani “Zaman ifade eden sözlerle kullanıldığında, yanaştığı sözün karşıladığı zaman içinde hareketin sürekli gerçekleştiğini bildirir.”⁴⁶ Ancak metinde bunun örneğine rastlanmamıştır.

⁴⁶Murat Ceritoğlu, a.g.m. , s.174.

“Sıfat fiil almış kelimelerden sonra geldiğinde “-dıkça, -dikçe” anlamında devamlılık anlamı taşır.”⁴⁷ Metinde de sadece bu anlamda kullanılmış örnekleri tespit edilmiştir.

❖ Ört keçken *sayın* öçöşkön

(Yangın geçtikçe hırslandı) 447-2064

❖ Körgön *sayın* cekteymin

(Gördükçe ondan nefret ediyorum) (Onu gördükçe ondan nefret ediyorum) 476-2660

Sımal

Benzerlik, karşılaştırma bildirmek amacı ile “gibi” anlamı taşıyarak, kelimeyi fiile bağlar. Metinde tek bir örneğine rastlanmıştır. Bu edatın, sıfat fiil alan kelimelerden sonra kullanımı da aynı anlamda mevcuttur. “Edat, -GAn ekli sıfat fiillere yanaşarak da benzerlik bildirir.”⁴⁸

❖ Duşmanga ilbirs *sımal* atırıldı

(Düşmana Sibirya parısı gibi atıldı) 214-3906

Sıyaktuu

“Benzerlik, gibilik ifade etmek maksadıyla “gibi” anlamı ile kelimeyi fiile bağlar.”⁴⁹ *Sımal* edatı ile eş görevde kullanılmıştır.

❖ Biz *sıyaktuu* korduk tartıp körüppü?!

(Bizim gibi rezillik çekip görmüş mü?!) 40-718

❖ Ölümdü cok *sıyaktuu* körör âlem

(Ölümü yok gibi görür âlem) 446-2040

⁴⁷Ercan Alkaya. (2005). *Karay Türkçesinde Edatlar*. Karadeniz Araştırmaları, Sayı 8, s. 88.

⁴⁸Murat Ceritoğlu, a.g.m. , s.175.

⁴⁹Hülya Kasapoğlu Çengel, a.g.e., s. 335.

- ❖ Too *siyaktuu* et berdi

(Dağ gibi et verdi) 494-2996

Tuuraluu

Tıpkı *cönüindö* edatı gibi, “hakkında, konusunda” anlamı taşıyan bu edat, cümle içinde birlikte taşıdığı kelimeyi ilgi bildirmek üzere fiile bağlar. “Hareketini yansıttığı sözle ilgili olduğunu ifade eder.”⁵⁰ Metinde tek bir örneğine rastlanmıştır.

- ❖ Aytışsın men *tuuraluu* oşol çaldar

(Konusun benim hakkımda o ihtiyarlar) 447-2053

Üçün

Amaç ve sebep bildirmek üzere, kelimeyi fiile “için” anlamı ile bağlayan bir edattır. “Bütün Kuzey Grubu Türk lehçelerinde kullanılan ve kapsamı çok geniş olan bir edattır.”⁵¹ Metinde örneği sıkça mevcuttur.

- ❖ Ak cerden atkıp catkan kankor *üçün*

(Ak yerden havalanıp yükselen yırtıcı için) 31-544

- ❖ Can *üçün*, namıs *üçün*, turmuş *üçün*

(Can için, namıs için, yaşamak için) 42-741

- ❖ Biz *üçün* annın baarı celdet emes

(Bizim için onların hepsi cellat değil) 78-1406

- ❖ Bul *üçün* cannatta bar nurduu beyit

(Bunun için cennette var güzel bir mezartaşı) 138-2516

- ❖ Din *üçün* canım kurman bolsun, deymın

(Din için canım kurban olsun derim) 209-3811

- ❖ Süygön *üçün*, dos *üçün*

⁵⁰Murat Ceritoğlu, a.g.m., s. 175.

⁵¹Ercan Alkaya, a.g.m.(2005), s. 93.

(Seven için, dost için) 525-3607

4.1.1.2. Yükleme Hâlindeki Sözlere Yanaşan Çekim edatları

Boylop

“boyunca” anlamı taşıyan bu edat, ismin yükleme hâlinde başka yalın hâline de gelebilir ancak yalın hâline geldiği örneğe metinde rastlanmamıştır. *Boylop* edatının görevi cümle içinde belirtilen yerin veya zamanın uzunluğunu bildirmektir. “Yanaştığı adı mekan ifadesiyle fiile bağlar.”⁵²

❖ Kalıñ el cardı *boylop* çuruldaştı

(Kalabalık hâlk, sahil boyunca ağlaştı) 138-2507

❖ Bir ciğit tamdı *boylop* cılıp barıp

(Bir yiğit, duvar boyunca eğilerek yürüyüp varıp) 140-2543

Közdöy

“- e doğru” anlamında kullanılan, cümle içinde hangi yöne doğru yönelme olduğunu bildiren bir edattır. İnceleme metninde yalın hâl almış kelimedenden sonra kullanıldığı örneğe de rastlanmıştır.

❖ Çığıştı *közdöy* culunup

(Doğuya doğru atılıp) 14-235

❖ Tereze *közdöy* bir kaktı

(Birisı pencereye doğru vurdu) 130-2371

❖ Cakanı *közdöy* camırap

(Kıyıya doğru toplanıp) 317-5874

❖ Künöstü *közdöy* dürüldöp

(Güneşin aydınlattığı yere doğru yönelip) 319-5921

⁵²Murat Ceritoğlu, a.g.m., s. 177.

Menen

“Menen edatının, Kırgız Türkçesinde zamirlerin yükleme biçimine yaklaştığı görülmektedir. Teklik şahıs *siz* zamiri dışında ve işaret zamirleri, önce yükleme hâli ekini daha sonra *menen* edatını alırlar. *Meni menen, anı menen, munu menen, oşonu menen gibi*”.⁵³

❖ Meniki menen on toguz

(Benimki ile on dokuz) 183-3332

❖ Betme bet anı *menen* süylöşkondöy

(Onunla konuşmuş gibi) 591-4878

Bazı örneklerde, menen edatının zamirlerin eksiz biçimine yanaştığı görülür. “Bu eksizliğin yalın durum olarak değil de, yukarıdaki örneklere de bakılarak yükleme durumu olması daha güçlü bir olasılıktır.”⁵⁴

❖ Köñüldöş Küküş sen *menen*

(Sevgili Küküş seninle) 66-1197

❖ Siz *menen* dos boluşup koştoşom – dep

(Sizinle dost olup vedalaşırım – diyip) 380-750

4.1.1.3. Yönelme hâlindeki Sözlere Yanaşan Çekim edatları

Cete

“-e kadar” anlamı taşıyan bu edat, yanaştığı kelimeyi sınırlama ve zaman bakımından fiile bağlar. “Sınırlama anlamıyla, bir işin, durumun sona erdiği yeri mesafeyi belirterek yer, mesafe sınırlaması yapar. Zaman anlamıyla ise, bir işin veya durumun sona erdiği zamanı belirtip zaman sınırlaması yapar.”⁵⁵ Bu edat örneğine, metinde sadece bir defa rastlanmıştır.

⁵³Hülya Kasapoğlu Çengel, a.g.e., s. 333.

⁵⁴Murat Ceritoğlu, a.g.m., s. 173.

⁵⁵Ercan Alkaya, a.g.e., s.271.

❖ Cigitter kalıñ elge *cete* kelip

(Yiğitler kalabalık hâlka kadar gelip) 256-4687

Cönöp

“-e doğru” anlamında kullanılan bu edat, yönelme hâlimden sonra gelerek hangi yöne yaklaşıldığını bildirmek üzere kelimeyi fiile bağlar. “Yanaştığı söze, bağlı bulunduğu fiilin yöneldiğini bildirir.”⁵⁶

❖ Er Cunuş uzak colgo *cönöp* ketti

(Cunuş uzak yola doğru gitti) 365-457

Çeyin

“-e kadar, -e dek anlamlarında kullanılan edat, zaman ilgisi taşıyan kelimelerden sonra geldiğinde zaman sınırlandırması, mekân ilgisi taşıyan kelimelerden sonra geldiğinde ise mekân sınırlandırması yapar.”⁵⁷ İnceleme metninde edatın sadece zaman sınırlandırması örneğine rastlanmıştır.

❖ Tüşkö *çeyin* çaar ölüktü tazalap

(Öğlene kadar henüz yeni olan ölüyü yıkayıp) 605-5123

Karata

“- e doğru” anlamında kullanılan edatın örneğine metinde bir defa rastlanmıştır. Yanaştığı kelimeyi yön bildirmek üzere fiile bağlar. *Cönöp* edatı ile eş görevdedir.

❖ Oşentip: col *karata* “oyon” salıp

(Oşentip: yola doğru bahadır salıp) 164-2997

Karay

“-e doğru, -e göre” anlamlarında kullanılan bu edat, zaman kavramı taşıyan kelimelerden sonra gelirse o zaman dilimine yönelme; eğer mekân kavramı taşıyan

⁵⁶Murat Ceritoğlu, a. g. m., s. 180.

⁵⁷Ercan Alkaya, a.g.e., s. 292.

kelimelerden sonra gelirse o mekâna doğru yönelmeyi ifade etmek üzere fiile bağlanır.⁵⁸

❖ Kalıñ el üngö *karay* capırıldı

(Kalabalık hâlk, sese doğru yöneldi) 77-1407

❖ Şam kulak calga *karay* capırıldı

(Sivri kulaklı atın yelesine doğru yöneldi) 214-3904

❖ Asmanga *karay* çubalıp

(Göge doğru yükselip) 108-1957

❖ Kaptadı kölgö *karay* bolgonsup sel

(Taşıp gelen sel göle doğru her yere yayıldı) 602-5071

❖ Dagdañdap kölgö *karay* kanat cayat

(Göle kadar yürüyüp kanat açtı) 602-5081

Karşı

Karay edatı ile aynı görevleri üstlenmiş olan bu edat, karşılık, zaman, yönelme anlamları taşır. Bağlandığı kelimeye “- e karşı” anlamı yükler.

❖ Acalga *karşı* turgandık

(Ecele karşı durandık) 469-2510

❖ Kaapırğa *karşı* çıguu mildetibiz

(Kâfire karşı çıkmak vazifemiz) 86-1566

Okşoş

Siyaktuu edatı gibi, birine, bir şeye benzeme anlamında kullanılan bir edattır. Metinde sadece bir defa örneğine rastlanmıştır.

---

⁵⁸Ercan Alkaya, a.g.e., ss. 452-543.

❖ Çaçtarı *okşoş* ele apak karga

(Saçları beyaz karga gibi idi) 596-4961

Taman

Mekâna doğru yönelme bildiren bir edattır. “-e doğru” anlamında kullanılmıştır ve metinde örneğine sadece bir defa rastlanmıştır.

❖ Isıkka *taman* tuurulup

(Sıcağa doğru dağılıp) 111-2011

4.1.1.4. Çıkma Hâlindeki Sözlere Yanaşan Çekim edatları

Arı

“-den sonra, -den itibaren, -den başlayarak, -dan başka, - dan öte” anlamında kullanılan bu edat kelimeyi zaman ya da mekân açısından fiile bağlar. “Yani zaman, mekân ve miktar sınırlaması yapar.”⁵⁹

❖ Balaga coldoş bolsun, kuday *arı*!

(Yavruma yoldaş olsun Tanrıdan başka!) (Tanrıdan sonra yavruma o yoldaş olsun) 93-1697

❖ Mindan *arı* denemde

(Bundan sonra tenimde) 501-3137

❖ Mindan *arı* cüröktö

(Bundan sonra yürekte) 501-3139

Arkı

---

⁵⁹Ercan Alkaya, a.g.e. (2007), s. 108-109.

İlişkili olan kelimeyi zaman bakımından fiile bağlar. “sonra” anlamı taşıyan edatın örneğine inceleme metninde sadece bir defa rastlanmıştır.

- ❖ Kim bilsin mından arkı coldun türün?

(Yolun hâlini bundan sonra kim bilsin?) 246-4496

Başka

“-den başka” anlamında kullanılan bir edattır. “Bu edat kendisiyle aynı grupta ve aynı anlamı taşıyan *bölök*, *bötön*, *öngö*, *özgö* edatları arasında en sık kullanıldığı tespit edilen bir edattır.”⁶⁰ “Başka, dışında, farklı” anlamlarını bildirmek üzere görev alır.

- ❖ Kağazda mından *başka* bolboptur söz

(Defterde bundan başka söz yoktur) 403-1170

- ❖ Közümö mından *başka* bolbodu tüş

(Gözüme bunun dışında bir düş girmedi) 403-1177

- ❖ Senden *başka* canım çok

(Senden başka canım yok) 501-3134

- ❖ Senden *başka* kanım çok

(Senden başka kanım yok) 501-3138

Beri

“- den beri” anlamında kullanılan edat, zaman kavramı taşıyan kelimelerden sonra gelerek zamanın miktarını; mekân kavramı taşıyan kelimelerden sonra gelerek yerin, mesafenin başlangıcını bildirir.

- ❖ Kirpikten *beri* çaynalıp

---

⁶⁰Hülya Kasapoğlu Çengel, a.g.e., s. 339.

(Kirpiklerinden beri körleşip) 49-692

❖ Üç köndön *beri* kalı köç

(Üç günden beri kalabalık göç) 205-3750

❖ Andan *beri* bul üçöö

(Ondan beri bu üç kişi) 553-4157

❖ Köptön *beri* bilinbegen Cunuş da

(Epey zamandan beri bilinmeyen Cunuş) 612-5253

Berki

Beri edatı ile aynı görevde kullanılır.

❖ Taalayga salgılaşkan köptön *berki*

(Kısmete gönderilen kalabalıktan beri) 354-250

❖ Ezelden *berki* salt eken

(Ezelden beri adet iken) 471-2557

Beter

“- den beter, - den fazla anlamlarında kullanılan edatın, fazlalık yönünden miktar ve derece bildirme işlevi vardır.”⁶¹ Kısmen abartı anlamı taşır. İnceleme metninde sadece bir kez örneğine rastlanmıştır.

❖ Er Cunuş andan *beter* şayırlanıp

(Cunuş ondan daha fazla şenlenip) 238-4352

Bölök

“-den başka” anlamında kullanılan bir edattır. *Başka* edatıyla aynı görevlerde kullanılır.

❖ Tört bala cakşı okudu menden *bölök*

⁶¹Murat Ceritoğlu, a.g.m., s.183.

(Benden başka dört çocuk daha iyi okudu) 344-55

Bötön

“-den başka” anlamında kullanılan bir edattır. *Başka, bölök* edatları ile aynı görevlerde kullanılır.

- ❖ Bul kaygı, bizge tüşkön *bötön* kaygı

(Bu kaygı, bize düşen başka bir kaygı) 24-413

- ❖ Nayza bar, andan *bötön* kural kayda..?

(Mızrak var, ondan başka silah nerede?) 255-4660

- ❖ Caş tökpö, kerelenbe, elden *bötön*

(Yaş dökme, direnme hâltkten başka) 568-4427

Erte

“-den önce, -den öte” anlamında kullanılan bu edata Kıpçak grubu lehçeleri arasında bir tek Kırgız Türkçesinde örneğine rastlanmıştır..⁶² İnceleme metninde sadece bir defa örneği geçmiştir.

- ❖ Canıñdan *erte* bezbeseñ

(Canından öte usanmasan) 185-3375

Kiyin

Bu edat, çıkma hâl eki almış kelimelerden sonra gelerek zaman anlamı bildirir.

- ❖ Kanıma andan *kiyin* kancar sungun!

(Kanıma ondan önce hançer vurun) 144-2627

- ❖ Beş küñdön *kiyin* kalıñ kol

(Beş günden sonra kalabalık ordu) 298-5484

- ❖ Tüştön *kiyin* düköndörün açalat

⁶²Ercan Alkaya, a.g.e., s. 331.

(Öğleden sonra dükkânları açılır) 605-5124

Murda

“Önce anlamı taşıyan bu edat, çıkma hâl eki almış kelimelerden sonra gelerek, sıralama bakımından bir öncelik ya da zaman bakımından bir öncelik belirtir.”⁶³ Belirttiği bu öncelik, bağlandığı kelimeye göre değişir.

❖ Er Cunuş attan *murda* uçup cetip

(Cunuş attan önce uçup gidip) 169-3089

❖ Alduular Narınkoldon *murda* kaçıp

(Zenginler Narınkoldan önce kaçıp) 302-5554

Murun

Murda edatı ile eş görevde kullanılır. “Hem murun hem de murda edatı hem çıkma hâl eki almış kelimelerden sonra hem de yalın kelimelerden sonra kullanılabilir.”⁶⁴ Metinde de bu ikisinin örneğine rastlanmıştır.

❖ Al kabar, biyden *murun* uçup cetti

(O haber, hâkimden önce uçup gitti) 61-1103

❖ Biz bolsok, bir kün *murun* tuura salıp

(Biz olsak, bir gün önce tüneğe gönderip) 69-1255

❖ Süylödü, abal *murun* körsötüp:

(Vaziyetten önce gösterip, söyledi:) 163-2964

❖ Cazmıştan *murun* ölbödüm

(Yazgıdan önce ölmedim) 429-1692

Soñ

“sonra” anlamında kullanılan bir zaman bildirme edatıdır.

⁶³Ercan Alkaya, a.g.e., s. 506.

⁶⁴Hülya Kasapoğlu Çengel, a.g.e., s. 342.

❖ Armanduu adam bolgon *soñ*

(Armanduu adam olduktan sonra) 15-242

❖ Köpçülük körüp, turgan *soñ*

(Cemiyeti görüp ayağa kalktıktan sonra) 49-870

❖ Mingen *soñ* aytıñ kim dep kolun aldım

(Ata bindikten sonra adın ne diyip kolundan tuttum) 242-4420

Tartıp

Beri edatı ile aynı görevde kullanılır. İşin, durumun başlangıç zamanını bildiren bir edattır.

❖ Tagdırdın *tartıp* turgan tuzaktarı

(Kaderinden beri durmuş olan tuzakları) 364-444

4.1.2. Bağlama Edatları

Giriş bölümünde bahsettiğimiz üzere, bağlama edatları kelime, kelime grupları veya cümleleri birbirine bağlayan gramer unsurlarıdır. Tek başlarına vazifeleri yoktur ve kendilerinden önceki veya sonraki öğeye bağlanmak zorundadırlar. Daha önce vermiş olduğumuz birçok tasnife bağlı olarak, biz de tezimizde bağlama edatlarını sıralama edatları, denkleştirme- karşılaştırma edatları, cümle başı edatları ve kuvvetlendirme edatları olarak gruplara ayırdık ve bu grup başlıkları altında açıklamaya çalıştık. İnceleme metninde Kırgız Türkçesine ait toplam 22 bağlama edatı örneğine ulaştık ve başlıklarda bunlara yer verdik

4.1.2.1. Sıralama Bağlaçları

Cana

“Yine, daha, mükerreren” anlamlarında⁶⁵ kullanılan *cana* edatı, Kırgız Türkçesinde çok sık karşılaşılan bir edattır. Bu anlamların dışında “ve” anlamı da

⁶⁵ K.K. Yudahin, a.g.e. (I), s. 174.

taşır.⁶⁶ Sıralama bağlaçlarının yüklendiği genel göreve bağlı olarak, kelimeleri, cümleleri birbirine bağlar. Metinde karşılaştığımız örnekler “ve” anlamına kullanılmış örneklerdir.

- ❖ Car bolsuñ naygambarlar *cana* Seyit

(Yar olsun peygamberler ve Seyit) 210-3830

- ❖ Men bildim, coluñ alıs *cana* kıyın

(Anladım, yolun uzak ve zor) 363-410

- ❖ Uşul ır, can azıgım *cana* tamak

(Bu şiir, azıgım ve yemeğim) 388-900

Menen

Daha önce çekim edatları bölümünde de çeşitli görevler ile açıkladığımız *menen* edatı, sıralama bağlacı olarak da “ile” anlamı ile kelimeleri birbirine bağlamak sureti ile metinde sıkça karşımıza çıkmıştır. Biz çalışmamızda *menen* edatını tek bir çekim edatı başlığı ya da bağlama edatı başlığı altında değil; yüklendiği göreve göre ayrı ayrı açıkladık. Aşağıda metinde karşılaştığımız bu edatlar da, *menen* edatının kelime ve ya kelime gruplarını birleştirmede üstlendiği görev ile örneklendirilmiştir.

- ❖ Küküktör *menen* Semetey

(Kuşlar ile Semetey) 67-1215

- ❖ At *menen* Alımkul

(At ile Alımkul) 95-1728

- ❖ Kay biri cuuşañ *menen* kancar sunat

(Birisi makas ile hançer uzatır) 141-2563

- ❖ “Cin, şeytan, acal *menen* tacaal” kelip

(“Cin, şeytan, ecel ile deccal” gelip) 156-2851

- ❖ Kay birler, kolu *menen* başın basat

---

⁶⁶Hülya Kasapoğlu Çengel, a.g.e., s. 318.

(Birileri onun başı ile koluna basar) 154-2809

- ❖ Tün *menenkün* almaşıp peçen ketti

(Gece ile gündüz değişip gitti) 479-2709

- ❖ Çaçı *menen* kaşına

(Saçı ile kaşına) 475-2641

- ❖ Tilsiz catti ceeni *menen* karındaş

(Dilsiz kaldı yeğeni ile kardeşi) 504-4376

- ❖ Sovdep *menen* Mariya da, Cunuş da

(Sovdep ile Mariya da, Cunuş da) 504-5107

4.1.2.2. Denkleştirme - Karşılaştırma Bağlaçları

Arı... arı

“*Arı* edatı günümüz Kırgız Türkçesinde hem zarf hem çekim edatı hem de bağlama edatı görevinde kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesi karşılığı *hem...hem...* demektir. İşlev olarak iki kelimeyi veya iki cümleyi birbirine bağlar; ayrıca karşılaştırma anlamı taşır”.⁶⁷ Bu edata, metinde sadece bir defa rastlanmıştır ve o da kelimeleri birleştirme vazifesi görür.

- ❖ Akılman, *arı* baatır, *arı* çeçen

(Düşünceli, hem kahraman hem akıllı) 376-681

Ce

“Veya, yahut, ya da” anlamlarında kullanılan bu edat, kendisinden sonra gelen kelimelere bağlanır. Kırgız Türkçesinde sık görülen bir edattır. “Bu bağlama edatı

⁶⁷Gülayım Temiraliyeva. (2001). *Kırgız Türkçesinde Bağlama Edatları*. Yüksek lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss. 48-49.

genellikle şart cümlelerinden sonra da kullanılır.”⁶⁸ Metinde karşılaştığımız örneklerden biri de şartlı kelimeye bağlanmıştır.

- ❖ Ölbösöm *ce* kalbasam, azaptı- dep

(Ölmesem ya da kalmasam azabı- diyip) 93-1691

- ❖ Sezbedi oyo çaçkın, *ce* ukkan cok

(Fark etmedi akli dağınık ya da dinleyen yok) 583-4729

Ce... ce

Bu edatın “ya... ya.., ne...ne..” anlamları ile, bağlandıkları kelimeleri karşılaştırma yapmak üzere görevlendirildiği görülür. Edat, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlar.⁶⁹ Örneklerden anlaşılacağı üzere, karşılaştırılan iki unsurun ikisinin de yapılmadığını ya da ikisinden birinin gerçekleştiği anlamına rastlanmıştır.

- ❖ Kalıñ köç *ce* tügönböy, *ce* kutulbay

(Kalabalık göç ya tükenmez ya kurtulmaz) 262-4797

Bu edat sık olmamakla birlikte Türkiye Türkçesindeki *hem...hem..* edatının işlevine sahiptir.⁷⁰

- ❖ *Ce* çette, *ce* mekendirin koinunda emes

(Ne kenarda ne de meskenin ortasında değil) 490-2918

Da... da

Da..da.. edatı, bağlandığı kelimeleri karşılaştırma yapmak üzere fiil ile ilişkilendirir. Örneklerden anlaşılacağı üzere bu edat, cümle içinde bağlandığı her kelimenin gerçekleştirildiği anlamını yükler.

- ❖ Paşaaga at *da* berdik, ton *da* berdik

⁶⁸Gülayım Temiraliyeva, a.g.t., ss. 71-72.

⁶⁹Gülayım Temiraliyeva, a.g.t., s. 74.

⁷⁰Hülya Kasapoğlu Çengel, a.g.e., s. 320.

(Paşaya at da verdik kürk de verdik) 25-441

❖ Akem *da*, men *da* makulbuz

(Babam da ben de razıyız) 119-2160

❖ Bul yerde Alımkul *da*, Cunuş *da* bar

(Bu yerde Alımkul da var Cunuş da var) 210-3835

❖ Alduunun atı *da* aman, başı *da* aman

(Zengin atı da sağ başı da sağ) 285-5221

❖ Alsızdın atı *da* kan, başı *da* kan

(Hâlsizin atı da kan başı da kan) 285-5222

❖ Tün bolso, tañı *da* bar, künü *da* bar

(Gece ise, şafağı da var gündüzü de var) 484-2794

Emes

“Değil” anlamına gelen bu edat, isimlerin olumsuzu için kullanılır.⁷¹ Bazı kiplerin de olumsuzu için kullanılan bu edat, bağlama görevinde, metinde sıkça karşımıza çıkmıştır.

❖ Biz *emes*, kat da kelbes calgız barak

(Biz değil, bir tek kâğıt mektup da gelmez) 26-456

❖ Kaytarat, adam *emes*, maldın izin...

(Adamın değil hayvanın izini takip et) 62-1114

❖ Men *emes*, özüñörgö sak bolgula

(Bana değil kendinize ihtiyatlı olun) 94-1716

❖ Sen *emes*, kazak soldattın

⁷¹K.K.Yudahin,a.g.e., s. 329.

(Sen değil, kazak askerin) 201-3670

❖ Men *emes*, bular elge kabar salar!

(Ben değil bunlar hâlka haber salıyor!) 270-4940

❖ “O Kuday! Tüşüm *emes*, öñüm bolsun

(Ey Tanrım! Hayalim değil gerçeğim olsun) 371-586

❖ Al emi meniki *emes*, senin körüñ

(O benim değil, senin mezarım) 420-1505

Ne... ne..

Metinde sadece bir defa karşımıza çıkan bu edat, “ne..ne..” anlamı ile karşılaştırma yaparak, bağlandığı kelimelerin hiçbirinin gerçekleşmediğini ifade eder.

❖ Öldük *ne*, tirildik *ne*

(Ne öldük, ne de dirildik) 258-4452

Meyli... meyli..

Metinde fazla örneğine rastlamadığımız bu edat, tespit ettiğimiz örneklerde kelimeleri birbirine bağlar. Türkiye Türkçesine karşılık gelen anlamı tam olarak “ister...ister..” dir. Bağlandığı kelime veya cümlelerden önce gelen bu edat, Türkiye Türkçesindeki gibi karşıt kelimeleri birleştirdiği zaman anlam daha da kuvvetlendirilmiş olur.⁷²

❖ *Meyli* orus, *meyli* kırgız, *meyli* kazak

(İster Rus, ister Kırgız, ister Kazak) 354-246

❖ Aytayın, *meyli* kereez, *meyli* cımsal

(Söyleyin, ister gizli olsun, ister vasiyet) 362-405

---

⁷²Gülayım Temiraliyeva, a.g.t., s.115.

4.1.2.3. Cümle Başı Bağlaçları

Al emi

“Ama, o zaman” anlamları olan bu edat, her zaman cümle başında kullanılır.⁷³ Metinde örneğine bir defa rastlanmıştır. “*Al emi* bağlama edatı, kelime ile kelimeyi birleştirmez, cümleleri birbirine bağlar.”⁷⁴

❖ *Al emi* meniki emes, senin körüñ

(Fakat benimki değil senin mezarın) 420-1505

Balkim

Cümle başında kullanılan bu edat, “belki, olabilir, bile” anlamları taşır.⁷⁵ Metinde örneğine fazla rastlanmamıştır.

❖ *Balkim* men bolsom kerek alardın şok

(Belki onların muzipleri benim olmam gerek) 345-83

❖ *Balkim* al ölgönünçö oydon tanbas.

(Belki o ölünceye kadar karara itiraz etmez) 557-423

Ce

Daha önce farklı görevlerinden bahsettiğimiz *ce* edatı, cümle başında kullanıldığında “yoksa” anlamı taşımaktadır. *Ce bolboso* olarak da kullanılır; görevleri aynıdır. Metinde rastladığımız örnekler genellikle soru cümlelerinde geçmiştir.

❖ *Ce* eldin çekte turgan közü beken?

(Yoksa hâlkın sınırdaki bekleyen gözü mü acaba?) 376-674

⁷³Ünal Zal, Ünal Zal. (2001). *Kırgız Türkçesinde Edatlar (Cengiz Aytmatov'un Cemile Romanındaki Edatlar Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma)*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 52.

⁷⁴Gülayım Temiraliyeva, a.g.t., s.28.

⁷⁵K.K.Yudahin, a.g.e., s. 84.

❖ *Ce biylegen cansıñbı*

(Yoksa emreden birisi misin?) 515-3413

❖ *Ce meni aldap, taştap ketti beken*

(Yoksa beni alıp atıp gitti mi?) 580-4672

Ce bolboso

“Yoksa” anlamında kullanılan bir cümle başı edatıdır. Diğerlerinde de olduğu gibi cümle başında kullanılır. Ancak bizim metinde rastladığımız örnek aynı görevi yüklenmiş olsa da bu cümle başında kullanılma kuralına uymaz.

❖ *Alsızdı ce bolboso karakçılar*

(Hâlsizdi yoksa soyguncular) 580-4673

4.1.2.4. Kuvvetlendirme Bağlaçları

Belem

Kırgız Türkçesindeki bele edatı, soru eki *-Mı* ve kuvvetlendirme edatı *ele'* nin birleşmesinden meydana gelir. Bu edat cümlelerin sonunda kullanılır.⁷⁶ Cümleye “acaba” diye soru anlamı yükler. Örneklerde görüldüğü üzere, metinde soru cümlelerinde geldiği cümlelere rastlanmıştır.

❖ *Sultanım, Türkstanga kelet belem?*

(Sultanım, Türkistan'a geliyor mu ki?) 86-1556

❖ *Ak tilek anık kabıl bolot belem?*

(Ak dilek kabul olur mu acaba?) 86-1561

❖ *Han- Kanat kalıñ coogo bardı belem?*

(Kanat Han, kalabalık düşmana vardı mı acaba?) 215-3931

⁷⁶Ünal Zal, a.g.t., s. 64.

- ❖ Caralap, duşman kanın septi *belem*?

(Düşmanın kanını döktü mü acaba?) 261-4774

Beken

Bu edat, *eken* edatının soru eki ile birleşmiş şeklidir. Soru ekinin yer aldığı cümlelerde ekin sonuna gelerek sorunun anlamını pekiştirmekte, şüphe anlamı vermektedir.⁷⁷ Aşağıda metinde rastladığımız örneklerin hepsi soru cümlelerine gelerek anlamı pekiştirme görevi üstlenmiştir.

- ❖ Kalıñ el bul kırğından çıgaar *beken*?!

(Kalabalık hâl, bu zulümden kurtulur mu ki?) 157-2857

- ❖ Kim bilsin, mından arı ötör *beken*?

(Kim bilir, bundan sonra geçer mi ki?) 247-4520

- ❖ Kağınp, kan tükürüp, öldü *beken*?

(Yaralanıp, kan tükürüp öldü mü acaba?) 375-659

- ❖ Bolboso Tentimiştin özü *beken*?

(Yoksa Tentimiştin'in kendisi mi acaba?) 376-673

- ❖ Duşmandar başın kesip saldı *beken*?

(Düşmanlar başını kesip yolladı mı acaba?) 376-680

Beym

Belem edatı ile aynı görevi üstlenmiştir. *Beym* edatı da soru cümlelerinin sonuna gelerek “ki” anlamı ile pekiştirme yapar. Metinde karşılaştığımız örnekler de bu yöndedir.

- ❖ Alarda bilip kaldı *beym*?

(Onlar da bilip kaldı mı ki?) 204-3728

- ❖ Uya bolup kalat *beym*?

---

⁷⁷Hülya Kasapoğlu Çengel, a.g.e., s. 347.

(Yuva olup durur mu acaba?) 569-4444

Da

Da edatı metinde en sık karşılaşılan hatta bütün Türk lehçelerinde en sık karşılaşılan bir pekiştirme edatıdır. Tıpkı Türkiye Türkçesinde olduğu gibi, cümle veya kelime sonuna gelerek anlamı kuvvetlendirdiği görülür. Bu edatın *de'li* şekli yoktur sadece *da'lı* şekli vardır.⁷⁸

❖ Alımkul *da* külüp kolun şiltedi

(Alımkul *da* gülüp kolunu uzattı) 43-773

❖ Canıma kılıç batsa *da*

(Canıma kılıç batsa *da*) 68-1236

❖ Bolso *da* aldımdağı eñ naçar at

(Altımdaki en kötü at olsa *da*) 148-2688

❖ Anton *da* oşolordon arasında

(Anton *da* onların arasında) 171-3123

❖ Cunuş *da* ilbirs sınduu atırılıp

(Cunuş *da* Sibirya parsı gibi atılıp) 174-3173

❖ Surasak orustar *da* bizden naçar

(Sorsak Ruslar *da* bizden kötü) 302-5556

❖ Kañça baatır, too bolso *da* cürögü

(Ne kadar kahraman, dağ olsa *da* yüreği) 374-643

❖ Karısak *da* dos için

(Kocasak *da* dost için) 536-3824

⁷⁸Ayşe Karımşakova. (1989). *Kırgız Tilindegi Ayrım Bölükçölör Cönündö*. Izvestiya akademi nauk Kirgizskoy SSR, NO.2, s. 82.

❖ Aç bolsom *da* ömürgö

(Aç olsam da ömüre) 569-4448

Dagı

“de, dahi” anlamında kullanılan bir edattır. Kırgız Türkçesindeki bu edat her zaman cümlenin ortasında kullanılır ve sonuna geldiği kelimeyi kuvvetlendirir.⁷⁹ Günümüz Kırgız Türkçesinde kullanılan *dagı* edatının Eski Türkçede *takı* olarak kullanıldığını⁸⁰ belirtmekte fayda vardır.

❖ Köpçülük köynögü çok kalsa *dagı*

(Cemiyet gömleği olmasa da) 26-443

❖ Biz *dagı* törölördön küygön canbız

(Biz de efendilerden... canız) 142-2585

❖ Biz *dagı* oşolordon biri bolup

(Biz de onlardan biri olup) 270-4933

❖ “Men *dagı* özünördön kaçkırım” – dep

(“Ben de kendilerinden kaçmışım” diyip) 374-856

❖ Muratın akın *dagı* bar

(Muratın oku bile var) 425-1601

❖ Cigit *dagı* tüş kördü

(Yiğit de düş gördü) 503-3178

❖ Menşevikti *dagı* biröo süylösö

(Menşeviki de biri söylese) 607-5157

Ee

⁷⁹Ünal Zal, a.g.t., s. 65.

⁸⁰Necmettin Hacıeminoğlu, a.g.e., s.

“Memnuniyetsizlik ve can sıkıntısı ifade eden bir nida”⁸¹ anlamı taşıyan bu edat, Türkiye Türkçesine “ha” olarak aktarılabilir.

❖ K m r bolup s nd m *ee!*

(K m r olup s nd m ha!) 570-4469

❖ Oy  irkin, tir u boydon öldüm *ee!*

(Vah ki vah, diri diri öldüm ha!) 570-4472

❖ Kerilip caanı tattı: “ ld n *ee*” dep

(Gerip yayı fırlattı “ ld n ha” diyip) 593-4909

Ele

Eski Türkçeden beri görülen ve bugün diğer  ağdaş Türk yazı dillerinde de kullanılan bu edat, Kırızcada son derece işlek olup sınırlandırma ve pekiştirme anlamı verir. Cümlenin b t n öğelerinin sonuna gelebilmekte ve sonuna geldiği ögenin anlamını kuvvetlendirmektedir.⁸² Ekin ek-fiil olarak kullanımını da mevcuttur.

❖  ın *ele* Alımkuldar kirip barıp

(Gerçekten de Alımkul girip varıp) 261-4777

❖  ın *ele* ak abı? Dep suraştı

(Gerçekten de para mı?) diye sordu 295-5425

❖ Meni sen tamalaşap eğdin *ele*

(Sen dalga geçip benim başımı yere eğdin) 409-1294

❖ Bir cigit,  z n o *ele*  aba berdi

(Bir yiğit kendi kendine öylece çaba gösterdi) 414-1391

❖ Beşim mezigil, oşol *ele* kalaada

( ğle zamanı oldu, o h la şehirde) 605-5131

⁸¹K.K.Yudahin, a.g.e., s. 321.

⁸²H lya Kasapoğlu  engel, a.g.e., s. 346-347.

Eken

Bu edat soru cümlelerinde şüphe ve tereddüt bildirmektedir.⁸³ Ekin ek-fiil olarak kullanım da mevcuttur.

- ❖ Soltonun kalıñ eli kantken *eken*?

(Soltonun kalabalık hâlkı nasıl hareket eder acaba?) 89-1618

- ❖ Kim *eken*, oşol dostu bilbey kaldım?

(O dostu tanımadım, kim ki?) 242-4423

- ❖ Kayda dep, Alım baatır kanday *eken*?

(Nerede, kahraman Alım nerede ki? deyip) 359-336

- ❖ Apake, kanday *eken* ırdagan ır?

(Anne, inleyen o şarkı hani acaba?) 401-1131

Kırgızcada şart ekinden sonra gelen *eken* sözü, cümledeki istek anlamını kuvvetlendirmektedir. Şart cümlelerindeki *eken* edatını, “keşke” kelimesi ile aktarmak mümkündür.⁸⁴

- ❖ Ar dayım cürgön ceriñ bolso *eken* toy

(Yerin daima düğün yeri olsa keşke) 368-529

- ❖ Adil ömür sürsö *eken*

(Adil bir ömür sürse keşke) 561-4303

- ❖ Kum topurak tolso *eken*

(Kum toprak dolsa keşke) 561-4309

- ❖ Tuugan cerde kalsa *eken*

(Doğduğu yerde kalsa keşke) 562-4319

Gana

⁸³ Hülya Kasapoğlu Çengel, a.g.e., s. 345.

⁸⁴ Hülya Kasapoğlu Çengel, a.g.e., s. 346.

“yalnızca, sadece” anlamlarında kullanılan *gana* edatı, sayı ve sıfat türünden kelimelere gelerek onlara küçültme anlamı katar.⁸⁵ Aşağıdaki metinde tespit edilen örneklerde de edatın hem küçültme hem de zarf görevinde sınırlandırma işlevlerine rastlanmıştır.

❖ Aşım bolso malga *gana* bagıngan

(Aşım ise yalnızca yorgunluğa boyun eğen) 46-823

❖ Camalga özüm *gana* tokmok salıp

(Camala sadece kendim tokmak salıp) 64-1145

❖ Bir *gana* kabar berdi atılğan ok

(Yalnız bir haber verdi atılan ok) 292-5358

❖ Sen menen bir ay *gana* moyondaştım

(Seninle yalnızca bir ay kucaklaştım) 444-2011

❖ Bugün *gana* orus menen birigip

(Sadece bugün Rus ile birleşip) 610-5225

Edatın bir başka kullanımı da *tez gana* örneğidir. Metinde bazı örneklerine rastlanan bu kullanım, Türkiye Türkçesine “çabucak, hemen” olarak aktarılmıştır.

❖ *Tez gana* topton ayrılıp

(Çabucak toplantıdan ayrılıp) 203-3710

❖ *Tez gana* oşol boydon atka minip

(Hemen oradan ata binip) 296-5428

❖ *Tez gana* mingen attın başın kesti

(Hemen bindiği atın başını kesti) 368-513

Go

⁸⁵Ercan Alkaya., (2008). *Eski Türkçe –gıña Ekinin Türk Lehçelerinde ve Türkiye Türkçesi Ağzlarındaki Kullanımı Üzerine*, Turkish Studies, Volume 3/4 Summer.

Sonuna geldiği unsura soru anlamıyla birlikte şüphe ifadesi katar. Ayrıca bazı cümlelerde anlatılan düşünceyi tasdikler.⁸⁶ “Herhâlde” anlamıyla kullanılır.

❖ Ataman “sonuñ ceñiş boldu *go*?” dep

(Ataman: “sonun zafer oldu herhâlde” diyip) 164-2995

❖ Orusça bilemin *go* “davay” dedim

(Rusça bilirim ya, “dalay” dedim) 240-4392

❖ Bir birin “öldü *go*” dep

(Birbirine “ öldü herhâlde” diyip”) 275-5025

❖ Dereksiz uyalaşñ cogoldu *go*

(Kardeşin habersizce yok oldu herhâlde) 335-6223

❖ Nikalay taktısınan uçuptur *go*

(Nikalay tahtından uçmuştur muhakkak) 418-1456

Bu edatın metinlerde karşılaştığımız bazı örneklerinde, cümlede tam olarak kendi başına bir anlam katmasa bile o cümleye destek, tasdik yüklediği görülmüştür.

❖ Men dağı mergen elem *go*

(Ben de nişancı idim) 181-3303

❖ Al kezde, bay cardısı çok eken *go*

(Bu kez, zengini fakiri yok idi) 207-3788

4.1.3. Ünlemler

Ünlem edatları, daha önce de belirttiğimiz üzere kendisinden sonra veya önce gelen isimlere bağlı olmak zorunda olan, tek başlarına anlam ifade etmeyip cümle anlamına katkısı olan dilbilgisi unsurlarıdır. Konu hakkında yapılan tasnifleri göz önünde bulundurarak, tezimizde, ünlem edatlarını altı alt başlığa ayırdık ve tespit ettiğimiz örnekleri bu alt başlıklar altında inceledik. Tezimizde ünlemler örneğine

⁸⁶Ayşe Karımşakova, a.g.e., s. 85.

istediğimiz ölçüde değil kısıtlı sayıda rastladık ve elimizden geldiğince bulduğumuz Kırgız Türkçesine ait 17 ünlem edatını açıklamaya çalıştık. Konu hakkında çalışmaların yetersiz olduğu sonucuna ulaştık. Hatta konu hakkında Şükrü Akalın'ın şu sözleri, düşüncemizi destekler niteliktedir. *“Dilimizde özel bir yeri ve işlevi olan, dillerin doğuşuna kaynaklık ettiği ileri sürülen ünlemler, ne yazık ki dil bilginimizin en az işlenmiş konularından biridir. Bildiğimiz kadarıyla ünlemler üzerine monografik bir çalışma yapılmamıştır. Metin üzerindeki dil bilgisi çalışmalarında ünlemler çoğu zaman ihmal edilmiş, bazen de birkaç cümle ile geçiştirilmiştir. Dil bilgisi kitaplarımızda ise, neredeyse en az yer ünlemlere ayrılmıştır.”*⁸⁷

4.1.3.1. Duygu Ünlemleri

Ay

Seslenme edatı *ay* ile karıştırılan bir edattır. Ancak duygu ünlemi olan *ay*, “vay” anlamında kullanılan, memnuniyetsizlik, hayret ve hoşnutsuzluk bildiren bir edattır.⁸⁸ Aşağıdaki örneklerde hayret etme anlamında kullanılmıştır.

❖ Degende, Tölö keyip: “Baldar *ay*!” – dep

(Dediğinde, Tölö kederlenip “Çocuklarım ah!” diye) (Tölö kederlenip “vah çocuklarım vah” diye söylediğinde) 92-1674

❖ Çirkin *ay*, meni bilgen sırdaş bolup

(Vay gidi vay, beni bilen sırdaşım olup) 149-2705

❖ Pristav: “Ay şeytan!”- dep kol şiltedi

(Pristav: “Vay şeytan” diyip el uzattı) 164-2983

O

“ah” anlamında kullanılan ve duygu, sitem ifade eden bir edattır. Bu da yine seslenme edatı ile karıştırılan bir edattır. Bu edat acı ifade eder.⁸⁹ Metinde örneğine çok az rastlanmıştır.

⁸⁷Şükrü Akalın. *Türkiye Türkçesinde Ünlem*, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi.

⁸⁸Hülya Kasapoğlu Çengel, a.g.e., s. 350.

⁸⁹Hülya Kasapoğlu Çengel, a.g.e., s. 351.

- ❖ *O*, adaş, tokla açının alini bilmas

(Ah adaş, o tokla açın hâlini bilmez!) 379-729

Oo

Kimi örneklerde hayret ve sinirlenme ifade eden, kimi örneklerde ise sevinç ve memnuniyet ifade eden bir edattır. Hayret ifade eden cümlelerde “vay be” anlamı oluşurken; kızgınlık, hasret, sitem ifade eden cümlelerde “ah” anlamı oluşur.⁹⁰ Aşağıdaki örnekte sitem anlamı vardır.

- ❖ *Oo* balam tilegim sokpo taşka

(Ah oğlum, dileğimi taş çarpma) 384-829

Oy

Memnuniyetsizlik, acı ve ızdırap bildirir. “oy, vay” anlamında kullanılır.⁹¹ Hatta aşağıdaki örnekten yola çıkarak, Türkiye Türkçesinde “Allah Allah” olarak aktarılabileceği de söylenebilir.

- ❖ *Oy*, çirkin, işenimsiz kaday Aşım!

(Vah ki vah, nasıl da inançsızsın Aşım!) 148-2693

- ❖ *Oy* çirkin, barı kayda!

(Allah Allah, hepsi neredeler!) 278-5091

- ❖ *Oy*, korkunuç aldamaçı tüş

(Vah vah, korkunuç aldatici düş!) 416-1418

- ❖ *Oy* çirkin, bala kaday – bala kaday!

(Allah Allah, çocuk nasıl, çocuk nasıl!) 567-4405

4.1.3.2. Yönlendirme Ünlemleri

Çık

⁹⁰Ünal Zal, a.g.t., s. 15.

⁹¹Hülya Kasapoğlu Çengel, a.g.e., s. 351.

Yönlendirme edatları hayvanları çağırma, yürütme, susturma ve kovma amacıyla kullanılan edatlardır. ⁹²*Çık* edatı Türkiye Türkçesine “hoşt” olarak aktarılabilir. Metinde bu edatlardan tek bir örneğe rastladık. *Çık* edatı köpekleri çağırma için kullanılan bir yönlendirme edatıdır.

- ❖ “*Çık*” dedi ürgön itke çooçun dabış

(Çocuk, ürüyen köpeğe “hoşt” dedi) 583-572

4.1.3.3. Seslenme Ünlemleri

A

Seslenme ünlemleri cümle başında kullanılır. Duygu ve heyecan bildirmezler. Sadece seslenme vasıtası olarak kullanılırlar.⁹³A seslenme ünlemi de bunlardan biridir ve Türkiye Türkçesindeki karşılığı “ey, hey” demektir.

- ❖ A kalkım, Asan ölböy kalbaybı!

(Ey Allahım, Asan ölmeden kalır mı!) 434-1787

- ❖ A baldar:

(Ey yavrularım!) 469-2515

Ay

A edatında olduğu gibi “hey” anlamında kullanılır. Duygu ünlemi olan *ay* edatı ile karıştırılmamalıdır. Seslenme edatlarının genel özelliklerine bağlı olarak; hiçbir ifadesi yoktur sadece nida anlamı taşır.⁹⁴

- ❖ Ay Nurcan üşüdüñ go, mında kelçi? 11-173

O

“Ey” anlamında kullanılan ve metinde sıkça örneğine rastladığımız bir edattır. Diğer seslenme edatlarında olduğu gibi sadece seslenme bildirir ve cümle başında

⁹²Hülya Kasapoğlu Çengel, a.g.e., s. 351.

⁹³Hülya Kasapoğlu Çengel, a.g.e., s. 352.

⁹⁴Muharrem Ergin, a.g.e., s. 350.

yer alır. Bu gibi edatlar umumiyetle seslenen, hitap edilen isimlerle birlikte kullanılırlar.⁹⁵

- ❖ *O*, kurdaş, adamsıñbı, perisiñbi?

(Ey kardaş, adam mısın, peri misin?) 367-492

- ❖ *O*, Cunuş! Sen kaydasın, Nurcan kayda!

(Ey Cunuş, sen nerdesin, Nurcan nerde!) 418-1458

Oy

“oy, vay” anlamında kullanılır. Aşağıdaki örnekten de anlaşılacağı üzere, şaşkınlık ifade eder.

- ❖ Er Cunuş: “*Oy* Alımkul, balasıñbı?”

(Cunuş: “Vay Alımkul, oğlun mu?”) 269-4913

4.1.3.4. Cevap Ünlemleri

Cok

“yok, hayır” anlamında kullanılan bir cevap edatıdır. Cevap edatlarının hepsi tasdik veya red ifade eder ve hepsi tek başına kullanılan, yanındaki kelimeye bağlanmayan edatlardır.⁹⁶ Kırgız Türkçesindeki bu edat da reddetmeyi ifade eder ve cümle başında yer alır.

- ❖ *Cok*, *cok*, -dep dosu- kulak sal

(Yok, yok diyip dostuna kulak ver) 548-4049

Durus

“doğru” anlamında kullanılan bir edattır. Diğer cevap edatlarında olduğu gibi cümle başında tasdik ifade etmek üzere kullanılır.

- ❖ Alımkul şer emespi “*durus*” dedi

⁹⁵Muharem Ergin, a.g.e., s. 350.

⁹⁶Muharem Ergin, a.g.e., s. 351.

(Alımkul cesur değil mi: “Doğrudur” dedi) 92-1668

- ❖ “Durus” dedi suluu kız

(“Doğrudur” dedi güzel kız) 524-3575

Iras

Durus edatı ile aynı görevde kullanılır.

- ❖ *Iras*, baldar, köpöktöy çaş kaldı

(Haklısınız çocuklar, kelebekler gibi yaş döküldü) 47-841

Makul

“Makul, tamam, uygun” anlamında kullanılan bir tasdik edatıdır. Bir nevi “razı olmak” anlamında kullanılır, Yudahin’ in Kırgız Türkçesi sözlüğünde örneği mevcuttur.⁹⁷

- ❖ Şıbırğa, kıydı moldo: “*Makul*”- dedi

(Kıysık sesle “uygundur” dedi) 85-1536

- ❖ *Makul*- dedi kart acal

(Uygundur dedi ihtiyar) 533-3764

Ooba

“evet” anlamında, cümle başında kullanılan bir tasdik edatıdır. İnceleme metninde sadece bir defa rastlanmıştır.

- ❖ *Ooba*, - dedi al kişi

(Evet dedi o kişi) 547-4030

4.1.3.5. Gösterme Ünlemleri

---

⁹⁷K.K. Yudahin, a.g.e., s. 550.

Mına

“İşte” anlamında kullanılan bir gösterme edatıdır. Konuşan kişiye yakın olan birini veya bir nesneyi göstermek için kullanılır.⁹⁸ Metinde karşımıza sıklıkla iki şekilde çıkmıştır. Bunlardan ilki “mına bul - işte bu” anlamıyla; diğeri ise “mına minday - işte böyle” anlamıyla örneğine rastlanmıştır.

- ❖ Akırı *mına minday* toogo çıktı
(Nihayet işte böyle dağa çıktı) 9-138
- ❖ *Mına bul* koldon kırıldı
(İşte bu koldan kırıldı) 181-3311
- ❖ Alımkul *mına minday* talkalanıp
(Alımkul işte böyle parçalayıp) 286-5237
- ❖ Al katta *mına minday* tizgen
(O mektupta işte böyle dizmiş) 296-5446
- ❖ *Mına bul* İvan degen dosubuz – dep
(İşte bu İvan denen dostumuz diyip) 584-4741

Mınakey

“işte” anlamında kullanılan edat, *mına* edatı ile aynı görevdedir. *Mınakey* edatı her zaman cümle başında yer alır.⁹⁹

- ❖ *Mınakey!* Baarıbızga kolun sungan
(İşte! Hepimize kolunu uzatan) 336-6236
- ❖ *Mınakey*, maga dağı bıçak salgan
(İşte, bana dahi bıçak sallayan) 446-2041

4.1.3.6. Soru Ünlemleri

⁹⁸Hülya Kasapoğlu Çengel, a.g.e. , s. 353.

⁹⁹Ünal Zal, a.g.t., s. 31.

Kana

Soru sormak için kullanılan, “hani” anlamına gelen bir edattır. Soru edatlarının örneği hem Türkiye Türkçesinde hem de Kırgız Türkçesinde çok azdır. Biz inceleme metninde soru edatlarının sadece bu örneğine rastladık.

❖ Koş attap bugün *kana* aldırıñbız? 412-134

4.2. KANDUU CILDAR ROMANINDA YER ALAN EDATLAR İNDEKSİ

4.2.1. Çekim edatları

Arı: -den sonra, -den itibaren

93-1697; 247-4520; 347-105; 487-2859; 501-3133, 3135, 3137, 3139; 545-3986; 588-4818

Arkı: sonra

246-4496

Başka: başka

90-1629; 104-1889; 126-2293; 268-4909; 312-5764; 378-711; 403-1170, 1177; 437-1858; 446-2033; 488-2884; 501-3134, 3138, 3140; 522-3553; 548-4053; 554-4170; 588-4824; 598-5006

Beri: -den beri

49-692; 205-3750; 429-1688; 553-4157; 612-5253

Berki: -den beri

354-250; 471-2557

Beter: -den fazla

145-2637; 238-4352

Boydon: gibi, olarak, hâlde

42-739; 45-802; 200-3658; 237-4329, 4338; 296-5428; 302-5552; 332-6162; 333-6183, 6186; 340-6311; 371-569; 462-2361, 2367; 503-3171; 520-3496; 570-4472; 609-5194

Boylop: boyunca

138-2507; 140-2543; 252-4605; 588-4812

Bölök: -den başka

149-2720; 344-55

Bötön: -den başka

24-413; 255-4660; 268-4909; 568-4427; 588-4820

Cete: - e kadar

256-4687; 375-647; 569-4440; 570-4480

Cönöp: -e doğru

365-457

Cönündö: hakkında, konusunda

172-3143

Çeyin: -e kadar, -e kadar

362-392; 605-5123

Erte: -den önce

185-3375

Karata: -e doğru

167-2997

Karay: -e doğru, -e göre

45-800; 70-1264; 77-1407; 108-1957; 175-3188; 214-3904; 228-4165; 233-4263; 271-4952

Karşı: -e karşı

78-1408, 1409; 86-1566; 88-1590; 89-1613; 167-3048; 469-2510; 589-4837; 609-5202

Kiyin: sonra

144-2627; 262-4785; 298-5484; 605-5124

Közdöy: - doğru

14-235; 110-2005; 130-2371; 317-5874; 318-5885; 319-5921

Menen: ile, -e rağmen, hâlde

11-174; 12-198; 15-257; 18-299; 22-376, 377, 383; 23-405; 24-409, 412, 423; 25-432; 29-515; 30-526; 31-548; 37-651; 40-707; 41-722, 731; 46-817, 821, 822; 47-834; 52-924, 925, 927; 57-1031; 58-1043; 62-1109; 66-1197; 70-1257; 71-1277; 72-1300; 73-1320, 1325; 75-1355, 1356; 76-1382; 78-1414, 1423; 81-1462; 83-1497; 84-1528; 85-1538, 1546; 86-1553; 87-1584; 89-1608, 1615; 90-1631; 92-1673, 1677; 95-1718, 1729; 95-1730; 96-1740, 1743; 97-1756; 98-1786; 102-1861; 109-1984; 110-1994, 1995; 111-2012; 113-2044; 116-2108, 2111; 117-2132; 121-2207; 122-2214, 2215, 2217, 2218; 125-2277; 126-2282, 2284, 2300; 132-2392; 135-2460; 137-2493; 139-2529, 2537; 140-2556; 143-2598, 2610, 2611; 144-2618; 146-2666; 149-2719; 151-2745, 2746; 153-2789; 157-2852; 158-2875; 163-2969, 2979; 166-3022, 3030, 3034; 167-3036; 168-3055; 170-3095, 3108; 174-3170; 175-3188; 180-3283, 3287; 182-3316, 3317; 183-3332; 185-3368; 186-3399, 3401; 187-3421; 188-3431; 190-3471; 192-3506; 193-3521; 194-3548; 198-3611, 3613; 199-3639; 200-3656; 205-3742, 3744; 205-3749; 207-3781; 208-3805; 210-3842; 211-3850, 3851; 214-3903, 3908; 214-3913; 215-3918, 3928, 3932; 216-3945; 217-3957; 219-4003, 4009; 223-4080, 4081; 226-4129; 227-4143, 4153; 228-4174; 229-4177, 4180, 4181; 231-4215; 238-4346, 4350; 239-4369; 241-4406; 244-4454; 247-4523; 249-4562; 252-4606, 4607, 4616, 4620; 254-4647; 255-4658; 258-4728; 259-4734; 261-4783; 265-4840, 4848; 267-4885; 270-4939, 4943; 272-4981; 275-5030, 5037; 276-5046, 5047, 5056; 277-5059; 283-5172; 285-5215; 289-5290; 290-5308, 5312; 291-5339; 292-5353; 293-5373; 294-5389; 295-5422; 296-5433, 5437, 5444; 300-5514, 5523; 301-5548; 302-5563; 309-5697, 5703, 5707; 312-5760, 5775; 315-5830; 317-5864,

5873; 318-5894, 5895; 319-5912, 5916, 5917; 320-5932; 327-6075; 331-6149; 335-6216; 337-6259; 338-6275, 6276; 339-6292; 340-6307; 342-25; 345-84; 349-163; 350-164; 356-281; 359-346; 36-365; 367-490; 369-534; 370-565; 373-618; 375-655; 377-686; 379-738; 380-739, 747, 754, 756; 382-787; 386-852, 868; 387-882; 388-895, 902; 389-917; 390-935, 938; 391-953; 393-981, 985, 986, 988; 394-1001, 1002, 1004; 395-1017, 1025, 1026, 1027, 1028, 1032; 396-1046; 397-1059; 399-1108; 402-1150, 1163; 403-1172, 1179; 404-1190; 405-1204, 1206; 406-1223; 408-1269, 1272; 409-1293; 410-1315; 411-1332; 412-1342; 413-1358, 1373; 414-1384, 1392; 415-1405, 1411; 419-1475, 1488; 421-1516, 1521; 426-1634, 1637; 420-1650; 428-1677; 431-1725; 437-1852; 439-1893; 442-1953; 444-2011; 446-2043; 454-2200; 453-2227; 456-2236; 457-2256; 459-2302, 2304; 460-2319, 2321, 2330, 2332; 461-2335; 469-2499, 2501; 472-2565; 475-2625, 2641; 476-2659; 478-2698; 480-2722; 481-2740; 482-2761; 484-2797, 2803; 485-2824; 486-2843; 487-2852; 489-2903; 491-2931, 2932; 497-3049; 500-3106; 501-3124; 503-3169, 3175, 3179; 504-3182; 505-3200; 506-3222; 508-3263, 3275; 511-3323; 514-3378, 3390; 516-3431; 517-3455; 519-3478, 3483; 522-3535; 523-3569, 3571; 525-3600, 3602, 3604; 526-3625, 3626, 3628; 530-3701; 532-3742; 535-3794; 536-3823, 3825, 3827; 539-3879; 541-3910, 3916; 542-3938; 543-3954; 545-3996; 546-4017; 547-4034, 4038; 548-4059; 550-4092, 4093; 553-4151; 554-4169, 4175; 558-4253; 563-4341; 564-4356; 565-4379; 568-4431; 572-4510; 578-4632; 581-4686; 583-4718, 4730; 584-4750; 586-4778, 4782; 587-4805; 591-4873; 591-4878; 594-4936, 4937; 596-4967; 598-5002; 598-5008; 599-5011, 5020; 600-5036; 601-5058; 606-5141; 607-5170; 609-5207; 610-5222, 5225, 5229; 613-5281

Murda: önce

169-3089; 302-5554

Murun: önce

61-1103; 69-1255; 70-1259; 163-2964; 167-3041, 3042; 207-3783; 213-3896; 214-3905; 402-1161; 429-1692; 453-2183, 2195

Okşoş: gibi

596-4961

Öñdүү: gibi

40-700; 342-24; 357-311; 358-320, 322, 324; 360-363; 363-425; 367-498; 371-574, 578; 373-617; 386-867; 400-1110; 403-1180; 405-1209; 410-1317; 414-1382; 415-1413; 420-1514; 432-1745; 485-2813, 2824; 555-4191; 581-4692; 592-4886; 593-4911; 597-4983

Sayın: gibi

143-2599; 257-4696; 447-2064; 476-2660

Sımal: gibi

214-3909

Sıyaktuu: gibi

25-431; 40-718; 41-726; 47-830; 133-2425; 333-6193; 446-2040; 481-2750; 494-2996; 582-4707

Soñ: sonra

15-242; 49-870; 57-1027; 74-1339; 115-2080; 151-2755; 217-3973; 239-4372; 242-4420; 464-2399; 471-2543

Taman: -e doğru

111-2011

Tartıp: -den beri

212-3876; 364-444

Tuuraluu: hakkında

447-2053

Üçün: için

28-497; 31-537, 544; 42-741; 47-845; 58-1044; 59-1052; 60-1077; 69-1251; 75-1364; 78-1406; 80-1441; 86-1567; 89-1610; 99-1807; 113-2053; 138-2516; 141-2568; 182-3320; 183-3342, 3348; 185-3379; 186-3402; 194-3547; 200-3646; 209-

3811; 212-3877; 213-3886; 230-4200; 243-4446; 257-4706; 258-4714; 268-4893; 271-4963; 281-5139; 287-5258, 5259; 296-5440; 311-5746; 320-5929; 348-117, 123; 349-137, 152; 351-182; 355-259; 356-279; 359-343; 366-474; 367-501; 378-715; 413-1365; 419-1479; 420-1504; 444-2008; 446-2031; 447-2059; 458-2286; 469-2506; 472-2558; 487-2866; 493-2970, 2975; 517-3449; 525-3605, 3607; 536-3824; 537-3830, 3842; 538-3864; 539-3872, 3883; 551-4116; 559-4264; 564-4358; 577-4623; 581-4698; 589-4832; 593-4901; 601-5051, 5055; 608-5188; 609-5194, 5200, 5206

4.2.2. Bağlama Edatları

Al emi: ama, o zaman

420-1505

Arı..arı: hem..hem

376-681

Balkim: belki

345-83; 557-4235

Beken: ki, acaba

17-289, 291; 21-364, 365, 367; 51-911; 54-967; 81-1468; 144-2616, 2617, 2619; 148-2696; 157-2857, 2858, 2860; 172-3137; 235-4288; 247-4520, 4521, 4523; 248-4532, 4533, 4535; 249-4550; 257-4700; 289-5291, 5293; 375-658, 659, 661, 662, 664; 376-368, 665, 666, 668, 669, 670, 672, 673, 674, 676, 677, 678, 680, 682; 377-684, 686, 688, 689, 690, 691, 693, 694, 701; 378-704, 705, 706, 708; 396-1047; 406-1240; 412-1341, 1343; 423-1556; 500-3115; 507-3242; 522-3549; 557-4231; 580-4671, 4672, 4674; 588-4822; 610-5517

Belem: acaba

86-1555, 1556, 1557, 1559, 1560, 1561, 1563; 140-2547; 148-2687, 2689, 2690, 2692; 149-2707; 151-2748; 168-3061; 177-3221; 215-3931, 3932; 240-4394; 255-4668; 261-4773, 4774; 261-4776; 279-5106, 5112; 393-989

Beym: ki

14-231; 204-3728; 569-4444

Cana: ve, yine

210-3830; 363-410; 605-5132

Ce: ya da, yoksa

27-465, 467; 93-1691; 215-3934; 242-4434; 284-5194, 5198; 286-5230; 339-6304;
350-171; 376-670; 515-3413; 580-4672; 583-4729

Ce bolboso: yoksa

577-4621; 580-4673

Ce..ce: ya..ya

262-4797; 353-233; 479-2702; 490-2918

Da: da

2-17; 5-60, 72; 6-90; 7-111; 10-157; 25-442; 26-444, 456, 457; 28-483; 31-551; 32-566; 42-749; 43-773; 45-797; 47-838; 48-853; 54-962; 59-1059; 60-1071; 61-1098; 62-1121; 63-1131; 67-1219; 68-1231, 1232, 1234, 1235, 1236, 1238; 84-1518, 1531; 95-1720; 99-1794, 1795; 101-1839, 1842; 109-1986; 112-2033; 113-2051; 115-2082, 2096; 127-2312; 134-2439, 2440, 2442; 136-2446, 2470; 140-2553; 143-2610; 146-2650; 148-2688; 149-2713; 152-2763; 161-2917; 168-3058; 171-3123; 172-3133; 174-3173; 175-3183; 177-3223, 3225, 3226; 178-3255; 183-3335; 184-3362; 186-3387, 3405, 3411; 197-3588; 200-3642; 201-3663, 3676; 212-3865, 3869; 217-3959; 218-3987; 219-4002, 4008; 222-4053; 223-4067, 4083; 230-4206; 232-4245; 233-4263; 234-4275; 235-4291, 4292, 4303; 239-4365, 4375, 4378; 239-4375; 240-4390, 4395; 242-4421, 4424; 243-4452; 244-4462; 247-4512; 249-4554; 250-4578; 253-4627; 254-4652; 257-4710; 258-4725, 4726, 4728; 261-4781; 265-4845; 266-4862; 269-4915; 270-4941; 273-4987; 275-5033; 277-5059; 278-5087; 280-5119; 284-5202; 285-5221; 288-5268, 5269; 291-5328, 5334; 292-5345, 5349, 5355; 295-5437; 301-5535; 302-5556; 322-5980, 5988; 396-1042, 1045, 1049; 398-1086; 419-1480; 425-1615; 428-1667, 1670, 1682; 440-1927; 442-1952, 1965; 452-2155; 456-2235, 2238, 2240; 459-2307, 2310; 462-2359; 463-2381; 470-2526; 472-2575; 473-2595; 479-2715; 481-2744; 484-2794; 485-2820; 487-2853; 491-2929; 495-3014; 495-

3016; 498-3060; 500-3107; 506-3235; 508-3269; 511-3332, 3334, 3336; 512-3350, 3352, 3354; 517-3450; 519-3495; 525-3611; 528-3665; 531-3730; 536-3824; 537-3840; 539-3870, 3874, 3880, 3884; 544-3970, 545-3990, 4003; 548-4060; 549-4067, 4068; 550-4096; 551-4121, 4123; 552-4137; 554-4172; 556-4207, 4210; 559-4259; 566-4391; 567-4413; 569-4448; 605-5132, 5136; 606-5152, 5154; 611-5237; 612-5253, 5272

Da..da: da..da

18-310; 25-441; 32-570; 119-2160; 176-3213; 180-3290; 210-3835; 215-3933; 253-4631; 285-5222; 338-6271; 341-4; 351-188; 356-276; 389-914; 484-2794; 485-2820; 600-5034; 604-5107

Dagı: de, dahi, bile

3-26; 6-79; 26-443; 41-724; 43-755, 771; 78-1416, 1417; 88-1606; 91-1655; 95-1725; 109-1985; 142-2584, 2585; 143-2604; 148-2689, 2701; 163-2978; 181-3303; 185-3374; 187-3420; 189-3453; 192-3504; 193-3517; 200-3651; 223-4079; 241-4414; 243-4452; 245-4475; 246-4497; 270-4933; 272-4971; 273-4987; 284-5193; 344-62; 367-498; 386-856; 386-860; 424-1601; 439-1904; 446-2041; 470-2518, 2250, 2522; 502-3150, 3152, 3154, 3156; 503-3178; 512-3340, 3342, 3344, 3346, 3348; 526-3624; 543-3963; 544-3976; 564-4357; 607-5157

Dele: da, de

336-6239; 438-1889; 473-2599; 581-4697

Ee: ha

570-4465, 4467, 4469, 4472; 593-4909

Eken: ki acaba, keşke

10-153; 89-1618; 149-2710; 176-3203; 242-4423, 4428, 4429; 306-5643; 356-336; 363-529; 458-2291; 499-3092; 560-4285; 493-4287, 4288, 4291; 494-4293, 4295, 4297, 4299, 4301, 4303, 4305, 4307, 4309; 562-4313, 4315, 4317, 4319, 4321, 4323, 4325, 4327; 563-4329, 4331; 599-5013; 606-5143

Ele: da, öylece, hâla

9-147; 74-1335; 92-1670; 94-1714; 101-1831; 127-2305; 148-2703; 204-3715, 3717; 256-4689; 257-4693, 4694; 261-4777; 269-4921; 282-5163, 5167; 284-5188; 286-5226, 5232; 287-5288, 5260; 295-5425; 296-5443; 324-6018; 334-6202; 343-32; 344-53; 344-58, 59, 60; 346-94; 347-122; 353-228, 230; 342-230, 231, 233; 395-1018; 395-1021, 1023; 398-1079; 409-1294, 1296; 414-1391; 423-1568, 1570, 1572, 1574; 445-2027; 471-2552; 480-2724, 2729; 481-2742; 530-3692; 532-3744; 537-3843; 564-4358; 577-4402; 569-4452; 575-4572; 576-4599, 4601; 578-4636; 583-4723; 590-4848; 596-4958, 4961, 4962, 4964, 4965; 599-5018, 5019, 5021; 605-5131

Emes: değil

26-456; 53-951; 62-1114; 63-1128; 74-1335; 77-1399; 94-1716; 201-3670; 371-586; 420-1505

Gana: yalnızca

46-823; 64-1145; 84-1532; 91-1661; 93-1688; 99-1798; 119-2164; 122-2226; 124-2246; 129-2353; 138-2511; 145-2634; 166-3027; 198-3621; 203-3710; 211-3845, 3848; 218-3985; 225-4117; 229-418; 238-4351; 240-4396; 242-4422; 292-5358; 296-5428; 299-5493; 346-98; 362-397; 364-432; 366-488; 368-513; 386-855; 394-999; 396-1049, 1054; 401-1147; 402-1162; 442-1968, 1970; 444-2011; 479-2716; 510-3310, 3312; 533-3769; 557-4231; 566-4385; 584-4740; 591-4879; 593-4914; 594-4935; 597-4977; 598-4994; 601-5058; 602-5069; 604-5115; 610-5212, 5225

Go: herhâlde

9-147; 10-148, 150; 11-173, 175; 19-318; 23-398; 40-703, 709; 49-878; 60-1081; 91-1655; 136-2470; 159-2903; 164-2995; 167-3045; 181-3303; 182-3320; 183-3344; 195-3554; 200-3651, 3653; 201-3660; 207-3787, 3788; 230-4206; 236-4315, 4316, 4318; 239-4379; 240-4392; 243-4440; 251-4598; 258-4721, 4722; 259-4735; 264-4834; 266-4862; 268-4904; 271-4949; 275-5025; 277-5074; 279-5099; 282-5163, 5167; 287-5258; 292-5352; 295-5411; 296-5443; 301-5531; 301-5533, 5534; 304-5606; 335-6223

Meyli..meyli: ister..ister

354-246; 359-405

Ne..ne: ne..ne

258-4452

4.2.3. Ünlemler

A: ey

81-1461; 170-3093; 434-1787; 469-2515

Ay: ay, hey

11-173; 57-1027; 59-1061; 70-1265; 92-1674; 149-2705; 164-2983; 196-3569; 250-4567; 255-4664; 291-5343

Cok: yok

92-1670; 343-36; 548-4049

Çık: köpek çağırmaq için söylenir

583-5721

Durus: doğru

92-1668; 524-3575

Iras: doğru

47-841; 560-4273

Kana: hani

412-1347

Makul: uygun, tamam

85-1536; 533-3764

Mına: işte

4-56; 9-138; 41-732; 42-752; 58-1036; 123-2235; 139-2524; 163-2971; 175-3193;
176-3211; 181-3311; 233-4257; 258-4722, 4724; 264-4833; 268-4894; 269-4929;
286-5237; 288-5282; 294-5394; 295-5424; 296-5446; 316-5860; 329-6117; 367-506;

380-756; 390-939; 396-1044; 419-1470; 441-1950; 442-1966; 449-2106; 488-2876;
536-3826; 542-3949; 556-4211; 584-4741; 596-4969

Minakey: işte

4-48; 283-5169; 286-5233; 295-5427; 296-5445; 301-5534; 336-6236; 367-499; 407-
1252; 446-2041; 539-3882; 589-4844

O: ah, hey

57-1027; 87-1579; 144-2625; 250-4571; 259-4735; 261-4771; 264-4823; 273-4999;
286-5225; 334-6201; 362-404; 363-428; 364-441; 367-492, 503, 507; 368-518, 525;
369-543; 371-586; 372-595, 598; 379-729; 389-918; 392-962; 397-1067; 418-1458,
1464, 1472; 420-495; 424-1597; 425-1609; 427-1643, 1652; 431-1733, 1742; 432-
1751, 1760; 437-1850; 446-2044; 449-2095

Oo: oo

90-1634; 250-4571; 326-6048; 384-829

Ooba: evet

547-4030

Oy: vay, oy

22-380; 74-1347; 148-2693; 167-3053; 196-3584; 200-3652; 201-3659; 203-3711;
230-4197; 235-4295; 244-4462; 269-4913; 278-5091; 292-5357; 416-1418, 1430;
555-4194; 567-4405, 4419; 569-4445, 4454; 570-4463; 4472; 571-4490, 4499; 572-
4508, 4517; 574-4544, 4553, 4562; 575-4571; 575-4580, 4598; 577-4616; 578-4625;
593-4903; 600-5028

SONUÇ

Türkiye Türkçesi çalışan dilbilimcilerin bazıları sözleri, anlamı ve görevleri; bazıları ise yapı ve menşei bakımından sınıflandırmıştır. Biz tezimizde sözleri "yardımcı söz" ve "asıl söz" terimlerini kullanarak, bu terimler başlığında sınıflandırdık. Böylece dilbilimciler arasında farklı şekillerde ele alınan bu konuyu, ortak bir terim altında birleştirmeye yardımcı olacağı kanaatindeyiz.

Yardımcı sözler, tek başlarına hiçbir fonksiyonları bulunmayan ancak birleştikleri kelimelere önemli anlamlar yükleyen, cümle içerisinde bağlayıcı vazifeleri olup bir bütünü oluşturmaya yarayan gramer unsurlarıdır. Asıl sözler ise dilde tek başlarına var olabilen, anlam ve görevleri olan sözlerdir. Bu tanımdan yola çıkarak edat, bağlama edatı, ünlem ve yardımcı fiilleri yardımcı söz; isim, fiil, zarf, sıfat, zamirleri de asıl sözler olarak değerlendirilmenin doğru olacağı kanısına vardık.

Yardımcı sözlerin en geniş kolu olan, tezimizin asıl konusu edatları, dilbilimcilerin ortak tasniflerinden yola çıkarak *çekimedatları*, *bağlama edatları* ve *ünlemler* olarak gruptandırdık. İnceleme metninde Kırgız Türkçesine ait 72 edat tespit ettik ve tespit ettiğimiz bu edatları cümle içerisinde kazandıkları anlam ve görevleri açısından inceledik. Çekim edatlarını isim işletme ekleri ile kurdukları münasebetleri, bağlama edatlarını kelime yada kelime gruplarını birbirlerine bağlama şekilleri, ünlemleri de cümle içinde kullanılırken kazandıkları anlamlara göre sınıflandırdık. İnceleme metninde tespit ettiğimiz edatları, bu sınıflandırmaya göre değerlendirerek; cümleye kattıkları anlam ve görevleri ile açıkladık. Çalışma sırasında bazı edatların kullanımında oldukça fazla örneğe rastlarken; bazı edatların kullanıldığı sadece bir kaç örneğe rastladık.

Bu çalışma ile tek başlarına var olmasalar bile kullanıldıkları cümlede bütünlüğü sağlamaya yarayan birer unsur olan yardımcı sözlerin, dilde ne kadar önemli bir yeri olduğuna dikkat çekilmek istenmiştir. Çalışmamız gerek Türkiye

Türkçesi çalışmalarına, gerekse Çağdaş Türk Lehçeleri çalışmalarında bundan öncekilere bir katkı, bundan sonrakilere de bir örnek olacaktır.

KAYNAKLAR

- AÇIK, Nilgün (1996). Özbek Türkçesinde Edatlar, *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı: 104
- AKALIN, Şükrü. Türkiye Türkçesinde Ünlem, <http://www.turkoloji.cu.edu.tr>
- ALKAYA, Ercan (2007). *Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar*, Manas Yayıncılık, Elazığ
- ALKAYA, Ercan (2008a). Eski Türkçe –gıña Ekinin Türk Lehçelerinde ve Türkiye Türkçesi Ağzlarındaki Kullanımı Üzerine, <http://www.turkishstudies.net/> Volume 3/4 Summer
- ALKAYA, Ercan (2008b). Karay Türkçesinde Edatlar, *Karadeniz Araştırmaları* sayı:8, Elazığ
- BALCI, Tahir (2003). Edat Bağlamında Sözcük Türlerine Yeni Bir Yaklaşım, *Dil Dergisi*, Aralık 2003
- BANGUOĞLU, Tahsin (2011). *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- BURAN, Ahmet ve ALKAYA, Ercan (2006). *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara
- CERİTOĞLU, Murat (2000). Aalı Tokombayev ve Kanduu Cıldar Manzumesi, *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı: 129
- CERİTOĞLU, Murat (2003). Kırgız Türkçesindeki Edatların Yanaştıkları Sözlerin Durumlarına Göre Sınıflandırılması ve İşlevleri, *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı: 143, Balıkesir
- DENY, Jean (2012). *Türk Dil Bilgisi*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul
- EDİSKUN, Haydar (1993). *Türk Dil Bilgisi (Ses-Biçim-Cümle Bilgisi)*, Remzi Kitabevi, İstanbul
- ERCİLASUN, Ahmet Bican (2007). *Türk Lehçeleri Grameri*, Akçağ Yayınları, Ankara
- ERGİN, Muharrem (2007). *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınevi, İstanbul
- GABAİN, A. Von (2007). *Eski Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- GENCAN, Tahir Nejat (2001). *Dilbilgisi*, Ayraç Yayınevi, Ankara

- GRÖNBECH, K. (1995). *Türkçenin Yapısı*, Mehmet Akalın (Çev.), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- GÜLENSOY, Tuncer (1994). *Türkçe El Kitabı*, Bizim Gençlik Yayınları, Kayseri
- GÜLENSOY, Tuncer ve SAĞINBAYEVA, Burul (2004). *Kırgız Türkçesi- Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi- Kırgız Türkçesi Sözlük*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri
- GÜLTEKİN, Elif (2006). *Nehcü-l Feradis'te Yardımcı Sözcükler*, Basılmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1992). *Türk Dilinde Edatlar*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul
- KARAAĞAÇ, Günay (2012). *Türkçenin Dilbilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara
- KARAAĞAÇ, Günay (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- KARIMŞAKOVA, Ayşe (1989). *Kırgız Tilindeki Ayrım Bölükçölör Cönündö*, Izvestiya akademi nauk Kirgizskoy SSR, NO.2, Kırgızistan
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I-II*, Kültür Bakanlığı, Ankara
- KASAPOĞLU ÇENGEL, Hülya (2005). *Kırgız Türkçesi Grameri Ses ve Şekil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara
- KOÇ, Doğan K. (2004). *Kazak Türkçesi Grameri*, Gazi Yayınevi, Ankara
- KORKMAZ, Zeynep (2003). *Türkiye Türkçesi Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- KORKMAZ, Zeynep (2010). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- ORUÇ, Birsal (1994). *Oğuz Grubunda Edatlar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- ÖNER, Mustafa (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- ÖZÇELİK, Sadettin ve ERTEN Münür (2011). *Türkiye Türkçesi Dilbilgisi*, Bizim Büro Basımevi, Ankara
- ŞERİFOĞLU, Yasin (2003). *Kırgız Türkçesi Ağzlarındaki "da" Edatı Üzerine, Türk Dünyası Araştırmaları*, TÜDAV Yayınları
- TEMİRALİEVA, Gülayım. (2001). *Kırgız Türkçesinde Bağlama Edatları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- TOKOMBAYEV, Aalı (1991). *Kanduu Cıldar I-II*, Bişkek

- TOPARLI, Recep (1999). *Çekim edatları*, Türk Gramerinin Sorunları II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- TOPARLI, Recep (2000). *Türk Dili ve Kompozisyon*, Dilek Ofset Matbaacılık, Sivas
- TÜRKMEMETOĞULLARI, Ayşe (2001). *Cüsipbek Aymawıtul'in Akbilek Romanındaki Edatlar*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- YAMAN, Ertuğrul (2005). *Özbek Türkçesinde Edatlar*, Gazi Kitabevi, Ankara
- YUDAHİN, K.K. (1998). *Kırgız Sözlüğü I-II*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- ZAL, Ünal (1999). *Kırgız Türkçesinde Edatlar (Cengiz Aytmatov'un Cemile Romanındaki Edatlar Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma)*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale

ÖZGEÇMİŞ

1987’de Hatay’da dünyaya geldi. İlk ve ortaöğrenimini Hatay’da tamamladıktan sonra, 2006 yılında Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne kaydoldu. 2010’ da bu bölümden mezun oldu ve aynı yıl Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne araştırma görevlisi olarak atandı. 2011’de Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisansa başladı. Hâlen Kilis 7 Aralık Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Evli ve bir çocuk annesidir.

AUTOBIOGRAPHY

She was born in Hatay in 1987. After she completed her primary and secondary school in Hatay, she was registered at the Turkish Language and Literature at the Faculty of Arts and Sciences at Giresun University in 2006. She graduated from this university in 2010 and in this same year, she was appointed as a research assistant at the department of Turkish Language and Literature in Kilis 7 Aralık University. She started her Master degree in 2011 in Social Sciences in Gaziantep University. She is stil working at Kilis 7 Aralık University as a research assistant. She is married with a child.

METİNLER

KANDUU CILDAR

1. CİLT

PROLOG ORDUNA

- Dozogun, ırayımsız betine alıp,
 Pristav, zalga çıktı, kiynip alıp,
 Kütüşkön boluş, manap, tilmeçteri,
 5 Cügürüp salamdaştı, tura kalıp.
- Pristav, karşı-terşi kadam attap,
 Kalçıldap açuulanat, cerdi taptap,
 “Boluştar, bir-bir baştan isep bersin”, -
 Dep ayttı, tilmeçine kolun taptap.
- 10 Tilmeçi: tak skazat; urmattuular,
 Buyruktan baya künkü kılsın kabar !
 Iznaçit, bir-birden aytsın dedi,
 Aytıñız, pacalısta, boluş - Bular.
- Ordunan tura kalıp Moguy Bular,
 15 Tabalbay, iç aylasın kaday kılar!
 “Taksır, men dungandardın spiskesin
 Berbeymin ilim da cok moyun sunar.
- Belgilüü bolsa kerek, ötkön keñeş.
 Andagı aytkan sözüm calgan emes.

- 20 Kıtaydan, kandan kaçıp kelgen kalık
Orustan oyron bolso, makul debes.
- Bizdin el mınday işke konbogon el,
Kırk cılça mındaylardı körbögön el.
Kıtaydan, kırılışıp, başın korgop
- 25 “Beykut” dep, sayañarda mögdögön el.
- Azır men, dağı sizden suranamın,
Duñgandı azat kılsañ kubanamın,
Kantsem da bul buyruktan, azat kılıp,
Bul eldi kutkaruuga ubaramın”, -
- 30 Dep aytıp, öcör Bular basıp ketti,
Pristav, atırılıp cerdi tepti.
Olturgan mıktıların cüröktörü,
Kozgolup, çıday albay, kalt- kalt itti.
- Boluştar, “Bular Moguy, kantet”- deşip,
- 35 Türtüşüp şıraştı keykekeşip,
Pristav, demep küçöp, kaarın tögüp,
“Kılığıñ generaldan kelgen bekip” –

Dep aytıp, çöntögünön culup alıp,

Okudu tilgiremde aç salıp.

- 40 “Karşılık kılğan boluş, Bulardı tez
Cetkirsin Almatığa kişen salıp”.

“Cetisuu uruş gubernatırı” dep,

Pristav felbaumdu, okudu bek.

Kalgan el iñ-cıñı cok, kulak salıp,

- 45 Kaltaarıp – kozgoluşpay olturdu tek.

Çolponkul kesirlene tura kalıp:

“Taksırlar makul bolor, bizdin kalık,

Minakey, spiskeni bekitebiz,

On segiz, kırk beş caştı, keldim alıp”.

- 50 Tilmeçi, iynin küyşöp pristavga,

“Iznaçıt, spisok, gotovıy- da” –

Dep aytıp, “kak skazat kimde dağı

Spiske dayar bolgon sendebi ya?”.

Bir boluş, mukaktana arañ turup,

- 55 Koynunan bir kagazdı alıp culup:

“Mına bul spiskebiz, peçeti cok,

Köpçülük: starçından algan urup”.

Tilmeçi: “kak skazat, bez peçat” – dep

Kotordu, al boluštun közün tiktep,

60 Prstav, til da bilet, çıday albay:

“Aybandar, aldaysıñar iptep – septe...”

“Barısın azır dayar kılsa kerek”, -

Dep ayttı cer tepkilep, demep – demep.

“Mıktılar” kıl debesten caldıraştı,

65 Ar kimi öz özünçö turgan – çelek...

Bir kezde tilmeç boluštura kalıp,

Dıkattap, çöntgünö kolun salıp:

“Süttön ak, padişaga bizdin cürök,

Dikarlar kıynap catat çalma salıp.

70 Urmattuu uluk çender kabıl alsa,

Özdörü aybat kılıp elge barsa,

Barsa da, bizdi kıynap, sottoymun dep,

Korkutup, köpçülökkö kabar salsa.

Bir, carım starçındı sotko bersin,

75 Polıysa bir kañçasın urup-kerip,
 Kıñk eter çoloo koyboy kısmaktasa,
 Tiştenip, il aldında bizge kelip.

Oşondo il tüşünöör aylasızday,
 Biz dağı işke kirsek, eldi kıstay,

80 Antpesek eldin türü çın buzuldu,
 Bizderdi tirüü koyboyt, kılıp çıştay.”

Uşul söz bardıgına caktı belem,
 Bardıgı kubangansıyt, eleñ – seleñ,
 Kay birler kubanganday şaşıp ayttı:

85 “Bul akıl, anık akıl, tapkan belen”.

Pristav, bir az turup, kardın sılap,
 Aldırtan baykagansıp, eldi sınap:
 “Bul akıl, caray turgan metodgo” – dep,
 Aldağı çendüülörgö moynun burat.

90 Alar da: “Tapkan akıl maanilüü” dep,
 “Bar ildi tak uşunday kılalık” – dep
 Boluştu ar kimisi maktap ketti,
 El satkan erdigine keltirbey şek.

Uşintip cer – cerlerge capa tırmak ,

95 Çendüülör kanat caydı çındap, kıldap,

Al kezde eldin içi üyörlönüp,

Cüröktün caraları catkan ırbap...

KEMEGEDEĞİ KEYİŞTER

Zañkaygan Ala – Toolor, arsaktalıp,

100 Başına ketkis muzdan selde çalıp,

Belçesin karagan, şak, karagaylar,

Kuçaktap, söölönttötkön kurçap alıp.

Meltildep, cılçığı cok, köp-kök asman,

Çoloosuz ay aalamdı calgız baskan.

105 Tabıyhat, kanday çeber, kanday tentek,

Kaygı, muñ alakanda aralaşkan!

Çokular, okeanga malinganday,

Okean, elektordu tagınganday,

Cer beti, tün koynunda salbırañkı,

110 Erki cok, adam zatka bağınganday.

Kaldayıp, kökkö karap, cer da cattı,

Betine aldeylentip adam zattı,

Adamdar, türkün alda, türkün kündö,

Ar cerde turmuş otun caltıldattı...

115 Uşunday tün koynunda kempir, çaldar,

Toptoşup, kemegede aytıştı zar,

Bir kezde, çal carmasın uurtap catıp,

Dalaydı istegensip: “katın, baldar”.

- “Men keldim sekseniñdin segizine

120 Minbedim, bir cılkının semizine,

Karç urup kara candı kele catam,

Buyorsa boldu kудay beyişine.

Ümüttön, er köñüldü bölgönüm cok,

Korlundum, azap tarttım, ölgönüm cok;

125 Cıl sanap, zaman tarıp, il buzulup

Akırı minday ukmuş körgönüm cok.

Esimde, men bala çak, orus keldi,

Kartöşkö tañ kaltırdı turgan eldi,

Manaptar cıl aylanbay, cez tagınıp,

130 Min-miñden üy bölünüp, “boluş” deldi...

“Şaytandın emçeği”: dep, kartöşkösün,

Moldor karatpagan eldin közün.

Üç, tört cıl öto elekte özdörü cep,

Kaytadan cogotuştı aytkan sözün.

135 Öşentip orus kelip, boluş çıktı,

“Çıgım” – dep, tolup ketti dalay mıktı,

Kün sanap, cerden, suudan curday bolup,

Akırı mına minday toogo çıktı...

Dalay el tirüü turup, öldü¹⁰⁰ boldu;

140 Dalay el cok bütümgö, köndü¹⁰¹ boldu,

Malduular cer aluuga ayla kılıp

“Tütün” – dep, çıt kursaktı böldü¹⁰² boldu.

Çıgım- dep, alkımdaşat, kızıl çogu,

Adamga arman tura maldın cogu,

145 Akırı ulandardı alabız-dep,

Zamandı kuurup cüröt, curttun çogu.

Çın ele akır zaman bolgonu go,

---

¹⁰⁰Öldü- dep, salık tölöy albagandardı ökmötkö bildirip koyop manaptar alardı özdörü ceçü.

¹⁰¹Köndü- el, sırtınan öküm kılıp koyoçu.

¹⁰²Böldü- dep, baylar çaş balasın tütün kılıp kattatıp alışuuçu A.T.

- Aalamga azazildin tolgonu go,
 Can algıç, tögöröktü tört aylanıp,
 150 Başına kalıñ eldin kongonu go...
- Buyorsun ulandardan topurak-dep,
 Çürçü elek, kısılganda ubayım cep,
 Ak tilek, bul ukmuşta kanter eken?
 Kantebiz , turabızda kudayım- dep”.
- 155 Dep kana kubatsız çal moynun burup,
 Kimgedir “iç” – dep, berdi, túbün sunup,
 Berdi da, küngürönüp kübürödü,
 Burulup kemegege, közün cumup...
- Kıymılsız, ünsüz, kalkı caldıraşıp,
 160 Bardıgı üñküyüştü, kaygı basıp,
 Bir kempir, cün keleptep otura albay,
 Üşkürüp, söz süylödü, oozun açıp:
- “Kapıray, soldat”- degen kanday
 ukmuş,
- 165 Bütökön boy dür-dür eter, adam ukkus,
 Cunuştı, ölböy kantip cibereyin,

Kaalasa, alsın meni, acal-cutkuç!..”

Alda kim, anın sözün bölüp alıp,

“- Ee, kempir kantmek eleñ, kaygılanıp,

170 Ulandar, bir amaldı tapkan çıgar,

Cürüşöt Alımkulga kündö barıp.

Alımkan, kele maga, köcö berçi?

Ay, Nurcan, üşüdün go, mında kelçi?

Ulandar çını menen soldat bolso,

175 Kempir, çal bolobuz go anık serçi...”

Dep ayıp, serpildegen, kırk beş kurak-

Bir kişi, moynok iyleyt burap- burap

İki ayal, arcagında küypöñdöşöt,

Cırtılğan çapandarga kurap- kurap.

180 Murunku közün cumgan kese karı,

“- - Ne kılsa, mıktılardın ıktıyarı,

Bolor iş, bolgonunça bolmok boldu

Kaytalap, Alımkuldun aytkan zarı !”

Dep koyop: - - “ E, kaydasiñ, cetim kara?

185 Ölbösö mıktı bolot sendey bala,
 Bayağı Alımkıldun işberdegi-
 Irdagan zarın bilseñ, aytçı kana !”

Dep koyop: “E, kaydasıñ cetim kara?

Ölbösö mıktı bolot sendey bala,
 190 Bayağı Alımkıldun işberdegi-
 Irdagan zarın bilseñ aytçı kana!”

-Abake, bilçü emesmin toluk baarın,

Bilgenim maanisi cok, cartı carım,

Aytkın!- dep, kıynasañar maga meyl-

195 Aytayın, aba sizde ıktıyarım.

Dep bala, kemegege cakın kelip,

Ün casap, calt-calt karap, tüşün kerip,

Sozulgan, muñduu, içke ünü menen

Momintip ukmuştanttı birden terip:

200 Çalkıgan kölüm meltirep,

Közümö eles keltirep.

Küyüttüü tutkun, men karıp,

Köz körgüs ketim tentirep...

Men öskön kalıñ el kayda?

205 Arsak – too, şar – suu, bel kayda?

Adaşıp kalgan çürpödöy,

Azaptuu tutkun men kayda?

Cer astı, kün cok, karasam,

Tumçugup kettim, karasañ!

210 Caşçılık künüm muñayıp

Sargangan güldöy baratam.

Tuylagan tentek cürögüm,

Tutkunda “sen” – dep cürömün,

Köñülüm kökkö umtulat,

215 Salmagın bilbey künöönün.

Eeligin tiybey salkın cel,

Esimden ketpeyt, tuugan cer,

Arkamda kaldı köz cetkis,

Arsaktuu toodo, tuugan el.

220 Kiyigi bolboy munardın,

Biyigi bolboy çınardın,

Askaga çapkan kılıçtay,

Ayanıç kündö sınarmin.

Caş canım ötsö, beypayda,

225 Cannattın törü ne payda?

Ağızıp taştı, kum cuugan –

Kalarmin şorlop, bir cayda.

Kökölöp uçup ketsem deym,

Köz körgüs ilge cetsem-deym,

230 Köñülüm cetse, küç cetpeyt,

Kömülör mezigil cetken beym.

Kalkıldap köktö burulup,

Toolordon, toogo urunup,

Ak bulut bolup ketsemçi,

235 Çığıştı közdöy culunup.

Uçsambı, deymın cıldızga

Cetsembi, deymın kırgızga,

Ayla, cok, şolduu bulbulday,

Kapasta turam, kol kıska...

240 Arkarı bolboy kiyiktin,
 Barçını bolboy biyiktin,
 Armanduu adam bolgon soñ
 Azapka irksiz iyiktim.

Karargan kalı, ayda bar,

245 Karmaşuu ar bir cayda bar,
 Arbaşıp catıp, can berbey
 Armanduu mendey kayda bar?

“Çıdabay bul dabışka kargan Kambar,

Uşinter, koldon kelse, kayran baldar,

250 Kıynalıp Alımkulça kayra kelbes,
 Cogolor, temseleşeer kempir, çaldar”.

Dep aytıp, balası ölgön, şorduu çalday,

Boloktoyt, kemegeden közün albay,

Üyrülüp, keyip turgan catakçılar,

255 Caşıştı üy-bülödön ayrılğanday...

Kalgan çal, çıday albay közün açıp,

Akırın kolu menen betin basıp;

“Çuruldap, ot başında kantesiñer,

Ölgönsüp, birdemeñer ıylap, çaşıp?

260 “Köp degen köl emespi, akıl tabar,
Sel bolup öküm sürbös şumduk kabar.
Ar kaçan zaman türü buzulganda,
Belseñgen irler çıgat, coogo çabar.

“Bul tolkun oñolboso cookerçilik-

265 Bolotko, ar bir adam özü bilip,”-
Dep kana maypañ basıp “koygula” – dep
Kaygıra caman üygö ketti kirip.

Berki çal, içi bışıp, çıday albay,

Kayışın kaltıldattı, karmay albay.

270 Çolpondoy carkıragan suluu Nurcan
Tiktedi kemegeden közün albay.

Nurcandın köz aldında elestelip,

Alımkul tura kalat, ulam kelip;

Bir caktan bir tuuganı Cunuş-beren

275 Degensiyt; “Nurcan, otur, cakın kelip”.

Oşentip, söz tugönüp tim-tim bolup,

Ar kimi üşkürüştü solup-solup,
 Añgıça, at bışkırıp, dabış çıgıp,
 Alımkul, keldi Capar, Cunuş bolup.

280 Ayalı er Cunuştun tura kalıp,
 Tüşürdü, cigitterdin atın alıp,
 Enesi çıday albay “Cunuş- can” dep,
 Suradı, kabarlardan kulak salıp.

Bardıgı kulak türö, cabalaktap,
 285 Suraştı soldat cayın tapa – taktap,
 Alımkul, korkkondorun bile koyop,
 Süylödü, eldin küçün kıska matkap:

“- Çoñ comok, soldat kılıp, alat degen,

Ölümgö kuralsız er barat beken?

290 Ciberip çeçekeyin, sokul bolup,
 Kempir, çal uşul cerde kalat beken?

El içi bölünüştü iki topko

“Çakşılar bermek, boldu, bizdi sotko,

Köpçülük kök tolkunday udurgusa

295 Mıktılar özü tüşöt, küygön otko.

Alar tez, el tizmesin almak boldu,
 Cigitter, kızıl-kırgın salmak boldu,
 Köpçülük, bir dobuştan bata kılıp,
 Kalkıldap, bizder menen barmak boldu.

300 “Kalıñ il, tolkup turgan köl emespi,
 Tıñ bolso, caltırgan möl emespi,
 Kokustan kolkosuna kolun salsa,
 Uşintip karmaşkanı, cön emespi!

Birigip, köp üşkürsö, cel caratat,
 305 Birigip, köp ıylasa, sel caratat,
 Köpçülük colun izdep aga berse,
 Ceñilbes tolkup-taşkan köl caratat.

Uşintip kemege de ayılğan zar,
 Bir imes, miñden, miñden, miñ cerde bar,
 310 Üydö da, talaada da, kalaada da,
 Toktoboy, tolkuy berdi uşul kabar...

Al kezde kimder soz olunup,
 Dabışı özön, cılga, cayga tolup,

Alıstan Alımkuldun zarluu ırın,
 315 Tolkuttu ıylooçuday öksöp, solup.

Turgandar cım-cırt bolup, kulak saldı

Alımkul, Nurcandı salt karap kaldı.

“Bul ırın tutgundagı zarıñ go” – dep

Nurcandın ukmuş kara közü çaldı.

320 - Temirge kol, but baylanıp,

Teñ tuştan alıs aydalıp,

Telmirip ketip baratam,

Tilekke cetpey aylanıp.

Kölküldöp köñül bölünöt,

325 Köykölüp köz caş tögülöt,

Köröyün desem sen coksuñ,

Kögörgön asman körünöt.

Çarkırap atkan tañ sonun,

Çaydarım baskan can sonun...

330 Kara kör candan ayrılıp,

Caldırap kalgan car sonun.

Uktasam tüştön ketpeysiñ,
 Uyalgan canday çetteysiñ.
 Uu cutkan canday oygonsom,
 335 Umtulup kalıp cetpeysiñ.

Acına bolgon adamday,
 Aldastap izdep tabalbay,
 Alsırap kayta cıgılam
 Ak kancar maga kadalbay.

340 Bük tüşöm, sızdap kıbırap,
 Beypayluu muñdu şıbırap,
 Bezildep uçkan cel kıyal,
 Beypilsip cerdi kıdırat.

Cazdagı gülüm sen eleñ,
 345 Caykalgan maga den eleñ,
 Caynagan gülgö caraşkan,
 Caydarıñ bulbul men elem,

Bulbulga gülü körünböy,
 Buruksup atır tögülböy,
 350 Bulbulu muñduu baratat,

Büktüşüp, bütkön ömürdöy.

Terektin bürü şıbirap

Tentek cel ötüp çımırıp

Teñ tuştar deçü kün kayda,

355 Telmirgen suular zımırıp...

Altın ay köktön caldırıp

Ala – Too tiktep zañgırıp,

Asıl keç deşken tün kayda,

Aykaşkan bizge magdırıp.

360 Asmanda cıldız, cerde biz.

Al kezde aman elde biz.

Azaptın otu küygöndön

Azırkı muñduu pende biz.

Tagdırda uşul kün beken?

365 Tomsortup başuu tün beken?

Talıkşıp kalsam şıbirayt,

Talpıngan küküş – gül beken?

Ozondop ıylap turgansıyt,

Obdulup kolun sungansıyt,
 370 Oolaktap ciksiz kettiñ dep
 Oylonup közün cumgansıyt...

Közümö közüñ körünöt,
 Köñülüm sansız bölünöt,
 Kök şiber keçip turganday,
 375 Küküşüm, irkem öbülöt.

Zakımdar menen carışıp,
 Zakımdar menen barışıp,
 Zarlangan cardı süysömçü,
 Zarıkpay mooktor kanışıp.

380 Oy çirkin anday kün kayda,
 Ozondop kaldık beypayda.
 Orolup esen körbösöm
 Oolukkan menen ne payda!

Kandayça körböy ölömün ?
 385 Kandayça muñga könömün.
 Kayrılıbay, kürböy ayrılısam,
 Kantkende kördön körömün.

Örttönüp ketken zaman ay,
 Örttöngön canga karabay,
 390 Öksütüp bölüp taştadı,
 Ölorçö, cetim baladay...

Uşintip ırdalğan ün kırdan aşıp,
 Az – azdan alıstadı ünün basıp.
 Alımkul süyüp cürgön Nurcan- gülgö
 395 Bilgizbey tiktey berdi terşi basıp.

Ak betke tamılcıgan kanı cürüp
 Cürökkö kele kaldı küñüçülük...
 Kaytadan “ötkön iş go” kanteyin dep,
 Sezdirbey carkıradı Nurcan külüp.

400 DAYARDIK

Kürcüygön ebegeygiz kara bulut,
 Başında Tyan-Şandın turat tunup,
 Kaliñ el Tyan- Şandın kuçagında,
 Tartışıp, olturuştı cıyın kurup.

405 Cel menen zakım zakımdanıp “uzun kulak”,

Bolgondon kabar beret başın kurap:

“Paşaanın baştagısı az kelgensip,

Kol sundu ulandardın başın surap.

“Baldardı buyruk menen almak boldu,

410 Calinga: Ok süylögön salmak boldu,

Miñdegen karı, caştar kan cötkürüp,

Muñkanıp küyüt menen kalmak boldu.

“Bul kaygı, bizge tüşkön bötön kaygı,

Tababız, azat uçar kaydan caydı?

415 Bolboso, çeçekeydi koldon berip,

Muñkanıp kütöbüzbü mobul saydı?”

Dep aytıp, kuba cigit, başın çaykap,

Sınadı köpçülüktün türün baykap,

Tuş-tuştan turgan elder camıraştı,

420 (“Bul turmuş turmuş emes- çayan, köyköp”)

Deşkende, kuba cigit, kolun sunup,

Kayrattuu, tuş-tuşuna moynun burup,

Keyiştüü katuu, açuu dabiş menen,

Süylödü, alda kimge kapkan kurup:

425 “Men uktum, can çıdagıs anık kabar,
 Kaliñ curt buga kaday ayla tabar?
 Malduular, bala orduna malın cumşap,
 Boluptur kedeylerden satıp alır !

Men uktum, ar bir cerden açuu dabış,
 430 Dabiştın tamırını çın, anık namız!
 “Kuralsız, mal sıyaktuu aydalgança,
 Oynoyluk acal menen kayrattanış!”—

“Degen ün kulagımda oynop turat
 Buga kim kayrat kılıp, kolun sunat?
 435 Bolboso, zalimdiktin karın küröp,
 Köp eldin, kaday buzuk, moynun burat?!

“Men kördüm köp üstünönbolgon bütün,
 Bul bütüm tumçukturaar uulu tütün,
 Uluktar, baarımızbı tizmeleşti,
 440 Köpçülük kapıldabay aldan kütün!

“Paşaaga at da berdik, ton da berdik,
 Argamcı, baypak, meeley, çom da berdik,

Köpçülük köynöğü cok, kalsa dağı,

Çıdadık, baarın satıp, som da berdik.

445 “Cer ketti alda kaçan tazalanıp,

Kıyrattı baarımızdı kazına alıp,

El cersiz, Ala-Toogo tırmalaştı,

Çırkırıp, cer cetişpey kayran kalık.

“Akırı asıl candı almak bolup,

450 Kaygını kabat-kabat salmak bolup

Bozdotup, okko türtüp cibermekçi,

Buga kim, çıday koysun, makul bolup!

“Cee bizge karmatpasa kural, carak,

Kaytkende kala alabız can kalkalap,

455 Cer kazsak, duşman bassa, kandı çaçsa,

Biz emes, kat da kelbes calgız barak.

Azır da cürböybüzbü, denibiz çok!

Mençiktüü kenen baskan ceribiz cok.

Aydalıp ak eşiktik kızıl çokko

460 Akırkı körmök elek möndürdöy ok.

“Soldattın eginderin orosuñ” – dep

“Bolbosofñ, azır sottuu bolosuñ” – dep,

Kızıl çok, kamçı cumşap, kılıç şiltep,

Kıyratıp, baratpaybı tirüülöy cep?

465 “Ce buga akı berbey, calgız tıym,

Kün sanap, kün ötkörüü boldu kıym,

Ce çıdap turabızbı, baştı tosüp,

Obolu kılbaybızbı kalıñ cıym? :

Körsöñör alıbizdı oygo salıp,

470 Kün barbı, baş kalkalar, candı bağıp,

Eç kün çok, cata bersek, mindan caman,

Kün sanap kılkindırat çalma salıp.

“Kayda bar, kay mümkündük bizdi koet?!

Maakul, çın, bir top akim çaşayt, toet,

475 Kalgan el, kan calaşat, can talaşat,

Ulandar, kayrılbastan, közün coet.

Atak, mal, bar cayloonu basıp koydu,

Cataktı opurultup kazıp koydu

Mırzalar birin-serin tüzöñ cerdi:

480 Özünçö mucikterge satıp koydu.

“Kaliñ el, su menen el, cer menen el,
 Cer, suusuz kaliñ dıykan cemekpi cel?
 Mal bütün, tukabaday cer da ketip,
 Közdö sel, cürök kaygı, mayıştı bel.

485 “Cakşılar¹⁰³ cakındarın korgop kalat,
 Calgızak, köp cürögü kordop kalat,
 Birindep, birdiği cok tura bersek
 El muñdap, ulandarıñ şordop kalat.

490 “Ölümgö özüm dayar, soldat bolboy,
 Tozoktu keçe berem uçup, konboy,
 Er ketip, emgektegen karı, caştar,
 Caşaybı, tar turmuşta beyit bolboy ?

“Cigitter, uulandırgan uşul oyom!

495 Malduular, can orduna cumşayt koyon,
 Biz anda, bülö mında-zarlanganda
 Kim kuurap, kimder üçün bolot oyon !”

---

¹⁰³ ilgerki zamana manap- Biy degendi “cakşılar” dep, el ironiya kılışıp akırkı “cakşı” degen söz manaptar maanisinde kete bergen.

Uşul söz il cürögün ezdi belem,
 Akimder, bir balaanı sezdi belem,
 500 Ar kimdin köñülündö ölüm, ömür?
 Bul suroo kököylörün kesti belem.

Calgız can körö albaysıñ, kabagı açık;
 Tutkunda el turganday kaygı basıp,
 Tiştenip, birin-biri salkın karap,
 505 Kay birler çaşıp catat, közün basıp...

Añgıça mañdaydagı askar biyik,
 Şagırap taş kulattı, kaçıp kiyik,
 Bir kezde çyıkıldatıp, alıp uçtu,
 Kiyiktin balasına bürküt tiyip.

510 Kaldayıp, kara bürküt mitkıp alıp,
 Temirdey tırmaktarın kanga malıp,
 Mensinip, tıbiratıp, cürüp kaldı
 Çıñırtıp, çyırçıktı kaduu çalıp.

Ene ata eköö birdey tartañdaşıp,
 515 Bay-baylap, bürküt menen katarlaşıp

Bürküttüü arbap alçuu canday bolup

Bakırıp, kökkö tuylayt, can talaşıp.

Kaduudan kara bürküt kayra salıp,

Küngöydön teskey cakka kanat kagıp,

520 Elesin enesinen cogotkonço,

Çıyrıçık çıñıruuda tabış alıp.

Kuranı kudup ırgıp bara cattı

Kuduret kaadasına, kolun çaptı.

Böyröktön duuşar kelip, mergen atıp

525 Koldoyup kurgan kayıp ölüp cattı.

Enesi, bürküt menen burup betti,

Kıyalı cerdi unutup kökkö ketti,

Tüyülüp, tütün bolup kele catıp

Kılıçtay kızıl zoodon alıs ketti...

530 Çıyrıçık tutkun ketti, ene zodon

Kuladı, kuran öldü kütön oodon,

Ar dayım alsız çirkin kalbayt tura

Akmalap, kütüp turgan kekse coodon.

Uşunday kandan bütökön bala çirkin
 535 Köp ilge körsötkönsüyt bolmuş kiltin,
 Kara cer, köp közünö eñgi-deñgi,
 Degensiyt: erkiñ üçün erte selkin.”

Tañ kalıp, döñdö turgan kalıñ cıyın,
 Betinen colukkanday, boldu kıyın,
 540 Bayağı çaşıp catkan, karkan çaldar,
 Boloktop ıyga kirdi, kalıp cıyın...

Suratpay çaldar ıyın! Cıyın sezdi,
 Balanın kandaylıgın kiyik çeçti,
 Ak cerden atkıp catkan kankor üçün,
 545 Ardaktuu, ene çirkin candan keçti.

Üşkürüp, oy tobolop, kayrattuular
 “Uşintip, bizden keter kayran baldar,
 Engirep cer, suu menen balası cok,
 Telmirip, cogolobuz kempir, çaldar”. –

550 Al kezde, tigil zoogo bürküt konu,
 Kondu da, tiktey ketti oñdu, soldu.
 Añgıça, zoo cañırtıp miltık ünü,

Bürkütkö kök korgoşun, sundu koldu.

Arbayıp, çeñgelderı izdep candı,

555 Kaldaktap bürküt zoodon ala saldı,

Bırkırap çalgındarı taştan— taşka,

Zookada, belgisi cok, cayda kaldı.

Turgan el, birin biri, cal-cal karap,

Ar kimge bütkönsüdü, ümüt talap.

560 El-deñiz, karşılıkka turbay kalbayt,

Misaldı tüşün cırtkıç kuşka karap.

Dep aytıp, seyrek sakal başın burdu,

Alda kim, züküt kılıp közün cumdu...

Dabışsız bir top münöt öküm sürüp,

565 Köpçülük carılganday çuuga tundu.

- Soldatka baş kesse da bara albaybız,

- Kaygını, kaygı üstünö sala albaybız,

- Baylardın başı ketpey, malı ketse,

Kantkende köptün uulun zalaldaybız!

570 -Barsak da, barbasak da, ölüm beşik!

-Ölüşöm uşul cerden çelkildeşip,

-Cer, suu cok, kayda barsak bizder capan

Süylöşöm kim kordoso, kandi keçip.

Degen çuu botkolordoy borkuldadı

575 Kara cer, kalıñ çuuga solkuldadı.

Bayatan ün çıgarbay, kütjön moldo,

Kişimsip, ızırına korsuldadı.

“Kalayık kantesiñer, karga bolup,

Çoñ, kiçüü kaynadıñar, carma bolup,

580 Tagdırdın buyruguna çara barbı?

Ketken cok, ali bolso kalbaa bolup.

“Kalayık kantesiñer, karga bolup,

Çoñ, kiçüü kaynadıñar, carma bolup,

Tagdırdın buyruguna çara barbı?

585 Ketken cok, ali bolso kalbaa bolup.

“Bul işke kim katılsa oşol akmak,

Bul işti ar kim ile, kılbayt çakmak.

Bul eldi biylep cürgön meelüülör bar,

Alarga kerek emes, aykay takmak...

590 Kudaanın buyruguna moyon sunup,
 Paşaanın cardıgınaközdü cumup,
 Cer- cerde, kim ökümdü orundatsa,
 Kulduk dep, orundaylık, dayar turup.

Mildeti bukaranın uşul kana,

595 Köröyön, kıymılkaçı buzul, kana!
 Cönü cok, ölüm kütüp, şaşıp cürgön
 Köp işin, çeçmek beken tentek kana”.

Dep moldo alda kimdi katuu kaktı,

Tespesi kumalaktay kulop cattı,

600 Moldonun ızırınıp aytkan sözü,
 Köp eldin cürögünö kancar kaktı.

Abalkı söz baştağan öküm cigit,

Moldonu tiktep kalıp, közün tigip,

“Taksırım, köptün baarı akmak emes,

605 Çirise, silerdeydin meesi çirik!”

Kuu moldo tarttırgansıp koldon bakan,

Umtuldu kaysalaktap, eki cagın

“Bayakı kamçı oynotor keziñ emes,

Emi biz ayabaybız kandın canın.

610 “Sözüñdü kan cutkurgan kabil tutsak,

Muñkanıp öñköy şorduu kandı cutsak.

Dayarmin azabına, tozoguna

Cetkirgin padişaña buyruk buzsak!

Buyruk bugün: otko kana küyçüü kün,

615 El buyruktan kutulgandı süyçüü kün,

Cersiz, suusuz kısıp catkan buyruktu

Çömölölöp, ört koyouuga üyçüü kün!”

Dep aytıp, daroo cigit tura kaldı,

Bir cigit, moldo caktan kıldı kamdı

620 Kalıñ il çuruldaşıpuygu-tuygu

Serpişken eki döönü karmap-kaldı.

Tartışkan, culkuldaşkan, al kabardı—

Aytışıp kalıs bol? – dep çalga bardı.

Tiştenip, ızırınıp kekenişken

625 Kan kektüü, eki top el, anda kaldı.

KURAL

Şıbır – şıbır calbıraktın arası,

Şıgır – şıgır Tyan – Şandın salası,

Top – top etip, ünü çıgıp, kerkinin

630 İştēp catkan ulandardı, karaçı !

Çıtırmanduu karagaydın tañında,

Körük baskan kızıl calın canında,

Olturuştı, ot cüröktüü ulandar

Kural ! – deşip, tolkunu bar kanında.

635 Cargak şınga, boz köynögün şımdanıp,

Töşün açıp, ceñin türüp, tıñdanıp.

Baştan – ıldıy camgır bolup, bermetter,

Körük basat, kuba cigit ırgalıp...

Calañ ette cargak borkok kerilip

640 Can talaşat, eki – üç usta berilip,

Şıngır – şıngır, temir ünü küü salıp,

Kalıñ cerge ketip catat sebilip.

Alka – şalka kara terge çömülüp,

Cırtık köynök san – san bolup bölünüp,

645 Kargan usta karsılatıp kirkende,
Şirendiler bal bal etet tögülüp.

Orok, cuuşañ, ayrı, çalgı şagırap,
Ustalarga üyülüüdö camırap,
Kay biröölör buurusundun tişterin

650 Alıp kelip: “Çoyonbaş”, dep, calınat.

Temir menen temirlerdi çabışıp,
Calındatıp çoyondardı agızıp,
Tomolonup, şalk etmeler, çoyon baş,
Dayardaldı, kuyma kumga cabışıp.

655 “Kan köksögön börü tilder caralıp,
Şırgıylardı kiyip catat, kadalıp,
Kay bir temir calın çaçkan kücügö,
Başın salıp, uştap catat madalıp.

Bir cagında, şordon darı kaynatat,

660 Bir cagınan, möndürdöy ok caynatat,
Bir cagında dayar bolup, narkesen,
Kandı kütüp, tiştengensip cay catat.

Tokuldatkan ıgaççılar: “tez” deşet,

“Kokuy ıldam, munuñ uzun, kes ! – deşet,

665 Kay biröölör: - Bekem bolsun, ustake

Börü tildin uşul cerin teş!” – deşet

Ustalardan birö tereñ oylonup,

Oturgansıp cañı uykudan oygonup,

Mındayça dep koburadı özünçö

670 Körünüştü özdörünö oyorup.

“Sozolongup ışkırgan ımıktarı,

Tañ kalarlık tokoydo unukkanı,

ıñap catkan ustanın temirlerin,

Koşomattap, kay ımık unukpadı?

675 Karagaydın cap-caşıl bürün cıttap,

Oynop catat ımıktar ıyırıktap,

Kıyaldanıp, tüş körüp, ükü baykuş,

Badaldarda olturat күndüz uktap...

Turumtaylar, cagalnay ar-ar etip,

680 Alda kaydan zıpıldap uçup cetip,

Tırmaktay ımıktardı ırıldatıp,

Tumşuk malat kanına alıp ketip,

Nazik ündör, karagaydın arası,

Türkün cıgaç, balatılar karaçı.

685 Mömölögön eçen capan ösümdük

Arasında el erkinin agası.

Tañ kalarlık turmuştağı küröşkö,

Tamsil kılam uçkandardı küröştö

Öz-özü öküm süröt kanattuu

690 Ar kiminde türdü tagdır künöskö”.

Degen kezde biröo turdu barbaktap,

-- Kele beri, bergin dedi, kaldaktap...

Dagı biröo: Tokto, kumga sugarsın

Kantesiñ deyt, uşul cerde calcaktap...”

695 Kay biröölör çoyon başın aştaşat,

Kay biröölör “aştap ber” dep taştaşat.

Kay biröölör, maşına-dep katkıp,

Can talaşkan ustalardı maktaşat...

Kimdir biröo arañ basıp kerilip,

700 Kelgen öñdüü olturgandan erigip
 Salmak menen mazak kıla cılmayıp
 Ciyirkengendey bir az kiyin çeginip.

“Çarçadıñ go, baatır berçi körüktü,
 Eles kılam bul işterden ölüktü.

705 Kayda barsak, kabırganı kıyratıp,
 Alaar ençi, tirүүлüktön ölükpü?!

Küç cetpegen, arstan menen arbaşıp.

Can teñelbes, cakşılarga carmaşıp.

Kur bakırıp, catabız go Alımkul,

710 Turat belem, közübüzdü kal basıp.

Dedi biri, moyun tüşüp salınıp,

Kalgandarı tiktey ketti, cabılıp,

“Sen korkosuñ, basa albaysın, körüktü”,

Dep Alımkul, körük bastı çamınıp.

715 “Kele maga, men basamın körüktü!

Bul turmuştan artık köröm ölüktü...

Aşım mırza, bul cumuştu kıla albayt,

Biz sıyaktuu korduk tartıp körüppü?!

Açuulanıp, kolun urup töşünö;

720 “Caşoo kaday elestelet közünö!

Kadır, malıñ bolooru çin aralcı,

Bizder menen koşo ketçüü özüñö”.

Dedi biri, tura kalıp Aşımga

Dedi dağı –“Süybös işke, katılba!

725 Bargın dağı bagıntkanga salam ber!

Malsız, cersiz, biz sıyaktuu caşınba?!

Turan elder birin biri karanıp,

Közün ımdap, biri erdin calanıp,

Barakelde, tak uşunday degensip

730 Eler kayta işke kirdi karanıp.

Aşım turup, açuu menen kozgolup:

“Mına, emese, biz pikirdi koşpoduk

Cür, Musakan, attarıñdı alıp kel,

Bularçılap biz ölümdü tospoduk!”

735 Alda kim kayragansıp: - sözü baştı,

Bargın-dep Musakanga közün kıstı.

- Musakan kegin, alçuu kezin bilse

Unutpas akısına algan mıştı...

Alımkul külgön boydon, toktoboston

740 -- Kaalasañ kete bergin koluñ boşton

Can üçün, namıs üçün, turmuş üçün

Kedeydin uulu ketpeyt, bizdin koşton.

Musakan suu sepkendey ırıp turup,

Aşımdı tiktey kalıp, moynun burup:

745 “Tilsizder tilge kirse, cindenişse

Kinge men turalbaymın kulduk urup”.

Dep katkıp “Aşım ! – dedi Musakan:

Ar adamga anık kerek altın can,

Men köp menen köl bassa da körömün,

750 Maga mıyat mal kalbagan atadan.

Degen kezde, şak-şak kulup, Alımkul,

“Emi saga keregi çok, mına bul,

Can izdegen, candan kaçkan tentekter,

Bul kancarın belek kılbayt, berip tur...

755 Dedi dağı, belindegi kancarın,
 Çeçip aldı, karap eki can çağın,
 Tölö biydin irke semiz-Aşımı,
 Cogotkonun seze kaldı salmagın!

Mırzakelep karap turçu, kalayık,
 760 Mıdır-mıdır, içten karap, alayıp:
 “Çuu kötörüp, miskıl menen külgöndö?
 Aşım közün munar bastı, karayıp.

Şıldıragan kümüş ündüü bulagım,
 Şıldırabay, toskonsudu kulagın,
 765 Alımkuldun aybat sözün comoktop,
 Şıldır küügö koşo saldı turagın.

Açuulanıp: Körüşöörbüz alıñdı,
 Kancar menen esen kalgan canıñdı,
 Kıyın bolsoñ, barbay körgün soldatka,
 770 Sınaşarbız körö bergin kamiñdı!

Dedi dağı, Aşım kadam attadı,
 “Makuul-ak” – dep, usta kılıç taptadı,
 Alımkul da külüp kolun şiltedi:

“Bul alardın ańdıp kelgen akmagı”.

775 Baka-şaka karagaydın arası,
Bakıldışkan kedeylerdin balası,
Kumurskaça birdemeler taşışıp,
Dıykandardın kattaşkanın karaçı?

Calın üylöp, şişik körük kürüldöp

780 Solup catat usta cabat külüñdöp
Kalıp taşka ok kuygandar bir cakta,
Kay biröölör, nayza saptayt bücüñdöp.

Irgaylardan, ok casaşıp, maylaşıp,

“Çiñ bolsun” dep kayta mayga kaynatıp

785 Çiy boorsoktoy depkirleşip bir top can
Supuraga tögüp, köröt, caynatıp.

Çıtırmanduu karagaylar бүрүнөн,

Şıkaalaşat altın şoola күнүмөн,

Terge kömür cuuruluşup çamingan

790 Kayrat ırgıyt ustalardın түрүнөн.

Erler keçke coldoş kıldı calındı,

Köpkök temir, dalay otko malındı,

Dalay şırgıy, selde kılıp başına,
Kök temirdi türkün türdö çalındı.

795 Altın tabak, asman menen corgolop,
Bilinbesten tün camındı korgolop,
Ustalar da dem – aluuga cıylanıp,
Deşip küldü: “Emi kaydan col bol?”

Tunuk bulak nasıykadı şıldırıp,
800 Ötüp catat tömön karay bildirap,
Cal- cal ırın calındatıp, Alımkul,
Cambaştadı külgön boydon zıñırıp.

Al aňgıça “Alımkul” dep bakırıp,
“Kaydasıñar ustake” – dep çañırıp,
805 Mergençiler elik süyröp kelişti.
Kumdaktarın koçkul kanga batırıp.

Alar menen Murat ırçı aralaş,
Komuz koldo, elüülörgö çamalaş,
“Aşım bugün çakırıptır, çertsin” dep,
810 Cıynalğan miş, öñköy mırza, öñköy caş.

“Coldon bular oyon – çındap süylöşüp,

Alıp keldi temteñdetip süyröşüp.

Mintip çertkin, antip aytkın!” – dep aytıp,

Keldi bular dalaylardı üyrötüp.

815 Dep komuzçu kök sakalın karmalap,

Ot canında çoyonbaşka tañ kalat.

Cana külüp kolu menen salmaktap

Degen öndüü mindan kantip can kalat.

“Ey aksakal, kantmek eleñ, Aşımdı?

820 Sürtmök bele akkan zarduu çaşıñdı,

Calgız balañ alar menen kalmakpı?

Kötör aga, komuz menen başıñdı!!

Aşım bolso, malga gana bagıngan,

Agası bar, altın çenin tagıngan,

825 Alar cüröt ıstırçındı kısımaktap,

Kedeylerdin tizmesine kamıngan.

Kanay cüröt muruttarın çıyratıp,

Istarçındar kinegesin cıynatıp,

On beş kündö ala baştayt soldattı,

830 Biz sıyaktuu şorduulardı ıylatıp.
 Al biz bolsok, kiyik bolup cüröbüz,
 Aytçı, aga, kedeylikpi künöbüz?
 Bay baldardı barbay, bizder ketkiçe,
 Ölsök meyli, küröş menen küyöbüz!

835 Dep Alımkul, kerip sunup koş koldu,
 Çaldı karap, ulutunup, kozgoldu.
 Aylanadan ün çıgarbay cigitter,
 Komuzçu da oylongoydoy tomsordu.

Çalda ün cok, közü tereñ kaynagan,

840 Alımkul sır çeçti belem, sayragan:
 - Iras, baldar, köpölöktöy caş kaldı,
 Ekinçi men çaşarambı kayradan?

“Men silerdin camandıktı körgönçö,

Men silerden başkalarga köngönçö,

845 Bu komuzdu siler üçün tırmayın,
 Calgızımdan calgız kalıp ölgönçö.”

Dep baştadı, köptü körgön, ulama:

“Balam, menden aşık altın suraba”

Ermekteyin bul zamandın sıpatın,
 850 Tar zamanda cetpey kettik muraga”.

Dep komuzdu koluna alıp tolgodu,
 Bir tükürüp, bir çertkilep, oñdodu,
 Karısa da kadimkidey süyküm – ün,
 Tolkundadı, buulukanday bolcolu.

855 Ortosunda aloo küyüp, çatırap,
 Ot canınan oolak – oolak, kaçırat,
 Muñ aralaş çal ırdagan “tar zaman”
 Eles berip, koçkul kandar atılat.

Çal mındayça tar zamandı baştadı,
 860 Nazik kıldın dirildedı taskağı.
 İçke tolgon kaygıardı tıtkılap,
 Silkip – silkip, aldarına taştadı.

TAR ZAMAN

Kadırman inim, kulak sal,
 865 Kaygıluu boldu, bizdin al,
 Kaygıga tuulup kalıppız
 Kanterdi bilbey, boldum dal.

Kördüñör baldar, dalaydı,

Körgöndü aytpay caraybı?

870 Köpçülük körüp, turgan soñ

Köksöönün baarın sanaylı??

Buralıp öskön caş baldar,

Buguday şanduu baskandar,

Bolcolsuz tuman kaptadı,

875 Boşonor ayla kayda bar?

Kişenge tüspöy baylanıp,

Kişi öltürböy aydalıp

Kiyiktey candık bolduk go,

Kirpikten beri çaynalıp.

880 Karasak uşultar zaman,

Kaygılar baskan zar zaman,

Kayran el, mintip kan cutup,

Kabıktay katıp çarçagan.

Ayrıldık suunun şarınan,

885 Acırap cerdin baarınan,

Ayranda bolduk, temselep,

Azapka tüşüp cañıdan.

Kün sanap, kündör tartılat,

Küyüktüü cürök carılat,

890 Küypüldöy bolduk, boy cazbay,

Küyüttör kaçan arılat?

Caldırap carga cabışkan,

Carganat boldu, bizdin can,

Caraluu bolgon kiyiktey,

895 Carılıp aktı koçkul kan.

Ukmuştuu toodon unçukkan,

Ularday boldu bizdin can,

Uulardı cutup, temselep,

Uypaldı belem, koçkul kan.

900 Kokuylap çiyge çaşınıp,

Koendoy bolduk, basınıp,

Kocoyon, çoñdor koydon köp,

Kortoñdop üröt, asılıp...

- Karduu too boldu ceribiz,
- 905 Kayıptay boldu elibiz,
- Kayaşa kılaar çama cok,
- Kayışıp turat belibiz.
- Tuuralap kılıç baylanıp,
- Tuygunday bolup aylanıp,
- 910 Tutkunda catkan kayran el,
- Turuşar beken şaylanıp?
- Çırpıktay bolup mayışıp,
- Çıdadık kırgız kayışıp,
- Çenebey kandı agızdı,
- 915 Çerdeygen biyler, sayışıp...
- Köynöktü cayar ceriñ cok,
- Köşülüp catkan eliñ, cok,
- Kömököy kelse, til kelbey,
- Köñülün tunuk, deniñ çok.
- 920 Barkıttay bolgon cer kayda?
- Barçınday bolgon er kayda?
- Baktını baştan kaçırbay,

Baatırlık kılar el kayda?

Tulpardın körkü ter menen,

925 Turmuştun körkü cer menen,

Turaktuu cerden ayrıldık,

Tomsorup kalıñ el menen,

Şarpıldak köldör, suu ketti,

Şañdanıp uçkan kuu ketti,

930 Şaştısın candın ketirgen,

Şaytandar bilçüü kün cetti,

Çıgımdar basıp kalkımdı,

Çıgarıp catat tarpımdı,

Çınarday bolgon baldarga,

935 Çıyralıp paşaa, talpındı.

Boluştar “makul” bolcolu,

Boy sungan belem bir colu,

Botosu ölgön ingendey,

Bozdoboy kalsak, bolgonu...!

940 Katuulap catat buyrugu,

Kadırman elim tuydubu,
 Kaltırap turar bekenbiz,
 Kudaydın bul – dep, buyrugu.

Köñülüm cetpeyt barına,
 945 Kölküldök turmuş şarına,
 Kökölöp uçup kete albay,
 Kez keldik tuyok carına.

Kulagım tunat kabarga,
 Kubat cok, çılık tabarga,
 950 Kuzgunday bolgon uluktar,
 Kılçayar emes, abalga...

Kamaldık zoogo kaptalıp,
 Kacılık cerge taptalıp,
 Kayakka ketip cogolot?
 955 Kadırman baldar kattalıp...

Deñizge ketken kayıktay,
 Telmirdi kalkım mayıptay,
 Telilüü bolgon cılıkıday,
 Tenteñdep kaldık ayıkpay.

960 Suularga akkan sal bolup,
 Sumsaydık belem, dal bolup,
 Saysa da başka tura albay,
 Sorulduk belem kan bolup.

Oylosom zaman, tar zaman,
 965 Orguştap akkan kan zaman,
 Obu cok sorup baratat,
 Oñolor beken zar zaman?

Uzanıp catkan Alımkul,
 Uluksat kılsañ söz uşul.
 970 Uulanıp mögdöp catabız,
 Uykudan bezgen kez uşul.

Karagay, cerdin arasın,
 Kalkançı kılğan balasın,
 Kalkıldap eliñ turganda,
 975 Kandayça arga tabasıñ?!

Appaktan kara taanıgan,
 Azamat eleñ, naalıgan,

Azaptı körüp, çok baskan –

Acının kanduu kaarınan.

980 Cetim, şok bala ataldıñ,
Cer tırmar bolup ataldıñ,
Cetilbey catıp calaadan,
Cetimiş cıldık dat aldın.

Karçıga kuştay aylandıñ,

985 Kalkıñdan alıs aydaldıñ,
Kamoodo cürüp karcalıp,
Kadırın bildiñ maydandın.

Köp elden açık, közüñ bar,

Köşültör, çeçen sözüñ bar,

990 Körüngön tiştep ketpesin,
Köñüldö bolsun caş baldar!

İşengen – balban – böbögüm,

İyilbes ustun cölögüm,

İymenbes ottuu cürögüñ,

995 İştey ber, baatır öbögüm.

Kırgızdın baarı, kıyla zar,
 Kıykırsam elim, ıylaşar,
 Kıyamat kündör tuş keldi.
 Kıynaşar duşman, ıylatar.

1000 Atıñdı süylöp caş baldar,
 Arka – dep cüröt, aska – car,
 Aylasın özüñ tappasañ,
 Alganı turat, tolkun şar.

Aloolop cürök calındayt,
 1005 Aytuuga kubat tabılбайt,
 Armandın agıp tolkunu,
 Agızat, denim kabilбайt.

Muñ baspas, elde kün barbı?
 Muñkanbas bizde ün barbı?
 1010 Muñkuloon bolup, bük tüştük,
 Muratka ceter kün barbı?

Karıñdın – büttü dastanı,
 Kadimki cökko caş çağı,
 Kaygıluu kündü comoktop,

1015 Komuzdu kariñ taştadı...

ALIMKUL AYTTI

Oturgan ot canında Abdıkalık,

Türtkülöp kızıl çoktu, közöo salıp,

Alımkul Gulcamaldı süylösö – dep,

1020 Ötündü kariyadan, kulak kağıp...

Dalaydı çotko salgan kıydı karı:

- “Kimderdi otko salbayt, süygön carı,

Caşçılık er cigittin döölöt başı,

Caştıkta bolgonu cön iştin baarı.

1025 Caşçılık – calındagan ot emespi,

Caşçılık – özünö özü, sot emespi

O, balam, kurbalarıñ kaalagan soñ,

Ermekte, zeeniñ taza, çot emespi?..

Kurbular, tañırkaşıp Alımkuldu,

1030 Bardığı çakırganday moyon burdu,

Sakaldı salaa menen birden irgep,

Karıya kulak tosup, közün cumdu.

- Alımkul ulutunup, köödön kerip,
Açuusu ötkön işke kaytıp kelip,
1035 Süylödü bir üşkürip, bir çımırıp,
Kıskaçça, mına mınday cipke terip:
- “Calcalım – Gulcamandı süygönüm çın,
Calbırttap, tozok otko, küygönüm çın,
Caraluu, kolgo tüşkön arstanday,
1040 Caldırıp kaygı, muñdu üygönüm çın.
- Küküşün carkırgan çolpon közü,
Küygüzgön kümüş dabış, şirin sözü,
Asmandan azireil atkan menen,
Ayrılgıs özüm üçün bütkön özü.
- 1045 Gülcamal, kimdi özünö karatpagan,
Kimderge tokson tokuz sanatpagan,
Kerilip, men – mensingen mırzalardım,
Kimine ısıq temir calatpagan?
- Atası Gulcamaldın kara dıykan,
1050 Mülkü cok, baylık kılıp, altın cıygan,
Camaldın aldı, artında uyalaş cok,

Calgız gül Camal için bardık cıygan.

Camaldın közgö tüşör kelgen caşı,

Kulpungan, kaltar bolup, cibek çaçı,

1055 İymeyip, çabalekey kanatınday,

Ak cüzgö, kınalışkan kıygaç kaşı.

Camaldı, kim süybögön kıyaldanıp;

Camal dep, kim barbagan kumardanıp,

Camal da, cazdın kızıl gülü bolup,

1060 Körüngön suluu kelbet cubarlanıp,

Camal – ay, Camal – çolpon, Camal –

cıldız,

Camal – ot, Camal – calın, Camal – nur

kız,

1065 Camaldı, car kılıuga kanat cayıp,

Cak – caktan kol sunuşkan dalay kırgız.

Kız baykuş, koldo tutkun, kuş emespi?

Mal berse, şaytan, cinge tuş emespi?

Erksizden gülü solup, tepsetilip,

1070 Cürögü ölgönünçö muz emespi.

Oşol kün Camalga da kanat caydı,
 Camal can, caktırgan çok marttı, baydı,
 Al kezde nan çaynaşıp, kol alışkan,
 Caraluu men karıptı, bastı kaygı...

1075 Agabız “cuuçuluktun” kolun sunup,
 Camaldın bülöösünö kulduk kılıp,
 Men üçün öz tilegin aytıp saldı,
 Keñeşip, tilekteşter, açık çıgıp.

Camal can, calcıldatıp, çolpon közün,
 1080 Carooker apasına cayıp töşün,
 “Alımkul, canga tete cigit go” – dep,
 Bildirgen ıraazılık, altın sözün.

Al kezde öñköy biyler kıyın kurat,
 Cem tüşör, çatak iştin başın kurap;
 1085 Atagı alıs ketken baykuş kızga,
 Bir mıktı Tölögö bul sözdü kılat.

- Bar deşet, tuuganıñdın calgız kızı,
 Dalaylar kol sozot miş caydır, kışı,

- Şayloodo, kanat, kuyruk kerek deseñ,
 1090 Men sendik, kulduk uram, sözüm uşu.
 Söz emes eköbüzgö kesken kaliñ,
 Kaalasak kakpaybızbı, köptün malın?
 Dostuktan sööktöşüü – tübölük iş,
 Başımdı attabassıñ, cok dep malıñ “.
- 1095 Degende, Tölö daroo “makul” degen,
 “Biy, dosum, munuñ sonun akıl”, degen,
 Dos bolduk eçen cılı kadır kalbay,
 “Doston da cilik kıybas cakın” degen.
- Eki biy kubanışıp, koldu sunup,
 1100 Karmaştı, kudalaşıp kulduk urup,
 Beş ata, kız atasın esine albay,
 Tölö biy külük mingen çirep turup.
- Al kabar, biyden murun uçup cetti,
 Atası, kız baykuştun çoçup ketti,
 1105 - “Sırtımdan sata turgan mal emesmin,
 Ar dayım bul Tölönün kordugu öttü! “.
- Dep aytıp, dolulanıp, küydü – candı,

“Ögüzgö kantip berem, küngön şamdı,

Atası – biy, atagı bolgon menen,

1110 Balası bolgon emes, kişi sandı.

Körböysüñ, adam sınduu kılğan işin,

Caba albayt, oozundagı otuz tişin,

Düküyüp,çoçko sınduu, kabak açpay,

Kaytarat, adam emes, maldın izin...

1115 Tölönün, bul kordugu kaday korduk?

Tölönün, bul zordugu kaday zorduk?

Mal bolso, baarın biylep, içip – cedi,

Kim çıdayt akırında, malday bolduk.

Tölönün kanın suuday ağızbasam.

1120 Tagdırdı uşul bugün cetsin kazam,

Mal emes, başımdı da satıp kirdi,

Çaynalıp, bul doñuzga kantip catam?!”

Añgıça koş cigittep Tölö “baatır”,

Atasın kız baykuştun çakırıptır,

1125 - Başımdı sattıñbı? “ dep keñeşembi,

Cogol ! dep kız atası bakırıptır.

Tölonü anın coobu çoçutkan cok,

“Kız emes, baarın biyleş, mildetim ok,

Bul eldi men bilembi, el bilebi,

1130 Çoñ olco, kursagının bolgonu tok”.

Dedi da, Tölö kıldı bilgen işin,

- Kagam – dep, kayra aytkandın otuz tişin,

Çırıldap kız atası kala berdi,

Kaytarıp cokçuluktan ötkür mizin.

1135 Oşentip, al aradan köp kün ötkön

Azaptuu Camal çirkin, çaşın tökkön,

Al kezde, ottuu bolup, şoktuu bolup,

Kay cigit bolgon deysiñ menden ötkön.

Men anda Camalsız kün, bolbos degem,

1140 Mindan çoñ baktısız kün konbos degem,

Caynagan Ala – Toonun kızgaldagı,

Ölbösöm, cat kolunda bolbos degem.

Al kezde, kız oyonga togolonup,

Camalcan kayda bolso, koşo bolup,

1145 Camalga özüm gana tokmok salıp,
 Caldırap aykaşçu elem, cozolonup...
 Al kezde, ünü süyküm, ırı körköm,
 Eç cigit bolgon emes, menden öktöm,
 Momintip, tolkundatıp ırdaganda,

1150 Caşıktar; bettey albay tömön çökkön:

Ak tuygun menmin talpıngan,
 Ak peri, sensiñ kalkımdan,
 Aylanıp alıs ketpeymin,
 Ak peri sınduu çarkından.

1155 Tagdırdın colu – taygak col,
 Taalayga kütkön kün oşol,
 Taraza cıldız batkança,
 Tañşıtpay, altın berseñ kol.

Çarkıldap, körköm külösüñ,

1160 Kaydarım, sonun münözüñ,
 Caşırıp koyso caratkan,
 Caş candın kılğan künöösün.

Tabışıñ kümüş ünündöy,

Taasiriň cazdın künündöy,
 1165 Taalayga calgız bütkönsüň,
 Talaanın kızıl gülündöy.

Karaşyň kandi kaynatat,
 Kadıryň tildi sayratat,
 Kayıktay cürgön cel kıyal,
 1170 Kantkende tıñıp, çay catat.

Kaşyň bar, sonun çiygendey,
 Kalemdeň uçu tiygendey,
 Kaygyny çazar Küküş can,
 Kayrılıp kelçi, iymenbey.

1175 Emçegiň çayan tüygöndöy,
 Entigip, carın süygöndöy,
 Ebelek bolgon cürögüm,
 Ezilip, muňga küygöndöy.

Oylonsom künüm akkan sal,
 1180 Obolop uçpay boldum dal,
 Oyroton sendey süybösöm,
 Oynoboy kuday otko sal?

Kılçaysam, künüm akkan sal.
 Kılçaktap uçpay boldum dal,
 1185 Kırğızdan sendey süybösöm,
 Kıynabay teñir otko sal?

Süygüzsöñ, altın süyöyün,
 Süldörüm kalsın küyöyün,
 Süygönüm bölök kalgan dep,
 1190 Süybösöñ zarlap cüröyün?

Aytılğan antka bekembiz?
 Armansız cırgaar bekenbiz?
 Aylantkan duşman köp ıgıp,
 Armanda keter bekenbiz?!

1195 Kökölöp uçup cürsömçü,
 Köönümçö oynop, külsömçü,
 Köñüldöş Küküş sen menen,
 Köp cıldar dooron sürsömçü!

Ak tuygun bolsom, çöldögü,
 1200 Ak ördök bolsoñ, köldögü,

Ak selde toodon aylanıp,
 Ak köldön kelsem körgönü,
 Ak çabak bolup, çubalsañ,
 Ak köbük bolup, munarsañ,
 1205 Ak cibek cayıp, tor kılıp,
 Ak tolkun keçip, kubansam...

Sunulgan kolum cetebi?
 Suysalğan suluu, keteli!
 Surdanıp cürgön duşmanım,
 1210 Sultandar alıp ketebi?

Mañdaydan şorum ketebi?
 Malduular saga cetebi?
 Mal kindiktüü tuuganñ,
 Maypka satar, keteli!

1215 Küküktör menen Seynektey,
 Küyüttüü bolup, kol cetpey,
 Küküşüm sen dep, kelgende,
 Küyörüm, kelçi, degdetpey!

Tagdırdın colu, caman da,

1220 Taarınam, çirkin, zamanga,
 Taalayluu bolçu cal – calım,
 Tartılbay beker camanga!

Tozoktuu uşul müşkül iş,
 Tolkundap ötöt kılğan iş,

1225 Toksongo birge çaşasak,
 Toybosok kerek, kaday siz?

Karaşın sırdı çeçişken,
 Kadırman cal – cal cetişken,
 Kaşkaya külüp kol berçi,

1230 Karaylap turam ketişten.

Cardılık, çirkin, bassa da,
 Caannam otun çaçsa da,
 Car bolsok bizde arman cok,
 Caratkan körün kazsa da.

1235 Can algıç, meni atsa da,
 Canıma kılıç batsa da,
 Carıgım sen dep, ketermin,
 Calınduu otko caksa da...

Uşintip eçen tañdı atırgamın,
 1240 Cüröktü tolkundarga batırgamın,
 Süygönüm, can ayaşpas, calcalımdın,
 Bal tilin içen tatıp, tatırgamın.

Tetigil belde, biydin aylı bolgon,
 Tiginde, kızdın cañı kaynı kongon,
 1245 Al kezde col böögön cer köçkü cok,
 Col toomu uşul cerden ayrı bolgon.

Eki biy urmattaşıp sakal caykap,
 Döñ – döñdö olturuşçu kımız çaykap,
 Bir künü Abıl barıp ulak tartıp,
 1250 Alardın cayın kayttı toluk baykap.

İş cayı bizder üçün kermek boldu,
 Kudası bürsügünü kelmek boldu,
 Şayloodo talaşı cok, çıgım kılbay,
 Tölögö boluştuktu bermek boldu.
 1255 Biz bolsok, bir kün murun tuura salıp,
 Anıktap kabar aldık, kızga barıp,

Kudalar şaani menen kelgen tünü,

Camaldı alıp kaçıp, colgo saldı.

Alda kim bizdin sırdı murun cetip,

1260 Koş biyge cetkiriptir baarın çeçip,

Al döölör toguz cigit küzöt koyop,

Mildetin tapşırıptır neçen zekip.

Sur bulut ulam aydı kaptay kalıp,

Ay keede, cerge karay közün salıp,

1265 Tartışıp ay buluttar turgan çakta,

Tetigil çoñ çalkakka cettik barıp.

Añgıça tos – tos degen dabış salıp,

Tokmoktoy soyoldarın karmap alıp,

Tuş – tuştan dabıratıp sabap catti,

1270 Üç adam, bir adamdan karmap alıp.

Biz üçbüz, alar toguz salgılaştık,

Tartıştık, alkalardan algılaştık,

Süzüşkön too tekedey karsıldaşıp,

Ün, söz cok, cürgölöşüp bargılaştık.

- 1275 Coldoşum, Abıl bolçu, balban mıktı,
 Eköönü itelgidey şiltep cıktı,
 Bir kezde soyol menen koşo ketken,
 Biröönün “öldüm” degen ünü cıktı...
- Añgıça, cabalaktap kuugun kelip,
- 1280 Bizderdi cançıp kirdi, ittey kerip,
 Bir kezde, börü tartkan caş kulunday,
 Camaldın ünü cıktı, cakın kelip...
- Bir cigit Abıl cakka cakın – barıp,
 Bettebey taysaldadı, buytay kalıp,
- 1285 Bir kezde arkasınan bara catıp,
 Mingenin tak çıkıyga öttü salıp.
- Toburçak bir çıñırıp ala saldı,
 Cıgılbay Abıl çurkap tura kaldı,
 Kuugandar cöölöp kalgan caş bürküttü,
- 1290 Çuruldap aylandırıp kurçap aldı.
- Baylaştı, çançıp catıp, kanga bölöp,
 Baş – közdün tamtıgı cok, köpkök könök,
 Tölönün bir üyünö kirgizişti,

Cançılğan büttü, koldu arañ cölöp.

- 1295 Ertesi cer kaykıgan boldu cıyın,
 Biylerdin birisinen, biri kıyın,
 “Biröönün nikelegen carın alıp,
 Bul eldi körbögön – dep, calgız tıyın”.

- Añgıça, cırıldagan ıy ugulup,
 1300 Dürbölöñ, çuular menen kulak tunup,
 Ökürük, azan – kazan, tömön caktan,
 Bir “şumduk” bizge keldi, kolun sunup...

- Tömöntön törtöo kelip, uçup atçan,
 “Tölönün Tölömüşü kaza tapkan,
 1305 Tündögü can ayaşkıs karmaşuuda,
 Karının kara kuşun cara çapkan”.

- Degen ün, kulagıma oktoy tiydi,
 Bışırap, cürögümö çoktoy tiydi,
 “Biylerdin çıragına may tamdı” – dep,
 1310 Abıl can bir şumduktu içke tüydü.

Topoloñ, çak – çelekey, ündör biyik,

“Kırgıla, cogotkula, malın tiyip,
 Katuudan kazan kalsın, külün capır,
 Katinga kalsa bolot calgız iyik”.

1315 Öldübü, ölgön cokpu calın küydü,
 Soyoldap talkalaştı, caman üydü,
 Bir uruk aylıbızdın malın talap,
 Toybogon biy, boluştar aldı – çüylü.

Surabay iştin cayın toluk terip,
 1320 Pristav sotu menen cetip kelip,
 Sottodu tübölökkö Sibir cakka,
 Ayrıldık, elden, cerden, cardan tenip.

Çınında, Tölök kakbaş ölgön emes,
 Emdige çal Tölöktü kömgön emes,
 1325 Kıyanat dayım öküm sürgön menen,
 Mındaydı dalay karı körgön emes.

Oşentip aylık colgo tutkun bolup,
 Kol, buttar caralgangan kişen sogup,
 Köz caynap, cürök kaynap, ölbögön oy,
 1330 Azattı sörö kılğan candı korup...

Uşintip azap çektik, alıs kettik,
 Aylanıp kazgan kenge barıp cettik,
 Eñkeyip, suu cutuuga uruksat cok,
 Engirep şorduı caştı colgo septik.

1335 Tutkudar biz ele emes, türkün elden,
 Türdüüsü türdüü işten tutkun kelgen,
 Muştumday kara nandı suuga çılap,
 Karterde, biz şorduuga mümkün delgen.

Bargan soñ baarıbızdı kenge bölgön,
 1340 Taş çağıp, metirleçüü cerge bölgön;
 Bik künü cer astında çatak çıgıp,
 Can dostum, Abıl kurbum, anda ölgön!...

Bul kündü körböy kaldı kayran kurbum,
 Kurbumdun erdigine moyon sundum,
 1345 Carkırap, tirүүлüktö bolgon bolup,
 Tübündö kala berdi tereñ muñdun.

Oy, çirkin, oşol kündü basıp keldim,
 Taş baskan eçenderdi taşıp keldim,

Akırı altı katar gül çıkkanda,
 1350 Aylanıp, azap – tordon kaçıp keldim...

Men cerden ketkenimde on ceti caş,
 Altı kat kar ciredi, bul şorduu baş,
 Altı kat güldör caynap, bulbul sayrap,
 Bolgondo kelip kördüm, tıgılğan saz.

1355 Bul sazdı siler menen birge keçip,
 Bul sırdı siler menen birge çeçip,
 Olturam arañarda muñdu sanap...
 Ayrılgan el, cerime kaytıp cetip.

Kara köz, sıykırluu söz, Camal bolso,
 1360 Ölüptür, zoodon uçup kaygı tolso,
 Meltirep, zoo túbündö catkan irim,
 Cuubaybı, cazıksızdı, maakul bolso?...

Oşentip Gülcamaldı süygönüm çın,
 Al üçün cürögümdün küygönü çın,
 1365 Mahabbat, bir cüröktü eki kılıp,
 Betimdin ak betine tiygeni çın” - .

Dep aytıp, ulutunup, kerip kaşın,

Alımkul, komuzçuga burdu başın.

Buulugun, uyop ukkan, çaşık karı,

1370 Bışaktap: toktotkun! – dep, töktü çaşın...

TARTIŞ

Takatsız tolkundagan kalıñ elim,

Talkuulap padişanın kanduu selin,

“Berebiz, bere albaybız” degen ündör,

1375 Bacıldap, bir – birinin ukpayt kebin...

Biy – Tölö kesirlenip, buurakandap,

Asmanga koldu şiltep, köktü candap,

“Orus degen köktögü cıldızday el,

Kay akmak, karşı çıgat, soyol kamdap.

1380 Padişa, kuday süyüp koygon pende,

Buyrugu sünnöt bolgon kalıñ elge,

Ne kılsa, buyruk menen iştey alat,

Ört koyso, erki toluk bizdin cerge.

Kaysıga biz keñeşip olturabız,

1385 Kaalagan bolor işti bolturabız,

Kalıñ el, bul cıyından taray bersin,

Kalğanın spiskenin tolturabız !

Pişpekte, Pristovdo, keñeş boldu,

Bilgiçter minday, anday debes boldu,

1390 Uluktun bar cardıgın ugup turup,

Bardıgı makuldukka koldu koydu.

Kimde – kim bul buyrukka karşı kelse,

Bolsosun taarınçısı calgız mende,

Karmatıp, ökümötkö tapşiramın,

1395 Taanıtıp, karşılıgın kalıñ elge”.

Kalıñ el, uu – çuu bolup tolkuy ketti;

“Karmalbay kanday azoo, azat ketti,

Carıktan, karañgılık cakın bolup,

Biz emes, baarıbızga kaza cetti !”...

1400 Degen ün tuura caktan atırıldı,

Kalıñ el, üngö karay capırıldı,

“Adamzat, candan keçip turgan kezde,

Ukpaybız ! otko türtkön akılıñdı...

- Uk boluş, orus eli obdulgan el,
 1405 Tolkusa, basıp ketçü kaptagan sel,
 Biz üçün anın baarı celdet emes,
 Eki eldi bölüp turgan karañğı bel,
 Köpçülük orus eli takka karşı,
 Tak minip tayrañdagan bakka karşı,
 1410 Tartışıp azattıkka süyröp catkan,
 Cumuşçu, çoyon kolduu, kalıñ calçı.
 Men kördüm orus elin korduk körgön,
 Miñ – miñdep azap tartıp, açtan ölgön.
 Kılıçtın mizi menen süylöşpösö,
 1415 Adam az, padışaga köñül bölgön.
 Biz dağı orusıya elinenbiz,
 Biz dağı azattıktın celinebiz,
 Padışa, törö, boluş celdetterdi,
 Şıpırıp, cogotuuçu selinenbiz”.
 1420 Dep aytıp er Alımkul açuulandı,
 Tolkutup korduk körgön baykuş candı.
 Kalıñ el kayrat kılıp Alımkulga,

Süykümdüü sıpaat menen kabıl aldı.

Küydürüp çoñ Tölönü bastı calın;

- 1425 “Tögön – dep – karşılardın koçkul kanın,
Karma ! – dep, buyruk kıldı, cigitterge,
Köp eldin körünüktüü arıstanın.

Cigitter şapa – şupa tura kaldı,

Süylögön Alımkuldu koldon aldı,

- 1430 Calındap tolkup turgan kalıñ elden,
Bir kişi bir cigitti salıp kaldı.

Çın tiybey, tolkup turgan kalıñ kalık,

Tuş- tuştan kirip ketti, kamçı salıp.

Soldatka tizilişken altın- caştar,

- 1435 Toktoosuz kol salıştı, basa kalıp.

Camırap, eldin baarı kirip ketti,

Çuruldap, küçötüşüp, tepe- tepti,

Kamçılar dıbir- dıbir cabalaktap,

Tiliştı, mıktılardan eçen betti.

- 1440 Tizmeçi, ıstarçındar kızıl cayan,

El için: el bilgender boldu çayan.

Koş bettüü, koşomatçıl, aldameçılar,

Kaçırdı- Tölö biydi töşkö tayan.

Bir tobun kızıl cayan kılıp taştap,

1445 Kalıñ el çuruldaştı, cabalaktap.

“Kimde- kim soldat degen ün çıgarsa,

Tak uşul kılaarıbız kızıl batkak.

Dep aytıp, kalıñ tolkun batalaşıp,

Kazatka çıkmak boldu, kandı çaçıp.

1450 Alımkul, aldastagan aygay saldı,

“Atsızdar, mine bersin tapsa basıp?

Mal emes, candarıbız, kayda kalat?

Kalıñ curt, mıktı bolsun tandalıp at.

Kimde- kim, bul tilekke karşı kelse,

1455 Tak uşul, kolubuzdan kanı tamat!

Tañ erteñ dayar bolsun ölbögön can,

Bardıgı boluş kerek, caraktangan;

Ustalar tañ atkıça uzanıшат,

Unutpay, carma- süzmö, algıla nan”.

1460 Degende, çur- çur etken dabış bastı,
 Karılar, a kudaylap, kolun cazdı.
 Biy, boluş, tizmeçiler moldo menen,
 Alaktap kalıñ elden alıstaştı...

Acımın mañdayman tamçılap ter,
 1465 Kıp- kızıl kan körünöt kap- kara cer.
 Çelkiygen Tölö biydi, bulkaktatıp,
 Teñselip arañ celet, ak tuyak ker.

“Arkadan itter kelip kalbas beken?
 Acım siz, bastıra cür, bekem bekem!
 1470 Alardın açuu teri çıkkın çıgar,
 Şaşpasın kan cutkuzup erteñ cetem!”

Dep acı, açıp ketken kamır bolup,
 Şişinip, at üstünön arañ solup,
 Baratat kara küçkö kayrat kılıp,
 1475 Tolkundan soo kalganga maakul bolup.

Koş better, çark aylanıp: “Acım” deşet,
 Akaktap, acı kiymin atçan çeçet.

Kol salgan kaliñ elge tiştenişip:

“Soylotsok, Alımkuldu attiñ!”- deşet.

1480 Al kezde, altın şoola bata cazdap,
Asmanga kızıl nuru cabalaktap.
Bügünkü kan ıgargan tartış sırn,
Elestüü körsötkönsüyt kökkö maktap.

Aradan bir mookumdar ötkön çakta,
1485 Köründü çapkan candar aldı cakta,
Bir caktan çoçup kalgan ılay cürök,
Acı, biy çoçup ketti: “Kuday sakta!”

“Çapkandar, köl tolkutkan bolup cayan,
Çataktın baştaşıñ kıldı bayan:
1490 “Bömöştük, badiretçik, baarın karmap,
Kılıştı catakçılar kızıl cayan:

“Keliptir Samarkandan ısıq kabar,
Kazaktar, Almatıga bolgon dayar,
Merkini, Çaldıbardı kırgız, kazak,
1495 Kamalap, zamanasıñ kılıptır tar”

“Kordoydon poçtooçunun meesın carıp,
 Akçasın atı menen talap alıp,
 Torgolup Uzun agaç kaldı deşet,
 Kayrattuu kazak caştar, kamap alıp”.

1500 “Taşkendi talkalaşıp aldı”- deşet,
 “Oyrondop Oluyatakaldı”- deşet,
 Mergender, toodon kiyik atkan sınduu,
 Kumdaktı can kanına maldı”- deşet.

“Soltonun Çolponkulu, Cantayları,
 1505 - Özbek, özü baştap manap- baarı,
 Soldattı berebiz- dep, elden çıgıp,
 Pişpekke- tüştü deşet, arızdarı...

“Ayaldar, bir pesirdi karmap alıp,
 Ölorçö kıldı- deşet, başın carıp.
 1510 Kalganı erteñ- bugün ugulmakçı,
 Ar künü turmakçıbız, kabar alıp”.

El tolkup körüp catat kamılgasın,
 Bul kündö kimder kara camınbasın.
 Moynuna el kaamıtın ilgen erler.

1515 Colborsço, kantip ergip çaminbasın.

Dep aytıp, “bizdin ayıl belen- dedi,

Silerge oşonduktan kelem”- dedi.

Ber caktan zapkı cegen Tölö, biy da,

Çataktın cayın ugup eleñdedi..

1520 Ün, söz cok, acı bir top başın çaykap,

Karadı, bardıgının türün baykap,

“Bargıla, coluñuzdar bolsun”- dedi,

Köñülsüz, kabarçımı kurgak caykap.

Bul kabar acı, biyge oktoy tiydi,

1525 Ciligin çagıp turgan çottoy tiydi,

Ezelki kandan bütön baylık ketip,

Süt bolup sorulgan el, coktoy tiydi.

Kamçının sabı menen eerdin kaşın,

Akırın urgan bolup, sıypayt başın.

1530 Tolkunga küçü kelbey kalgandığın,

Bildi da, kıydılıkka kirdi baçım..

Şalkıyıp, ünsüz gana kibiratıp,

- Acı- biy keykeñdeşti şıbıraşıp,
 Çettegi kuu moldonu Tölö candap,
 1535 Şıbırayt, erdi, başın kıbıratıp.
- Şıbırğa, kıydı moldo: “Makul”- dedi,
 “Acım, bul aytkanıñ akıl- dedi.
 El menen eregişeer mezigil emes,
 Karmaşsak, acalıbız cakın”- dedi.
- 1540 Cötölüp, kılır közün külüñdötüp,
 Orsok tiş, tompoy oozun mülcüñdötüp.
 “El- cemiş, koldon çıgıp ketpese eken,
 Bir cigit kabar kılısın, tündöp cetip”.
- Erksizden, keleşti eske karmap,
 1545 Köp elge aktanıştı sözün kamdap.
 Karañgı- şıbır menen sır çeçişti,
 Bir- birin öñköy “döölör” içten cañdap...
- Söz bütüp, ayrı sakal acı turup,
 Koş bettüü cökörlörgö moyon burup,
 1550 El kamın oylop turgan adamdarça:
 “Mırzalar, ukkala- deyt, akıl kurup:

Bolor iş, bolgonunça bolgon belem,
 Kaapırlar, kaygı menen solgon belem,
 Musulman zobolosu kötörülüp,
 1555 Baktısı paygambardın kongon belem?!

Sultanım, Türkstanga kelet belem?
 Suraktı özübüzgö beret belem?
 Buyrukka şek keltirgen kaapırlardı,
 Taş barañ, zındandarga teret belem?!

1560 Arbagı bababızdın konot belem?
 Ak tilek anık kabıl bolot belem?
 Atanın alıstagan eski saltı,
 Tügülböy, kalıbınday tolot belem?!

Bir adam, tandap minip kayra barsın!
 1565 Kaldaygan kalıñ curtka kabar salın,
 Kaapırğa karşı çıguu mildetibiz,
 Musulman zamanı üçün kaygılsın.

Özübüz el bolobus kandık kurgan,
 Tüşünböy çatak kılát, önköy urgan,

1570 Estüüdön el baştagan kan şaylaybız,
Cazaluu, bul tilekten moyon burgan.

Askerge erkekterdin baarın alıp,
Kaapırlar kolkosuna kancar malıp.
Babanın ötkön doorun cañırtabız,

1575 Urmattuu sultanımdan buyruk alıp.

Bügün el tüşüngön cok aytkanımdı,
Elge men dalay akıl aytpadımbı.
El bizge kapa bolor eç cönü cok,
O kuday, elden bölböy tart canımdı!?

1580 Paşaaga soldat beriş toktodu- dep,
Aytkıla, kayta- kayta bilgizip, bek:
Cok cerden bugün beker tartış çıktı,
Caramsız andaylardı kılbasın kek!..

Biz menen birge cüröt Kıdır, Kanat,

1585 Ubakta makuldaşıp, kılğan talap,
Kırgızda kıdır koldop cürgön adam,
Erteñden el başkarıp, han atalat.

Bul sözdü bardık cerge cardap kelsin,

Erteñki cıyın cerin kamdap kelsin.

1590 Biy, boluş, soldattıkka karşı eken- dep,

Anıktap, tüşündürüp, barlap kelsin.

Atayın Alımkulga bara kelsin,

Alımkul, Cunuştarın ala kelsin.

Ar kimge mildettenip, iş bergile,

1595 Al cerden aksakaldar cana kelsin”.

Bul sözdü, kankor Acı, aytıp saldı,

Cigitter tökpöy, çaçpay kabıl aldı.

Bulardın çın oylorun bilbegender,

Kanday?- dep bul kabarga ayran kaldı.

1600 Şaşılış tak uşunday, ayla kurdu,

Köp eldin ençisine kolun sundu.

Kalıñ el miş körsötüp turgan kezde,

Kılçayıp amalsızdan moyon burdu.

Mezgildin bir münötün ötkörböstön,

1605 Ötkörüp keleşekti tizip közdön.

Kapkandı kayta dağı salıp kirdi,

Aldaında kalbaylı- dep akkan köçtön.

Acı, biy kıldat menen akıl kılıp,

Sırların sırtka çaçpay içten tınıp.

1610 Biylikti, küçtü kolgo almak üçün,

Özdörü mınday çeçti maakulsunup:

“Mıltıktın artıkbaşın mergen alsın,

Mensingen zoo betine karşı barsın.

Mergendin arkasında Aşım bolup,

1615 Zoo menen betteşirip, kayta salsın..

Alımkul, Pişpek cakka barıp kelsin,

Cön bilet, bardık işke kanıp kelsin.

Soltonun kalıñ eli kantken eken?

Kat berip, kat kabarm alıp kelsin”.

1620 Uşunday köz kırları boldu çalış,

Bul keñeş Alımkulga koldu salış.

Alımkul, mında kalsa kesip bolup,

Kokustan koldon çıgat biylik, namız.

“Alımkul barsa kayta aman kelbes,

1625 Degeni maksat kılat, Tölö kelbes.

“Mındağı kol kötörgön cigitterge,
Ölbösö bizdin baldar, testi berses”,-

Degen oy, acı biydin anık sırdı,

Eköönön başka canga çıkpayt çını,

1630 Al kezde borkuldagan çoñ kazandan,

Acıga, urmat menen tiydi... çını..

Koş cazdık koltugunda, kırdan catıp,

Erinip, ak çınıdan sorpo tatıp.

“Oo, kuday, calgay körgün, kulundu!”- dep,

1635 Kozgoldu çüčkürgönü bara catıp.

Çüčkürük köpşök dendi külkü kılıp,

Murdunan urtaganın aldı cığıp..

Ot cakkan, bakıraygan kara koyçu,

Katkırdı, çıdabastan sırtka cığıp.

1640 Cigiti canındağı tura kalıp,

Acının murdun sürttü, cooluk alıp.

Canında koşomatçıl, beti cektor:

“Ak çüş!”- dep kubanıştı, cagaldanıp.

Añgıça, Alımkuldar, kirip keldi,
1645 Şaydoottoy üçöö katar salam berdi.

Canında canday körgön eki kurbu,
Alganta irgep öttü, turgan eldi.

“Kel-kel!”- dep, kapşıt caktan orun berip,
Kesirdüü Aşım turdu, kaşın kerip,
1650 Aşımga kılır bütkön, tubasa baş,
Ketçüdöy buka sınduu cerdi çelip.

Tölö biy, süyüp, turgan canday bolup,
“Kelgile kulundarım, ayday tolup.
Kudaanın kudureti ebegeysiz,
1655 Biz dağı tirildik go canday bolup”..

Dep baştap, sılap, sıypap, aytıp saldı,
Üç cigit, tüşüngöndöy sözgö kandı.
Tölönün şum kıyalın eseptebey,
Alımkul, ottuu baatır maakul aldı..

1660 Añgıça kol tazarıp, keldi tabak,
Tez gana maşakatsız celdi tamak.

“Emese, tün camınıp cönöyün”- dep,

Alımkul söylöp cattu kolun calap.

Tölö biy, akçılanıp: “coldoş algın”,

1665 Kart acı, kösömsünüp: “calgız bargın”

Eki can, kaçan bolso, epsiz bolot,

Deçü eken, ilgerki ötkön, baatır Çargın”,

Alımkul, şer emespi: “durus” dedi,

Kekseerek Cunuş anı: “Buruş”- dedi,

1670 “Cok, Cükö! Calgız ele barganım cön,

Eki adam, salmak belek, uruş?- dedi”.

Caş Cunuş- “Men baramın anday bolso,

Bir cigit kantken menen bolsun koşo”

Degende, Tölö keyip: “Baldar ay!”- dep,

1675 Mındayça kerelendi, aldın toso:

“Alımkul, orustardın tilin bilet,

Soltonun eli menen şaarga kiret.

Kalaada kaday abal bolgondugun,

Top- toluk, kaltırbastan bilip kelet.

- 1680 Bir adam kayda bolso, tabalat ep,
 Ne kerek, coldoşunun kaygısın cep.
 Kokustan orustarga tüşüp kalsa,
 Kutulat, balançaga malaymın”- dep.
- De aytıp- semiz Tölö, turup kaldı,
- 1685 Alımkul, çın akılday maakul aldı.
 “Kara atım, aman bolso, kor bolbosmun-
 Kantemin kaçan bolso, ölçüü candı”.
- Dep gana “Aman- esen turgula!” dep,
 Koldorun ar kiminin karmadı bek.
- 1690 “Kelemin, aman bolsom, eki konup,
 Ölbösöm ce kalbasam, azaptı- cep.
- Uşintip kalgandarga kayırdaşıp,
 Negedir, dayardandı aşıp- şaşıp,
 Unçukpay, baatır Cunuş kapalandı,
- 1695 Deninen calındagan otun çaçıp..
- Olturgan baykoosuzda momun karı:
 -“Balaga coldoş bolsun, kuday arı!”
- Dep aytıp alakanın caygan çakta,

Çuuldap, bata berdi eldin baarı.

1700 Cılmayıp, Alımkul şart tura kaldı,
Kerilip, keregeden sölpöör aldı.
Çıdabay, katar öskön canday Cunuş,
Erksizden Alımkuldu karmay kaldı.

-“Sen koygun, men baram!”- dep, köpkö Capar,

1705 Şaşkanday ayta berdi, katar- katar,
“İş büttü, bata boldu, colu bulsun,
Kayırduu bolsun balam, tartkan sapar.

Esen bar, dayım açık bolsun bağıñ,
Alıp kel, Alımkuldun argımağın!”-

1710 Dep aytıp, bayagı çal koşo çıktı,
Kötörüp kalgandardın singan şagin.

Alımkul: kantesiñer, Capar, Cunuş,
Munuñar, köpçülökkö kelbeyt durus.

Canımdı kantip ele korgoboyon,

1715 Azır cok, kan keçişken kırgın- uruş..

Men emes, özüñörgö sak bolgula,

Kuraldın kalgandarın bat bolgula.

Köp menen bolgon iştin aldın eelep,

Könöösüz, köp aldında ak bolgula!”-

1720 Dedi da kurbularça kuçaktaşıp,
Öbüşüp, atka mindi, kanat cazıp.
Karıya Alımkuldun kolun kısıp,
Akırın kayra cürdü kadam basıp.

Nayzasın üzöngügö çalıp alıp,

1725 Dağı bir er Cunuştun kolun alıp,
Cap- calgız “at dabışın, ermek kılıp
Şart koydu, tün koynuna kuçaktalıp..

AT MENEN ALIMKUL

Sarı cel menen carışıp,

1730 Sanaalar menen alışıp.

Şamalday uçup baratat,

Şadıda tizgin karışıp.

Turanın çañı burkurap,

Tuyaktan kezek birkırıp.

1735 Sakaday bolgon san taştar,

Salmoor taştay zırkırap..

Takası ottuk çakkanday,

Tamanı taşka batkanday.

Cambıday bolgon, som tuyak,

1740 Caa menen koşo uçkanday.

Çöptördün başı kıbırap,

Çöldögü kuuray şıbırap.

Zırkırap uçkan küü menen,

Zilzala¹⁰⁴ çıgat, tıbırap.

1745 Calbırap, çöptör şuudurap,

Cargak ton celge kuudurap.

İlmeñdep uçkan kamgaktar,

İleptüü celge kuudurat.

Tamçıday teri şorgolop,

1750 Tayganday çurkap, colgolop.

Dünüyö kabar makuluk,

Dübürttön kaçat korgolop.

---

¹⁰⁴ Zilzala- cer kıymıldoo degen maanide.

Oysoñdoyt, tulpar karanat,

Obu cok cerden calanat.

1755 Cibektey bolgon sıyda cal,

Cel menen mayda taralat.

Kunduzday bolgon canıbar,

Kulcaday bolgon canı bar.

Kömürdöy kara, ak mañday,

1760 Tögülbös, taykı calı bar.

Sekirgen sını kayıptay,

Suudagı süzgön kayıktay.

Oştonot, külük oysoñdop,

Obu cok, suluu zayıptay..

1765 Kökürök, külük tayganday,

Kirpigi, iyne sayganday.

Tanoogo muştum batkanday,

Taltañdap basat, taymanbay.

Kulagı kancar uşunday,

1770 Kuzgunday közü buzulbay.

Mensinet külük, talpınat,

Münüşkör salgan kuşunday.

Alkıntıp munu caratkan,

Alımkul, minip baratkan.

1775 Etekter ensiz, dirildeyt,

Esepsiz ıldam kanattan.

Alımkul erdin erindey,

Alımkul şerdin şerindey;

Kastaşıp kalgan münözü,

1780 Kara kök, bolot temirdey.

Karagay nayza soroktop,

Karçıtta sölpör koloktop.

Tepselip catkan kara cer,

Telmirip kalat, comoktop..

1785 Körüngön türü arıstan,

Kök caldar menen alışkan.

Sımbatı: çımır, orto boy,

Saptalıp koygon – barıskan.

Süylösö sözü, bulbulday,

1790 Sıntaga süylöyt urganday.

Alagar közü caltanbay,

Acalga karap turganday.

Özdöşüp cürgön el bolso,

Özün da beret, den bolso.

1795 Oynop da, çındap basıntat,

Obu cok, duşman şer bolso.

Süylögön candar şıbirap,

Sırtınan gana cıbirap.

Ubara bolgon alarga,

1800 Unçukpayt kayta kıbirap.

Açuusu kelse, külgöndöy,

Alışkan coosun sürgöndöy,

Erkindik, teñdik eşigin,

Eñkeyip, özü türgöndöy..

1805 Tamaşa kılsa, süygöndöy,

Taalaydın şamı küygöndöy.

Ar kimden cıynap, el üçün,

Azaptı calgız üygöndöy..

Kubanıp kalsa, baladay,
 1810 Küülönüp artın karabay,
 Belsenip atka mingeni,
 Belgilüü baatır Tamaday!¹⁰⁵

Bürküttöy sürün karasa,
 Bütönçö kılık tamaşa,
 1815 Kalıstık kılşa, kööhardı-
 Kadaktay turgan taraza.

Külgönü cazdın künündöy,
 Kelbeti, süyküm- gülümdöy,
 Kastaşsa kanduu kaarı bar,
 1820 Kaygıluu kıştın tünündöy.

Kıldığı kızdın aşkanday,
 Kayratı kıyan taşkanday.
 Kekenip, açuu süylösö,
 Kerney ünün baskanday.

1825 Tamaşa kılıp söylösö,

---

¹⁰⁵ Tama- comoktoğu baatır.

Tamizat, ottu küybösö.

Sımbattuu dalay kelinder,

Sırtınan süygön, süybösö.

Kabagı, ayday carkırap,

1830 Kızganbay süylöyt, şarkırap.

Cañı ele körgön adamga,

Cakuttay eles kaltırat.

Alısta- alıs bilbegen.

Aramza sözgö kirbegen.

1835 Kırgızdın kıtmır sözdörün,

Kıldattap, ayta bilbegen.

Er cürök, ötü şaşma can,

Enöölük kılбайt başkadan,

İskender ¹⁰⁶ surak kılssa da,

1840 İçine aram catpagan.

Korduktu körsö, tütpögön,

Koco da bolso, büktögön.

Oydoodo cürgön cerinde,

---

¹⁰⁶ İskender- makedonskiy.

Azaptı antip, cüktögön.

- 1845 Kıymılı uçkul şumkarday,
Kadamı baskan tulparday.
Şayır münöz, şamdagay,
“Şaytandı” ceñeer, kutkarbay.

- Otursa, körköm kırıgıday,
1850 Obdulup tursa, şırgıday.
Közünö- közü kez kelse,
Ötpögön cigit, cılmıybay.

- Kelinder körsö, süygöndöy,
“Kelbettüü car” dep küygöndöy,
1855 İçi tar, aram cigitter,
İçine buzuk tüygöndöy..

- Alımkul erdi körgöndö,
Ar kimder aytat, dön- döndö:
“Ot cürök baatır, uşunday,
1860 Ordumda kalsa, ölgöndö”..

Altın tañ menen aralaş,

Asılbaş çenge¹⁰⁷ çamalaş.

Sekige kelip toktodu,

Serepçi salıp, cılañ baş.

1865 Boz kuştay bolup, zıpıldap,

Boorunan teri çıpıldap.

Ak köbük, cuugan, kara ter,

Atınan tamat tıpıldap.

Kalpaktan köp- kök buu çıgıp,

1870 Koş etek uçup, çuu çıgıp.

Betine sürtkön cooluktan,

Bermettey, ısıq suu çıgıp.

Beykutsuz coldon öttüm- dep,

Berçemdüü cerge cettim,- dep.

1875 Elingen baatır toktodu,

Es alıp, kayta kettim- dep,

Atınan tüşüp, kañtarıp,

Ar cagın karayt, añtarıp.

Toodaktı körgön şumkarday,

---

¹⁰⁷ Asılbaş- eldin uruusu.

1880 Tömönün karayt, tamşanıp.

Atının belin çeçkensip,

Aylanıp uçup cetkensip.

Tizgindi tüyüp calına,

Tınıktı, çekten ötkönsüp.

1885 Kol cetti bolup saparga,

Korkunuç kelbey kaparga.

“Ayılga kündüz baram”- dep,

Aylandı minda catarga.

Körpöçö başka castanıp,

1890 Kün çığış caktı baştanıp.

Çaalığıp kalgan Alımkul,

Çoyolup cattı, nazdanıp.

Kıynalğan cigit, iç bülük,

Kılçaktay cattı, üşkürüp:

1895 Çalkalap uktap kalganda,

Çabılğan, ürkün, tüş kirip.

Tañdagı celder bülküldöp,

- Talıkpay oynop, sülküldöp.
- Bagımdat maalı bolgondo
- 1900 Belesten dabış türsüldöp.
- Tört adam çıktı çarakçan,
Tört attı mıktap caratkan.
Catkandı körö, şaşılış,
Cabıla tüşüp, baarı attan.
- 1905 Kılıçın biri karmalap,
“Kanday can bul!”- dep tañ kalat.
“Atkılap, karmap alsak”- dep,
Arkısı okko kamdanat”.
- “Kokustan bizdin el bolup,
- 1910 Kokuy iş bizge den bolup.
Balaket bolup cürbösün,
Baralık, atpay teñ bolup.
- Celinbey, toktop turgula,
Cetkende, nayza sungula.
- 1915 Kayaşa kılşa biriñer,
Kılıçtap anan urgula.

Can keçti bolgon can çıgar,
 Caragı mıktı bar çıgar,
 Baarınar mıktı borgula,
 1920 Balaket mında bar çıgar”.

Degende baarı cabıla,
 Degdeñdey basıp kamına.
 Acalday bolgon kuraldı,
 Dayardap erdin kanına.

1925 Sugarıp alçuu nemedey,
 Sunuş kıldı, çenebey.
 “Oy” degen üngö Alımkul,
 Oygonboy koydu kenebey.

Arstandı körgön emedey,
 1930 Alaktap, biröö: “adam, eey!”.

Kaltaarıp karap, kalıştı,
 Kayrattan cokpu, kenedey?

Bir- birin, “betin açkın”- deyt,
 Bir- birin, “cakın baskın”- deyt,

1935 “Mıltıktı taamay keltirip,
Meesine takap atkın!”- deyt.

Irastap meege attıbı?

Irgalıp, möñküp cattıbı?

Bolboso, korkok cigitter,

1940 Başkaşa ayla taptıbı?

TUTKUNDAR

Pahtaday bulut kaçkanday,

Kalkıldap ötöt asmandan;

Buluttan çıkkın ısıq nur,

1945 Kıyınıraak tamga baskandan.

Altınday sarı cer beti,

Kulpunat, dandın bermeti,

Kuçaktap, süyüp, turçuday,

Turmuşun suluu kelbeti..

1950 Kıymılsız, ünsüz kara cer,

Cürögün basıp kaygı, çer,

Ölümdün künün kütköndöy,

Üstündö can cok- cumuşker.

Ar kaysı cerden buralıp,
 1955 Kök tütün ıgat munarıp.
 Ar cerden burgup, añ ıgat,
 Asmanga karay ubalıp..

Birinen- biri ozunup,
 Koşulat añdar sozulup,
 1960 Kaysı bir kezde bırıksıyt,
 Tamdarga- añdar tozulup.

Köktögü bulut açılıp,
 Kölökö ögüp, basılıp,
 İlebin tögüp, ısık kün.
 1965 Mañdayga kelgen şaşılıp.

Koşulgan añdar kozgolup,
 Topurak uçup, boz bolup.
 Asılbaş eldin aylınan,
 Topoloñ ıktı toz bolup.

1970 Birdeme küngö agılıp,
 agılğan cokton tabılıp.

Soedoy bolgon, çañ uçat.

Sokuluk cakka cabılıp.

Bul çañdar beker çañ emes,

1975 Uçkan çan bizge tañ emes.

Bul çañdar acal cürötü,

Tabıykı бүткөн заң¹⁰⁸ emes.

Altı cüz kırgız, on soldat,

Soldattın baarı õñ salt at.

1980 İtelgi tiygen kargaday,

Çırkırıp çurkayt, adamzat.

Çolponkul, Cantay, acılar,

Çoyolgan bektin baarı bar.

Corgolor menen çaypaltıp,

1985 “Kalganı dağı tabılar”-

Dep süylöyt da külüşöt,

Külüşüp katuu cürüşöt.

Taskaka salgan köp elden,

Basalbay keesi бүрüşöt.

---

¹⁰⁸ Zañ – zakon degen maanide.

- 1990 Kazısı kaşka salınıp,
İynine çenin tagınıp.
Ortodo cüröt pristov,
Cökörlör, koşo cabılıp.
- Kamçılar menen çapkılap,
- 1995 Mıltıktar menen atkılup:
Ak kılıç küngö çark etip,
Ar kimge tiyet, batkılup...
- Tüstörü kaçıp, cez bolup,
Sur kaçıp, moyon kez bolup.
- 2000 Kadırman elim kelattı,
Kazılğan orgo kez bolup.
- Aldında koydoy aydalıp,
Booçuğa¹⁰⁹ koldor baylanıp:
Armanduu elder kelatat,
- 2005 Acaldı közdöy şaylanıp.
- Kay biri, kolu baylanbay,

---

¹⁰⁹ Booçu- üydün cipteri.

Kacañdar cüröt, taymanbay.

Kay biröö, tildep çaminat,

Duşmanga kancar sayganday.

2010 Batkaktar bette cuurulup,
Isıkka taman tuurulup.
Taskaktar menen çurkaşat,
Dıykandar künü kuurulup.

Can çirkin tattuu baarınan,

2015 Suysalğan suluu carınan.
Dalbasa kılát tutkundar,
Tirüülük gülgö baarınan..

Buytaşsa kılıç cark etet,

Cark etse, adam calp etet,

2020 Temteñdey çetke tırımışsa,
Beş atar aga zañk etet.

Moynuna cooluk ilinip,

Kamçıga beti tilinip.

Bir ayal koşo keletat,

2025 Akırkı terge kirinip..

Ak sakal- çaldar, temselep

Açkalar arañ teñselet;

Alımkul baatır içinde,

Kan calap süylöyt, entelep:

2030 “Çolponkul menen Cantaylar,

Silerge aytar, arzım bar;

Aytayın, kelgen elçimin,

Ölsöm da keçpes, karzım bar.

Ölümdön korkçuu men emes,

2035 Kelmekçi ölüm erte- keç,

Tergelbes bolso tetir, çın,

Kıynabay baştı erte kes!”

Alımkul, mintip talpındı,

“Kırba” dep beker kalkıñdı.

2040 Canında carmaç tutkundar,

Çuruldap, koşo alkındı.

Tilmeçtin biri baldırap,

Törögö ayttı, magdırap..

“Ölgöndör menen süylöşü-
2045 Mildetim emes! Al- durak¹¹⁰?

Degen soñ külböy turabı,
Çolokton külüp suradı.
Kubargan kılkan murutun,
Kaytadan- kayta buradı.

2050 “Azırça barsın, köröbüz?

Körsök da kanın tögöbüz,
Karmaşıp kelgen cigitter,
Urmatı üçün kömöbüz”,-

Degende! Çolok- Çolponkul,

2055 “Uşunday” dedi, Asankul:

Kapkanga tüşkön kulunday,
Bulkunup, bastı Alımkul..

Tutkandar çarçap, tumçugat,

Üstünön köp- kök buu çıgat.

2060 Uyaga cılan kirgizgen-

Torgondoy çır- çır çuu çıgat.

---

¹¹⁰ Durak- akmak degeni.

Biröönün bozdop balası,

Biröönün mögdöp abası.

Tutkunga tuura kele albay,

2065 Talpınat elder, karaçı!

Umtulgan çur- çur muñ dabış,

Kantkende kılısın kol kabış.

Çark etken kılıç tuylasa,

Can degen çirkin denden tış.

2070 Tutkundan şañduu düñ ııgat,

“Koş bolgun, el!”- dep, ün ııgat.

-El- curtum, esen bolgula,

Bul kündön aman kim ııgat?

-“Bozdo boorum, ıylaba!

2075 Caş tökpö, candı kıynaba!

Bizderdi sura, kудaydan,

ıylaba, küñüm, kıynaba!”

-“Kuduret uşul, aldanın,

Köröyün başka salganın.

2080 Tagdırda uşul bolgon soñ,
Kay cerge cetmek armanım?-

Dedi da, karı temselep,
Irgalat, şorduu teñselet.
Karaçı munun ümütün,

2085 Tilegi kaydan eñselet?

Tuyaktan calgız ayrılıp,
Kay biri süylöp, kayrılıp
-Calgızdı- calgız süygüzsöñ,
Armanım bolbos kaygırıp”

2090 Kay biröö kayta bakırıp,
Enesin karap, çakırıp:
-Kayrat kıl, ene kayrat kıl,
“Koştoşuu kıyın batırıp!”

“Cakındap kelseñ ölösüñ,

2095 Calgızdı, calgız körösüñ.
Andan da körö apakem,
Canındı sakta, sen- özüñ...”

Kay biri aytat carına:

-“Talpınba, kurgur canıma!

2100 Soldattar, sabın kılábı,
Kaşıktay koçkul kanıña”.

Kay birler katuu bakırat,

Eerçigen elden çakırat.

“Kurdaştar, aman bolgula”-

2105 Degençe mılıtk atılat.

Alımkul, aytat bakırıp,

Oozunan köbük çaçılıp.

“Tilegen menen ne payda,

Berbeske beker asılıp?

2110 Ardaktuu kayran kariyam!

Suragan menen altın can.

Acaldan tirüü boşoybu?

Kurmanbız tańga talpıngan...!”

Degende kılıç oynodu,

2115 Çettegi biri soylodu.

Alımkul, erdi tirүүлöy,

Kıynoonu şumdar oylodu.

Kamçılar tiydi çıpıldap,

Kan tamdı betten tıpıldap.

2120 Kandarga cuulup bütökön boy,

Kelgendey acal zıpıldap.

Aksalap kelgen köp curttu,

Acaldar kayta tolkuttu.

Kılıçtap kesip, atkılöp,

2125 Azaptuu eldi korkuttu..

Kuralsız çur- çur zarlanıp,

Kalıñ el kaldı cardanıp,

“Aman bol, el!”- dep, tutkundar,

Acalga ketti kamdanıp.

2130 Kay birler, mögdöp cıgılat,

Cıgılsa kanga tıgılat..

Nayzalar menen bışılıp,

Tirüülük bütüp- tınıgat..!

Demeyde candık agızgan,

2135 Telmirgen suuga boldu tañ;
 Kömököy kurgap, til katıp,
 Dem alar cerge toldu  a ..

Kaşıık suu k rs  karatpayt,
 Tam ıday tilge calatpayt;

2140 Kayrılsa kılıç cark etip,
 Ekinçi aga ta  atpayt..

Birine- biri tayanat,
 Cıgılat, turat, tayalet.
 S yl ş  turgan al kalbay,

2145 Aytılat calgız:- kıyanat!

Bayagı ayal be ara,
 Tapkanday bolup, bir  ara.
 Uluktar cakka kıykırdı,
 -“Akeler, bul i , bul calaa!”

2150 “Tutkunbuz alsız, zaman tar,
 Urmattuu uluk, manaptar.
    b z birdey aydaldık,
 Bizderde kanday ayıp bar?!”

- Tiygizer kılsa, paydasın,
 2155 Tapsañar eken aylasın,
 Koş cigit birdey kan cutup,
 Bütpögön canday kılbasın!
- Uksañar eken kebimdi,
 Ayıpka kıyam denimdi.
 2160 Akem da, men da makulbuz,
 Kaltırsa boldu erimdi!!
- Kerilgen döölör celigip,
 Ayalga karap demigip.
 Mıskıldap gana süylödü,
 2165 Çirenip atçay, kerilip.
- “Uguzmak bolot muñ- zardı,
 Pesirdin başın kim cardı?
 Ayalsıñ, kañık, kol saldıñ,
 Künöösüz emi kim kaldı?
- 2170 Kördüñbü şurkut, akmaktı,
 Şermende, kara betpaktı!”

Dep aytıp, kankor Satarkul,

Kerilip barıp bir çaptı.

Karışkır tartkan emedey,

2175 Çıñırdı ayal çenebey.

Canınday körgön cubayı,

Culkunup söktü, kenebey.

“Ceti atañdın cetesiñ..

Atañdın kup- kuu çekesin,

2180 Özüñdün çolok butuñdu..

Cetkirsin, kудay esesin,

“Çagıldık uuluu çayanga,

Kıynay ber, itter, ayanba!

Atañar kunu bar bele,

2185 Armanduu tutkun ayalda!”

Tutkudar munu carattı,

Kötörçüü tildi manappı?

“Üçöönü birdey cogot” dep,

Kiyizdey tepsep, sabattı..

2190 Añgiça kılıç cark etti,
 Üç cerge üçöö, calp etti,
 Kurgan ayal tayanıp,
 “Koş!”- dedi, kayra şalk etti.

Koçkul kan agıp, şorkurap,
 2195 Çıga albay candar korkurap.
 Kıynalıp catıp, cım boldu,
 Kuçaktap kara topurak..

Kıynalğan, tutkun adamzat,
 Kıynalıp, öñdör bolgon dat.

2200 Taanılar emes sıpattan,
 Başınan keçip kıyamat..

Kılıçka baştar kesilip,
 Nayzaga dender ezilip.
 Cüröktü borço tilgilep,

2205 Kırgında kirdi kezigip.

Ayrıçan, lomçon çamıngan,
 Bar cabdık menen kamingan,
 Köksögön kandı köp kulak,

Baylangan elge cabılgan..

2210 Kırgındık cetti bolcolu,
 “Koy!” degen adam bolbodu,
 Caraktuu kankor kulaktar,
 Tuş- tuştan baarın torgodu.

2215 Temirler menen urgulap,
 Ayrılar menen sungulap,
 Azaptuu altın başardı,
 Ak balta menen uñgulap..

2220 Çalmalar menen aralaş..
 Camgırday tiyet kalıñ taş.
 Soroktop, bettey cıgılıp..
 Carılıp cattı, dalay baş.

2225 Biröönün cartı başı cok,
 Biröönün carım kaşı cok.
 Kee cerde ayal tepselip,
 Tüşköndöy kara çaçı cok.

Çırkırıp gana ün çıgat,

Ün çıgıp, kayta tumçugat.

Mındayça katuu ar cerden,

“Bey.. bey!” dep, katuu unçugat.

2230 Kay biri, catat aldastap,

Kay biri, ölgön cambaştap.

Kay biri, cerdi kuçaktap,

Kay biri, kaçtı can taştap..

Bir kezde karap, Çolponkul,

2235 Kesirdüü süylöp:-“mına bul,

Bekerge kelgen emestir,

Canagı cigit Alımkul.

Bulardan bölüp algıla,

Korkutup, kancar calgıla.

2240 Kabarın alık toluktap,

Bizderge alıp bargıla!

Kıltığı bolso, soygula,

Celeytip közün oygula,

Bizderge cakın keltirbey,

2245 Uu berip közün coygula!”,-

Dep gana corgo saldırıp,
 Canına cigit aldırıp,
 Törölör menen manaptar,
 Cönöştü, kumar, kandırıp.

2250 Aralap, süyröp aradan,
 Culkunup kirip, bir top can,
 Çettetip çıktı, tepkilep,
 Ağızıp betten koçkul kan.

Alımkul, aman çıktı mı?

2255 Bolboso, tepsep tıttı mı?
 Bolboso, kanın ağızıp,
 Zıñkıyıp, colgo çıktı mı?!...

Döböttöy bolup abalap,

Kalganın kırdı, sabalap,

2260 Cılandı urgan emedey,
 Kulaktar kirdi, kamalap.

Közdörü kirip, oloyop,

Murundar çıgıp, koroyop,

- Kıynalğan malday, temselep,
 2265 Cıgıldı elder, soroyop.
 Köbünün sınıp sıyrığı,
 Köbünün kolu kıyradı,
 Can bere albay kay biri,
 Çabaktay möñküp, tuyladı..
- 2270 Ayrılar kirip cürökkö,
 Soluktayt arañ kur öpkö,
 Kay biri bıt- çıt, bet, baş cok,
 Şılınğan temir kürökkö..
- Keesinin murdu kesilgen,
 2275 Keesinin meesi, ezilgen.
 Kay birinen çolpon köz,
 Ayrılar menen teşilgen..
- Baylangan tutkun topurap,
 Başında ölüm oturat.
 2280 Cuurulup, çopo maylanıp,
 Kan sorot, kara topurak..

- Ak balta menen keskilep,
 Öpkönü ayrı teşkilep
 Kancarlar menen kay biri,
 2285 Borçoloyt, için eşkilep..
- Murdunun kanı şırkırap,
 Kabırğa sınıp, bırıkırap,
 Soldoyop colgo sulaşkan,
 Cumulbay közdör cıltırap.
- 2290 Ölbödü, erler arman cok,
 Baylanıp koldor, darman cok.
 “Kıynabay öltür, itter!”- dep,
 Aytuuday başka, kalgan cok.
- Çirkin can kaday, çirkin can?
 2295 Bülküldöp aksa, koçkul kan,
 “Azattık” degen ün çıgıp,
 Cumulup ketet, altın şam!
- Oşentip, azap, kün battı,
 Oşentip, ömür, tün kaktı,
 2300 Oşentip oynop, kan menen,

Kankorlor barıp tim catti..

Kan çirkin, tınım albastan,

Sızılıp catti, ar baştan,

Kıynaldı dalay, kıynaldı,

2305 Bat ele ölüp kalbastan..

Tolkundap akkan, sıdırım,

Sozulup ırdap, müñ ırım,

Ölüktör betin aymalap,

Comoktop çattı, çın- çının.

2310 Kara cer, kandı kenebybi?

Kara cer, candı çenebybi?

Sordu da, sordu şimdin,

Adamdın kanı debeybi?

Bütökön boy, como, kan bolup,

2315 Et ketip, alsız, dal bolup,

Ölgöndön kalgan tutkundar,

Kamaldı, carım can bolup.

Kamalgan cerin karasañ,

Kantkende kalsın, çirkin can!

2320 Basuuga çoloo tabılbayt,
Tepselip, ölüp catkanday.

Iraktay ¹¹¹ bolup, kıbırap,
Kumurska sınduu, tıbırap,
Kurgurlar canın talaşıp,

2325 Tumçugup barıp çıgılat.

Alduular öödö asılıp,
Alsızdar butka basılıp,
Caş küçük sınduu, kınıldap,
Baştarın korgoyt, caşırıp.

2330 Ar kimi kılal dalbasa,
Basılıp butta kalbasa,
Tepselgen carmaç, kan kusup,
İylenip catat malmaça..

Murundun kanı şorkurap,
2335 Tepselip keesi korkurap,
Tar bölmö kanga buulanıp,

---

¹¹¹ Iraktay- suudagı çayanga okşogon makuluk.

Kacanıp acal olturat..

Birine- biri karabay,

Bilişke birin carabay,

2340 Temselep kayta çamınat,

Borugup ölçüü baladay..

Birine- biri tırmışat,

Küşüz kol, kayta cılbışat.

Çeçekey agıp, tepselip,

2345 Cıñırıp keesi ırğıшат.

Kay biri, arañ kınıldayt,

Kay biri, arañ kıbıñdayt,

Kaytarıp turgan soldattın,

Üçünçü biri cımıñdayt..

2350 Kabagı karış salınıp,

Karcalıp oygo malınıp,

Ekinçi cigit süylödü,

Muñkanıp gana cabıgıp.

“Cılmayba, kurbum, cılmayba!

2355 Tuş kelsin şaytan, mindayga,
 Ölgüsü kelbeyt köpölük,
 Kutkaarar munu kün kayda?

Bulardın canı kem emes,
 Bulardın erki teñ emes!

2360 Sezimdin eesi adamga,
 Oyonçuk emes, bul eles?”

Birinçi cigit “çın” dedi,
 Üçünçü anı “cım!” cedi,
 Üçünçü canga ekinçi,

2365 “Cürögüñ senin nıl”¹¹² dedi.

Üçünçü küyüp bakırdı,
 “Şipion sen” dep, çakırdı,
 Birinçi erdin mıltığı,
 Üçünçü canga atıldı.

2370 Ekinçi cigit kundaktı,
 Tereze közdöy bir kaktı,
 Tutkunda catkan şorduular,

---

¹¹² Nıl- kara.

Sezgendey boldu, bir baktı.

Üçünçü cerge şilk etti,

2375 Tereze koşo şark etti,

Kezekke kelgen soldattar,

Üstünön çıgıp, calt etti..

“Koş cigit iştep “çekilik”.

Kaçuuga kirdi bekinip,

2380 Tereze kıyrıp, açılıp,

Tutkundar çıktı sekirip.

Añgıça, miltık tarsıldap,

Çuu çıgıp, itter arıldap,

Bulardı kayta karmaştı,

2385 Kankorlor çeni çarkıldap.

Kay biri azat boldubu?

Bolboso güldöy soldubu?

Kantti eken eki küzötçü,

Oozdoru kanga toldubu?

2390 Azap kün kayta kaptadı,

Celdetter kayta taptadı,
 “Eski ayrı menen soygun” dep,
 Cañısın ayap, saktadı.

Tutkundun baarı ölgönçö,
 2395 Denesin şum cer körgönçö,
 Arıstan sınduu karmaştı,
 Baştarın denden bölgönçö.

Şorkurap catkan koçkul kan,
 Çıga albay catkan çirkin can,
 2400 Cel menen muñduu ün beret,
 Momintip katuu çıkkan şañ.

“Kaldayıp catkan kara tün,
 Ozondop muñduu salat ün,
 Turmuşun azat şoolası,
 2405 Tiyseçi tezdep, alat kün!?”

KOL SALUU

Miñ cıldık kargan möñgü, caşı kelip,
 Tuş- tuştan, taştan- taşka, kulaç kerip,
 Canı cok, tuura suular oktorulup,

2410 Koşuldu, Çüy suusuna kolun berip.

Şarkırap, törmöktölüp, çambıl bolup,

Küülönüp şardın şarı, cardı sogup,

Ortosu men- mensinip, oktorulup,

Köyröñ Çüy, agıp catti, botkolonup.

2415 Erbeñdep, can talaşkan makuluktay,

Ebi cok cindi suudan suudan çetke çıkpay,

Soroktop şardan şarga, süñgüp- süñgüp,

Suu bolgon agındılar ötöt çukpay.

Tentek suu, taş agızıp, ak çölmöktöy,

2420 Çabaldu ulak tartat, kanın tökpöy,

Aldastap, kaalaganday, cürö albastan,

Balıktar ala salat şarga çökpöy.

Uşunday, Çüy suusunan ötüş kıyın,

Ötüünü talap kılrat tolgon cıyın,

2425 Çurkurap, tuz suragan koy sıyaktuu,

Kalıñ el çuruldaşat: “Kıyın- kıyın”.

Cıyındın tartibi ecok, baş alaman,

Kuş tiygen kargalarday boldu zaman,
 Çoyon baş, nayza, tayak, kancar, cuuşan.

2430 Ar kimge ençi bolup, caraktangan.

Kay birler, salmaktaşat çoyon başın,
 Kay birler, maktap catat kancarçasın,
 Kay birler, nayza, soyol, kezep karmap,
 Kay birler, caltıdatat ay baltasın.

2435 Kay birler, at kuyrugun tüyüp catat,
 Kay birler at kökülün şiyip catat,
 Kay birler, birdemesin tüzötkönsüp,
 Kübüröp, korkunuçtu üyüp catat..

Cıyında teyteyişken çaldar da bar,
 2440 Er köödön, kunan mingen baldar da bar.
 Semiz at, kıp- kızıl bet, çıtıraşkan,
 Tekçeygen, miktısingan baylar da bar.

Tuş- tuştan sorok- sorok çapkan bolup,
 Agılıp el kelüüdö topko- tolup,
 2445 Mañdaydan burgup çıkkın çañ körünsö,
 “Poselke, kıyrayt!”- deşet, oyrondolup.

Batışı poselkenin tuman bolup,
 Ak tütün kökkö çıktı sozolonup,
 Kaliñ el “ak sar başıl” aytıp catat,
 2450 Tütündü ceñip catkan küçkö corup.

Bir manap: “Suunu kimiñ çalasıñar?”
 Öyüzdön kimiñ kabar alasıñar?
 Kimiñer karagayçı mucuktardı.
 Tutkundap kuraldarın alasıñar?
 2455 -Suu tilsiz, coo kımbatpı, sırı kanday?
 At tandap, çeçinbesek bolot kanday?..”
 Dep aytıp, ker kunançan tura kaldı,
 Çelkeygen, çoñ Tölödöy közün albay.

Bılçırgan, şişigendey Tölö- manap,
 2460 Ormoyop, açuu menen tiktey karap:
 “Cardıga cana ardaktuu” degen uşul!
 Ketkile, barbasañar, tarap- tarap!

“Padışa kудay emes, emesta emes,
 “Soldattı berelik”- dep, kıldık keñeş,

2465 “Tirүүлör bala beriş cok”- dediñer,
Bizde da erk kalgan cok, makul debes.

Uluktun buyruguna turbay ıgıp,
Paygambar sünnötünö karşı cıgıp,
Şarında cindi suunun çıbık sunduu,

2470 Bizdi da iydiñer go, mayıştırıp?

Tim catkan acıdaardın başın basıp,
Ölümgö cutunduñar candan kaçıp!
Saatñar bizdi koşo çulgap kaldı,
Ak cerden kara bolduk aralaşıp.

2475 Köpçülük, meesiz- dıykan kılgañar,
Tolkundap eç akılga sıybadiñar,
İt sinduu tetip cürgön ulandardan,
Ak paşaa urmatına kıybadiñar!

“Kantkende, emi tildi albaysıñar?

2480 Kantkende, suu tereniñ çalbaysıñar?
Özüñör kılgañ işke dok kılgañsıp,
Kantkende, bizdin attan tandaysıñar?”

Dep aytıp açuulanıp, kamçı bastı,

“Künökör” köpçülük el, tolkundaştı?”

2485 Tandatıp at mingizbey, öküm Tölö,

Cettegi bir dıykandı lakıldattı..

Keçüüsüz suunu, eç kim keçmek emes,

Bul cerden eç kim suunu keçken emes,

Ölümgö kuçak caygan suunu körüp,

2490 Eç akmak keçüü çalbay keçkin debes:

Karkaygan kargan toru çandırlagan,

Sölpörçön, caman çapan şalbıragan,

Kılçaktap zorduk menen suuga kirdi,

“Keçem” dep, cindi suuga kamınbagan.

2495 İlay suu attın calın aşā berdi,

Türmök şar, demep- demep basa berdi,

Añgiça, aldastagan şar kuçaktap,

Köp eldeni zımırılıp kaça berdi..

Tebetey, at, adamzat üç bölünüp,

2500 Sereñdep, tentek şardan bir körünüp,

Bılçıldap, taştan- taşka koygulanıp,

Soruldu kapçıgayga kömkörülüp..

Bul şorduu karmaşıŷta kanın tökpöy,

Armansız, kıyın, katuu coldon ötpöy,

2505 Cogoldu altın- ömür, kaytkız bolup,

Kılçayıp baldarının betin öppöy.

Kalıñ el cardı boylop çuruldaştı,

Kimgedir naalat aytıp kuculdaştı,

Sarañ suu, tar kapçıgay ermek kılıp,

2510 Aldeylep kol cetkirbey ala kaçtı.

Kalıñ el salkın gana şıbıraşa,

Keçüügö kozgoluştı bağıt tarta,

Kaygıluu alda kimder çaşın tögöt,

Calındap öksöp- öksöp, küyüt tarta.

2515 “Bul ölüm, satıp algıs sonun şeyit,

Bul üçün cannatta bar nurduu beyit,

Şeyitti kapa kılıp, çaş tökköndör,

Akmaktar, kubanıçka cürgön keyip”..

Çekege kolun sozup, tilek kılıp,

2520 Çoñ moldo, kayrat ayttı, köptön çıgıp,
 Kay birler kulak kakpay, soluktaştı,
 Üşkürüp, içi küyüp, caşın sıgıp.

El cetip, çoñ keçüügö şıkay toldu,
 Keçüüdö mına minday keñeş boldu

2525 Cüz cigit öyüz cakka cardam kılıp,
 Kalgan el, “balkaçını” almak boldu.

Şarta- şurt cüz cigitter kiyim çeçip,
 Sartaman, zalkar atçan suudan keçip,
 Asmanga tura menen çañ sapırıp,

2530 Barıştı zımıratıp, kolgo cetip.

Kalgan el balkaçını tegereptep,
 Aarıday cabalaktap keldi bettep,
 Kay biri caraktarın oñdoy karmap,
 Kay birler kıykırışat, çebelektep.

2535 Kay birler, caş baladay emgekteşet,
 Kay birler, “kan agatko seldep”, deşet.
 Kay birler, mal talaşıp, nayza menen,
 Çıñırtıp çoçkolordu, ermekteşet..

- Nayzaga toropoydu ilip alıp,
- 2540 Maktanat kay biröölör mooku kanıp,
 Kay biröö, ört ciberip, kıyratkansıyt,
 Kubanıp kaz, ördöktüü basa kalıp.
- Bir cigit tamdı boylop cılıp barıp,
 Aynecti birkırattı, nayza salıp,
- 2545 Korugan ilaaçından kekiliktey..
 Üy içi çurkuraştı cata kalıp..
- Al cigit mümkündüktü taptı belem?
 Sekirdi mışık sinduu terezeden,
 Tarsıldap, üy- içinen oktor süylöp:
- 2550 Turgandar çoçup ketti, eleñ- seleñ.
- Añgıça, terezeden ırıp barıp,
 Balkaçı kol kötördü, moynun salıp,
 Cigit da bülölörün aydap çıktı,
 Şattanıp, tapançasın culup alıp.
- 2555 Bütkül el kumurskaday, kumanışıp,
 “Öltür”- deyt nayza menen bışıp- bışıp,

On çaktı bala- çaka çırkıraşat,

Calınıp ar kimine, küyüp - bışıp.

Ar kimdin koldorunda acal turat,

2560 “Tutkundun culabız- deyt, moynun

burap,

Kay biri ay baltasın şiltep catsa,

Kay biri cuuşañ menen kancar sunat..

Kay biröö, bul zıyansız tiybe deşet,

2565 Kay biröö: sen can tartıp iybe deşet,

Kay biri bul kırgızga cakın bolçu

Çekege çertip, buga tiybe deşet.

Biröölör; emne üçün mılıtk atat,

Biröölör şorduu canın korgop catat

2570 Biröölör sözgö kelbey ızırınıp,

Teminip ay baltasın çarkıldatat,

Antonup, dir- dir etip, can talaşat,

“Öltürbö, tuugandar” dep, çaşın çaçat,

Baldarın alda kimder türtkülösö,

2575 Çıñırıp ene kurgur, betin basat..

Demitken bir kişiige tiktep karap,

Sanaası salaa- salaa sanga tarap.

Ukkun dep başın öödö kötörgönsüp,

Momunday tize saldı kiska sabak.

2580 -“El bilbey, acal çirkin kaptap kaldı,

Ölümdön kim soogalayt bizdin candı?

Silerdin koluñarda can bereyin,

Keçkile bizden agar kaşık kandı!..

Biz dagıboştonduktusüygöncanbız,

2585 Biz dagıtörölördöñküygöncanbız,

Paşaanınotkosalganbuyruktarın,

Kezenipiçkemuñduutüygöncanbız.

Aylasızpadışağa soldat bolup,

Kan çatçık capandardı almak bolup,

2590 Akırıölböyturup, kördü körüp,

Dalaylar zıñkıyıřkanañgatoñup.

Men anda öz kolumdu özüm atıp,

Denimden koçkul kandı şırkıratıp,

- Kutulgam kök ölümdörarasınan,
 2595 Kol sunganölümdördün tuzun tatıp.
- Kulak sal, tolkuganköpagatayım,
 Men bilem, kan keçişken, uruş cayın,
 Can kıyam, siler menenkoşocüröm,
 Uruşka kaçan, kayda çıkkan sayın.
- 2600 Padışakimgetırmakbatırdoğan?
 Köpçülük kaçan agakatıldoğan?
 Dalay can azattıktın tuusun karmap,
 Dalay can, denesinenzakımdagan...
- Men dagıköptamçısı ezilgenden,
 2605 “Eñsöobüz erkindik” – dep, kesilgenden,
 Akırı altı cılı soldat bolup,
 Ularday uçup cürgönkarıpmin men.
- Kalayıkayagılaalsız kanın?
 Ötöormün cakşılıktı, kalsa canım,
 2610 Biz menen kek çeçilbes, cer da toybos;
 Padışa, kantken menenemes tabım!

Turagımmındanalıs, cerim Semey,
 Temirçibalasınan özüm kedey,
 Boşotup, ce katargacürgüzsöñör,
 2615 İşenip, mildetberip, orusdebey!

Taanışpay, el başımdı alarbeken?
 Bülküldöp, cazıksız kan agarbeken?
 Alıstan can talaşpkelgenmenen,
 Kan kuzup, bala – çakamkalarbeken?

2620 Bilseñiz atım Anton, atam Sergen,
 Kay biriñsoymoksuñar ömür berbey.
 Biz tutkun kantseñerdakoluñarda,
 Tübölüköçürböñdörsözgökelbey.

Alımkulçaşikiçüü, işi kurbum,
 2625 O cigit! Al kelgençekoeturgun,
 Dayımdı Alımkuldantoluk bilip
 Kanıma andan kiyinkancar sungun!?”.

Antongo, el kabagısalinganday,
 Antondun et cürögücarılğanday,
 2630 Antondunçiesıduukulundarı,

Ar kimge közün artıp, calınganday.

Koendunböcögündöykaltıraşkan,

Kılçaktay, caşközdörüncaltıratıp,

Baldarıltsizgana kirpik kagat,

2635 Köpelge ünsüz, muñcaştamçılratıp...

Sagalap, acal kolduu cıyınbolup,

Aylana cardan beter biyikbolup,

Tutkundar, carıgıcockördü kütöt,

Kamalğanaskadagıkiyikbolup...

2640 Kızışkan, çuruldaşkan talaş ketti;

“Emine karap turuş, alış kekti.

“Keçilbesmildetibiz, minday tur!” – dep,

Antonduatçan biri, başka tepti...

Mañdaydan kıp – kızıl kan şorgolodu;

2645 “Ayagın – ayagın” depkorgolodu,

Antonduñçagılğandaykülükoyo, -

Ölümdün kılıçındacorgolodu... ,

Ayalı, ün çıgarbay, tutkundalıp...

- Tura albay akılınan ketti tanıp,
 2650 Öz canı batpasa da Anton tutkun,
 Kalkalaytkulundarın basa kalıp.
- Buduñ – çañ kıykırıktar aralaşıp:
 “Kanın çaç, öltür” – degenündör basıp,
 Kaliñ el üymölöktöyt, kumurskaday,
 2655 Turduusu, türdüü sözdü ala kaçıp...
- Agızıp, suusepkendey kanın çaçıp,
 Kaliñ el, tepşeştibi baştan basıp?
 Bolboso, aman saktapkalıştıbi?
 Estүүлөр, tolkun – çuugaaralaşıp?
- 2660 BETME BET
 Talaanitozokbolup, calın basıp,
 Bermetteyeginküydü, calınçaçıp,
 Bödönö, mayda candık küyüp – bışıp,
 Kırıldı, uçkandarı ketti kaçıp...
- 2665 Keñ Çüydü, Kemin menen tütün bastı,
 Kök tütün tuman menenkuçaktaştı,
 Poselka, üygöneğın altın talaa –

Balbıldap, tozokbolup, kete cazdı.

Kün açık, künden közün tütün kaptap,

2670 Cer betin kölökölyt, aman saktap,

Kalıñ el, çuruldaşıp at oynotup,

Kalkıldap kele cattı, cabalaktap.

Anton bar arasında koşokelgen,

Antongo at naçarın tandapbergen,

2675 Koş kolun arkasına çilentip,

Cetelep alıp cüröt, bir top mergen.

Mergender : “Közömçüsü” kılıcı, Aşım,

Kaltaarıp, korkup cüröt, korgop başın,

“Kalıñ el, coo kuralın baykagıla –

2680 Ot bürküp, pulemetuatılbasın!”, –

Depmında, Antoncüröt, zarın aytıp,

Uruştabooloor iştin barın aytıp,

İçinde korkunuçtueleskılrat,

Caman at, koşkurunakiyinkaytıp,

2685 Oylonot bul abalgabötönkarap,

“Bolsomçu, anık kırgız, ataganat!

Kolum boş, erkin kuştaycürbösbelem?

Bolso da, aldımdayeñ naçar at.

Men dagıböritildenalbasbelem?

2690 Sabalap, duşmandargabarbasbelem?

Ezelden cürögümdöcatkan kektin,

Sırların bul maydandaaçpasbelem?!

Oy, çirkin, işenimsizkanday Aşım!

Minseçi, kaçat dese, bergen atın,

2695 Kokustan, topoloñküntüşö kalsa,

Belgisizkalarbeken çirkin başım.

Arman cok, ölsöm meyli elge katar,

Bir arman, kolum mınday, karmalaşar!

Kıyındık başka keliptebelese,

2700 Közümö körünörbü, kayran Capar?

Ölümdön dagı bir col culup cıkça,

Esen- soo Alımkulga coluktursa,

Armanım tirүүлüktö bolbos ele,

Kıyalım samaganday bolup cıkça!

- 2705 Çirkin ay, meni bilgen sırdaş bolup,
 Süylösöm bolgon iştin baarın toluk.
 Taanılıp, armansız kan çaçpas belem?
 Zırkırap at koygon el aldı bolup”..
- Cok, kıyal, aldabaçı, mezigil sarañ!
- 2710 Çırıldap kalbasa eken, katın- balam,
 Bul başım dalay otton ötüp kelip,
 Taanılбай ölümbü, -dep, küyüp- canam!..
- Bul oydu Anton oylop бүtkön da cok,
 Kaptalğan soldat çıktı, caadırıp ok,
- 2715 Kalıñ el, ürküp barıp, dıgdırıldı,
 Uruştun cönün bilgen adamı cok.
- Bakırdı, Anton anda: “Çogulba” dep,
 Köp eldin aman kalar, kaygısın cep,
 Biy, boluş, moldo, tilmeç, hanı menen,
- 2720 Akmalap, elden bölök cürüşöt tek.
- Kalıñ el, kanday tolkun, türmöktölgön,
 Şatırap, toktoşpodu cooşun körgön,

Ay tamga, kızıl tuusun bulañdatıp,
At koydu, soldattarga biyik döñdön..

2725 Celpintip kızıl tuusun karmap alıp,
Kaliñ curt, soelonda aykay salıp,
Dabırlap kap- kara cer, küügö kelse,
Manaptar,: “Çapkıla!” deyt, artta kalıp..

Nayzanı kezey karmap, kılkıldatıp,
2730 Sozulup, iyneliktey kılkıldaşıp,
Köpçülük allaalaşıp, baratkanda-
Soldattar möndür töktü, tarsıldatıp..

Körünböy korgoşundan möndür tüşsö,-
Kumurska, köptügünön tütör- tütsö,
2735 Beş miñdey kaliñ kırıgız çıdaşkan cok,
Kantmekçi, kazak- soldat kalın bürksö.

Kaliñ el, çur- çur etip, kayta çaptı,
Üç cigit kamçılaşıp bara cattı,
Icıldap, uçup turgan oktor şaşıp,
2740 Çıdabay, bir top soldat betin captı..

Okton tez, elektordon ötkür sezim,
 Zırkırap tepsep çıktı, cerdin betin.
 Kaydağı esten çıkkan açuu- tattuu,
 Caltıldap ötüp catti, basıp betin..

2745 Köp eles, közün kısıp, ötkön menen,
 Üç baatır çaba berdi, öktöm menen,
 Korkunuç kelse kelet, kelbese cok..
 Coo ceñiş calgız nokot, kütökön belem.

Baştarda kızıl cooluk, belsenişken,
 2750 Meltirep coonu tiktep, eñsenişken,
 Oñ soldop kamçı üstünö kamçı salıp,
 Kıl kuyruk, sapırılıp teñselişken..

Kalıñ el, üç baatırğa ayran kaldı,
 Çıdabay, kay bir cigit kayra saldı,
 2755 Köpçülük intımtuu kirbegen soñ,
 Ok tiyip, dalayları coldo kaldı.

Üç baatır: “illalalap” zımkıraştı,
 Negedir, çirkin attar tıbraştı?..
 Alışıp, arstanday keterinde,

2760 Korgoşun bir baatırğa kire kaçtı.

Koçkul kan, keñ köödöndön bürküp çıgıp,

Cürögü dir- dir etti, kanın sıgıp,

Tiştenip, temingensip, umtalsa da-

Can çirkin, alıstadı, esi çıgıp..

2765 Öböktöp, cerge barıp, tüştü kulap,

Kaytadan baş kötördü, moynun burap,

Baş menen kolun koşo bir kötörüp,

Azamat, çalkasınan catti sulap..

Toktoboy eki baatır aralaştı,

2770 Çıdabay atamanı betin bastı,

Ar caktan atıp turgan bir top soldat,

Çeginip, cılga cakka kire kaçtı..

Baatırdın birinçisi, birin sayıp,

Başkaga baatırğaça boldu mayıp,

2775 Çirkin can, er cüröktü bir kuçaktap,

Çırıldap ketkensidi közdön kayıp..

Uyatsız kap- kara cer, kandı sorup,

- Cigitti kuçaktadı, makul bolup,
 Aldastap can bere albay catkanında,
 2780 Ataman, kete berdi, közün olup..
 Tepkilep kara cerdi, baatır cigit,
 Diritildep, cüröktördü kaltıldattı,
 Azatçıl kalıñ eldi kanga süyröp,
 Şum acal, oozun açıp, kanga battı..
 2785 Prikazın Felbaumdun orundatıp,
 Ört koyop, adam kanın şoruldatıp,
 Ataman, komandalap ızırınsa
 Balçıldayt at tuyagı kanga batıp,
 Oy menen dalay attar koşo ketip,
 2790 Mingeni can talaşat: baykeleşip,
 Kay biri, budalaktap, çıday albay,
 Bakırat üstündögü kiymin çeçip..
 Kay biri, atçandardı tırmalaşat,
 Kay biri, mertingendey çırgalaşat,
 2795 Kay biri, kankorlorgo tüşüp alıp,
 Talatkan tilkü sinduu culmalatat.

Kay birler, at kuyrugun karmap catat,

Kay birler, uzay albay kanga batat,

Kay birler: “Kantip meni taştaysıñ?”- dep

2800 Kay birler, kan aralaş kargap catat..

Kay biri, söögü kıyrap, ozondoşot,

Kaybiri, caman atın kokoñdotot,

Kay biri- “beri çurka, karaan tün!”- dep,

Kay biri alda kimdin aldın Tosot,

2805 Kay cerde, calgız atka üçtön minip,

Kay cerde, bekip catat carga kirip,

Kay cerde, orolorgo tüşö kaçıp,

Kay birler çöpkö kiret siñip, siñip.

Kay birler, kolu menen başın basat,

2810 Kay birler, kuçak cayat- tüşöt açat,

Başardı andelektey kulatışıp,

Soldattar, tak uşintip, kırıp catat..

At menen adam kanı aralaşıp,

Iñıldap, ontop catat kanı taşıp,

- 2815 K z n  alda kimder elestelip,
K p cigit ölüp catat, közün açıp..
- Kalıñ  p, kızıl kanga bezelgendeı,
Kalıñ ok, adam zatka kezengendeı,
Kara cer, betin okko tıtmalatıp,
- 2820 Kalayık k m l n t, eske kelbey..
- Koñursup aba dağı tolkundadı,
Kapçıgay, cañılıkka solkundadı,
Cer betin cinder eelep, kan cuuganday,
Kayberen, cüröktörü solkundadı..
- 2825 Kanattuu, kaçıp ötüp, alıs kaçtı,
Cırtkıçtar kıl akta ıp, alısta tı,
Tetigi  rtt n çıkkın makuluktar,
Zırkırıp deneleri, can tala tı..
- Uyası tozoktolgon  rtk  canıp,
- 2830 Cazıksız ilbesinder kaygılanıp,
“Cur- cur”- dep,  r p l r n alıp kaçat,
 ırıldap, ulam otko cetip barıp,

- Çürpölör, uzay albay uçup, konup,
 Catışat çöp kuçaktap, arañ solup,
 2835 Dürüldöp, takat kılbay, calın cetip,
 Alardı uypap catat kanın sorup..
- Kay biri, korgop catat çırıldeşip,
 Kay biri, kaçıp catat, zırıldeşip,
 Kay biri, cöcölörün kutkaram dep.
- 2840 Ün salat, közçölörün kıbıñdatıp.
- Corular askalardan, kandı sezip,
 Cesem deyt, tolgon etti uçup cetip,
 Cırtkıçtar, tündö kelip, ısıq etti,
 “Curtsak”- deyt, “ubaktınça kaçıp ketip”.
- 2845 Al kezde, ısıq kanga cabalaktap,
 Kurt- mite sorup kirdi, kandı kaktap,
 Kara cer “üstüm, kalıñ may boldu”- dep,
 Kırgındı kuçaktadı, kısıp maktap.
- Tentek suu, çıday albay toktogonsuyt,
- 2850 Aç arbak, alda kimdi cöktogonsuyt,
 “Cin, şaytan, acal menen tacaal” kelip,

Kan menen adamzattı sottogonsuyt.

Keñ asman, kıyrap cerdi taptaganday:

Koçkul kan bütün cerdi kaptaganday,

2855 Ala-Too ak möñgünü “kan muñu”- dep,

Bolmuşka, “momuyalap” saktaganday..

Kalıñ el, bul kırıgından çıgaar beken?!

Bolboso, cılas bolup tınaar beken?!

Ar kimdin ardaktalgan ömürlörü,

2860 “Öldüm” dep, denden kaçıp, turar beken?

Oşentip ölbögönü kaça berdi,

Ala- Too, arañ koynun aç a berdi.

Soldattar, koydoy iyrip, korston bolup,

Kiyiktey artın terip, ata berdi.

2865 Kalıñ el, oktun uusun tata tursun,

Soldattar, kandı çaçıp, ata tursun!

Çalgınçı er Cunuşka burulalık,

Ölgöndör, bıt- çıt bolup cata tursun..

Sırdaşı Alımkuldun biri- Cunuş,

- 2870 Al erden kalgan emes, bütöpöy cumuş,
 Alımkul Pişpek cakka uçkan tünü,
 Cunuşka çalgınçılık bolgon sunuş.
- Eerçitip, eki coldoş, özü mergen,
 Tün katıp, zakım bolup, colgo kelgen,
- 2875 Baştarın cooluk menen tañıp taştap,
 Kıyrattı, baylanıştı zımdan kergen.
- Üçööndö birden nayza, calgız barañ,
 Oozunan ogun salma, okko sarañ,
 Aykaşıp, karmalaşkan duşman bolso,
- 2880 Bolgondoy şorduulardın künü karaan,
 Tırmaktay darısı bar, canday süygön,
 Toguz ok, meder kılıp, belge tüygön.
- Al oktu söz kılışıp olturganda,
 Kelattı ceti araba, çıkkın Çüydön.
- 2885 Keletat arabada altı soldat,
 Ar kimi, akmalaşat miltık karmap,
 Er Cunuş körö koyop, çoçun ketip,
 Eköönü” caşingın” deyt, kolun cañdap.

Coldoşu ekö birdey kulap kalıp,
 2890 Tıñşaştı, Cunuş sözün kulak salıp;
 “Çiy menen ıldam, cakın çurkagıla,
 Atpasın, can bardıgın bilip kalıp...!”,-

Dep aytıp, Cunuş ketti, alga cılıp,
 Düñgölü kalıñ çiydi kalka kılıp,
 2895 Soldattar serençilep, alıs karayt,
 Dürbüsün almak- salmak aylandırıp.

Kalıñ çiy, çıday albay başın çaykap,
 Erlerge tañ kalganday, türün baykap,
 Tabiygat, tentektenbey, cöntök bolup,
 2900 Turganday, kalıñ çiydin için caykap.

Şaşılış er cigitter colgo cetip,
 Şapa- şup, katkan ogun aldı çeçip:
 “Öldük go, can ayaşpay kirelik”- dep,
 Öbüştü kuçaktaşıp, kepke bekip..

2905 Araba cakın cetip, şaldıradı,
 Karoolgo Cunuş közü caldıradı,

At sezip, ketençiktep, baratkanda,

Tütündüü kara baraň zaňgıradı..

Bakıra, arstanday üç azamat,

2910 Atılıp kıykırışa kamçı çabat,

Soldattar, miltıktarı koldon ırgıp,

Kaçıştı arabasın taştay zamat.

Kamingan eki cigit cetip barıp,

Eköönü uzatkan cok, basa kalıp,

2915 Ay balta koldorunda kızıl cayan,

Mizinen kan tamızdı, başın carıp.

Cügürüp tura kalıp, Cunuş Mergen,

Karooldu şikaaladı alıs cerden,

Kayrılıp, al tapança baskanınça,

2920 Korgoşun cañsap öttü, arka çenden.

Burañdap soldat catti, caralanıp,

Aldastap ata albadı, çamalanıp,

Cunuştun coldoştoru atka minip,

Kaçkandı kubalaştı, kadalanıp..

2925 Bir kezde cagalmayday canday salıp,
 Bir cigit süyröp ketti, çalma salıp,
 Añgıça, er Cunuş da caş baladay,
 Katkırdı, arabaga çurkap barıp..

Bul ceñiş eles kıldı, cergen baktı,
 2930 Kıyratıp, ırgıtkansıp, altın taktı,
 Kubanıç düpüldötüp cüröktörüñ,
 Mıltıktı baatır baldar sanap catti.

Üç cigit kubangandan kuçaktaşıp,
 Kandarı tolkup ketti, köldöy taşıp,
 2935 “Bat, bat!”- dep, mıltıktardı artıp alıp,
 Cönöştü Ala- Toonun belin aşıp..

Kırk miñ ok, cüz cetimiş mıltık alıp,
 Kırılğan kaliñ elge cetti barıp,
 Ala- Too kan aralaş, darı sasıp,
 2940 Şum acal cetken kezde, tişin salıp..

Boz atçan atamanı aldastatıp,
 Mensinet, tereñ kanga belden batıp,
 Caş bala, kempir, çaldın birin koyboy,

Bir köçtü sıypay ötkön, kanın çaçıp.

2945 Al keçün çaş kuzdarın karmap alıp,
 Çıñırtıp, korgul taşka arta salıp,
 Budalap, it, talagan koyen sınduu
 Bütürüp, “cumuştarın”, ketken carıp..

Ukuksuz, cap- çaş kızdar kökkö karap,
 2950 Arkasın ırayımsız taşka madap,
 Çıñırat çolpon közdör kanga tolup,
 Uyatsız bul ölümdün türün sanap..

Kay bir kız, kolgo tüşpöy, başın caskap,
 Dep aytıp:- kızıl korgul, kubargan çap!
 2955 Booruña özüñ” kısıp cata ber”- dep,
 Zoolordon ölüp cattı, özün taştap..

Ataman bir suluu kız körö salıp,
 Karmattı öltürböstön cakın barıp,
 “Sen sonun, ölböy bizde kalasıñ!”- dep,
 2960 Süylödü suluu kızga tilmeç salıp.

Közünön kanduu çaşın agızgan kız,

Culkunup, atırılıp, adattan tış,
 Mensinip, töşün kergen atamanga,
 Süylödü, abal murun körsötüp miş:

2965 “Sözüm cok, can algıçtar, bötön aytar,
 Tizireek cürögümö ursun kancar,
 Men sonun, öz koluñda kalaar bolsom,
 Candarın ölgöndördün azır kaytar?!”

Men kalıp, siler menen oñgum kelbeyt,
 2970 Duşmandar oyonçuğu bolgum kelbeyt,
 Mına bul közdön akkan caş bulagın,
 Tamızbay, tirüü cürüp, sorgum kelbeyt:

Ar kayda, namız kayda, tilmeç aga!
 Uyalbay, uşul sözdü ayttıñ maga!
 2975 Kırğızdı kızıl kanga duşman cuusa!
 Uşintip, elin satkan, naalat saga!

Kırğızda ceti atañdın kunu bolso,
 Men dağı aytıptuumun, soygun koşo,
 Araktı, çoçko menen aktap cepsin,
 2980 Kırğızdın duşmanısıñ sözüm oşo!”-

Degende, çıday albay tilmeç barıp,
 Denegen başın aldı kılıç salıp,
 Pristav: “Ay şaytan!”- dep kol şilteği,
 Meerimsiz lapsizine cetpey kalıp.

2985 Suluu kız tal- tal çaçın birindetip,
 Kuladı, kanın taşka dirildetip,
 İzıldap köp çımındar üymölöktöp,
 Şimişti, kanın cutup, murun cetip..

Kay bir kız, özün- özü taştan taştap,
 2990 Kay biri, atakeleyt, canın caskap,
 Kay biri, cırtkıçtardın betin tılat,
 Kay birin, kokusunan cüröt çaçkap..

İt ulup, mal çuruldap, kırgın köçtön,
 Adamzat suu sepkendey tegiz öçkön,
 2995 Ataman, “sonun ceñiş boldu go?” dep,
 Karuudan kan agızıp, sıypan ötkön..

Oşentip: col karata “oyon” salıp,
 Nazdana, içterine mooku kanıp,

- Ataman: “caraysıñar erlerim!” dep,
 3000 Tütöttü papirosun küngö salıp!..
- Demine kırgandardın zaman tartıp,
 Denine kayran eldin kancar malıp,
 Cerine Tıyan- Şandın kan agızıp,
 Köp eldi kırıp catkan oyron salıp..
- 3005 Al kezde, elge cetip, miltık- carak,
 Mergender dürmöttöştü şarak- şarak,
 Er Cunuş, özü baştap öñüt kurup,
 Duşmanga salıp kirdi, kanakalap.
- Cazbagan mergençiler acal çaçtı,
 3010 Közdörü ottoy canıp, kan talaştı,
 Ataman çalkasınan uçup tüşüp,
 Kalganı kabak cakka kire kaçtı..
- Boz atı atamandın oynoy kaçıp,
 Tuz cüktön kutuldum- deyt köönün açıp,
 3015 Al- kezde kürmöl albay tigil cattı,
 Çıñalğan toluk kanın özü tatıp.

- Küröögö bıçak tiygen megilcindey,
 Küşüldöp, ala saldı esin bilbey,
 Dirtildep, öödö- tömön çabalaktap,
 3020 Cançıldı, mizdüü taşka, adam tilbey.
- Eki coo, bir- birine calın çaçıp,
 Betteşti, acal menen aralaşıp,
 Uçkan ok ar kimine kabar salat,
 “Öldüñ” dep, ızın.. kagıp bara catıp.
- 3025 Korkunuç too betine tolo kaldı,
 Tabıygat, korkup tıp- tınç, bolo kaldı,
 Cañırık calgız gana öküm sürdü,
 Tolkundap, soromun dep, koçkul kandı.
- Alışkan arıstanday adam çirkin,
 3030 Aşçuday acal menen turmuş kiltin,
 Açıngan, caralangan kalıñ kırgız,
 Degensiyt, kögörgön kök: “silkin- slkin!”
- Üyröngön uruş menen attuu kazak,
 Ar türdüü amal menen saldı çatak,
 3035 Er Cunuş mergenderge: “kur atpa!” dep,

Ok menen soldattardın ünün basat..

Ok çirkin, kırdan oygo, oydon kırğa,

Dirildep, kızmat kıldı, kanduu çırğa,

Kamalğan koktudağı attuu kazak,

3040 Tañ kala kırılıştı, mınday sırğa..

Beş sagat mından murun kılğan “eldik”.

Üç sagat mından murun kılğan “erdik”.

Közünö soldattardın zakımdanat,

“Berdik”- dep, aybandarga kanday teñdik”.

3045 Mıltık go, baatır kılğan duşmandardı?!

Caparga, kaysı duşman nayza saldı?

Erdikti bizdin elden kim talaşsın,

Möndürdöy caagan okko karşı bardı!

Kendirdi kesip turgan kılıç, mıltık,

3050 Elerdi kaçan bolso, kılğan sılıtk!

Şayma-şay kılıç, mıltık bolo kalsa,

Kırgın- köç, kalat bele antip tıncıp?

Oy çirkin, ölbös bele bılçıldaşıp,

Maydanga ıkpas bele kırıldıaşıp,
 3055 Meerimsiz, ıza menen lgn kızdar,
 Iraazı bolbos bele ölüp catıp?..

Ne kerek, iter öttü, alban- alban,
 Duşman da, kutulgan cok, blk salgan,
 Cunuştun kyp crp atkan ogu,-
 3060 Kur ketpey duşmanınan n algan.

irkin coo, baatır belem çenemi cok,
 Candarın canaşkanday keregi cok,
 Cetesi, cetimişten kalganına,
 Bildirgen ceñilgenin celegi cok.

3065 lktr curtta kalgan manday bolup,
 Ar cerde zañkayıřtı sayga tolup,
 Kay biri can bere albay abalaktap,
 Kay biri essiz catat, pk sogup,

Kay biri butu, kolun talkalatıp,
 3070 “lsm” deyt z kunumdu ala catıp,
 Kay biri, taştı tiştep kmlnt,
 ñttp, “atamın”- dep bara catıp.

Kay biri, çabak sınduu tıbıraşat,

Kay biri, çegirtkedey kıbıraşat,

3075 Kay biri, naalıp kana kan cötkürüp,

Canında, cok nemege şıbıraşat..

Kay biri, can talaşıp arañ cılat,

Kay biri, iynindegi çenin culat,

Kay biri, çımırkanıp, erdin tiştep,

3080 Bayatan kırılğanın eles kılát.

Ansayın açuu kısat, calın bolup,

Ezilet er cürögü samın bolup,

Kök tütün denesinen kökkö çıgat,

Kanday er, mindan ötöt kalıñ bolup!

3085 Dabışı şańşıganday bürküt bolup,

Caadırat korgoşundu uçup, konup,

Kalganı soldattardıñ çıday albay,

Kaçıştı emgekteşe mışık bolup.

Er Cunuş, attan murda uçup cetip,

3090 Arañ can atamandıñ başın kesip,

Irgıtıp, kılçaybastan çurkay berdi,

Ok atıp, bara catıp, kiymın çeçip.

Kalıñ el, a kudaylap kalkındaştı,

Korkoktor, bezgek sinduu kaltıldaştı,

3095 Cüröktüü acal menen oynogondor,

Ergidi, ay baltası çarkıldaştı.

Mergendin bir kañçasın özünö alıp,

Alısta Aşım cüröt közüm salıp,

Al kezde, köpçülükün eñ aldında,

3100 Er Cunuş atıp cürgön, talkan çalıp.

Moldolor, el çetinde ayat cattap,

Manaptar, şıbıraşat canın saktap,

Kalıñ , el özdörünçö tolkun bolup,

Zırgıtat, kaçkan coogo cabalaktap.

3105 Kaçkandı bir kezderde Aşım bildi,

Baatırsıp, köpçülökkö kaytıp kirdi,

Akmalap ar caktağı cürgön çoñdor,

El menen cabalaktap, atka mindi..

Kay birler, aksarbaşıl aytıp cattı,

3110 Kay birler, süyünçüsün aytıp cattı,

Kay birler, topton- topko söz cetkirip,

çalıkkın çabaldaın taytañdattı..

El çirkin, es algansıp, başın kurap,

Çuruldayt: “kudaylaşıp”- coogun surap,

3115 Kay biri, katuu kabar uga salıp,

“Asılım, ölböy kal!”- dep, başın urat.

Kay birler, baş kuraşıp, bozdop cüröt,

Kay birler, caraluusun koştóp cüröt,

Bay, manap çın çırgası koroboston,

3120 Esen- soo, el çetinde içten külöt.

Bir kezde, köp ölüktü aralatıp,

Tuş- tuştan kirip keldi, sabalaşıp,

Anton da, oşolordun arasında,

Kıykırdı, süpüldötüp bara catıp,

3125 “Kaliñ curt, baykagıla, saktangıla!

Soldattan kalgan çıgar mında sıra,

Can keçti, caralanıp, catıp kalıp,

Berbesin korgoşundan kanga kına!..”

Erdemsip, Aşım anda:” tıñşa boluş-

3130 Oruska can açınat, mobul orus,
Kıyratıp biz baratsak, sez körsötöt,
Alayın ittin başın, catsın doñuz!”

Boluş da, Aşım sözün makul taptı,

Al köödök börü tilin kaltıldattı,

3135 Bir kezde cetip kelip, Cunuş baatır,
Sunulgan ak nayzasın bölö çaptı:

“Tapkanıñ uşul beken, baatır Aşım?

Erteden kayda cürdü, baatır başıñ?!

Korkoktor emi baatır bolduñarbí?

3140 Uñguçul, bizdin işke katılbasın!!

Kim munun eki kolun buylapcürgön?

Kim munu, tutkun kılıp aydapcürgön?

Keçee biz, bul cönündöaytpadıkpı?

“Bir topko baş bolsun”- dep, uruş bilgen”

3145 “Bügün sen kaydan taptıñ, cañı tutkun?

Bügün sen mindankanday kılmış tuttuñ?

AntonduCapar bilgen, candaykörgön,

Sen kimden kaygatatır uçak uktuñ?’’

Degende, el cıynaldıtürmöktölüp,

3150 Şerdengenarıstangaköñül bölüp,

Kişimsip, uyaticok, Açım kıtmır,

Cunuçkaatırıldı, sögüp-sögüp...

Er Cunuş ak ıyıktaı közün salıp,

Aşımın korkoktugun misal alıp:

3155 ‘‘Kolumdan cigit bolsoñ, talaşıp kör!’’

Depbaatır, Anton kolun çeçti barıp.

‘‘Er Cunuş barakelde, cigit’’ deşip,

Kalıñ el kübüröşöt kibitteşip.

Manaptarzamanasıkuurulganday,

3160 Koydurçuu kalıs izdeyt, ilikteşip.

Eç kimden söz ukpagan uşul Açım,

Tepsetti eki cerden erge başın,

Birinci ak kapcarınaldırğanı,

Ekinçi Cunuş bastı tarazasın...

3165 Bulkuldap... kişimsinip, korkok Aşım,

Sekirtip, bura tartıp, attın başın:

Kayratın, bar namısın betine alıp,

Cunuşkadayardadı, aybaltasın.

Alda kim, köpcigittin biri barıp,

3170 Aşımdı soyolmenen öttü salıp,

Kalıñ el, ün çıgarbaykımırıldı,

İçinenkubanıçtınküüsün çalıp.

Cunuş da, ilbirssınduatırılıp,

“Kañındıçaçamın” deyt kurman kılıp,

3175 Sesteygen, kunu tentek Aşım,

Unçukpay kulak saldı, canı çıgıp.

Köp elden, köpcaçağanköptü sezip,

Ker atçan, aygay salıp, uçup cetip,

“Karmaştı kan üstündö, taştığıla!”

3180 Depaytıp, çataktardı ketti çeçip.

Tiştenip, bir top şumdar, manap kekse,

Cunuştucutmakbolot, küçü cetse,

Birok da kırgın üstü kan ayabayt,

Kılçayarküçü barbı, başka tepse!

- 3185 Kutulgantemirtordonarıstanday,
 Antondun kol, butu, boş köñülü cay,
 Zıñkıyganölüktördü aralaştı,
 Köp menen, kiyminsıyırıp, anı karay.

Bir kezde, atamangacetipbarıp,

- 3190 Kattarınokup kaldı suurup alıp.
 Al kagaz Felbaumdunprikazı eken,
 Bülüngönprıstavı oyron salıp.

Prikazda, katuu buyruk, mına bul sır:

“Colukkankırgızdardınbardıgın kır,

- 3195 Üylörün- şakar kılıp, örttöp taştap,
 Küldörün cerge koyboy, celge sapır!”

Kalıñ el – oy çoçkolop, -kayta tıñşap,

Başı cok, pristovgonayzacumçap,

Tuş- tuştançur-çuretıpcutunuşat,

- 3200 Soldoygonatamanga berişıp tap.

Köpçülük bul kabardı uga salıp,
 Canı çok, atamangamooku kanıp,
 ‘‘Emi bul, ekinçi kat, emne eken?’’
 Depaytıp, tım-tım boldu kulak salıp.

3205 Ekinçi bir kagazdı caza salıp,
 Bötönçö Karay berdi, nazar salıp,
 ŞektengenkıtmırCanak tilmeç, boluş,
 Şıp kana culup aldı, közü çalıp.

Çıdabayaçuulanıp, Antonturup,
 3210 Boluşkatapançaçabarmak sunup:
 ‘‘Mına bul: el kanına zavımbolgon’’,-
 Dep ayttı, er Cunuşkamoyon burup.

Cunuş da, kalıñ el da tüşünö albay,
 Cabılıpsuray kaldı sözgökaybay,
 3215 Şıpırgantomogosunbürkütsınduu,
 Bötönçö Cunuş turdu közün albay.

Añgıça, caralanıpcatkan soldat,
 Şiberdeantogonsuyt, miltıkkarmap,
 Miltıktıkörö kalıp, el birindep,

3220 Soldattı ‘‘karmaylı’’, dep kirdi cardap.

Soldattın meelegeni Cunuş belem?

Karoolgo meltiretkençeksiz çenem,

Anton da, körö koyop, şaşıp çurkap,

Kıykırıp, ok betine boldu belen.

3225 Angıça, tarsetilgen ok da cetti,

Anton da bir kıykırıp, kulap ketti.

Cunuştun eki közü munarlanıp,

Kumsarıp, kara çaşınkangasepti...

Añgıça, eldin çetiuygu_tuygu,

3230 Çoguldu alda kanday kabar tuydu?

‘‘Taşkenden beş cüz soldat keldi’’ deşip,

Kim ayttı? nöşörlötüp çerger kuydu...

Soldattı, el tepsetticabalaktap,

Al kezde, Antoncattıçabalaktap,

3235 Kök şiber kızıl kangasaymalanıp,

Antondu, tazasıñdep, cattımaktap.

Talganday akkan kanga tuna karap,

Çegicok, türmöktölgön oyduşanap,
 Er cunuş Anton başın süyöp turdu,
 3240 Asmandan buzulgansıp miktitanap.

Koruldap, közü aylanıp, bara çatıp,
 Er Anton, süylöp kaldı çatıp, çatıp,
 “Kattı kör! Alımkulga balam!”..dep,
 Karañğı, tereñdikke ketti batıp.

3245 Er Cunuş, tura kalıp, muştum tüyüp,
 Tiştenip, uutatkanday canıp, - küyüp,
 Kaytadan tize bügüp; “ak cürök” dep,
 Antondunmañdayınan aldı süyüp...

CİGİTTER

3250 Körü cok, cargatıgılıp.
 Caş Capar kaldı kerilip,
 Tamçılapkoçkulkandarı,
 Gülkayıırçöpkösebilip...

Dostukka canın uçurup,
 3255 Anton da kaldı sunalıp,
 Bülösünkörüp koştospoy,

Şum cerdi kangasugarıp.

Buyokkenmaldaytemselep,

Kabargaköp, el cıynaldı.

3260 Kırilat degen uşul - dep,

Korkoktor, ölüm şıygardı.

Baş berbey dalayköpçülük,

Kabardan korkup kaçıştı,

Cakınıncakınçakırıp,

3265 Osuyatayıp catıştı.

Kelgeniçinbı soldattın,

Anıgın bilgen kabar çok,

Baştarıncorgoyt, ar bir can,

Elestepkündüz, caagan ok.

3270 Caşırınkübür söz cürüp,

Korkunuç eldi tepsedi,

Tolkuganelge car salıp,

Tölöbiy, mindaysestedı.

Möküş kan, katuu car kıldı:

3275 -Mıltıktartolukcıyıl,
 ‘‘Ulksat, Möküş, Kılbas,
 Mıltıktıkarmootıyıl.

Ayaktaytaçka caşınar,
 Mergemıltıkberilet,

3280 Uruudan çıkkın aksakal,
 Erlergemıltıkberilet.

Bergile, başım mıltıktı!

Çot menenazır bölöbüz,

Mıltıktılçuudöölördün,

3285 Çarktarınölçöpöröbüz.

Kalem, al moldokattaçı!

Atası menen atın caz,

Uruudan çıkkın ataktuu,

Bilerman erdin başın caz?...’’

3290 Mergen da, el da kubandı.

Erlergemıltıktıygendey,

Atarmañ, baatır cigitter,

Tölögö keldi, iymenbey.

- Buyrugun handın orundap,
 3295 Kaliñ el maakul boluçtu,
 Cakşılərbüttütizmeni,
 Baş kılıp, Tölö, boluştu...
- Han - sultan kelipiñgırap,
 Tizmesincazıp, kep ayttı,
 3300 ‘‘Mergenderarbin, miltık az,
 Taarıñıbalbos’’ dep, ayttı.
- Küyüttön külüp, er Cunuş,
 ‘‘Men dağı mergen elem go,
 Man atkan oktu ukpagan,
 3305 Tübölük sokur, kereñgo,
- Tüñülüp candan ayrılıp,
 Talaaday bastık koolordu,
 Darıga ıştap boştuğu,
 Cañırtıkuluutoolordu.
- 3310 -Beregicatkansoldattar,
 Mına bul koldon kırıldı,

Kandayıpturgan kalayık,
Ayadım kaçan ‘‘çımındı?’’

-Coolaşkancoonu biz alsak,

3315 Mıltıktıkimgebermekçi?

Acaldarmenen aygışıp;

Can menenoynoormekpi!

-Kantkende, bizgeberilbeyt,

Mergendınbaarı katta cok,

3320 Korkoktor, üçün emesgo,

El korgoyturganmıltık, ok !

-Aalıbay, Kerim, Osoke,

Karagul, Toko,Amankan,

Kubanıç, Kalık, Çotkara

3325 Kocobek, Semey, Asankan...

-Alıke, Üsön, Koyçuke,

Cılıkıbay, Moñoş, Tazabek,

Bulardanmıktı kim mergen,

Başkalarmıltıkatalek !

3330 -On segiz miltık bularga,
 Kantkende makul debeysiz?
 Meniki menen on toguz,
 Uşuga hanım, ne deysiz?!

-Moldoke, cazgın bularga,

3335 Kırsa da bular kıra alat,
 Möndürdöy caagan oktorgo
 Çıdaşıp, bular tura alat.

-Atkanı saya ketpegen,

Ataktuu bular emespi?

3340 Ölümdön elin korgoso,
 Köpçülük maakul debespi?

-Baş korgoş üçün bolboso,

Tigiler miltık atalbayt,

Betteşken cerde kördük go,

3345 Kan çaççuu cakka batalbayt.

Ar kimge ölbös can kerek,

Aytkıla! kalıs kalayık !

Köp üçün kural çın bolso,

Mıltıktar kimge ılayık?!”

3350 Köpçülük, çınçıl köşülüp,
 “Cunuştun sözü ep” dedi,
 Sultanga dattap, Tölö biy,
 Ep körgön eldi “Tek” dedi.

Han sözü eki bolo albayt,
 3355 Handan kim mıltık kızganat?
 Keñeşip turar kez emes,
 Mıltıktı tapşır kıztalak!

Kör murut, kılkan sayganday,
 Serbeydi, Cunuş çamındı,
 3360 “Mıltıktı ölböy berberbiz,
 Öçürçüü, bizbiz, çalındı!

-Elge da çımın can kerek,
 Mıltıktı Mergen bere albayt,
 Açıkkın kalıñ köpçülük,
 3365 Zordukka emi könö albayt!

-Kızdardı talak kılğanday,

Bütümün bütçü kez emes,

Küç menen alsañ, alıp kör,

Mıltıktı beriş, söz emes!

3370 -Malduular bozdop, ee bolboy,

Coo başkan zaman debespi?

Baatırlar eldi korgogon,

Kan küygön uçur emespi?

-Sen dağı mıltık tapşırba,

3375 Canıñdan erte bezbeseñ,

Mıltık dep bugün coo çıksa,

Kan tögöm, çıksın, betteşem!

-Ölüüçü canga karabay,

El üçün mıltık tüşürdük,

3380 Akırı mıltık karmabay,

Kalmakçı, miş biz tüşündük!

-Özübüz tapkan mıltıktan,

Kolumda biri bolboso,

Atañdın körü dünüyö,

3385 Kortura baktı konboso.

Tagdırdın işi uşulbu?

Körünö zorduk kılsa da!

Mıltıktı beriş eserlik,

Turmuştuñ kaarı kırsa da!

3390 -Mergender, artka- cürgülö!

Kanattın kolu keldi - deyt:

Talaa-bulak degen poselka,

Tündüğü tüşüp tendi deyt.

-Tokmokko çabuul koyoşup,

3395 Kaliñ kol korgon catti, deyt,

Bel baylaşkan duşmandar,

Kanattan acal taptı deyt...

-Kuraldı berbes cigitter,

Attansın azır tün menen,

3400 Kalgandar barıp aygılga,

Köl cakka oosun düñ menen.

-El üçün tuulgan, baatırlar!

Kanattın kolun tabalık,

- Kabarsız ketti Alımkul,
 3405 Andan da kabar alalık.
- Er cigit, kayran Alımkul,
 Samagan cerge, cetkenbi?
 Bolboso, Bolot, Caparça,
 Akiret, sapar ketkenbi?
- 3410 -Bileli daynın asıldın,
 Ölsö da söögün tabalık,
 Carkıldap, aman çoluksa,
 Birdeşip coogo çabalık.
- Kalgandar barıp ayılga,
 3415 Dayardık işin algıla!
 Ayılda kaldı ayalmet...
 Köz kırın toluk salgıla!
- Cetpese unaa, ürkün kez!
 Makenin malın mingile,
 3420 Silerge dağı kün kerek,
 Küç menen ala bilgile!

- Makege katuu aytkıla,
 Tuugandık kılsın bir colgo,
 Kıynalıp, Nurcan kalbasın,
 3425 Ataylap bersin, bir corgo.
- “Baykemder kayda kaldı” dep,
 Nurcan can ıylap cürbösün?
 Alımkul, cakka ketti de,
 “Öldü” dep, duşman külbösün.
- 3430 -Apama aytkın, çooçutpay,
 El menen koşo bolsun dep,
 Baarıñar aman bolgula,
 Silerge aytar uşul kep?”
- Sutanga peri tiygendey,
 3435 Culundu baatır Cunuşka,
 “El buzar, buzuk, eşek” dep,
 Kamçısın üyrüp uruşka.
- “Mıltıktı ber!” - dep baarına,
 Açuusun cıynap, şerdendi,
 3440 “Mıltıktı berüü, söz emes,

Bel kılat köp el, mergendi’’

Degende Tölö Çıdabay,

-“ Eldikten ketken turbaybı?

Uluunu, handı, taanıbay,

3445 Mındaydı kудay urbaybı!

-Mındayda essiz cigitter,

Kudaydı bilbey kalışat,

Ar dayım mınday kün bolbos,

Kaysıga kubat alışat!

3450 -Başı çok baka bolorsuñ,

Düülükpö, balam, sınaarsıñ:

Kuduret bilgen kün bolso,

Sen dağı moyon sunaarsıñ!’’

“Koluñdan keler kün bolso,

3455 Kıyratıp tašta, asmandı!

“Cürgülö, tez!’’ _ dep çamdagay.

Er Cunuş şattuu attandı.

Tölölör çatak kıla albay,

- İçinen sızdap, kezendi,
 3460 Biylerin kayta kıla alsa,
 Kıyratmak bolot eçendi.
- Kan küyüp, turgan uçurda,
 Kantkende, köptü tıya alat.
 Kankorduk çağın, caktasa,
 3465 Kantkende, elge sıya alat?!
- İçinde bolup armanı,
 Tiştendi katuu bir top can,
 Er Cunuş baştap, on cigit,
 Kanattar cakka talpıngan!
- 3470 Oपुरap turgan kalıñ el,
 Tün menen üygö kptaştı,
 “İymanduu kaday, algın” dep.
 Kaņası kelme cattaştı.
- Öküttö kalgan barçınday,
 3475 Eeliget, Cunuş surdanat.
 Körü cok kalgan Caparga,
 İçinen muñduu, ır çalat...

Egizdey bolup, birge öskön,
 Balalık kelet közünö,
 3480 Ölgüsü kelet, soolukta,
 “ Bir ölsök” degen sözünö.

Celüüdö attar, er Cunuş,
 Canaaninkölün çarpıdı,
 Canında kim bar, unutup,
 3485 Sekirgen oygo kalkıdı.

-Atañdın körü dünüyö ay!
 Ayrılat degen uşubu?
 Mürümdön sınıp, kanatım,
 Kayrılat, degen uşulbu ?!

3490 -Canımday körgön sırdaşım,
 Caşañda “ şeyit” kettiñbi?
 Carooker süygön, carına,
 Cazılbas ooru, septiñbi?

-Beş aylık kütökön balañdın,
 3495 Ubayın körböy, kaldıñbi?

Kurbunu taştap, kumsatıp,

Korkunuç küngö saldıñbı?

-Atadan calgız caralğan,

Ardaktuu kurbum, sen eleñ!

3500 Acaldın öküm saltınan,

“ Kögöntüp “ kalganmen elem!

-Tagdırdın içi uşunday,

Kanteyin, kurbum, taarınba:

Acalım kelse, men dağı,

3505 Catarmanın kanduu canıñda.

-Kay betim menen ayılga,

Ayrılıp senden barayın,

Kurbumdun şeri, Alımkul,

Oşondon kabar alayın?

3510 -Esen- soo aga coluksam,

Kaygının tüynün çeçeerbiz,

Tagdırdan cardam bolboso,

Talaysız ölüp keteerbiz...

Degen oy tepsep Cunuştı,
 3515 Telidey bolup ırgaldı,
 Kabagı cerge salınıp,
 Çaçkın oy dagı çırmaldı...

Kıyaldın torun çümkönüp,
 Birinen - biri attadı,
 3520 Çarçagan dene ırgalıp,
 Kömököy menen cattadı.

Elesten - eles kuralıp,
 Denege sıybay kalkıdı,
 Uçu cok kıyrı belgisiz,
 3525 Çarpıldı kıyal kalkıdı.

-Han boldu, Möküş kayıptan,
 Kalıstık birook kılğan cok,
 El korgoy turgan erlerden,
 Almakçı boldu miltık ok.

3530 -Okuuda, Cürgön çağımda,

Dambıllda¹¹³, Nogoy kep aytkan...

“Zulumdar, betpak, ıymansız”,

Silerdi “manap” dep aytkan.

-Oşonun sözü, söz eken,

3535 Anıktap bugün işendim,

Bügünkü zorduk üstündö,

Kulpusun kördüm, kişendin.

-Attiñ ay, malım bolgondo,

Okubas belem oruşça,

3540 Sol caktan oñgo oynotup,

Çıymeleyt elem boluşça.

-Alhamduu Lilla! kundayga,

Künökör bolup, kalambı?

Şükürlük kılсан bolboybu,

3545 Okuymun, duvay salamdı...

-Kanat - han, çakşı han bolor,

El üçün canın beret deyt:

Kalıñ el menen at koyop;

---

¹¹³ Dambıllda- cadırçıl madaniy umtuluşu bar.

Kazatka baştap, kiret deyt.

3550 -Kasiet algan Çarkınbay,
Salavat aytıp cüröt deyt,
Şeyitke ketken erlerdi,
Kubantıp, maktap, süyöt - deyt.

-Şeyitke, keyiş künöo go,
3555 Çaparga beker kaygırsam,
Kanteyin anan, kaygırbay,
Çalgından mintip ayrılısam?

-Kanatka barsak, tañ ata,
Kubanıp, bizdi maktasa,
3560 Kurbular koşo kubanıp,
Duşmandı kütsö, çatpasa...

-Duşmandın külün sapırsak,
Kubansın, Kanat maktanıp,
Tokmoktu kökkö uçurup,
3565 Pişkekke cürsök attanıp.

-Alımkul çıksa aldımndan,

Esen - soo külüp, carkıldap,

Capardı kantip aytamın.

Attiñ ay düynö, attıñ kap!

3570 -Alımkul, uksa Capardı,

Bulaktap tögör caşın,

Carkınbay aytıp soorotor,

Şeyittin cerge catpasın.

-Alumkul basıp köñülün,

3575 “Cürgün” dep, emi cabıška,

Caragan attar zırkırıp,

Üzöngü butta kağıssa.

-Alımkul, tokto - tokto dep,

Adatça kamçı tasuşsam!?”

3580 Dep Cunuş, Katuu kıykırıp,

Katkırıp kaldı kokustan.

Kaz katar cürgön kurbular,

Cunuşka bötön tañ kaldı,

“Oy, kıyal” dep, er Cunuş

3585 Calt karap aldı, can - candı.

-Ne boldu, sapa Cuke?- dep,

Kurbular sözgö kirişti,

“Çegi cok kıyal, aldayt da,

Köñülgö salıp, bir işti”,-

3590 Dep aytıp, Cunuş süylödü,

Oylogon sırdı kaytalap,

Capardı aytkan cerinde,

Köñülün ölüm kaytarat.

Sözdördön sözdör taralıp,

3595 Korkunuç, şattık köründü,

Şattıkta köñül ör çalıp,

Korkunuç kesti, ömürdü.

Altündö kankor pristav,

Col - colgo kaygan küzötçü,

3600 Tilmeçter baçtap soldatçan,

Col - coldu tozup küzöttü.

Kalanın başın akmalap,

Akırın ańdıp cürüştü;

“Çalgınçı tirüü karmalsa”,

3605 Dep aytıp, şat - şat külüştü.

Cunuştar, kolgo tüşöbü,

Alarga tutkun tutulup,

Bolboso, aman ötöbü,

Kanattar cakka kutulup?

3610 Aysız tün, erler barattı,

Akmalap, colsuz, töş menen,

Üşürüp, Cunuş süylödü.

Calınduu minday söz menen:

-Atañdın körü dünüyö ay,

3615 İçtegi arman ketebi?

Topoloñ kılğan kalıñ el

Maksatka cakın cetebi?

Bolboso, soldat keskip,

Tuzdagan ettey tilebi?

3620 Tolkugan eldin sırların,

Kara, cer gana bilebi?!

- Tüşünböy kaldım bolmuşka,
 Caratkan cardam berbese,
 Kırgındı körgön eline,
 3625 Bir caktan cardam kelbese.
- Dambılda nogoy köptön - köp,
 Türk elin eske alçu ele,
 “Tekşeriş kerek eldi” dep,
 Köp oydu başka salçu ele.
- 3630 -Çataktın uçu cıkpasa,
 Elibiz bütün el bolbos,
 Atadan kalgan tuugan cer,
 Tübölük bizge cer bolbos.
- Atañdın körü düynö ay,
 3635 Canaktar canday boloçu,
 Barşava barıp okugan,
 Al bilim bizge konsoçu:
- Canaktan akul surasak,
 -“Uruşkan menen öldüñ” deyt
 3640 Cıldızdan arbın duşmanıñ,

Özüñdü - özüñ kömdüñ’’ deyt.

-Buga da kıyın tüşünüş,

Kantkende, çılçık tabılat?

Caraluu bolgon cürökkö,

3645 Kantkende, şattık tagılat?

-El boluş üçün özüñçö,

Ökmöt kurgan han kerek,

Oşentip çaldar süylösö,

Bolgonsup kalam, can serek.

3650 -Han bolso, antip şaylandı,

Kılğanın dağı kördük go:

Oy; çirkin, turat tımalap,

Karmaşış kerek, öldük go!...

Al kezde, miltık tars etti,

3655 Kay caktan çıktı, bilinbeyt?

Karagan menen cigitter,

Elesi közgö ilinbeyt.

Çoçugan boydon bir cigit,

“oy oy “ dep, katuu bakırdı,
 3660 “Kırız go - kırız, kimsiñ?” dep,
 Ar caktan biröö çakırdı.

“Kırızbız, özüñ kimsiñ?” dep,
 Cunuş da dabış çıgardı,
 “Calgızsiñ seni atam,” dep,
 3665 Ar caktan biröö, çıñaldı...

“Cansızsiñ özüñ duşmanga,
 Çınındı süylö atamın,
 Satılıp cürgön özüñdün,
 Kaniñdı suuday, çaçamın! ...

3670 Sen emes, kazak soldattın,
 Kandarın suuday agızdım.
 Kıymılga kirbey, tilge kir,
 Bilk etsen, kandı tamızdıñ!” ,_

Dep Cunuş, katuu çamındı,
 3675 Karaanın körböy alardın,
 Alar daşumduk ün berdi,
 “Kolgo tüş, özüñ kamaldıñ!”

- Unçukpay, Cunuş akırın,
 Atınan tüşüp kep ayttı;
- 3680 “Birinden, baykap turgula,
 Söylöşöm, özüm” dep ayttı.
- Kokustan meni karmasa,
 Oktoruñ caasin möndürdöy,
 Kutkaruu koldon kelbese,
- 3685 Kaçkıla tezdep, öndürlöy...
- Tirüülöy kolgo ketpesmin,
 “Öldü” dep, bilip kalgıla,
 Akmalap çıday alsañar,
 Kimdigin bilip, bargıla !
- 3690 -Köpçülük bolso duşmandar,
 Köcölüp atpay, ketkile?
 Tizgindin uçun ciberip,
 Kanatka başım cetkile!
- Men ölsöm, çaşık Nurcandı,
- 3695 Kor kılbay, бага körgülö,

Enekem çirkin mert bolso,
Men barday kılıp kömgülö!

-Caşında “şeyit” ketti dep,

Elime aman bargıla,

3700 Şoloktop kalçu carıma,

Köz kırın durus salgıla.

-Kaygırıp, ıylap şeyitke,

Canıma capaa kılbasın,

Alımkul aman coluksa,

3705 Aytkıla, şağı sınbasın !

Baştarı çerşe salınıp,

Berkiler arañ “kup!” dedi.

“’Koş, koş” dep attap ilgeri,

Er Cunuş, sözdü uk dedi.

3710 Tez gana topton ayrılıp,

Er Cunuş, “Oy” dep, bakırdı,

“Köp kişi bolso biriñer,

Söylöşsün, kel” - dep çakırdı.

- Al kezde alar özünçö,
 3715 Çeçüüçü plan kurdu ele,
 Elesi közgö körünsö,
 ‘‘Atabız’’ deşip, turdu ele.
- Kelseñ – kel minday cakındap,
 Çalgıçı bolsoñ ölösüñ!
 3720 Tirüülöy tüşüp tutkunga,
 Kanattan caza körösüñ!’’
- Şaşılıp Cunuş: ‘‘Kanat’’ !dep,
 Kanattan kelgen cansıñbı?
 Kanattan kelgen sen bolson;
 3725 Kanattı Kanat alsıñbı?’’
- Dep Cunuş, katuu çurkadı,
 Dabişka karap, şaşkanday,
 Alarda bilip kaldı beym,
 Cügürdü beri, caskanbay.
- 3730 Betme - bet turgan baatırlar,
 Bir - birin bilip, körüştü,
 Bir ene tuugan emedey,

Bir birin kısıp öbüştü.

Oşentip, bizdin cigitter,

3735 Koynunda tündün sırdaştı,
 ‘‘Barbı?’’ dep Cunuş suradı,
 Alımkul sıñduu kardaştı.

-Kanattın kolu keçinde,

Koçkorgo ketken tögülüp,
 3740 Bul caktı baykap baruuga,
 Kalganbız, bizder bölünüp.

-Anciyan menen köp soldat,

Cumgaldı tepsep, keldi deyt,
 Kurmandar menen Mırzabek,
 3745 Alarga cardam berdi deyt.

-Bul kabar kelip, kol ketti,

Kalıñ el, tolkuy cetkendir,

Alımkul, degen bar bolso,

Kol menen koşo ketkendir,

3750 -Üç köndön beri kalın köç,

Tebelep öttü Şamşını,
 “Kırğından kalgan elbiz” dep,
 Kıynalıp ötüp, samsıdı.

Cürgülö emi kurdaştar,
 3755 Aylanıp turbay, ketelik!
 Şagılduu biyik Şamşını,
 Aşalık, kolgo cetelik!!!

KANAT HAN

Köp köçtü kıkıldatıp, colgo salıp,
 3760 Tütüngö erkekterdi bölüp alıp,
 Kalıñ el, öz_özüñçö söylöy berdi,
 Duçmandı: “Mintebiz” dep çımalıp

Koçkordo, Çoñ Ortoktun eteginde,
 Mıktılar, salamdaçıp, alda kimge,
 3765 Cüz_cözdön, tuç_tuç caktan, köçtön kelip,
 Cer beti lakıldadı, ecen miñge...

Baççılar, köp ortosun eelep alıp,
 Süylöçtü bir_birine akıl salıp,
 Kay birler, “emne?” dep, surat cattı,

3770 Köymölüp: alda neğe artta kalıp.

Ortodoi Ibikenin Kanat hanı,
 Olturgan canındapı manaptarı,
 Han Kanat, alda neni aytıp çatıp,
 Suradı: “Tolukpu?” dep eldin sanı.

3775 _Taksırım, koldun sanı toluk deşip,
 Birbirden aylın aytı esepteşip;
 Bilgiçler, han Kanatka keneş kılıp,
 Süylöçtü, bir_birine kezekteçip.

Bir kezde Kanat özü sözgö kirdi,
 3780 Tıñçatıp, kotologon neçen miñdi,
 Dir menen ulut sözün, ata saltın,
 Ar sözgö baylaçtırıp, kayrap tildi;

“Boluptur, bizden murun alban kalık,
 Caçaptır, tak uçunday ata narık,
 3785 Ötüptür, çoñ bababız Tagay depen,
 Urpapı, biz ekenbiz, kalgan anık.

_Al kezde, kuuluk, çumduk cok eken go,
 Al kezde, bay cardısı cok eken go,

Kak çarpan kar kıldı biyler cııp,
 3790 Kaliñ curt, may tepsegen, tok ekengo.

_Allanın amırları kanday sonun,
 Tagdırdı kaapırlardıñ açkan edun,
 Millatke kızımat kılğan sahilardı,
 Kaapırğa tutkundattı, baylap kolun.

3795 _İlterki babalardıñ edun kılıp,
 Kıyratsak kaapırlardıñ tuusun cııp,
 Atansak, türkstandın erleri dep,
 Kayrattı Temirlanday ustun çııp.

_Naadan el, bilbeysiñer, Osmon türkün,
 3800 Bilseñer, bul kırgızga keler külkün!
 Carkımbay, İstambul okup cürüp,
 Taanıgan al elderdin adat, ürpün:

_Din capı, alda kaçan alga ketken,
 Cayilge, dinçildiktin nurun sepken,
 3805 Biz dapı musulmandan bolgon menen,
 Kandayca kırgız mıñday, azap çekken?

- _Biz dapı Türk balası, artta kalış,
 Millatim, taanıysıñar uyat, namız!
 Millatke, dinge mendey kızımat kılğan,
 3810 Kırgızdın kay cerinde baykasañız?
 -Din üçün canım kurman bolsun, deymın,
 Kalkıbiz, magrufatka onsuñ deymın,
 Kalıñ el, özü tolkup turgan kezde,
 Ya, alla capadan kaygı, ceymin?
- 3815 _Baardığı tapdırdagı bolgon sızık,
 Tapırdan buyruğu cok, ölböyt mıçık,
 Kaapırdın tekeberi ösköndüktön,
 Kozgodu, musulmadın colun sızıp.
- _Bul cumuş, kara kalktın cumuşu emes,
 3820 Bilgen can tagdırdan cet cumuş debes,
 Allanın özü buyrup turgan için,
 Pendege atkaruuga berem keneş.
- _Parvardın kurmatına cıpiç, kerek.
 Duçmandı kan calatıp, cıgıs kerek.
 3825 Kimde_kim, azattıktan kayta kaçsa,

“Kaapır” dep, kara çerger tıgıs kerek.

Öldürsök raazı dirmiz, ölsök şeyit,

Ölümgö naadan candar, cüröt keyip,

Kalayık tobokelge bel bayladık,

3830 Car bolsuñ naygambarlar cana Seyit’

Bul kezde, kalın cıyın kulak kakpay,

İçinen makul bolup, oozun açpay:

“Kazıbir, şeyitpiz” dep kübüröçtü,

Kay biri, kazılıktın daynın tappay.

3835 Bul verde Alımkul da, Cunuç da bar,

Añgıça, arkı döñdön cetip kabar,

“Aldılar tetiğinden el könündü,

“Taanılbayt körüñüz” dep kıldı kabar.

Kalıñ el, cabalaktap karap kaldı,

3840 Kay birler, oñtoylonup, caraktandı,

Kanat han, çoñ dürbüsün ala koyop,

Attanıp, abay menen seren saldı.

Melcitip, oñdop, soldop ecen karap,

Çakırdı, Çarkımbaydı, “kel” dep, Kanat.

3845 Taz gana kübüröçüp, tüm_tüm boldu,
Kör elge şıbr tüyün, atapanat!

Azıraak, alda nege kılıp bayım,
Söylödü, salkın gana elge cayın,
“Körüngön duçman emes, Cumgalıktar,

3850 Col menen kele catkan Kökümbayım.

_Şan menen dayardanıp turuñuzdar,
Allape adal moyon sunuñuzdar,
Kapıladn kolun sungan kaapır cıksa,
Baçtarın çeyit kesip, culuñuzdar”

3855 Degende, baatır Cunuş, künöm kılıp,
Çakundap han? Kanakka kolun sunup;
“Han_Acım, dünbüñüzdü beriñizçi,
Köröyün Kökübaydın, kolun turup.”

Çarkımbay ozungansıp:”Tokto mırza!”

3860 Kantesiñ, bul aynekti, közün tursa?
Közdü nur, koldo küç cok, bir kayarlık,
Bereyin, taanıy albay, közün tunsa”

Dep aytıp, Kanat_handan dürbünü alıp,
 Çarkımbay karap kaldı, tüçö kalıp,
 3865 Cunuç da ekinçiley suray albay,
 Tañgaldı, bul abalga ayran kalıp.

Az kezde, körüngön el cakın kelip,
 Birindep çaçılıştı, seyrektelip,
 Añgiça, arkadan da top körünüp,
 3870 Kırkaardap suyduçtu, atcan kelip.

Kanattın kaliñ kolun eñ_tañ kaldı,
 Bul kanday, Kökümbayın, torgop saldı?
 Degensip, üygö kelbey, kaliñ cıyın,
 Attanıp, tegerektey hanga tardı...

3875 Kanat han, tay kaçkasın tuuralantıp,
 Kılıçın culup alıp, kından tartıp;
 “Kaliñ curt, kuday üçün, at koygula,
 Duşmandın ortosunda kaldık çatıp.

- Ya, Alla bere körgün bizge cardam,
 3880 Bolbosun, at koygondo artta kalgan,

Kapırdı, inşallalla, kaptap çıgıp,
Kaliñ curt bütör deymın, koldon arman.

-Kimde- kim, artta kalsa, başın alam,
Üyönö, tuuganına bülük salam,-

3885 Dep aytıp, tay kaşakaga kamçı bastı:
Din üçün aldıñarda özüm baram!”

Kaliñ el, çuruldaşa sabalaştı,
Zırıldap, suugan attar bara cattı
Nayzalar, soroktoşup; kılıkıldeşip,

3890 Köpçülük kamçılaştı, çabal attı.

Çoyon baş, şalk etmeler, türkün aspap,
Keesinde temiri çok calañ kaskak,
Üyördöy, koñtorulup, kaptap kaldı,
Keesinde tekireñ bar, keede taskak,

3895 Alımkul, ot emespi, küyün turgan?
Eeligin elden murun kolun sungan,
Er Cunuş illalalap, ıyman aytıp,
“Alımkul, bir ketelik- dedi- Kurman”.

Alımkul, at üstündö ata çaptı,
 3900 Soldattan eköo katar çopo kaptı,
 Kaliñ el, buta atımday kalgan kezde,
 Er Cunuş, biriltikte bara cattı.

Kıl Kuyruk şamal menen sapırıldı,
 Şam kulak calga karay çapırıldı,
 3905 Baatırlar attan murun köödön kerip,
 Duşmanga ilbirs sımal atırıldı.

Korkunuç eske kelbey, cer cımırıp,
 Cel menen eteklerden cel şıbırıp,
 Kaliñ el alamanga tüşkönsüdü,
 3910 Kan sasıp, közü tartıp, et kıbırıp.

Kay birler, keceñdetip, artta kalıp,
 Köp eldin ortosuno kiret barıp,
 Kay birler, dübür menen çuu çıgarıp,
 Dalaydan ötüp cattı canday salıp.

3915 Kaliñ çuu, Ortok toosun solkuldattı,
 Dürbölöñ coo cürögün bolkuldattı,
 Korkoktor başın katıp, bücüñdöşüp,

Kay birler, sürdöön menen kopuldattı.

Han kayda, kara kayda, moldo kayda,

3920 Cee alda, ce kalgandır alda kayda,

Kalıñ kol; “Han, alda” dep, çaba berip;

Bir kezde, ok möndürgö boldu payda...

Tırıldap, pulemettor tilge kirip,

Köp eldin köödönünö cattı siñip,

3925 Kırkılgan maşinede çöptöy bolup,

Sulaştı, ayrılbaştan attı minip.

Arkadan attuu kazak cana kaptap,

Şilteşti kılıç menen çabalaktap,

Al kezde, pülemettor toktoy kalıp,

3930 Kılıçtar carkıldıştı, çabalaktap.

Han- Kanat kalıñ coogo bardı belem?

Kan kusup, çını menen kaldı belem?

Han da cok, cökörlör cok, uulu da cok,

Ce çirkin, kaçışkanbı, eleñ-eleñ?

3935 Burkurap çañ asmanga kaçıp cattı,

Carkıldap kılıç canga batıp cattı,

Korkurap, kolu, butun cerge sabap,

Köp elden koçkul kandar atıp catti.

Çuruldap, can çıdagıs ündör basıp,

3940 Cer beti çipkirgensiyt kanga sasıp,

Kay birler, culkuldaşıp, at üstünön,

Ölüştü, soldattardan ala catıp.

At menen adam deni moyondaşıp,

Cıgıldı bir-birine koyondaşıp,

3945 Kalın el, kañçalık şer bolgon menen,

Ceñmekpi, kılıç, oktu soyondoşup?

Kayran el, kırk minutça salgılaştı,

Bir carım soldat başın algılaştı,

Köpçülük kanga derdi toyguzgança

3950 Şerlerçe, betin kurbay, bargılaştı...

Nayzalar aralaşta içten çıktı,

Sölpörlör, bir kañçasın urup cıktı,

Kılıçka, çoyon başın tozo berip,

Kıykırıp urup cürdü, dalay mıktı.

3955 Mıltıktın kundagınan karmap alıp,
 Alımkul, şiltep cüröt oyron salıp,
 Bir soldat, kılıç menen çaabarında,
 Er Cunuş, cagalmaydan cetti barıp.

Cetti da, al soldattı eñip alıp,

3960 Süyrötö Alımkulga cetti barıp,
 Şadılıuu, bürküt münöz koldo cürüp,
 Al soldat, ölüp büttü, mıkıylanıp...

Bir soldat at booruna tura kalıp,

Kılıçtı Alımkulga kaldı salıp,

3965 Alımkul, kızuu şaşa şiltepende,
 Al soldat, oñkosunan tüştü barıp.

Kıp kızıl, Alımkuldun başının kan,

Dirildep orgup, ırgıp çıktı fontan,

Er Cunuş, ekinçiley burulgança,

3970 Bir soldat, Alımkulga cetip kalgan.

Al cetip, özün çappay, atın çaptı,

Burulup kılçaktadı, arkı caktı,

Baykagan calgız soldat bolbogon soñ:

“Kaçsañçı!” dep, dağı kayra tarttı.

3975 Boz atın soldat tartıp tura kaldı,

Köz közü alda kanday tuna kaldı,

Kıncılğan, ayanıçtuu münöz berip,

Teminip, attın başın bura saldı.

Er Cunuş, al arada cetip barıp,

3980 Soldattı soymok boldu, attan alıp,

Alımkul: “Tiybegin” dep, bir bakırıp,

Temdeñdey kömölöndü, esten tanıp...

Er Cunuş: “tiybe” degen sözün ugup,

Temindi arkasına betin burup,

3985 Tez gana esten tangen Alımkuldu,

Baladay eñip ketti, atçan turup.

Eñdi da, kara bozgo kamçı bastı,

Kara boz baykagan cok maldı, baştı,

Artında kuugun barbı, atkan barbı,

3990 Zırgıtıp, kılçaybastan alıp kaçtı.

Ok çirkin möndürlödü toonu cırtıp,

Alımkul, şılkıldadı essiz tınçıp

Kırçaga, cañı cetip açkanınça-
Miñgen at kulap ketti, sılıp- sılıp.

3995 Er Cunuş, Alımkuldu ala kulap,
Korgulda birazıraak catti sulap,
Bir kezde, esin cıynap, karay salsa,
Izınduu, ok ününön kulak tunat.

Al kezde kele catıp, baykuş kaçkın,
4000 Cıgıldı başın süzüp catkan attın,
Er Cunuş, körö koyop közün irmep,
Degensiyt: “Ölüm suusun men da tattım!”

Kalgan cok, antken menen esten tanıp,
“Kantsem?” dep, Alımkuldu karap kalıp:
4005 Koy közün çoñ bir açıp, emgektedi,
İynine Alımkuldu artıp alıp.

Turuuga caagan okko titingen cok,
Antse da etek- ceniñ tırmalayt ok.
Kır açış, beş metirdey kalgan menen,
4010 Sezildi er Cunuşka alıstay ok.

Eki köz, cakın kırdan ötüp ketti,
 Çapçılup, eki koldu erbeñdetti,
 Cunuştun ak kalpagın oktor culup,
 Ötköndö, temseleşe kırga cetti.

4015 Er cigit, kıyamattı cılıp açıp,
 Tiktedi Alımkuldun betin açıp.
 Kebelebey çoñ iynine oñdoy salıp
 Temteñdep cana ketti, kadam basıp.

Kee cerde, korkuldarga taygalanat,
 4020 Kee cerde, col berbegen carda kalat,
 Kee cerde, kıya tartıp, tötö kurup,
 Kee cerde, taş tayanıp, başın salat.

Tiştēnip, acal çirkin, calmalasa,
 Caş candı kıynap, ezip, karmalasa,
 4025 Kantkende, kanday baatır aldastabayt,
 Kan çirkin, orgup, çaçıp, tarmalasa?...

Cer beti çuuga tolup, solkuldasa,
 Cürögü tabigattın bolkuldasa,
 Tirүүлük tozoktolgon ot emespi?

4030 Erkine baatırlardıń bolturbasa.

Közdördün ot çağılıp carkıldasa,

At çirkin, tegerenip kaltıldasa,

Tirүүлük alaganga cıynalbaybı,

Adam zat, çapkan çöptöy calpıldasa?...

4035 Can çirkin, cılçık tappay, dal bolboybu

Külük şooda tappay, zar bolboybu;

Tirүүлük közdön uçup zakımdanıp,

Köñ turmuş, bir mıskıldan tar bolboybu?

Kay birler, kalkalanat taşka barıp,

4040 Kay birler, korgoloşot cata kalıp,

Kay birler, bir çıñırıp kulap ketet,

Şum okko, mensingen boy talkalanıp.

Kay birler, alı kalbay baskan bolot,

Kay birler, caman atçan şaşkan bolot,

4045 Kay birler, kol karmaşıp bara catsa,

Uzatpay kızıl korgul kanın sorot.

Kay birler, ok tiygenin sezbey kalıp,

Kıgılat kanı kurgap, esten tanıp,

- Kay birler, çurkap kelip, sulay ketip,
 4050 Turuşpayt, ekinçiley uyku kanıp...
 Kümüşay¹¹⁴, eçen erdin başın cölöp,
 Canına algansıdı “bol” dep, kömök,
 Birok da, Kümüşaydın bulakçası,
 Muñkanıp kan aralaş caşın tögöt,
 4055 Köp eldin ölbögönü capa tırmak,
 Ortokko asılıştı azap çırmap,
 Ölgöndör, ölmökçülör üymölöktöp,
 Tiginde, soldoyoştı kandar kurgan.
 Bul cerde, kalıñ kırıgın kala tursun,
 4060 Cer çirkin, kan seline kana tursun;
 Er Cunuş Alımkuldun şılkıdatıp,
 Ölbösö too başına bara tursun...
 Soldattar bul kırıgında mooku kanbay,
 At koyop, köç artınan ketti kalbay,
 4065 Bir şumduk kalıñ köçtö bolboy kalbas,
 Bolbostur, ketkenibiz nazar salbay.

- Bul kezde, kün da tüşkö cetken emes,
 Kalıñ köç, Sööktön¹¹⁵ aşıp ketken emes,
 Kanattın medirese üylörünön,
 4070 Kılçaktap, kestetep ötkön emes
 Kalıñ köç köz kaykıtkan kızıl-tazıl,
 Kelin- kız casalgaluu kızıl, caşıl;
 Muñbaska, çirkelişken kalıñ, töölör,
 Canında ene süylöp, üzür-masır-
- 4075 Kalkıldap köç artında bara cattı,
 Culuntup, sarı taman zalkar attı.
 Çubalıp köç artında carmaş ookat,
 Ögüzgö cügün arktan tokup kaptı.
- Tırmañdap alar dağı algalaşat,
 4080 At menen ögüz kaydan birdey basat,
 Keyiştüü salbıragan sıpat menen,
 Cardılar, közu köçüm bara catat.
- Tööçöndör, tayçandar da cok emes bar,g
 Keyiştüü köç artında aytışıp zar,

- 4085 Sendele alar koşo kalkıldıştı,
Körünüp keñ düynösü iyinden tar,

Tört tülük, köç koşulup cerdi captap,
Kiçenep, maarap, mööröp cabalaktap,
Miñ türkün çuular tıñşap, Talaa bulak¹¹⁶
- 4090 Şıldırıp agıp cattı çabalaktap.

Kay birler, ögüz mingen müyüzü sınık,
Kay birler, kargan beege çukaşılıp,
Kay birler, aygıp mingen darday kılıp,
Kay birler, bara cattı, arañ cılıp.
- 4095 Kañçası cük cüktölgön uyga minip.
Uñulup, talmooruşat, oygo kirip,
Kay birler, beşikterin öñörüşüp,
Balasın karap catat, közün tigip.

Caş baldar, köç üstündö tamak surap,
- 4100 Enesin epsiz, cerden kıçap turat,
Coktoru: “kağılayın, kanteyin” dep,
Baldarga alda neni “me” dep, sunat.

- Kee cerde, şıñgıragan külkü cıgıp,
 Kimdidir, şıldıñdaşat uydan cıgıp,
 4105 Kee cerde, caş kelinder kaçıp cüröt,
 Calt etip karıyadan buytap, ıgıp.
 Uşintip, üstü caynap, Talaa bulak,
 Esepsiz kalıñ köçtün başın kurap,
 Miñ türkün kıymılı bar kalıñ eldi,
 4110 Akırın uzatkansıp catkan ubak..
 Arkadan aldastatıp, köçtü carıp,
 Koş cigit, uçup cetip kanat kagıp,
 Kılçaybay bir top elge kübüröşüp,
 Süylöşüü bir münöttö bütö kalıp.
 4115 Toktoştı, köç çetine çıga kalıp,
 Kanattın üy-bülösü kütö kalıp,
 Salt gana otuz kişi bücüñdöşüp,
 Cönöştü belgisi cok, kayta salıp...
 Bir cigit, handın töösün çögörgönsüp,
 4120 Bir deme alğan boldı, öñörgönsüp,
 Kalıñ köç kaadasınça kalkıldadı,

Köç aldı Buçuk¹¹⁷ cakka cölögönsüp.

Kalıñ köç, kamırabay öto berdi,

Tigiler, tezdep kiyin kete berdi,

4125 Al ketken-han Kanattın öz curttarı,

Astırtan kabar ugup, beze berdi.

Alardın közdögönü-Ortok tosu,

Koşulmak, çokusunan esen- soosu,

Al cigit, Kanat handın sözü menen,

4130 Kırgındın kırdalında kelgen bolçu,

Ötkön çok, al aradan otuz münöt,

Kalıñ köç, ali bolso tüzdö cüröt,

Arkadan alda kanday ok badırıp,

Kalıñ köç ala kaldı başka cüröt...

4135 Pulemet eki, üç katar bıdıraştı,

Ok çirkin “öldüñör” dep, çıbıraştı,

Köç artı, cer silkintip, çuuga tüşüp,

Esepsiz adap, maldar tıbraştı.

Bir kezde çarkıldagan kılıç caynap,
 4140 Köp eldi kırıp kirpi malday aydap,
 Kuralsız köç üstündö tolgon kalık,
 Kantkende, çın acalga kılsın kayrat?..

Korkunuç acal menen col talaştı,
 Adamzat bakırıştı, burkuraştı,
 4145 Kara cer kalıñ çuuga çıday albay,
 Kaltıldap, kak carılıp, kete cazdı...

İt ulup, tört tülüktör çurkuraştı,
 Adamzat bakırıştı, burkuraştı,
 Caş baldar, koldon ırıp, tepsendide,
 4150 Can ukkus ayanıçtuu çurkuraştı...

Kılıçtar esebi çok kanga battı,
 Darbızday eçen baştar kulap cattı,
 Çıñırıp, tıgil cakka kaçkan menen,
 Kandardan mayda-mayda bulak aktı.

4155 Keñ talaa, can talaşkan çuuga tolup,
 İymenbey, adam kanın çinip-sorup,
 Topurak, kızıl kamır türün aldı,

Çuurulup, tepsendide botkolonup.

Erbeñdep bet-betinçe kaçkan kalık,

4160 Tuylaşat, bolot kılıç ketse canıp,

Bul cerden adam emes, esten tandı,

Toodogu erkin cürgön capan kayıp.

Taarıldı baltırkanday baltır beşik,

Kıyraştı köp ayaldar, candan keçip,

4165 Kaņasası töçkö Karay camıraştı,

Ar türkün: attuu, cöölüü köçtön bezip.

Oozdoron balapanday açıp- açıp,

Dep catsa, çirkin candar çıktı kaçıp,

Cakını alda kimdin calp etkende,

4170 Mort cürök, kömölönöt betin basıp.

Bir adam öz özünçö korgongonsuyt,

Kay biri, alda kimge tolgongonsuyt,

Bul boştuk, cılçıgı cok tüngö aylanıp,

Erkindik temir menen tordongonsuyt.

4175 Kaņasası, soldattarga cabalaktap,

Çuruldap, tebeleşti cerge taptap,
 Ayaldar, soldattardı cuuşaň menen,
 Moysoştu kandarının kunun aktap.

Cuuşanı: kılıç, coktoy sanap,
 4180 Kan menen kara cerge koydu tanap,
 Ün menen antoo gana öküme süröt,
 Mensingen dalay erler esten tanat.

Ayaldar beşiklerin taştay salıp,
 Culkuştı, erler sinduu kayrattanıp,
 4185 Kay biri, caralanıp kulap catti,
 Çınırıp korkunuçka, esten tanıp.

Kuralsız köç üstündö katın- baldar,
 Caramsız öböktögön kempir-çaldar,
 Kantkende, bul acalga takat kılın,
 4190 Tınımsız bürküldödü taza kandar.

Soldattar, karışkırday kırıgın salıp,
 Erdemsip akkan kanga mooku kanıp,
 Oynoşot tilgilrşip, ayal için,
 Boorunan caş baldarın ilip alıp.

- 4195 Çıdabay, taştay çurkan, mingen atın,
 Çırkırıp kaçıp ketti dalay katın,
 Oy, çirkin nege minday merimin cok,
 Caratkan tabıgatta adam zatın!
 Ar kimge birdey tattuu caralgan can,
- 4200 Ne üçün adam sorot adamdan kan?
 Bolgonço cer betinen klas-cılas,
 Toktoosuz kıynoo tura, caralgan zañ!
 Kempir, çal, katın, baldar nege cazgan,
 Künöösüz, cazıgı cok, kanın çaçkan,
- 4205 Er bülö alda kaçan maykandalıp,
 Kaldı go, Kümüşay da, tögüp caş kan!
 Karaçı bul taalanı, kanday türsüz!
 Çañ kalkıp, cerdin beti kaldı künsüz,
 Kalıñ çuu, bir dalayga öküm sürüp,
- 4210 İt ulup, adam çirkin boldu ünsüz!..
 Çubalıp, togolonup , köp eleçek,
 Çaıldı esebe cok kiyim- keçek,
 Kınıldap can bere albay catkan eldin,

Közünön uçup catti muñkanıp kek.

- 4215 Kölüktör cüğü menen togolonup,
 An, sayga cıynalışkan dodolonup,
 Sansız mal, bet- betinçe esiz kalıp,
 Degensiyt: “Kanday bolu, kanday coruk?”

- Kuuraylar, çirmagan çiy, türün alıp,
 4220 Bezeldi koçkul kanga denin malıp,
 Sargargan altın tüstü cumşak çöptör,
 Çıkkansiyt, kayta kızıl gülün carıp.

- Suuları koyoulanıp, kızıl bolup,
 Koldurap ötüp catti, sayga tolup,
 4225 Kaparsız oynop catkan suunun curtu,
 Balıktar çoçup ketti, kandı sorup.

- Çımçıktar, çırıldeşip cerden cerge,
 Zakımdar kabarlaşıp, celden-gerge,
 Bardığı comok kılıp tañ kalıştı,
 4230 Bügünkü kırgın tapkan kayran elge,

Tabıygat çıday albay munu körüp,

Iyladı, camıratı caşın tögüp,
 Tamgan caş kızıl kandı cuugan bolot,
 “Tarihtan tabarmın” dep, köñül bölüp.

4235   Pristav, ar ölükkö külüp barıp,
 Anıktayt, ölgöndüğün ştik salıp,
 Koç kabat ölüp catkan ayal bolso,
 Tekşeret alda nege için carıp.

Boz atçan kıbıratıp, artta kalıp,
 4240   Negedir oylongonsup, başın salıp,
 Talpıngan bir balanı körö koyop,
 Celdirdi berkilerge, eñip alıp...

Pristav kıt-kıt külüp baldıradı,
 Tili cok, cap-caş bala caldıradı.
 4245   Küldü da, kılıçının uçum enen,
 Balanı türtüp, sayıp, kalçıradı.

Caş bala, kan duşmanın kaydan sezet?
 Talpınat, kolun aga epeñdetet,
 Boz atçan ogo beter ekilenip,
 4250   Balanı pristavga kekeñdetet.

Bir kezde, çöçtögünön ala salıp,
 Pristav konfet berdi, balaga alıp.
 Konfeti emçek bala karmap turup,
 Taştadı, konfet tüştü, cerge barıp.

4255 “Kolumdan tamak tatpayt, dos emes, kas,
 Ölbösö bolot uşunday çaş,
 Mındaydı mına mınday-kılıç kerek,
 Keği cok, tak uşintip bolsun kalas”,-

Dep aytıp, korkunuçun eske salıp,
 4260 Titirep, boz atçandan culup alıp,
 Irgıtıp, kök börüdöy çırıldatıp,
 Nayzaga ilip ketti, kayta barıp.

İldi, da, kökkö Karay kaltıldattı,
 Çaş böbök coldon közün çarkıldattı,
 4265 Cırıldap, köz çakıyıp, çanagınan,
 Çaş böbök kolun üç, tört talpıldattı.

Tiçtenipi nayzasınan silkip salıp,
 Kötördü kolkosunan kayta malıp,
 Mensinip, kökölötüp baratkanda,

4270 Çıraktı kan boedu, közgö tamıp.

Dirildep apak bala, koçkul bolup,
Nayzada bir az turdu erksiz konup,
Bir kezde, tebeteydey şiltep saldı,
Pristav, cap-caş kanga comolonup..

4275 Boz atçan”Ah” dedi da, oozun captı,
Caş bala, dirt-dirt etip cerde cattı,
Pristav, şum nayzasın cerge sürtüp,
“Kettik” dep, attın oozun bura tarttı...

Añgıça, kalkamandap iñirt bastı,

4280 Caşıtıp akkan kandı, tamgan caştı,
Altın kün, çiday albay kalıñ çuuga,
“Tañata, kelerimin” dep, alıs kaçtı.

Koñursup kanga, cinge aralaşıp,

Muñdardı toodon toogo ala kaçıp,

4285 Sıdırım aymaladı ölgöndördü,
Çöptördü solkuldatıp, ıylap-caşıp..

Okuuçu! Kanat kayda, Cunuş kayda?

Alımkul kaldı beken takır sayda?

Er Cunuş, Alımkuldu kıybay cürüp,

4290 Kılıçka tilindibi mayda-mayda?

Akmalap arkasınan baralık da,

Kırılrsa, zarlap körüp kalalık da,

Unutpaym Alımkuldu, er Cunuştı,

Oynotkon meni dalay balalıkta.

4295 Oy çirkin, kop koemun er Cunuşka!

Kanday er, kanday balban, kanday usta!

Esen-soo çoñ Ortoktun çokusunda,

Cürögün kantip aytıp, kılbaym nuska?!

Tuş-tuştan attuu, cöölüü şaşıp tenip,

4300 Kay biri, kandi körböy kaçıp kelip,

Ortoktun çokusunda cüzdöy adam,

Telmiret turagı cok, akıl terip.

Ortodo Kanat da bar, kaygı baskan,

Koş közü, ötüp ketken kara taştan,

4305 Çarkımbay, birdemeni aytıp cattı,

“Tagdırga cazılğan” dep, obol baştan.

- Alımkul bir top cigit, catat solup,
 Cöölöşüp, cok nemege makul bolup,
 Alarga tamızaarga tamçı suu cok,
 4310 İñgırap, biri cañsayt, erdin sorup..
 Attarda, calgız tamçı tambızbastan..
 Karattı tört ayagın alda kaçan..
 “Duşmansız tuu çokuda kırılбай” dep,
 Han-Kanat sözgö kirdi, arañ-kaçañ:
- 4315 “Kayran el, emes go, kütköñ tilek,
 Kayran el, kıyradı go, sungan bilek,
 Kayran el, menden akıl çıkpay kaldı,
 Kayran el, carıldı go, sansız cürök.
- Dep aytıp bülölörün atandırıp,
 4320 Koçtoştı eki, üçöönün kolun sıgıp,
 “Naadan el, kayran cerim, koş bolgun!” dep,
 Han-Kanat cürüp ketti, topton cığıp.
- Han- Kanat çılçaybastan alistadı,
 Attuular Han-Kanattan kalıspadı,
 4325 Caraluu kan keçişken cigitterden,

Biröönü meerim kılıp alıspadı.

Kaçkanday cerden kökkö kelgen baktı,

Kalgandar, iñ-ciñi cok, otuz çaktı,

Turganı, turgan boydon uñkuyoşup..

4330 Kay biri, kezey karayt, Kanat caktı..

Er Cunuş, başın süyöp, taşka barıp,

Oylondu, alda nege nazar salıp,

Bir cigit catkandarga kolun sozup,

Kılçayttı, er Cunuştı tura kalıp.

4335 Er Cunuş, tañ kalganday karap kaldı,

Selt etip eki kolun silkip-aldı,

Berkiler: ogo beter calt- calt karap,

Alda kim, çaşkan boydon tura kaldı.

EL KAYDA

4340 Askanın, araların meken kılıp,

Küzötüp, eki caktı taşka cığıp;

Alımkul Cunuş menen otuz cigit,

Akmalap, tün katışıp, sırtka cığıp.

- Kalgan mal, un, talkandı cıynaşkansıp,
 4345 Sooloru, caradarın sıylaşkansıp,
 Ceti kün elsiz toodo kiyik menen,
 Cürüştü capan bolup, sırdaşkansıp.
- Üç cigit, kurman boldu caraluudan,
 Kalganı sakayıştı esen-aman,
 4350 İçinde tozoktoy ot cangan menen,
 Şat gana külkü çıgat Alımkuldan.
- Er Cunuş andan beter şayırlanıp,
 Kubantat coldoştorun sırga salıp,
 İçinde eki cigit tura çurkayt,-
 4355 Ar kaçan bakırışıp, uktap kalıp..
- Bulardı “erler” deşip, mıskıldaşa,
 Süylöşöt, ar kimisi köñül aç;
 Bir künü: “aytsın” deşip Alımkuldu,
 Bardığı makuldaştı:”basa-basa”.
- 4360 Alımkul “emese” dep, sözün baştap,
 Süröttöyt ar kimine kolun caskap,
 -Baarısı arak içip catkan bolçu,

Kişendep, at koroogo meni taştap.

-Kez-kezde ulam biri çıgıp kelet,

4365 Kelet da surak kılat, ketse tebet,

Ölumdün kölökösü közgö kelip,

Azaptı kurgan başım sorboy, emet.

Bir kezde, çurkap çıgıp tilmeç cigit,

Boktodu, oozu menen “sıdan” kirip,

4370 Suragan sözdörünö coop albay,

Oynoştı kulagımdın tübün tilip.

Köptön soñ dagı biröo çıgıp keldi,

“İçkin” dep; alda kanday suusun berdi,

Korkutpay başkalarday, ılımı bar,

4375 Taanılbayt, elesi da, cakın keldi.

Al kezde, tamçı suunu körsöm deymin,

Bolboso, kaynalbay tez, ölsöm, deymin.

İçimden kubansam da kayta oçup,

“Bul-uu go, buga kantip könsöm deymin.

4380 Ün, söz cok kişenimdi şaldıratıp,

Suradım koldu sunup bara catıp,
 Emne, bergeniñiz uubu, suubu?
 Ölömbü, kubanambı daamın tatıp?”

Degende:-baçaaralap- ün çıkarıp,
 4385 Üşkürüp meni cakın tartıp alıp,
 “Pey, baykuş, tı skazal, men bildi, çok!”
 Degende kete cazdım, esten tanıp!..

Kubaniç cürögümdü, düpüldötüp,
 Urgansıyt, bir nerseni düküldötüp,
 4390 Karañgı, anın cüzün körbösöm da,
 Çakıyat oşol cakka közüm ötüp.

Oruçsa bilemin go “davay” dedim,
 Bir tuugan kim bolosuñ aytkın dedim,
 Oruska orus sözü caktı belem?
 4395 Berdi da:”Kaydan özüñ bolosuñ kim?”

“Degende, kıska gana ayta saldım:
 “Bir tuugan, rahmat!” dep, kolun aldım,
 -Tak azır öltürmökçü, ayla çok, dep,
 Al orus tura kaldı, esten tandım.

4400 Bir kezde esti cıyıp kıymıldasam,
 Çuru-çuu, köçö dübür, azan-kazan,
 Tarsıldap miltıktardın ünü çıgat,
 “Tüşümbü, öñümbü?” dep, kalıpmın tañ..

Bir kezde, maga biröö çurkap kelip,
 4405 Unçukpay kayta ketti, balta berip,
 Çıncırdı balta menen karsıldattım,
 Kerile aldımday taşka kerip,

Kök temir bolgonsudu bırın-çırın,
 Ali men, tüşünbödüm içtin çınım,
 4410 Añgıça oşol orus çurkap kelip,
 Koluma berip ketti, kılıç kının..

Köçödö ali çuular bolup cattı,
 Tarsıldap, miltık ünü tolkup cattı,
 Bayağı dağı kelip, süyrön çurkap,
 4415 Mingizdi alda kaday sonun attı.

Mingizip:”Koş bol, emi bargın!” dedi,
 “Canağı, mas kılıçın alğın” dedi,

Kokustan kolgo tüşüp kalar bolsoñ,
Aytpassıñ, tez! Dep, colgo salgın dedi.

4420 Mingen soñ, aytıñ kim dep, kolun aldım,
Şaşılış: “Men da senmin, bargın-bargın!”
Dep gana kol karmaşıp, cım-cırt boldu,
Kim eken, oşol dostu bilbey kaldım?

Dedi da başka caktı oylop ketip,
4425 Toktottu oşol cerge koyop çekit,
Ekinçi, burup başka sözgö kirdi,
“El kayda, biz kantebiz mında bekip?

Kayran curt, kaysı cerge cetişti eken?

Kay- uruk kaysı cakka ketişti eken?

4430 Bolboso karga, kuzgun, börü talap,
Say-saydı kılıştıbı, soñku meken?!

Bolboso, duşmandarın kırıp salıp,

Erleri cürüşöbü, kegi kanıp,

Ce, çirkin, alduuları alga ketip,

4435 Alsızdar, kalıştıbı caralanıp?”

Degende, anın sözün Cunuş bölüp,

Közünö elestedi tolgon ölük,

Alıstan Ala- Toody meder kılğan,

Kanattın cañiltmaçın toluk körüp:

4440 “Kanattın, kördüñör go bardık işin!

Kıyrattı, dalay erdin ötkür mizin,

Koroboy çinçirgası, aldap ketti,

Kantkende mindaylarga cılıyt içiñ?

İt, kuşka tamak boldu, dalay Kırgız,

4445 Kıbıñdap bet baralbay kalıñ cıldız,

“Kazatta, Kuday üçün ölölük”, - dep,

Taanılğan köp aldında men, dep Çingiş¹¹⁸,”

Al sözün aktabastan közün cumup,

Köp eldi kanga aydadı artta turup,

4450 Bar eldin manaptarı birdey korkok,

Bügün men çin işendim oylop turup.

Elge da, erge dagı işenimsiz-

Karaşat, kaçan bolso, öñköy küçsüz,

¹¹⁸ Çigış- mongol elinin en ataktuu handarının biri.

Kanat-han, dürbü menen coonu-dos dep,

4455 Köp eldi, orgo saldı çıkkıs, tüpsüz.

Uşintip, dalay çoñdor ketken ııgar,

Kalıñ el, kanın suuday sepken ııgar,

Bolboso coo colukpay tolkun menen,

Eñkeyip, kıtay ıegin ketken ııgar!

4460 Biz catpay, col tartalık kölgö karap,

Ketpeylik ayıl izdep tarap-tarap,

Oy, ırkin, işenimdüü kural da cok,

Dagı bir mılık bolso, ataganat!”

Dep Cunuş sözün büttü kıska ıalıp,

4465 Kalganı uyop kaldı makul alıp,

“El kayda, kaday cayda bülö kayda?”

Ar kimden kıyal uçtu, ıabıt salıp..

Otuzu tañ sargara, tilek kılıp,

Cönöştü, akmalasha alga cılıp,

4470 Ar kimi öz özünçö ıurkalat,

“Ölbösök bolgonu” dep duşman ııgıp.

Tabışmak, bular cürçü coldun baarı,
 Oylonboy cürör emes ıktıyarı,
 Kan menen kap-kara cer cuulup kalgan.

4475 Kırgızdın kaysı kıyır bolso dağı.

Darbızday col boyona kulayıp baş,
 Boelüp koçkuldagan, kap-kara taş,
 Canına cakın kelbes, coru, kuzgun,
 Adamdın caş etine ısılap, -mas-..

4480 Tün katıp, cem izdegen kıyar tülkü,
 Kubanat, cokton bütüp, dayar mülkü.
 Dögürsüp etin cebey, boorun izdep,
 Tülkügö kayran adam, boldu külkü.

Karagoo, tütöp catkan mayda bazar,
 4485 Bul cerge tolgon bolçu alıp satar,
 Karmaşta, malın korgop, dilin satıp,
 Köp eldi alıp satar kılğan “mazar”

Kırgında Kırgız kaçsa can talaşıp,
 Alardı dükönçülör baltalaşıp
 4490 Sutkorlor, alıp satar dükönçülör,

Uşintip taanılışkan mal talaşıp,

Demeyde musulmanmın demiş bolgon,

Dambılda beş kişinin kanın sorgon,

Bulardı col tartkandar körüp öttü,

4495 Uzabay, meken kılğan, Ortok toodon.

Kim bilsin, mından arkı coldun türün?

Korkunuç dağı sordu, bettin gülün,

Körüşör, kırsık baspay, kölgö cetse,

Adamdı örttöp taştap, çaçkan gülün.

4500 Suraşar küyböy kalsa, kup-kuu baştan,

Örttölgön bul cerdegi kança dep can:

Belgisiz, katın, bala sanın tappas,

Çoñdoru tokson bolçu, baylanışkan.

Al cerde bolgon ele üymök buuday,

4505 Cok emes, arpa, saman, ottuk kuuday,

Tirüülöy tolgon adam tozok otun-

Keçişken çır-çır etip kanın çuubay..

Dalay üy, topoloñdo sıyrılbastan,

Ot küyüp, kaynap kalgan askan kazan,
 4510 Talpıngan dalay baldar kala berip,
 Ot menen kömür bolgon alda kaçan..

Köp üydün sıyrılsa da üzüktörü,
 Dayınsız baş alaman eşik törü,
 Bulardı Alımkuldar körüp ötüp,
 4515 “Belgilüü boldu” deşet iştin cönü.

“Miñdegen örttöp ketken, üylör türü,-
 İşenter eeleribiz cok”,- dep, - “tırüü”
 Tomsorgon kayran erler, zarlap turar.
 “Kıyın” dep, toklun sırn bolcop bilüü..

4520 Kim bilsin, mından arı ötör beken?
 Katarlaş köp mamıga ceter beken?
 Bolboso uzun ümüt çort kesilip,
 Cigitter arman menen bütör beken?

Okuuçu, suray kalar alda kimden,
 4525 “Barbı” dep, maani cayın anık bilgen,
 Bilgender, kan elestep comok kılar,
 “Mamıga at baylanbay, adam mingen”

Esepsiz kaçkındardı çırıldatıp,
 Süyrötüp, buttarınan dırıldatıp,
 4530 Uyatsız, işi mamıga mingizişken,
 Taygandın küçügündöy kınıldatıp..

Alardı, bular cetip körör beken?
 Körüşsö küç cetkenin kömör beken?
 Bolboso öz baştarın tutkun kılıp,
 4535 Duşmandan daynı çıkpay ölor beken?

Uşunday coldun türü meerimi çok,
 Çoloo çok, calındagan kıp-kızıl çok,
 Kim bilet, ölüşöbü, kalışabı?
 Barattı otuz cigit, belgisi çok.

4540 Karısa kayran erler, kılar arman,
 Armandı adamdarga adam salgan,
 Bolmuşu çon tabışmak sırı teren,
 Cigitter kaçan, kaday cerge bargan!

ÖRT İÇİNDE

4545 Tün koynu birin-biri taanır emes,

Turmuşta tüş körbögön şumduk eles,

Düñgüröp asman cerdin araları,

Çekten tış, özdörünçö tartış, egeŝ.

Bul egeŝ, kanday egeŝ cer kaptagan?

4550 Beken ce Tayan –Şandı, el kaptagan?

Möñgülör, arsak toolor, Selge ketip,

Meykinge too caralıp meñ kaptagan?

Esen- soo asman toosu, möñgülönüp,

Buzulbay bul da, çuuga köñül bölüp,

4555 Olçoyop kabagınan çıgıp,

Üñülöt, mobulardı közü körüp.

Buduñ çañ, ızı çuuluu çoñ alamat,

Kırgızdın kıyırında cok, el salamat,

Turmuştun eñ akırkı kaarı kelip,

4560 Cer betin tepsegendey kabat-kabat...

Kalğan cok, çaçılıbagan Kırgız aylı,

Kıtayga kıyır menen kanat caydı,

Kalıñ köç, cer köçküdüy topoloñdop,

Kara çañ, kaptap aldı altın aydı.

4565 Kaldırıp, kazan-ayak kulap catti,
 Kıyraşıp, çını-buyom şingır kaktı,
 “Kokuy ay!kay köölüktü cöölödü?” dep,
 Aldıñkı, artkılardan surap catti.

Kalıñ köç, birin-biri taanıy albay,
 4570 “Cürgün!” deyt, birin-biri “menden kalbay!”
 “Oo, o!” lop, çuruldagan kalıñ köçtü,
 Aydaşat, öz köçtörün taanıy albay..

Köp malga el koşulup, tamtırakay,
 Kol boyo silkingensiyt, çıday albay,
 4575 Çırıldap, koy-kozular, muzoo mööröp,
 Şingırıp kişeneşet adaşkan tay.

Botolor, bir cagınan ozondoşot,
 İter da, tuş-tuştan obon koşot,
 Koyçular, “ittin malı, kırılğır!” dep,
 4580 Taanışpay, kay bir maldın çetin tozot.

Caş baldar, öñörülgön çırkırışat,
 Eneler: “Palan cok!” dep, burkuraşat,

Carmaştar cölönüşüp alda kimge,

Esepsiz tuyaktarga birkıraşat..

4585 Uşunday ebegeysiz tolkun basıp,

Abanı cirep cattı, tolkundatıp,

Körüksüz, ketmen, cok, kara cerdi,

Tuyaktar, kazıp cattı borpuldatıp.

Asmandan altın nurun cerge çaçpay,

4590 Kalkıldap, tömön Karay kozgolot ay,

Epsiz çañ, burgup biyik sozolonup,

Kök menen cer ortosun kılışat cay,

Toodogu elkindegen çapan kiyik,

Toñuřtu alamatka başın iyip,

4595 “Adamzat, tobosunan cazganbı? deyt,

“Kudaydın kurdaşına kolu tiyip..”

Karışkar çoçup kayta tañřay kalıp,

Kubanat, ”sonun go”- dep, cata kalıp.

Maksatı: kalgan maldı, kanga boep,

4600 Irgıtmak, silkip-silkip, tişin salıp.

Tuş kelgen, eçen çalçık, eçen bulak,
 Ezildet topuraktın boorun burap,
 Çırmalıp köp candıktar tuyagına,
 Caş tögöt, “kandaysıñ?” dep, alın surap.

4605 Cardaktar, can talaşıp köldü boylop,
 Köç menen koş aytışat, tereñ oylop,
 Kañıltır, sazan, türpü, çabak menen,
 Şıkaalap tañ kalışat, süngüp, soylop.

Bakalar, barpañdaŝıp, köldö çardap,
 4610 Negedir, catkansıŝat kimge zarlap,
 Ördöktör, suu üstündö oynop catkan,
 Burulat kılää cakka, katar-cardap.

Isık-Köl türmöktölüp, ŝarın çaçıp,
 Körmölöt, tilge kirip, sırtka kaçıp,
 4615 Tolkunu, birin-biri kuçaktaşat,
 Cutunup, ürkün menen amandaşıp.

Mensingen, köl aylangan Ala-Toolor,
 Kıp-kızıl arsaktalğan tilsiz zoolor,
 “Kalıñ curt, kantıp, kayda barıŝat?” dep,

4620 Tuncurayt meykin menen eçen koolor.

Taş taştan, kümüş suular ırgıp tüşkön,

Şıldırıp, kalıñ elden küdör üzgön,

Bügünkü kalıñ ürkün, epsiz çuular,

Izıldap, keter emes tünkü tüştön.

4625 Uşintip, cer mayıştı ürkkön elge,

Sıdırım comoktoştı, belden belge,

Til cetpes, küç da kelbes, kalgaz tütpös,

Andağı adamzattan akkan Selge..

Kimder cok, bul tolkunga aralaşkan,

4630 Kimder cok, bir maksatka kolun cazgan,

Orto bar, bakır da bar, kalıs da bar,

Cok emes, erdin tiştep cürgön kastan.

Kay birler, zalkar attan tandap minip,

Şayma-şay, köç aldına ketken siñip:

4635 Kay birler, kalkamandap bara catti,

Köp köçtün ortosundo özü bilip.

Köç artın kalıñ cardı canga berbey,

Tırmışıp bara cattu, alga degdey,
 Köç aldı közdön uçup, tamdañdaşat,
 4640 Cöö, calañ mingen uylar, kadam kerbey.

Bir malga, koş azamat minip cürsö,
 Kay biri, tayak karmap, etek türsö,
 Kokutsan duşman çıgıp, acak töksö,
 Kay katmar, biriltikte bolmok mürzö?!

4645 Köç aldı, ebak çañdap Tüptön¹¹⁹ ötüp,
 Köç artı, Örüktüğü¹²⁰ cañı cetip,
 Ar bir can özü menen alek bolup,
 Barattı, carmaçtardın alı ketip.

Al kezde, üygön çöptör balbıldaşıp,
 4650 Calını türmöktölöt, kökkö kaçıp,
 Calındı köldün beti ekilentet,
 Özün da ört çalganday şookumdantıp.

Nayzaker, miltıkçandar top-top bolup,
 Cürgönsüyt, kalıñ köçtü, coodon korup,
 4655 Akmalap eki caktı kötkönsüşöt,

---

¹¹⁹ Tüp- cerdin atı, Isık-Köl özönündö.
¹²⁰ Örüktü- cerdin atı, Isık-Köl özönündö.

Ortodo, esepsiz köç tolkun bolup.

Mıltıktın köpçülügü manap, bayda,

Köç menen alar ketken alda kayda,

Arkada mıltık bolso üç, tört baraň,

4660 Nayza bar, andan bötön kural kayda..?

Coldogu kırgındardın barın baykap,

“Kayran el, bütkönbü!” dep, başın çaykap,

“Şayma-şay, mıltık menen el kirbedi,

Kanteyin, cakırçılık attıñ ay kap!”

4665 “Kara tün bardık cerdi baskan belem,

Kayran el, akıldan çın şaşkan belem,

Duşmandar, kuralı çok kalıñ eldin-

Kandarın, oylorunça çaçkan belem?!”

Dep oylop, otuz cigit kele catti,

4670 “Caratkan, kantmeçi?” dep, adamzattı,

Bir künü, tün ortosu oogon kezde,

Çaň cutkan, kaçkın eldin artın taptı.

Alımkul top aldında bara catıp,

Suradı, biydin aylın bura tartıp,

4675 -Bilbeybiz, alduu köçtör alga ketken,
Cöö- calañ, artta kalgan bizder sarkıt..

-Ar ayıl özdörünçö belgi deşip,

Tuu kılğan adaşpaska belgileşip,

Tün koydu, anı siler körbösöñör,

4680 Cürsöñör, körösüñör tañda cetip.

Dalay el köç çetinde sakçılanıp,

Baykaşat, duşmandardan köçtü bağıp,

El daynın toluk bilse acep emes.

Cetkile, oşolordon kabar alıp.

4685 Dep aytıp, çal toktoboy kakırınıp,

Süröändö kete berdi, uyçan cılın,

Cigitter, kalıñ elge cete kelip,

Süylöştü, köç çetinde akıl kılıp..

Cañı ele bolgon kezde amandaşıp,

4690 Bir cigit minday dedi, caman şaşıp:

-“Boluştun tokol kılçu tutkun kızı,

Bul köçtön adaştırıp, ketti kaçıp”.

Pop kızı körköm ele köpkö dayın,

El aytat: şok ele dep, kızdın cayın,

4695 Tınçıkta ermek kılıp artışkanda,

Tiygizbey koyçu emes deyt, atkan sayın.

Bul bala Baysoorunga¹²¹ kaçıp barıp,

Çıkpasın köç artınan soldat alıp,

El sırn, kural cayın toluk bilet,

4700 Al şaytan, kılbas beken eldi mayıp?!”

Bul sözgö Cunuş çıdap tural bastan:

“Ar kaçan, uşundaylar cutkuzat kan!

Kırgızdın kıygaç kaşı cetpegensip,

Duşmandın şaytanına bolgonuñ tañ..!

4705 Biz kördük boluş, biydey, manap, handan!

Bul kırgın alar üçün oyonbu, tañ?!

Bul kızdın, kalıñ elge kılaarı köp,

Tuugandar kamingıla, kıybalık kam!”

Añgıça kalın oktun ünü çıgıp,

---

¹²¹ Baysoorun- cerdin atı.

4710 El, köç da, tura kaldı tınıp-tınıp,
 Toktoosuz eldin artın çırıldatıp,
 Duşmandar kirip keldi, cılas kılıp.

Er Cunuş: “Kaçpagılas akır öldük,
 El üçün, bolgon iştin baarın kördük,

4715 Cabıla at koemun alamandap,
 Katardan biröö kaçıp keptesin tük!”

Alımkul: - “Kalayıktar, şaşpagıla!

Biriñer, kiyin Karay kaçpagıla!

Bölünüp, tuş-tuşunan çuu kötörüp,

4720 Kırgızdın çın atagın aktagıla!

Öldük ne, tirildik ne, baarı tün go?

Mına bul öküm, çuular- bizdin ün go?

Ölölük.., bul körökçö bilçildaşıp,

Maylansın bizdin kanga mına bul koo!

4725 Tañ sürdü, tañ aldında ölölük da,

Taalayga, tüşkön ottu, körölük da,

Özübüz kılğan işke, betti burbay,

Özöktü cürök menen bölölük da!”

- Dep aytıp, “cürgölö!” dep, alga çaptı,
 4730 Eñ murun, katar- katar mılık attı,
 Beş barañ, bir bardañke, kaliñ nayza,
 Belgisiz duşman cakka bara catti..
- Çeksiz çuu, miñ- miñ kabat, sanı küçöp,
 Çañ menen darı burgup, köktö tütöp,
 4735 O, çirkin, tirүүлüktön kettim go!-dep,
 Ar kim can, köz açkança acal kütöt.
- Kimdi-kim, kaydan körsün tarsıldaştı,
 Koroktop nayza sınıp, karsıldaştı,
 Bir kezde, köç üstündö kaliñ kaçkın,
 4740 Termelep, kural kıldı, korgul taştı..
- Irgıgan kaliñ taştar uruluşup,
 Ottuktay cilt-cult etet, kımın uçup,
 Ok, kılıç, taş tayaktı kaydan bilsin?
 Kelattı kaptagan coo, culunuşup..
- 4745 Adamzat, aybandarga aralaşıp;
 Bir- birin kıyratıştı, kulay basıp,

Ündörü cañırıktap, kökkö çıgıp,
 Temseleyt, amalsızdar:”Kudaylaşıp”.

Kalıñ el, bir- birine kulaç cayıp,
 4750 Kübüröp, baabedinge malın tayıp,
 Kelmesin “illalalap” aytıp bütpöy,
 Kulanat kara cerge kuçak cayıp..

Ayaldar beşik menen tomolonup,
 Kan tamsa baltır beşik:”Süt” dep sorup,
 4755 Cer beti, iñıldagan, kırgındarga,
 Mensinet, maylandım, dep makul bolup..

Kay biri, at calına asılışıp,
 Kay biri, öböktöşöt caşınışıp,
 Kay biri, caralanıp, kñıldıaşat,
 4760 Kay biri, eçak kalgan basılışıp.

Kay biri, tegerenip bakırışat,
 Kay birler, Kuday atın çakırışat,
 Kay birler, özü kulap, togolonup,
 Kay birler, duşmandarga asılışat.

4765 Kay birler, bıtıraşıp töşkö kaçat,
 Kay birler, kiymin tıtıp töşün eçat:
 Al kimder?"Men tilmeçmin silerdik!" dep,
 Kaptagan duşmandarga barıp catat..

Kalıñ ok, uçkan cıldız türün alıp,
 4770 Sozulat, öçöt, köptün sürün alıp;
 O, çirkin!ok, kılıçtar baratpaybı?
 Kırgızdın kıylasının gülün alıp..

Cigitter, bir kezde çın cetti belem?
 Caralap, duşman kanın septi belem?
 4775 Ok ünü, buugan kanday tına kaldı,
 Kırgandar, çeginişip ketti belem?

Çın ele Alımkuldar kirip barıp,
 Bir tobun tomolotkon nayza salıp,
 Er Cunuş, eki baştı balcalagan,
 4780 Eerine kök celkeden basıp alıp.

Antse da, esebi cok, kurman bolup,
 Kırgızdar, kınıldaşkan sayga tolup,
 Duşmandar, ayla menen komandalap,

Toptoşo, capırılğan kaçkan bolup.

4785 Al kezde köçtün aldın kiyin tosup,
 Öz köçün, “tez kaçkın” dep, başın koşup,
 Köp eldi coogo sepil karmay salıp,
 Tölölör köç aldına ötkön ozup..

Kalıñ el, can talaşkan, agıp seldey,
 4790 Şarpıldap, con talaştı cöngö kelbey,
 Biy Tölö açuulanıp, kılıç suurup,
 Çapkılayt, duşmandarga coldu berbey.

Et bışım, köç kotolop, toktop cattı,
 Al kezde duşman çirkin kanga battı,
 4795 Baatırkan, Kadır, boluş, biydin köçü,
 Coo cetpes, alıs uzap, eldi sattı...

Kalıñ köç ce tügönböy, ce kutulbay,
 Cañırık tolkundanttı, münöt tınbay,
 Caş baldar, kempir, çaldar şayı ketip,
 4800 Argasız kulap cattı atta turbay.

Soldattar, birde ketip demin alıp,

Kaytadan kan agızıp, oyron salıp,
 Çıçkandı oyon kılğan mışık sınduu,
 Darbızday adamdardı cattu carıp.

4805 Ok tiygen arstanday kayran elim,
 Kıyratıp, kaçıratıp balban belin,
 Çıçkanda, tülkülörgö, bürülörgö,
 Ermektüü tamak kıldı, şorduu denin..

Kalıñ köç tolkundagı muñdun küüsün,
 4810 Sozultup, sorup cattu, zardın sütün,
 Coosuna bir betteşip, bir çetteşip,
 Köp elden kalbadı beym deni bütün.

Uşunday, tañ atkança bılçıldeşip,
 Köbüktöp kandar aktı, cıltıldeşip,
 4815 Kalıñ curt, candarınan küdör üzüp,
 Kay birler, koş aytıştı, akıl kaçıp.

Bul kezde tañ şoolalap aktan kezi,
 Duşmandar “dagi” deşip catkan kezi,
 Er Cunuş, Alımkulga akıl kılıp;
 4820 Bul sözdü kan kızıta aytkan kezi;

“Tañ attı, cerdin beti közgö tüştü,
 Cumşaylık soñku kandı, bardık küçtü,
 O çirkin, tilekterdi mılık kesti!
 Bolsoçu, eç bolboso, kılıç küçtüü”.

4825 Alımkul, anın sözün tosüp turup,
 Süylödü, tolgon elge moynun burup:
 -“Kalıñ curt, arabızda akimder cok,
 Kalıppız too tübündö bizder turup.

Tañ attı, coolor eldi kamalaşar,
 4830 Unutkus, ölbögöngö tamga basar,
 Bolboso, duşman otun öçüröbüz,
 Kalbasın bul çabuuldan tokson çaşar!

Mına bul, bizden kalçu Kara batkak¹²²,
 Kaldı go dalaylardın denim taptap,
 4835 Duşmandan soñku kündün çegin körsök,
 Kalarbız, bizder koşo batkak saktap!”

Al kezde, zambirektin ünü çıgıp,

¹²² Kara batkak- köl başındağı batkaktuu cer.

- Ok tüştü, batkaktarga başın tığıp,
 Kalıñ köç, köptügünön uzay albay,
 4840 Çuu menen dıgdırıldı, töçtöy- ıgıp.
- Dobulday, oktor caadı tarsıldışıp,
 Cer cüzü çuuga toldu, tolkun basıp,
 Isık-Köl astın-üstün kete cazdı,
 Çıdabay kalın çuuga tunup catıp.
- 4845 At koydu, berkiler da karap turbay,
 Pulemet t-t-laadı, münöt tınbay,
 Kaçkındar, kadam basaar çolosu cok,
 Saz çöbün, kızıl menen cattı sırdıy.
- Bir kezde, pulemettu koe salıp,
 4850 Duşmandar, kılıçtaştı köçtü barıp,
 Berkiler, arañ turgan arıstanday,
 Betteşti, maydandaşıp, nayza salıp..
- Dalayga çañ-topoloñ aralaşıp,
 Bir kezde, Kırgız çıktı kiyin kaçıp,
 4855 Duşmandar, kılıçtarın kından suurup,
 Artınan kire berdi, seldey basıp..

Kaçkandar kılçaktaşıp, aktan bolup,
 Könöştü too betine atçan bolup,
 Erkinçe, Tüp, Karakol celdetteri-
 4860 Kırıştı, cer kubandı, kandı sorup,

Kan aktı cer betine on miñ metr¹²³

Kanda da, çok eken go, bolçuu kesir!

Kırgındın esebi çok, eki uezd el¹²⁴

Kırılıp, sansız kaldı cetim, cesir!

4865 Al kezde, kün şaşkeçen kötörülüp,
 Boloktoyt, küyüp bışıp, köktö cürüp,
 Kez-kezde, ak buluttu ala koyop-
 Turgansıyt çıday albay, közün sürüp.

Duşmandar keede kırıp, keede tınıp,

4870 Takatsız kele cattı, toogo çıgıp,
 Bul eldi, cer betinen coe turgan,
 Ekinçe kono, tünöy talkan kılıp,

Köçtögü alduulardın baarı kaçıp,

¹²³ On min metr- karakoldogu kırgın on çakırımdan alıs sozulgan.

¹²⁴ Eki uezde- azırkı köl aylanası mene Çüy özönü bütün kirgen.

Duşmandar, alsızdardı tolukbasıp,
 4875 Er Cunuş, Alımkuldar kırk beş okçon,
 Bir top el kütüp turdu, buygattaşıp.

Alımkul, çıday albay kaarın tögüp,
 Kayratsız kaçkandardın barın sögüp:
 -“Kırgındı tirüü kalıp körgönümçö,
 4880 Kalayın uşul cerden ölüm körüp..

Kurdaşım, akılđařım, Cunuş beren,
 Köp emes, bir atadan calgız eleñ,
 Sen ketkin, kılçayarsıñ aman bolsoñ,
 Kara cer, kaçan bolso, menin enem!

4885 Karmaştım, biyler menen on cetimden,
 Künüm cok, ömürümçö bir cetilgen,
 Tutkundan kaçıp keldim, el saktadı,
 Kutulbay turmayınbı, mildetimden?

Kalıñ el, özüñ baştap, bir cıl saktap,
 4890 Akimge berbediñer aman saktap,
 Azır men, cıyırmanın törtündömün,
 Ölümün, el emgegin bugün aktap!

El için kanım aksa armanım çok,
 Mına bul: üç armanım kalar, birook,
 4895 Birinçi: özün aytkan bayagı kat,
 Köz cumsam, körö albasımın, kararım çok.

Ekinçi: el bolmuşu “bolor Kızık,
 Sibirde, bir kurdaşım plan sızıp,
 Keleçek, padişasız, biysiz bolot-
 4900 Bul turmuş kırayt” degen, “cetti bışıp”

Oşonun bardık sözü esten ketpeyt,
 İşenem, aytkanıma, kolum cetpeyt,
 Bul arman cüröktöğü ketkis meñin,
 Ölöm go, ölböstü kim eptep-septeyt!

4905 Üçünçü, canday körgön altın Nurcan,
 Al Nurcan bütkönü çın anık nurdan.
 Turmuştu Birge cırgap ötmök elek,
 Ayla çok, acal çirkin, kolun sungan!

Aytpaymın mindan başka bötön kepti,
 4910 Alarsıñ ölböy cürsön, singen kekti!

Canagı, üç armanım este bolsun?

Özüñ bil, koş Cunuşcan mezigil cetti.

Er Cunuş:”Oy, Alımkul, balasıñbı?

Bizsiz sen, bul talaada kalasıñbı?”

4915 “Ölsök da bir çuñkurda bololuk! dep,

Ar kaçan aytkanıñdı, tanasıñbı?”

Adamzat tuulsa çın, ölmök anık,

Bul elden kim kubanat miñge barıp,

Mende can, senikinen artık emes,

4920 Körüşöm bolgon işti birge kalıp:

Alımkul, kaldı ele:-dep, coo betinde,

Kantkende tirüü cüröm el çetinde,

Caynatıp, seni taştap, ketkenimçe,

Cem bolom ay talaada: şaytan, cinge!

4925 Alımkul, baykap körçü, ölçüü çapkı?

Ölböşkө uruş saldı kütüp baktı,

Canagı, Celeznagin aytkan sözü-

Çın bolup, azat çigar keler çaktı..

Mına bul, kıyrap catkan kalıñ ölük,
 4930 Ketken çok tirüülükte caman körüp,
 “Azattık, altın başka tababız”,-dep,
 Erksizden catıspaybı kanga çömüp.

Biz dağı oşolordun biri bolup,
 Kıynalıp can berebiz solup- solup,
 4935 Bolboso, aman-esen kubanarbiz,
 Duşmandan öçün alıp, eldi korup.

Kubanıç, Toko, Kalık Aalıbaylar,
 Abalkı kurdaştardan eçöö soo bar.
 Biz menen kuralı çok kırılbasın,
 4940 Men emes, bular elge kabar salar!

Tigine, duşmandar da attanıştı,
 Tigine, köç çuruldap saktanıştı,
 Tigine, kılıç menen kirmek boldu,
 Tigine, köç artına kaptalıştı!”

4945 Tiştenip cigitterden Tok oturup,
 Cunuşka:-kantesiñ dep, kolun sunup,
 Bizdin can artık emes başkalardan,

Kantkende, biz kaçalık moyon burup!

Bul cerde kalıppız go, kırktay adam,

4950 Köp bolso, tüşön bizge akır zaman,

Bul elder, duşmandardan kekti kütöt,

Şiltöö cok, artka Karay calgız kadam.

Ölümgö çıdaşkandar mında kalgan,

Can baktı, ardaktuular colgo salgan,

4955 Kuralsız kayran elim, ölbösün dep,

Kutkarmak dalay eldi akçuu kandan..

Biz bolsok kalıñ eldin kurmanıbız,

Ölböskö işenbeybiz turganıbız!

Bolgonu el kutulsa, biz seketpiz,

4960 Al tilek orundalsa, tunganıbız!..

Kaçandır kayda bolso ölüm kapkan,

Enege, ıraazımın bizdi tapkan,

Erk üçün, elder üçün, ölgün uulun,

Kalgandar aytıp kalat, kılıp dastan!”

4965 Degende bardığına kayrat kirip,

Cabıla dayandandı atka minip,
 Çıdamsız ün çıgarbay calcıldaşıp,
 Karaştı birin biri közün tigip.

Añgıça, adatınça çırıldatıp,
 4970 Köp köçtü ürkkön koydoy dırıldatıp,
 Kılıçtap dağı duşman kirip kaldı,
 Nayzalap, bir cagınan miltık atıp.

Berkiler çıday albay koodon tosüp,
 Çuruldap at koyoştı, dabış koşup,
 4975 Duşmandar, kılıçtarın çarkıldata,
 Şilteşet, berkilerden kaçpay çoçup.

Berkiler buta atımday cakın bardı,
 Arkılar, pulemetun dağı saldı,
 Pulemet köz açkança baarın saypap,
 4980 Cogottu çöp çapkanday otuz candı.

Alımkul atı menen kömölönüp,
 Tırmalap emgektedi, taştı körüp,
 Er Cunuş, alda kaçan atsız kalıp,
 Miltıkçan duşmandarga cetken öñüp.

4985 Segizi çıday albay, okko turup,
 Cönöştü baş alaman kuştay-kudup,
 Al kezde Alımkul da, Cunuş dağı-
 Meltirep şıkalaştı mılık sunup.

Bir kezde Cunuş kat-kat atıp kaldı,
 4990 Duşmandan eköo sulap catıp kaldı,
 Alımkul, cılğan izin kanga boep,
 Biröönü başka meelep basıp kaldı..

Duşmandar, pulemettu badıratıp,
 Bir cagı, at koyoştı dabıratıp,
 4995 Eki şer, eki caktan tişteneşip,
 Meeleşti, cazdımı cok, taştı catıp..

Bir kezde kala cazdı oktor bütüp,
 Şaşılış, çirkin ölüm turdu kütüp,
 “O, çirkin! Bolo tüçsö ogum” deşet,
 5000 Kayrattın mizi sınıp, ok cok, müçüp.

Soldattan cetöo cattı çabalaktap,
 Kalganı Alımkulga cabalaktap,

Tirüülöy bışkılaşıp kayran erdi,
Ketmekçi boldu belem, cerge taptap!

5005 Oşentip Alımkuldu tegerektep,
Duşmandar, çamdap kirdi çebelektep,
On kadam Alımkulga kalganında-
Aldınan eköo catti, cerge bettep..

Betinde Alımkuldun uyday taşın,
5010 Ok, çirkin tıtkıladı kabırgasın,
Pulemet, koş arstanga almak-salmak,
T-T-T-lap çaşıp catti acal taşın..

Bir kezde, pulemëtçu zapas saktap,
Eseptep atıp catti, daldap, baptap,
5015 Alımkul, emi tutkun boolorunda,
Eki şer toktoy kaldı, ogun saktap.

Korkunuç eköönün teñ kaptap kaldı,
Bile albay, birin biri, küyüp-candı,
Ar kimi, öz baştarın cardamsız dep,
5020 Oyloşot:”Nege mılık atpay kaldı?”

Ok cetpes, kün nurunan ötkür sezim,
 Tulkuga, kabil kıldı, “ölçü keziñ”,
 Ardaktuu, aldeylengen eki cürök,
 Bolmuşka, toygonsuştu, kılбай çeçim..

5025 Bir birin “öldü go” deyt, -kurbumdaşıp,
 Çındığın körüş albay, taştan aşıp,
 Eköo teñ “duşmandarga bersembi?” deyt,
 Karmatpay, tura kalıp, töşün açıp..

Kaytadan- “ölöyün” deyt, -ata berip”

5030 “Ketkençe nayza menen közdü çegip,
 Kolumdan kaçan kubat, mılık ketse,
 Bilgenin kılsın duşman, kamap kelip”.

Deşti da, süylöşkөndөy maşaa koşup,
 Eköönü cer kaptırdı colun tosüp,

5035 Bul uçur bir birinen kütpөгөndөy,
 Küçөştü, salgılaştı, duşman çoçup.

Çeginip, tobu menen soroñdoşup,
 Kılçaktay, ata kaçtı maşaa koşup,
 Ar cakta kuralı cok segiz cigit,

5040 Sestedi, bir cagınan colun tozup,

Koş baatır, candan keçe, ata cılıp,

Otuzun ayrondoştı, turguz kılıp,

Duşmandar, ketençiktey baştaganda,

Alımkul bütömbü dep barıñ kırıp.

5045 Süyönö baykabadı sıngan sanın,

Körgön cok, kızuu menen akkan kanın,

Adatça açuu menen coonu karap,

Kubandı kaçkandardın körüp sanın.

Anıktap ofitserdi körö salıp,

5050 “Atam” dep, oylogondo tura kalıp,

Oñ butu, eñ obolu kötörüldü,

Sol butu süyrötüldü, cerde kalıp..

Tizeden tömönküsü küküm bolup,

Çoloo cok, pulemettun ogu tolup,

5055 Korguldar, eçak kanga bezelişken,

Baatırdın kanı menen çoşolonup;

Alımkul, işenbegen canday karap,

“Kaysıga uktagan” dep, “kıztalak!”,

Silkinip, açuu menen umtulsa da,

5060 Daynı cok, sol ayagı şalak-şalak.

Baykasa, deydin körkü eçak ketken,

Baltaga cançılğanday, kırç-kırç etken,

Azamat aldastabay sezgen kezde,

Cürögü, tak oşondo kilt-kilt etken.

5065 Çolpon köz bolor, bolbos karañgılap,

Korkunuç kele kaldı erdi sınap,

Baatırdın mült etpegen er sıpatı,

Kala aldı korkunuçtan araçalap.

Toktoosuz küçün cıynap, miltık karmap,

5070 Kötörüp, taş tayanıp, cata cañdap,

Miltıktı ızırınıp culkuldatıp,

Kıykırdı arıstanday zarlap-zarlap:

-“Tozok kün, bastı ketet, kaklım alga!

Duşmandar, okşoştı go, capan canga!

5075 Kaliñ curt, ıpım kalbay kırılbası,

Betteşet, öç alıшат, akkan kanga!”

Taş taşka Cunuş anda ıgıp barıp,
 Kubanıp ulam birin atıp salıp.
 Bir kezde Alımkulga cetip keldi,
 5080 Akırkı, calgız ogun tiştep alıp.

Kan kaçıp, er Alımkul esi ketip,
 Kögörüp eki butu dırt-dırt etip,
 Kötkönsüp er Cunuşu, alıp ketti.
 Sungan kol, kurdaşına arañ cetip.

5085 KORKUNUÇTUU KÖRÜNÜŞ
 Isık-Köl, ken Cüy ata, Kemin kayda?
 Ölbögön kıynalsa da, elim kayda?
 Er Cigit, karı kartañ, caş böböktör,
 Öspürüm, buralgan kız, kelin kayda?

5090 Kayda, kayda!
 Oy çirkin, baarı kayda!
 Kan keçip, tilek kılğan zarı kayda!
 Karañgı, kalkıldagan kayran kalkım,
 Kaltırıp, ay talaaga asıl tarpın

- 5095 Catpaybı, topurakka kanın cuurup,
Mensingen, azamattar, eçen carkın!
- Örttögön calın çiydin düñgösündöy,
Topoloñ, sapırılğan kalıñ cündöy,
San cetkis, sapatı cok tepseldi go?
- 5100 Topon suu basıp ketken kızıl güldöy!
- Karaçı, Ala-Toonun cıbıttarın,
Sel kılğan kayran adam koçkul kanın,
Çekege çertilbegen tirüüçülük,
Koştoşup, erksiz bergen altın canın.
- 5105 Şıldırıp üzülböğön turmuş toru,
Öpködön öttü belem, uşul colu?
Kışenden culkunuşkan kayran eldin-
Kıyratkan denelerin duşman kolu.
- Kaldayıp, kargış etke katkan tonu,
- 5110 Dalaydan kan körbögön kargan coru,
Kırda kan, talaada kan, cılgada kan,
Kaktırıp küldü belem, uşul colu?..

- Çirkin can, kaday tattuu, kaday kımbat,
 Candarın cibere albay közün ımdap,
 5115 Kılçayıp, calgız sekund takat kılbay,
 Dalay er, çatışpaybı, cerdi sırdap?
- Tör, talaa, misireyet kanga toyop,
 İt, kuştar ölük ceşti köçtü koyop,
 Corular, kaldalaktap cokuşat da,
 5120 Çıraktay eçenderdin közün oyop..
- Keesine karışkırlar cetip barıp,
 Kerilgen dalaylardın için carıp,
 Op tartıp, başı, közün kanga boep,
 Cutuşat öpkö, boorun bulkup alıp.
- 5125 Kay biri, alkımınan tiştep tartıp,
 Köñülsüz silkip koyet “baka çalkıp”,
 Cebegen ceti atası minday etten,
 Cüröğü kötörülöt, mayga kalkıp..
- Kay biri, caş baldardı şilkıdatıp,
 5130 Kemiret, çemirçektey kırçıldatıp,
 Caş böbök çarpaktaçu çağı barbı,

Süyrölöt, cumbay közün cıltıdatıp.

Oşentip, kankor candar kark boluştu,

Kayran el, ay talaada, tarp boluştu,

5135 Karışkır, kara coru tapkanın ceýt,

Kanteyin, uşundayda itti, kuştu?!

Caman it, suk sagızgan, coru, karga,

Dölöörüp köböt eken uşundayda,

Duşmandın köp ekenin körüş üçün,

5140 Bir ölük tura kalsa, kayda?!

Kay biri, culkuldatat ak emçekti,

Kay biri, tırmalaşat eki betti,

Kay biri, tişi ketken çalday bolup,

Bapestep etti taştap, meege cetti..

5145 Kay biri, büyröktörün tiştey kaçıp,

Suktarı cakalaşat, ırıldeşip,

Kay biri, alda kimge körsötçüdöy,

Moynunan tiştey kaçat, dırıldatıp,

Kay biri, kañılcarın oyop taştap,

5150 Çalgının tarpıldatat etin cazgap,
 Kay biri, cañı cetip toyboçuday,
 Körküröyt, bısmıllalap işin baştap.

Kay biri, kabattuunun kardın carıp,
 Sugunat balçıldatıp suurop alıp,

5155 Kay biri, tilin salıp akaktaşat,
 Ölçömsüz sonundarga mooku kanıp.

Irsayıp korkunuçtuu tişter çıgıp,
 Irkı cok, el güldörü sınıp-sınıp,
 Süykümsüz soluulardın tarpı catti,

5160 Bul uluu korkunuçka başın çıgıp.

Benera sıpatınday suluu kelbet,
 Almaday tamılcıgan subagay bet,
 Kırgızdın kıylında bar ele go?
 Akılman, sedep tırmak, tişi bermet.

5165 Mensingen Spartaktay bilegi bar,
 Calından kaytpas colbors, cürögü bar,
 Baatırlar kayran elde köp ele go?
 Özünçö ölbööçüdöy, öskön çınar.

- Mınakey, oşolordun altın başı,
 5170 Catpaybı, karkayışıp kabırgası,
 Caynagan çoldon közdör çarasına,
 Kum menen tolbodubu saydın taşı.
- Alıstan, eñ alıstan şamal kelip,
 Tuş-tuşka korkunuçtan kabar berip,
 5175 Memintip kırgındarga kılçangansıyt,
 Boştukta, kıyaldanıp, kanat kerip;
- Adamzat özü mayda, küçü batman,
 Adamzat caratılğan kaday zattan,
 Şum ölüm, cazañ katuu kıyanatsıñ,
 5180 Uyalbay eçen erdi tarta catkan.
- Adamzat nege minday caratılğan,
 Küçsüzü küçtüüsünö karatılğan?
 Oozunan otu küyüp, calın süyüp,
 Adamdı, adam çaynap, çanı tıñgan!
- 5185 Adamzat mindan körö bütkönü artık,
 Tübölük kapkara cer kütjönü artık,

Caralıp, biri kuurap biri ırgap,

Een ele, kün tb, azap tartıp?..

Adamzat nege kalıs can bolbodu?

5190 Mitesin nege oyu, zañ bolbodu?

Bolboso bir birine k kelbes,

Adamdın nege baarı han bolbodu?

Turmuşpu, uşul dağı ayban Kırız,

Ce irkin, oyonukpu, baykuş Kırız?

5195 Bolboso, köpçülökkö cıynalganbı,

Aalamda tolup catkan barlık kılınış?

Nege bay, nege padişsa, nege manap?

Ce irkin, tşknb kandı calap?

zkt rtk salıp, kırın çalıp,

5200 Kayran el, tsñb turbay karap?

Kırılın, azap çekken kalın kırız,

Adamzat, cıldız bolso, sen da cıldız,

Sen barsın, sen bolgonsun, sen aşaysın,

Ktsn! Sen tazasın, catta kılınış!..

5205 Uşintip, üşürüp cel, kala berdi,
 Sur bulut asman betin ala berdi,
 Kalıñ el, tirüülükto bolbogonsup,
 Kuçaktayt, iñ-cıñı cok kara cerdi..

Tabiygat adamzatka zarılgansıp,

5210 Kıymılsız bul turmuşka taringansıp,
 İt uñçup, kak talaada tülkü coylop,
 Ala-Too elsiz kaldı, zarılgansıp.

Corular, köktün betin ıpım basıp.

Kaldayıp buluttarga aralaşıp,

5215 Kañkıldap ala karga, kuzgun menen,
 Katkırat sagızgandar, oozun açıp.

Erkilder tak uşintip kanga batıp,

Dayınsız karşı-terşi kaldı catıp,

Sel baspay, cer silkinbey, çuma tiybey,

5220 Adamdı, adam kırdı tarsıldatıp..

Alduunun atı da aman, başı da aman,

Alsızdın atı da kan, başı da kan,

Ölgönü sırt esepten, cüz elüü miñ,

Andan köp, sanga kirbey cogolgon can.

5225 O, çirkin bolgon bolso miltık carak,
 Kırgızda kalbas ele anı karap,
 Köp elde bilimdüülör cetik bolso,
 Bay, manap kaydan ketsin baş kalkalap.

Aylasız miltıktarın berbes bele?

5230 Ce koşo coo betine kelbes bele?
 Baş korgop, tündögüdöy köçtü toosso,
 Eñ murun, el ençisin berbes ele?

Mınakey, anın birin bugün kılbay,

Kalıñ curt, tübölökkö cattu turbay,

5235 Alduular, aman-esen miltık berbey,
 Ketkenin kördüñörbü moyon burbay?

Alımkul mına mında talkalanıp,

Catpaybı kanga cuulup, esten tanıp,

Er Cunuş, mañdayında suu sepkilep,

5240 Tomsorup tegerenet başın salıp..

Kim bilsin, koş baatırdın bolmuştarın,

Kez cetpey, cürönümdü kaptayt calın,

Alımkul, çını menen bir kayrılbaş,

Muñkanıp cogotobu, altın canın?

5245 “Duşmandan kutulduk”-dep, aytış beker,

Aylanıp ali bolso, kaytıp ceter.

Calgız ok er Cunuştun karmanganı-

Betteşe, baatır kanın dirkireter?..

Küröşsüz, kansız ceñiş, bolmok emes,

5250 Maylansın korgul, cılga, talaa beles,

Köp kırgın! Siler kurman, silerde şañ,

Bolmuşka küböö bolsun, mobul eles!!!

TABILGAN KAT

Botolor, kalıñ eldin kandan bütökön,

5255 Karç urup, kara candı coogo tütkön,

Alımkul, er Cunuştar kayda deşip,

Okuuçu: alda kaçan bizden kütökön,

El üçün eki baatır çep ele go,

El üçün cüröktörü appak süttön,

5260 Caraluu el artında kalıştı ele,

Uzabay kırgın baskan kanduu Tüptön.

- Boz kıroo, tün ortosu asman tunuk,
 Tolkunsuz catkan sınduu muhit tunup,
 Asmanga: şököttölgön sansız çölmök,
 5265 Tañ kaldı: kan-sırbı? Dep, köktö turup,
 Cıldızdar padişası- men degensip,
 Altın ay bal- bal etti moynun burup,
 Birok da kandan suurup alar emes,
 Padişa: Padişa da!-- kolun sunup,
 5270 Al kezde bizdin erler çıgıp cattı,
 Asmanga kıyal menen tepkiç kurup..
- Aylana butası cok, askaluu car,
 Üç çıksa Ala- Toodon beret kabar,
 Bul cerde öküm sürgön ebegeysiz,
 5275 Belgisiz körünbögön kaygılıuu zar.
 Oşondoy kızıl zoonun ünüküründö,
 Süylöşüp olturuştı baatır baldar,
 Kıyalda birde kaygı, birde şoola,
 Dünüyo: keede çalkar, keede en tar,
 5280 Tañ kalam adam zattın sapatına,
 İçinen ösöt eken ukmuş candar,
 Alımkul, Cunuş, Toko mına minday,

Al cerde süylöşkönü esimde bar.

Alımkul:

Küyörüm zamandaşım, kurdaştarım!

5285 Bütökön çok çıp-çın, akkan koçkul kanım.

Altın can aman bolso, köptü körör,

Ne kılmak altın başka singan sanım!

Çoñ olco, örttön eldin kutulganı,

Kantelik el cogottu eçen şamın!

5290 Bolmuştu kaysı menen sörolöymün,

Cüröktön keter beken kirdüü zavın!

Kayda eken, tuugan bülöo, kempir, Nurcan,

Kuzgundar tıttı beken, çaçtın talın!

Kayran el, üyör baskan çırpık boldu,

5295 Bir kezde güldötöbü singan şagin?

Bolboso küygön çiydin düñgösündöy

Kalkımdı añoltobu baskan calın..?

-Sel basmak, üyör cürmök, dariya taşmak,

Cel uçmak, bulut kaçmak, bolup çakmak,

5300 Bul turmuş, keede cıldız, keede muñ muz!

Keede nur: korkunuçtar kılçaktaşmak,

Dayım sel, dayım üyör, dayım şamal,

Tübölük kantip catsın muñdu caktap

Azır biz şorduu canbız caralangan,

5305 Deneni möñgü baskan cıñsız taptap,

Bul kündü comoktoşup aytıp kalar,

Kalgan el, cürögünö bekem saktap..

Korkunuç adam menen oynoy bersin,

Keleçek, unutpastan aytar maktap”

Cunuş:

5310 -Kayda dep tuugan, bülö, kempir Nurcan?

Suraysıñ ketken ıgar bolup kurman!

Bolboso: şirin candı kaygı menen-

Coşoloy aşkan ıgar dalay kırdan,

Kalıñ curt aman bolso, şardı cirep,

5315 Culkuşup eçen ıgar, eçen ırdan:

Ar kimge: ene, bala birdey süyküm

Aytkanda cüröktördü cabıktırgan,

Köröbüz örttön esen kalgandarın,

Ayıkça boldu sanıñ okton singan.

5320 Dep aytıp baatır Cunuş ulutundu,

Elestep, cok enesi kolun sundu.

Çıdabay aldap catkan kıyalına,

Üşkürö başın süyöp, közün cumdu..

Ar kimin kıyal eelep, ünsüz bolup..

5325 Cürökkö, uu aralaş şakel tundu..

Bir kezde sergek-Toko kurdaştar dep,

Castangan taştı türüp, öödö turdu..

Turdu da:- “Tömön cakka barayınçı

Akmalap çar taraptı çalayınçı,

5330 Tañ ata kelmek bolgon cigitterdi

Sereptey, colun tozup alayınçı,

Soo kalgan, miniş berer cılkı kalsa.

Mıktılap bir top attı tabayınçı”.

Dedi da: alda nege kaldı turup..

5335 Alımkul bir deme dep aytkanınça,

Şart kana basıp ketti betin burup.

Kımaptın bederindey: cıldır kıroo

Ömürö tüşkö cetiş tereñ suroo..

Caralıp tün koynunda catkan menen,

5340 Kündüzü açup ketet kılıp ıroo..

Uşunday tabiygattın zakondoru,

Tokonun cürögünö saldı buroo:

-Çirkin ay, kanday kızık caratılış:

- Sonundar közgö tüşöt adattan tış
- 5345 Caz bolup, cayga çabat, küz da bütöt,
Zımırıp uçup cetip ak sakal kış.
Bir cerde, tuulup kuunap ömür külsö,
Kee cerde, er cüröktü kuçaktaysız..
Ömür da kıroo sınduu kelip ketet.
- 5350 Tirüülük güldörünö körsötüp miş..
Mensingen adam zattın cüröktörü
Kıymılsız boluşat go, eribes muz..
Mezgilsiz kıyrı menen kırgın tapkan
Şorlogon bizdin elde kanday kılmış?!”
- 5355 Bul oydu oylop Toko bütökön da cok,
Tömöntön közgö tüştü küñürttön top.
Añgıça: “Ooy-oy” degen dabış çıgıp,
Bir gana kabar berdi atılğan ok..
Bolk ete bokonosu Toko kaldı
- 5360 Baskansıp cılañayak kıp-kızıl çok.
Münötçö mezigil uçtu zakımdanıp,
Kıymılsız Toko turdu ayran kalıp,
Kolkosu dortka çalgan zildüü cürök,
Çınında toktoy cazdı esten tanıp.

5365 Al kezde: “karma” degen kırıgız ünü,
 Tokonun kulagına tiydi barıp,
 Şaştıbı, süyündübü? Kalt-kalt etip,
 Dirildey ün ıgardı tura kalıp.

Uzatıp kalıñ köçtü kırgan cerden;

5370 At alıp kulan ööktü kaytıp kelgen.
 Murunku Alımkuldun coldoştoru
 İçinde calgız barañ calgız mergen,
 Tokogo tobu menen cetip keldi,
 Bir orus tutkunu bar kırkka kelgen.

5375 Tokonun ötkür közü açıradı,
 Tiştenip azuuları kaçıradı,
 Tutkundu sürüştürböy apmak bolup,
 Kaytadan birdemesi barkıldadı:
 -Cigitter! Munu 1 aydan karmadıñar?

5380 Emdige nege başın albadıñar?
 Köp kırduu, ayanıçtuu armanı bar
 Canında til bilbegen eköö bolgon
 Alarga kıyamatka berdik sapar..
 Munusun Alımkulga cetkirelik

5385 Süylöşüp bardık işten alsın kabar”

Makul dep, bardık cigit capa tırmak,
 Cönöştü şoodoy bolup tümön kırdap,
 Adaşkan tirüülüktön kalıñ kırıgın,
 Zıñkıygan kıroo menen üstün sırdap.

5390 Kırıgından kabarı cok tutukun-orus
 Canınan ümüt üzdü körüp çındap.
 Kırıgındı, tik бага albay esi çıgıp
 Ölçüüdöy esi ketti közün ımdap..
 -“Mına bul orustardın kılğanı” dep,

5395 Tutkunga açuulandı Toko çındap.

Alaktap, tutkun karap iyip başın,
 Kılğırtıp çekir közdön erksiz çaşın,
 Süylödü mukaktanıp küçü kelbey,
 Cap calgız kötörgönsüp kaygı taşın:

5400 -Tuugandar barım orus uşunday cok,
 Karasa, uşul beş kol ayırmasın,
 Nemiske orus men çatak bolgon,

Törölör: sında orus kabırgasın

Nemisten orustuku baykuş öldü

5405 Caman bolgon barañçuk, baykuş katın

Caman şaytan, padişa karap catat,
 Baykuş barım uşunday kıldı caşın,
 Dep aytıp közündögü caşın cansap,
 Suradı sooga kılıp calgız başın”.

5410 Angıça: sayda catkan töönü körüp,
 -Boluştun narı go deym, mobul ölük,
 Dep aytıp bura tartıp tüşö kaldı
 Şok Toko sandıktarga köñül bölüp.
 Arkanın kere tartıp, cara tepti-

5415 Kalayluu koş sandıktı, bölüp-bölüp
 Tepkilep dünüyösün körüp cattı:
 Kankordun ayanıçtuu mülkün tögüp
 Bir kezde bir top kagaz suurup aldı
 Tigilgen ak başıktın oozun sögüp..

5420 Dünüyö kaçan bolso, ısık, tattuu,
 Kızıkpayt dünüyögö calan şattuu,
 Kıyındık başka kelip turgan menen,
 Düyünö aldandırat, kanday manttuu?
 Mina bul alıp catkan kagazdardı.

5425 Çın ele akçabı? Dep suraştı cuu
 Tokoda kagazdardı orop, catıp

Körgözdü: “akça eken” –dep, “mınakey-bu”

Tez gana oşol boydon atka minip,

Kelişip Alımkulga bardık cigit,

5430 Tutkunga kapazdardı okutuştı,

Az-azdap ar kagazdın sırım bilip.

Kagazdı ulam alıp carıyalap,

Okudu dabış menen ulam karap,

Kaytadan kırgızçalap aytıp berdi,

5435 Kolunan kelgeninçe oylop, sanap,

Kee cerdi tüşünö albay tırmaladı,

Kıynalıp, şooşak menen çaçıp tarap.

Okuuçum bardık kattı catabaylık,

Boluştun ar kılıgın databaylık,

5440 Biz üçün esten ketpes bir okuya,

Antondun sözün esten taştabaylık.

Ölördö kattı köp dep, esten ketpey,

Armanda kaldı ele go kubat cetpey,

Oşol kat ak sandıkka tüşkön menen.

5445 Mınakey kolgo tüştü alıs ketpey.

Al katta mına mınday tizgen

Okuymun aldınarga sabır etpey,

-Şaşılış, katuu şaşılış!

Gospodin sizge bildirem,

5450 Kırızdın içi topoloñ,

Kırılmak boldu tigirem,

Uşunday eldin içine,

Buyruktu kantip siñdirem?-

Ataktuu- ata baldarın,

5455 Köpçülük sürüp cektedi,

Casalgaluu kol çıgıp,

Poselka cakka bettedi,

Kündö cıyın, kündöp top,

Biy, boluştar çettedi.

5460 Aldap- soolap toklundu,

Solgundatıp turabız,

Kuralduu cardam bolboso,

Kañdayça arga kılábız?

Köpçülük kıssa aylasız

5465 Ağımın boylop cılabız..

Nayza, miltık cıynaşıp,
 Çabuulga dayar boluştu,
 Öltürüp ketti dayınsız,
 Stracnik orustu.

5470 Kıynap soydu dep uktum,
 Teskeyden Kırgız boluştu.
 Bizdin eldi kozgogon,
 Alımkul degen ayıpker.
 Tolkundun koru köründü,

5475 Üyözü Pişpek bizdin cer,
 Sibirden kaçkan Alımkul,
 Korkunuçtu bilgis- er..
 Kuralduu soldat çıkarıp,
 Bulardı kanga cuubasa,

5480 Dayardık körgön köp eldi
 Kargaday kılıp kuubasa
 Azapka bizdi salat go?
 Azırtan colun buubasa!

Beş kündön kiyin kalın kol,
 5485 Kalaaga kaygı salmakçı,
 Aylasız boluş, miktılar,

Baştamış boluş barmakçı.

Betme- bette bizdin top,

Bölünüp bötön kalmakçı.

5490 Miz kaytarar çama çok,

Uşunday boldu alıbiz

Bul kabar tiygen zamatta,

Tez gana ebin tabınız?

Bügünkü bargan çabardan,

5495 Dayınduu kabar alıñız?

Ak padişa kurmatın,

Ölgönçö özüm saktaymın.

İşenimdüü boluştuk-

Mildetimdi aktaymın

5500 Uluu çendüü uluktar

Atınardı cattaymın..

Uşunday bolup çıktı kattın çını,

Boluştun uşul bolgon kıtmır sırı

Aldastap canı çıkpay catkan çakta

5505 Antondun uşul eken çeçmek sırı..

Aytmakçı: pristavga bargan çabar,

Boluşka kımtıy kelgen bargan çabar,
 Boluşka kımtıy kelgen minday kabar:

“Eñ katuu çaralardı koldonobuz,

5510 Çarañdı koldono ber işke caraar,

Urmattuu Felbaumga kabar berem,

Şaşılış andan prikaz kelip kalar,

Urmattuu ak padişa kızımatına,

Boluñuz bizder menen dayım dayar!”

5515 Uşintip baarın tutkun birden alıp,

Okudu uşundayça kabar salıp,

-Çınbı? dep, kırgızçalap bergenine,

Ukkandar tañ kalıştı ayran kalıp,

Bayatan oruşçalap ooz açpagan,

5520 Alımkul tilge kirdi iynin kağıp,

Kokustan orus tilin ukkanına

Tutkunda tiktey ketti közün salıp.

Alımkul işenimdüü münöz menen,

Taaniştı tutkununun kolun alıp.

5525 -“İş beti aydan anık, kündön carık,

Boluştun kılğanına bolduk kanıp!

Han, törö, boluştarga çın tüşündüm,

Ubalıñ, oşolorgo kayran kalık!

Uşul kat bir top künü murup tüşsö,

5530 Boluştu soybos belem için carıp,

Tüşünböy dalay orgo kulandık go,

Çoñ arman; el kırılıp, manap kalıp.

Alımkul: ak köñüldük kılçu elek go,

Minakey tüşündük go, sırın çalıp”..

5535 Dedi da baatır Cunuş oygo çömdü

Şum kıyal uu aralaş kanga kömdü,

Kübüröyt anda- sanda adam cokto,

“Kayran curt çin uşintti: öldü-öldü-

Bir kezde er Alımkul;

5540 “Kurbum Cunuş!”

Aytkanıñ katası cok, şeksiz durus,

Belgilüü sır çeçildi, tartış barat,

Ne kerek kaygılanıp mında turuş,

Uşul kat, elge ölüm çakırkan kat,

5545 Maanisi, mümkün emes, mından buruş

Ölbösök eçen cerden çelkildeşip,

Dalay cıl öküm sürör, tartış- culuş.

Bul kattı, canın menen birge sakta,

Bul katkı, çielener dalay cumuş..

- 5550 Tutkundu boşotuluk, aman ketsin?
 Zıyansız baykuş eken, cerge cetsin,
 Mingenin oşol boydon albagıla,
 Colukpas bul şoorduga, coldon eç kim!
 Alduular Narınkoldon murda kaçıp
- 5555 Bularga tiygen eken kanduu epkin!
 Surasak orustar da bizden naçar,
 Adam az, ezüüsü cok baskan el kim?
 Baykuştu cıлуу- cumşak cönötkülö,
 Ayırbay tirүүлüktön munun erkin?”
- 5560 Bardıgı oşol sözdü akıl aldı,
 Kalıstık mahabbatı loolop candı,
 Tabıttan kayta turgan canday bolup,
 Tutkundu şattık menen colgo saldı
 Tutkundu cönöttüşüp kelelik dep,
- 5565 Cigitter özdörünçö kıldı kamdı.
 Uşintip sırdı çeçti, tabılğan kat,
 Kordondu erler kegi, kabat- kabat,
 El satkan, kankorlordun coruktarı,
 Kolkodon ketkis boldu, sap- sarı dat

5570 Bolmuşun tereñ tarih çotko salar,
Azır kat meege barıp cazıldı cat.

ÇEKTEN ÖTÜŞ

Carganattay sabalap,

Zooluu, toolor aralap,

5575 Tokulgası alınbay,

Tulkuları calanat,

Caylap kalgan tülüktör

Talaada kaldı sagalap

Cürögü katuu tabiygat

5580 Kubanıp cattı tabalap

Ölümtüktü eelegen,

İt- kuştar miñdep sanalat,

Oozunan suusun agızıp,

Tuyaktan kanın tamızıp

5585 Aylasız kalgan maldarga

Cırtkıçtar cetip cabışıp.

Mensinip elsiz talaada,

Toyottap cattı barışıp.

Cetpegensip kez- kezde,

5590 Alkımdaştı alışıp.

- Üyür- üyür doglogon,
 Börülör cürdü kabışıp,
 Sandaaladı ańdarı,
 Kalaktay bolup sandarı,
 5595 Cardının çabar maldarı
 Tosorgo cetpey tosuldu
 Çırkırıp uçup candarı.
- Ata enenin moynuna
 İlinip kaldı baldarı,
 5600 Temselegen, mögdögön
 Belderde kaldı çaldarı,
 Kaçkın eldin kıyrı cok.
 Türkün- türkün kün körüp
 Tumçugup elim cabıktı,
- 5605 Dalbasa kılıp talpıngan
 Kördük go minday kalıktı:
 Kayırmak kılıp iyneden,
 İzdeşti suudan balıktı,
 Kırılğan maldı tıtmalap,
- 5610 Temselep cegen arıktı,
 Buttarga tarttı çarıktı,

- Uşunday küngö cetkende,
 Tosorgo kalık torgoldu
 Korkkondon elim unuttu,
 5615 Arada eçen kongondu.
 Tekeske tepçiy keldik- dep
 Karılar ayttı bolcoldu
 Samtıragan çerүүлör¹²⁵
 Mıltıktap tostu col-coldu.
- 5620 Tosorgo elçi salışıp,
 Topoloñdop kalışıp
 At üstündö ayıldan
 Akça cıynap alışıp,
 Apiyim menen tosordun
- 5625 Anık köönün tabışıp
 Bardık mıltık caraktı
 Çerüügö berdi baarısı
 Çek aradan ötöördö
 Soldattar cetti cabışıp
- 5630 Köçtün artın kaytalap,
 Kılıçtan kirdi çabışıp.

---

¹²⁵ Çerüü- kıtayça soldat degen söz.

- Çektegi turgan tolkun köç,
 Çelkildep cerge batpadı
 Mıltığın tetir asıngan
 5635 Çerүүлör ayla tappadı.
 Kaltaarıp kazak soldattan
 Kaçkından çegin saktadı.
 Toñşuganday kaliñ curt
 Kırılıp kete cazdadı.
 5640 Caraluu colbors –Alımkul
 Akıldan ança şaşpadı:
 -“Soldattan kırıgın tapkınça
 Bassa eken suunun batkağı,
 Kaliñ curt bütün kırılбай
 5645 Ötkün! – dep, suudan kakşadı.
 Suudan çoçup dalay can
 Okko tütö baştadı
 Karmalaşar kural cok
 Alımkul er da baştağı
 5650 Ölümdö turgan kaliñ curt
 Çerüünü tepsey kaptadı,
 Padışaga ok atkan
 Baatırlar antın aktadı..

- Çektin çetin aralap
- 5655 Kıynalğan eldi caralap
- Zambirek ogu kürküröp
- Pulemet kirdi sabalap..
- Cılanday sürdüü soldattar
- Şar suuga kirdi kamalap
- 5660 Kıtaydın çegin kaytargan
- Çerүүлөр kaçtı sabalap..
- Küküktöp catkan tereñ şar,
- Köz çıdagıs biyik car,
- Çaypalğan elge tüş kelip,
- 5665 Butaktap östü kaygı zar.
- Alsırıp turgan el bozdop:
- Tüşümbü dedi öñümbü?
- Tili bar coodon tilsiz coo
- Irayımduu köründü.
- 5670 Kürgüçtöp küçtöp catkanday
- Tolkunga tolkun tögüldü
- Attuu, cöölüü debesten
- Kanduu suuga çömüldü

- Alduular baldak urgulap,
 5675 Alsızdar ağıp kömüldü..
 Arasında ar bir can,
 Aldastap “akka” calındı
 Calınatta tura albay
 Meeleri taşka çabıldı.
 5680 Canağı turgan tirüü can
 Ölümdün atın tagındı.
 Maktangansıp köyröñ şar
 Üstü- üstünö çamındı..
 Kulanıp kalıñ aleçek.
 5685 Kalkıgan muzday köründü
 Balası menen nenesi
 Erksizden eki bölündü
 Bir çıñırıp cok bolup,
 Şarınan şarga çömüldü.
 5690 Mürzö kazıp kömülböy
 Ak baştan kandar tögüldü,
 Tarih körböy kalçuuday
 Çındığı menen tögündü.

Eki taykı tentek şar:

5695 Candıktın canın talaştı

Kürsüldögön zambirek

Azezil menen canaştı

Can talaşkan kalıñ curt

Ölgöndöy özün karaştı

5700 Suu bögülüp üyördöy

Çetke caypap taraştı.

Ala salıp kaldaktap,

Cüktörü menen mal aktı

Kuu sakalı serbeñdep

5705 Cırtaygan alsız çal aktı

İrimge suñgup aylanıp

Beşigi menen bala aktı.

On ondon örgön cibek çaç,

Obu cok suluu kız aktı

5710 Kolunan köörü tögülgön,

Ukmuştuu çeber üz aktı.

Bögögön köpkö boy berbey

Tentek şar terip uzattı.

- Kazan ayak kaldırap,
 5715 Birine biri uruştu
 Kerege, uuk şaldırap,
 Erksizden moyon sunuştu,
 Ok caadırgan celdetter,
 Tamaşa kılıp turuştu,
 5720 Korkunuçka çıdabay
 Çuu menen itter uluştu.
 Ölüm çirkin körünböy
 Ötkür kolun sunuştu.
- Agından aman kalganın
 5725 Okuuçu baykap karaçı!
 Asıl- dep biröö ün salat,
 Cogolgon belem abası,
 Kulun! Dep biröö çıñırat,
 Dayınsız süygön balası
 5730 Eneke can dep eçkiret,
 Biröönün ketip anası,
 Kırçın dep keesi mögdöşöt,
 Süyöörü belem çaması!
 Kantmekçi acal tepsese,
 5735 Bolboso başka çarası!

Kan köksögön eki coo,
 Kaçkındı kanga sıyladı,
 Zambirek menen cindi suu,
 Toygonço kolun cıybadı,
 5740 Çıdabay biyik asmandan,
 Caş tögüp ötkün- ıyladı.

Bul çekten çekke ötkönçö
 Uşunday boldu cıynagı.

Taşka tiygen kılıçtay;
 5745 Kıyaldın mizi çağıld!
 Olutun buzgan el üçün
 Kıynoonun baarı tabıldı,
 Kanatı singan cöcölör-
 Taştardan taşka cabıldı,

5750 Turmuşun ketkis mıktarı,
 Kolkogo barıp kagıldı.
 Kayda barsa, kor bolup,
 Keçişti küygön calındı.

TAANIŞUU

5755 Kalmaktın cerin aralap,

- Bet betinçe sabalap,
 Kolunda çok alsızdar,
 Ar kimisin sagalap.
 Ookatı bar bayları,
- 5760 Mülkü menen paralap,
 Korduktun kölün keçken el,
 Tekesti tepsey kirgende:
- Artingan altın, übü çok,
 Mingiçten başka tügü çok,
- 5765 Bülöösüz, üysüz, caraluu,
 Maaneksiz tamak cügü çok,
 Alımkuldar colugup,
 Toktoşkon çalga bir cerde:
 -“Ak cibek – sakal karısız,
- 5770 Mümkün eldin narısız,
 Adatın aytçı eliñdin?
 Sıpatın aytçı ceriñdin
 Tukabaday saymaluu
 emne degen cer bolot?
- 5775 at menen ayañ cürbögön,
 emne degen el bolot?
 Tetigil çalkar körüngön?

Emne degen bel bolot?”

-“Ey baldarım, kulak sal:

- 5780 Manasçı karı men bir çal,
 Tañırkap turgan el ceriñ,
 Mindayça bolot kabar al?
 İzdep tabar taşı cok,
 Sorup alma saızı cok,
- 5785 Ciydesi çirip keñ bolgon
 Örüğü tüşüp cön bolgon
 Betege belden bulagan,
 Sımaptay suusu kulagan,
 Zoosunda kiyik caynagan
- 5790 Toosunda bulbul sayragan.
 İlbesindin sanı cok:
 Kumurska bolup caynagan,
 Tokoyon ırdap cañırtıp:
 Türkün kuş türkün sayragan,
- 5795 Keñ adırın saktagan:
 Tünögün toodak tappagan,
 Bir tünökkö: ekinçi-
 İlbesin eki catpagan,
 Uyasın bilbey adaşkan:

5800 Kardarga toodak canaşkan,
 Şagıragan esepsiz:
 Cumurtkasın talaşkan,
 Bul meniki degensip:
 Oodarışıp karaşkan...

5805 Kayrılıp mergen atpagan,
 Kamışın sonor kaptagan.
 Kız oyon kurgan emedey:
 Kara kur söñün taptagan.

Suusarı: cerde coylogon

5810 Kaltarı: karga oynogon
 Tınbagan, tentek kuştarı,
 Şaktardan şaktı boylogon.
 Çirigen tulañ aldınan,
 Çıçkandar oynop, soylogon.

5815 Çıdarda tuygun şañdagan
 Carganat carda zarlagan,
 Ün alışıp alıstan,
 Baykuş baka çardagan,
 Tokoydun tereñ tütünön

- 5820 Korkup adam barbagan,
 Tuzagın koyop alsızdar,
 Koen, kırıgool karmagan,
 Peyil aç bolup kulpurgan,
 Çoñ Tekes degen cer uşul..
- 5825 Kir çaykap köynök ilbegen;
 Ölgönün kömö bilbegen,
 Mamıdan atı ketpegen,
 Becinden surak cetpegen;
 Kımızdan arak ağızgan;
- 5830 Kıyla curt menen çabışkan.
 İlama elin biylegen,
 Cerine soko tiybegen,
 Miñ tütüdön bir adam:
 Kagazdı karmap çiybegen.
- 5835 Uçgonboy takır cürböğön
 Ayaldar erçe kiyingen
 Malakay başta kiyilgen
 Bayları köldöy taşıgan,
 Cardısı cezdey caşıgan,
- 5840 İlama sözün eptegen,
 Ötköndü dayım kektegen,

Ar kiminde bir miltık,
 Köökördön arak ketpegen,
 Kamgaktay, köçüp kün körgön
 5845 Kanattaş kalmak el uşul.

Asmanga başın kötörüp,
 Çınarı karıp kulagan,
 Koşpogondoy kümüş tür;
 Kayıñı karşı sulagan
 5850 Almaları kübülüp:

Cıparday cıtı buragan,
 Cañgaktarı şagırap
 Korgul taştay uragan
 Işkırıp apak maralı:
 5855 Aytalaadan çuragan,
 Tokoydon topoz cürö albay,
 Col kaydalap suragan,
 Uçu, kıyrı dalay cer,
 Kaldayıp catkan ken uşul,

5860 Tekestin suusu mına bul,
 Bilersiñ balam dañkınan?
 Çalmalanıp kirgende,

Darıya bolup çalkıgan

Tüptörü menen suurulup

5865 Kayıñ terek kalkıgan:

Carların çapçıp, tentek suu,

Cer kolkosu balkıgan..

Üyörü cürsö, oktolup,

Üydöy muzdu agızgan.

5870 Çildede boylop cürö albay

Kırılıp kalat sagızgan.

Bul Tekestin ömürü-

Kılımdar menen carışkan..

Cakanı közdöy camırap

5875 Tuura suular tuylagan,

Karıgan möñgü kaygırıp

Caz aldında ıylagan

Akkan suuday ömürdü:

Adam çirkin tuybagan.

5880 Buruluş carga çarpılsa

Cindidey şarı urunat!

Beline çapkan cılanday:

- Türmök- türmök borulat,
 Çet cakası kılkıldap
- 5885 Çığıştı közdöy culunat.
 Algara minip alaktap.
 Soldoygon butu salaktap,
 Tokmoktoy bolgon koloñ çaç,
 Keñ dalıda balaktap,
- 5890 Oçogor- miltık olçoyop,
 Arkasında şalaktap,
 Şököttölgön taştarı,
 Kalpagında şaraktap,
 Acıdaar menen arbaşkan,
- 5895 Almabet menen karmaşkan,
 Erkine eldi koybogon;
 Ezelten kanga toybogon,
 Kalmaktı koydoy aydagan.
 Can manastı caylagan,
- 5900 Comokto cürgön koñurbay,
 Ordosun kurgan bel uşul.
 Burulup bulut, bölüngön,
 Munarlap, tigil körüngön,
 Çıbırın tülkü coylogon,

- 5905 Çımçığı güldö oynogon.
 Arkanday bolgon cılanı,
 Arkı- terki soylogon.
 Kamanı menen karışkır,
 Aralaşa coylogon.
- 5910 Cortogu cok corgolor,
 Çınarluu suunu boylogon
 Kırk kanattuu at menen
 Kıyla coonu koybogon,
 Ayçürökkö kol sermep
- 5915 Ar ukmuştı oylogon.
 Kıylalar menen kastaşkan,
 Semetey menen baştaşkan,
 Kırımın uulu Miradıl,
 Kıykırıp catçu tör oşol.
- 5920 Küçönüp küzdö kürüldöp,
 Künöstü közdöy dürüldöp,
 Kışında cılkı kıştagan.
 Sazanday etin ıştagan
 Çalgılap çöbün çappagan
- 5925 Koroogo malın bakpagan,
 Mildettüü bolgon emedey,

- Kız, cigit takay kattagan,
 Cardısı catak albagan,
 Can üçün baydı caydagan,
 5930 Karısı şaştay sırdaşkan,
 Kayım aytıp ırdaşkan.
 Tamsil menen nurkaday,
 Körüüdö catkan tetigil,
 Meymados kızay el uşul.
 5935 Bulbulday tilin kayragan,
 Muñdardı terip sayragan.
 Üngö kelse domburoo:
 Til bermeti caynagan,
 Açuulanıp ırdasa,
 5940 Araşanday kaynagan.
 Betteşe kelgen akından,
 Betin burup taybagan,
 Caratkan bergen cel sözdü,
 Otor malday aydagan,
 5945 Kızaydan çıkan akınım,
 Zamandaş, dosum cakınım.
 Ömürlükkö sırdaşım,
 Bir çaşagan kurdaşım,
 Açuu menen tattuuunu,

- 5950 Birge tatkan muñdaşım,
 Kızaylardın bulbulu:
 Sözgö çeçen duldulu
 Esentay degen çal uşul.
- Men körgöm, köldük cerindi,
- 5955 Men bilem köldük eliñdi.
 Bilemin balam kırıgından-
 Keyiştüü aytkan kebiñdi.
 Surabay körüp turamın,
 Ok cegen balam deniñdi.
- 5960 Bizge konup dem alıp,
 Çeçip ket balam beliñdi.
 Bardıgın alıp kelgile,
 Kempir, çal, bala, kelindi,
 Barçınday bolgon alımkul,
- 5965 At üstündö ırgalıp,
 Bolgondı toluk sayradı.
- Kaygıluu, muñduu sır salıp
 -“Cıluu sözdüü, süykümdüü,
 Meerimdüü cumşak karılar!
- 5970 Kötörgön zardı süylösök.

Çıdabay cürök carılar..

Eerçitip kelçü bülö cok,

Oylosok kancar kagılar..

Kan keçişken karmaşta

5975 Bir kıyla cerge barganbız

Topoloñ tüşkön ayıldan

Tomsorup alıs kalganbız,

Karuudan kanga malınıp,

Tepselip coodo kalganbız.

5980 Tüşköda kirip körünböyt,

Enebiz kayda? Car kayda?

Surasak daynı bilinbeyt?

Balabız kayda, çal kayda?

Çabıttap uçup karoogo,

5985 Çalgınduu kanat, al kayda?

Kıyındık başha oynoso,

Kılçayar cakın az eken,

Kılımdık baatır bolso da,

Bilimi taykı, pas eken.

5990 Ataktuu ayıl maduular,

Aldeylep kirdi begiñdi.

Kırgından çıkkan kayran el,

Birindep elge sebildi,

Kan keçişken kayratker,

5995 Tagdırga bütün ceñildi.

Çokçuluk çirkin tırmalap,

Baş koşor aldı koybodu,

Çapkından çıkkan karıp el,

Can bagar künün oylodu.

6000 Köpçülük eldin kalğanı,

Baatırlar kunu bastadı.

Zamandın türü uşunday,

Mokotup ketip taştadı.

Asmanga uçkan çañ bolup,

6005 Tübölük bul el kıyrabas.

Suularga ketken sal bolup,

Kayran al dayım ıylabas.

Mezgildüü solgon gül bolup,

Sargara tartıp cüröbüz

6010 Akkan kan beker sorulbas,
Bir kezde turup külöbüz!

Aybattuu, biyik mobular,

Cunuş, Toko kurdaşım,

Ölümgö birge attangan,

6015 Ömürlük üçküs sırdaşım.

Muñayıp sizge naaligan,

Alımkul erktin balası.

Baş koyer cerim cok ele,

Kon- dedi sizdey abası.

6020 Meerimi tüşüp eerçitken,

Bolgondo altın karılar,

Booruker bütön sizderge,

Cakşılık gülü tagılar.

Ak cibek bolup caykalgan,

6025 Ak sakal bizdin karıbız.

Sıngan but sızdap baratat,

Tezireek colgo salıñız...?

AK ÖGÜZDÜN AŞUUSUNDA

“Ak ögüz” comoktolgon beldin atı,

- 6030 Adamzat ötör emes koyboy şatı
 Alsız el, boroylogon belde kalıp,
 Tarihta tak bolgondoy kaygı datı.

Munarlap kökkö sozulup,

Bulutka başı tozulup,

- 6035 Miñ cıldap catkan möñgügö,
 Caş karlar catçu koşulup.

Töbödön aska salınıp,

Aşuular kümüş camınıp,

Tik bagıp adam karagıs,

- 6040 Caltır muz kat- kat carılıp.

Kanattuu kanat kakpagan,

Kayıptar izi baspagan,

Tetigil catkan Han- Teñri,

Çokusun daki kaptagan.

- 6045 Zañkayıp catkan Ala-Too,

Kolotu korgul, eçen goo

O, degen dabış unçuksa,

Cañırık koşo deşet- oo!

Öndürü kataal, colsuz tar,

6050 Kürtküdon bütkön opsuz car.

Tolgongon eçen keçmelik,

Kübürdüü, taygak, suusu bar.

Uşunday- azap colgo bağıttalıp,

Kaçkındar zımıraştı kanat kağıp.

6055 Pikirtik, Kayçı, Bedel , Ak öküzdör

Muzdarın col kılmakçı kesip, çağıp.

Mal çirkin mögdöp kalgan, küçü kelbey,

Tört tuyak tegerengen takat berbey,

Kara taş kakırgan, irmem cöp cok.

6060 Şılıkıygan köpçülük mal, ayak kerbey..

Al ketken, azap tartıp, adamzattan,

Köz kaynap, moyop çığıp, sorulup kan,

Kalıñ el, çarık tartıp, kol karmaşıp,

Ayrılğan kelin, kızdar mingen attan.

6065 Tülüktön çıyrak tartkan koy menen töö,
 Kacarduu, atı cuktun bardığı cöö,
 Taytayıp, cıgılğanda tura albastan,
 Kargan töö, kamçı tiyse, bakırat, öö!

Bışıldap, baykuş uylar tegerenip,
 6070 Tişterin kışıratat cini kelip,
 Tuyaktan mala kandar sızılğanda,
 Malım- dep karar can çok, cakın kelip.

Döngölük, sonun közdör, uzun kirpik,
 Zengiler – eş degende, başın silkip,
 6075 Aylasız, ciptey tartkan, deni menen,
 Kozgolot, müdürülöt, arañ ilkip.

Tulañdı tuurasınan aymay çalıp,
 Toktogon sarı suuga toyop, kanıp.
 Ölöñgö töşün kerip, catkan künün,
 6080 Zengiler estegensiyt kapalanıp.

Som tuyak celden bütkön kayran cılkı,
 Baştarın kötörö albay, bütkön ırpı.

Irgayday kurgap kalgan, akmagı cok,

Tışına ıgıp cetken itin tırpı.

6085 Sereñdep celden kaçsa, ceñi kamgak,

Kambarlar őrkcü ele, ceyit añdap!

Al kamgak emi kaçsa, topoloñdop,

Cılkılar kuumak bolot, tartalañdap.

Eki, koy köptüğünön arañ tütüp,

6090 İymeñdeyt, kara taştan tilek kütüp,

Temselep col boyonda kalıp cattı,

Kubandı: karga, kuzgun, kalgan küçük.

“Ak ögüz”- kanduu davan, beşim ubak,

Aylana kaptalğan zoo, asman buvak.

6095 Öyüzgö mümkün emes, turar cer cok,

Üldüröp, kö barattı, birden ubap.

Köp- kök muz, op tartışkan eçen carık,

Eendi kuaktağan koynuna alıp,

Kerege, kiyiz, kilem ölgön maldan,

6100 Kayran el ötüp cattı, ötkööl salıp.

Meerimsiz, túbü tereñ, kankor carık

Ötköölün, ulam sorup, ketet alıp

Cüktüü mal, daynı çıkpay, küñgürönüp,

Çırkıray citip catti, eçen kalık..

6105 Köp- kök muz, azap kargış, turup alıp,

Korkunuç ölümdördün küüsün çalıp.

Küñgüröp cer aldınan dabış berip

Tomsorot, baykuş elden çıgım alıp.

Bakırgan, eki- üç çıgıp, ayanıç ün,

6110 Ekinçi daynı çıkpay, cogolot küm.

Oh çirkin oşol cıldan kimder kaldı?

Öksöböy, kanat sınbay, booru bütün?

Aytpasa! Alımkuldar Cunuş kayda?

Körünböyt tozoktolgon uşul cayda.

6115 Çirkinder tutkun bolup, kanga cuulup

Tübölük kalışkanbı, alda kayda?

Kurguy ay, mına bul kim, coldo turgan?

Kaltaarıp, alda kimge kolun sungan?

Taanıdık al Cunuştay baatır tapkan-

6120 Enebiz, aldınkısı suluu Nurcan!

Ar bir can öz özünçö candan korkup

Çoloosuz tutkundalıp boldu “korkut”

Bul belden esen aman ötöörünö

Köz cetpeyt ar cüröktün kanı tolkup.

6125 Tar coldon taygalangan dalay adam,

Kök muzdu boep catti kıp- kızıl kan

Maldardı aytıpbeker kırılğanın

Sen cetkis, sanaa cetpey kalasıñ tañ.

Tüz kaçıp, erin kurgan, kempir tınıp,

6130 Alduular arttan cetse, coldon çıgıp,

Tayanıp, taman tirep caltır muzga

Süyönöt, “öt balam” dep, ulam ıgıp,

Caş Nurcan dalbasalap apakelep,

Bul belden kutulsak dep canı kebep

6135 Alpeçtep erkeletken, tuugan ene

Kıynalıp, kıynaldırıp, arañ kelet.

Bul eköö, carıktarga cetken emes,

Cetkender andan esen ketken emes.

Calgız col, iyreñdegen carılğan muz

6140 Körgöndö esten ketkis bereteles.

Ene, kız tömön caktan başın koşup

Asılıp cogoruga moynun sozup

Karaşat közdön uçup, kümüştoy bel

Turgansıp belden ötsö baktı tosup

6145 Alsırap bir ookumda kurgan ene,

Nurcanga kübürödü alda neme?

Nurcandın bar tilegi belden ötüş

Ne dedi, ukkanda cok enekeme.

Cük menen, töö cogorton tömön kulap,

6150 Eskirgen bir carıkka cattı sulap

Caş Nurcan tak oşogo moynun burup

Negedir enesine kolun sunat..

Kün keçtep, boroşolop, kirgil tartıp,

Caagan kan lapıldata kirdi samsıp,

6155 Bir pasta: alay- dülöy, cer körünböy,

Adamzat kar üstündö turdu kalkıp.

- Tar coldo: alsız, açka, cüktüü kölük,
 Kaltrırap, kulap cattı erksiz könüp,
 Bir tiyip, andan mindan kele catıp,
 6160 Dalaydı ala ketti coldon bölüp..!
- Buyogup boroşogo çıday albay,
 Turganı turgan boydon alıştı cay,
 İt ulup, koy çuruldap, uylar möörüp,
 Kez- kezde dabış beret, buyokkan tay..
- 6165 Adamzat bir dalayga bakırıştı..
 Bir- birin baspay turup çakırıştı,
 Dalayda adam ünü cım- cırt bolup,
 Bul cerde bolbogonsup basılıştı.
- Tün kirdi, ızıldadı, kuyondap kar,
 6170 Tabiygat ayagan cok, belde kim bar!
 Ezelten comok bolgon Ak ögüzgö,
 Şirelip, kestelendi ölük muñ zar.
- Boroşo, sööktön ötüp, meege cetip,
 Köñüldör karañgılayt, sezim ketip,

6175 Kay bir can kar kuçaktap, ısıp- küyüp,

Mülgüdü.. uktagansıp muzga bekip.

Cüröğü adamzattın bülk- bülk etip,

Özdörün unutuştı, oygo ketip.

Kay birler, çulğanışat, kuçaktaşat,

6180 Karabay baldarına “öldüp” deşip,

Çolpondor zoo, korgula korgoloşup,

İyirilip bir birine moynun sozup,

Cündörün tıtmalaşıp cegen boydon,

Tübölük tırp etpedi, başın koşup.

6185 Zengiler, kalıbınan kıymıldabay,

Üñküyüşüp turgan boydon “uktaştı” cay,

Közdörü tunup kana açık kaldı,

Kozgolboy karekteri şırgalangay.

Oysuldar, bir birine moynun artıp,

6190 Cüktörün, çuudaların tiştep tartıp,

Meerimsiz boroşogo takat kılbay,

Mensine kırılıştı muzda catıp.

Kambarlar: mort sıyaktuu tülüktördön,

Tiştēnip eçak şamal karga kömgön.

6195 Calgız ok: cün, çiylerdi maypañ çaynap,

Boroongo töşüp keret, topos köngön.

Cıyrılıp, alaasına başın salıp,

Çoçulap, korkunuçtu moynuna alıp,

Bir topko, tulañ kagıp, ölümtük cep,

6200 Kaparsız itter catti, çettep barıp.

O, çirkin unutupuz, Nurcan kayda?

Temselep turuştu ele tigil cayda,

Kokustan; köptü körgön kekse kempir,

Kulagan cüktüü töödön tapkan payda.

6205 Kibirey kulay cazdap töögö barıp,

Konçunan makiçesin suurup alıp,

Arkanın karşı- terşi şaşıp kesip,

Kilemge tırmalaştı, aç a salıp.

“Eneke! Barı turbaybı cazdık, cuurkan,

6210 Bir kalsa uşulardan korgolot can”

Dep aytıp boroşogo aralaşıp,

Töşökkö çulğanıştı kempir, Nurcan.

Zırıldap, taamay tüşpöy celden kaçıp,

Burganak camıngandar koynun açıp,

6215 Zoñkoyop ölgön töönü, Nurcandardı

Kur koyboy salmak menen catti basıp..

Kaysı kez, belgisi çok, kabar da çok!

İcıldap ulup catti boroşo çok.

Köbüröp ene menen çolpon Nurcan,

6220 Süylöştü kar aldında karaanı çok.

-“Sadagañ karaanıñdan kağılayın,

Aldıña, kurmanıña çalınayın,

Dereksiz uyalaşñ cogoldu go,

Telmirtip ene menen erketayın..

6225 Enege bala kanday “attiñ.. eges”

Bul sözdü Nurcan azır kütkön emes.

Kokustan ayalaşın eske salıp,

Balanı kıldı belem kokutsan nes..

Ar cagın, ene sözün ukpay kalıp,

6230 Unçukpay, kibirbay esten tanıp,
 Bir kezde mas nemedey esin cıysa,
 Enesi süylöy bergen, ıylap alıp.

Akılman: sabırı mol suluu Nurcan,
 “Eneke, mezigil emes, ıylay turgan,

6235 Tirüülük tübölüktöy ençi emes go,
 Mınakey! Baarıbızga kolun sungan.

Baykemder aman- esen kelip ceter,

Ölbösök eköbüzdü erkeleter,

Biz dele, tirüübüz go köp içinde,

6240 Kelışet, apa caştı tökpö beker”.

-Basa dep, turgan kempir caşın tıydı,

Oylonup tokson toguz kartañ kıydı.

Kızının korkpoy akıl aytkanına,

Miñ şügür, miñ martaba kayrat cıydı.

6245 Çırmalap caş Nurcandı sanaa basıp,

Kaygı, muñ, şattık keldi aralaşıp,

Çakşılık köküröktü eeley kalsa,

Camandık kaçıp cattı kılçaktaşıp.

Mahabbat magintiñ tartıp turgan,
 6250 Mahabbat baktısıñ çalkıp turgan,
 Mahabbat kızıl gülsüñ, çıpar cıtsıñ,
 Mahabbat köktö künsüñ, balkıp turgan.

Mahabbat karmalbaysıñ tunuk kirsiz,
 Mahabbat tabısmaksıñ, otsuz, münsüz,
 6255 Mahabbat balkıtasıñ, küydürösüñ,
 Mahabbatsaga süylöyt: cürök tilsiz.

Uşunday mahabbattın kuçagınan,
 Kutulup ketken emes bizdin Nurcan,
 Kısılıp kar aldında catkan menen,
 6260 Türtüldü mahabbatka canın turgan.

Oylondu uyalaşı Cunuş erdi,
 Oylondu süygön carı Alım şerdi.
 Oylondu kubanıçtı, korkunuçtu,
 Oylondu kuçaktaşıp turgan cerdi.

6265 Zakım go aldastagan köñül çirkin,
 Zındandın tokson burap, akçan kiltin,

Közünö bülbüldödü sansız eles,-
Tizilet keede tutkun, keede erkin.

Nurcandı kıyal mıcıp tınçıtpadı,
6270 Enesi özünçö oylop unçukpadı.
Bir kezde agası da, Alımkul da,
Duşmandı bet aldırıbay mılıktadı.

Bir kezde eköo birdey kanga battı,
Tepselip dirt- dirt etip sulap cattı.
6275 Bir kezde şattık menen ermekteşip,
At menen atırılıp kek cattı.

Bir kezde kalıñ köçkö aralaştı,
Negedir Alım artta kala cazdı.
Enesi er Cunuştı körö koyop,
6280 Bakırıp kubangandan cazdı.

Añgıça Alımkul da cetip keldi;
Mañdayın çarkıratı kolun berip.
Al Nurcan uyalgansıp cımıñdadı,
Sagıngan Alımkulga töşün kerip.

- 6285 Alımkul süygön carın erkeletti,
Er Cunuş: süyüşşün dep basıp ketti.
Kıp- kızıl boyegondoy kızıl erin,
Alımdın mañdayına cakın cetti.
- Alımkul andan muruñ oozun süydü,
6290 Mahabbat koş cüröktön çapçıp küydü.
Korkunuç, künölödü, ızırındı
Izaluu kaarı menen muştum tüydü.
- Nurcandan karagat- köz çarkıldadı,
Kaarınan tabiyattın kaltıradı.
- 6295 Üşkürüp, ulup turgan acal- boroy,
Cer, köktü sapırılıtp, arkıradı.
- Selt etti, Nurcan oydon başın burdu,
Kıyındık, ölüm eköo kolun sundu.
Boroşo solgundaybı can kalabı?
- 6300 Tereñdep caş cürökkö kayta tundu.
- Zañkaygan Ala- Toonu boroon kaptap,
Candardı basıp catti muzga taptap.
Ertesi kaday boldu, kim kutuldu?

Ce kuyon kuturdubu, muñdu caktap!

6305 Bul beldi, ölüm sürü basıp cattı,
Boroşo, aç möñgüdö küüsün kaktı.
Caş Nurcan, kar astında, ümüt menen,
Sırmaluu, çolpon közün calcıldattı.

Uşintip zooluu, muzduu belde kalıp,
6310 Ne boldu körgön күнү kayran kalık.
Tüyündör içe boydon kala berdi,
Okuuçu tañdı kütsün, ayan kalıp.

KANDUU CILDAR

2. CİLT

ÖMÜR COLU

Kaçkındın alduuları başın kurap,

Kelişti Alımkuldun alın surap.

Karı da, kara sakal, cigit da bar,

5 Tulgada sorgok kazan kaynap turat.

Tuş-tuşka kımın ırgıp cabalaktap,

Umtulat calın kökkö çabalaktap.

Çartıldap küyüp catkan arçalardı,

Meymandar bir kezekte öttü matkap.

10 Söz boldu kezeginde comoktordon,

Söz boldu erdin cayı comoktolgon.

Söz boldu bayırkıda ötüp ketken,

Manastan kırıgzdarga omok bolgon.

Oşondo Iysa karı ayttı “Manas”,

15 Bolgonun süröttödü kaday talaş.

Kıskartıp çoñ kazattı bütökön kezde,

“Manastın ceri , - dedi - Tekes – Talas”...

Bacaktap, kara sakal tilin bezep-
 Babasın kırgızdardın kılıp esep,
 20 Bir kezde “ömürüñdü süylöp “ber” – dep,
 Ötүmdü, Alımkulga berdi kezek.

Alımkul ünsüz oygo batkan ele,
 Lazzatın çeber sözdün tatkan ele.
 Manastı candap cürgön Sırgak öñdүü,
 25 Oy menen koşo bara catkan ele.

Obdulup çıkanaktap cal-cal karap,
 “ Karıya mende bolsun kanday sanat.
 Manastı tıñşap catıp ölüp ketsem,
 Armansız bolot elem ataganat...

30 Mende cok tañırkatar ömür bayan,
 Caşımdan çağıp kirdi adam-çayan.
 Ermekti mensiz ele ötkörsöñör,
 Siler go tayanganım menin sayam!”

Oylono kıdırata eldi baykap,
 35 Tүpöktöy çoñ sakalın ulam caykap:

“Cok, balam ömürüñdü süylöp bergin,

Buytaba el kaalasa baştı çaykap”.

Obdulup içkeretip çıçalanı:

“Süylö deyt kıynalbasañ Iysa karı.

40 Özüñö bötön kızık bolbosu da,

Aytkızuu köpçülüktün ıktıyarı”.

Tuş-tuştan aytıñız dep cabalaktap,

Bir cigit kumtulanttı ordun baptap.

Alımkul aytpay turgan ömür colun,

45 Mındayça cay süylödü çıkanaktap:

“Bıyıl men cıyırma beşke bara catam,

Kezimde baltır beşik ölgön apam.

Cetimde-cetim kaldım atamdan da,

Boluptur calgız agam- “apam-atam”

50 Caşımda bolsom kerek ötü tentek,

Iylaştı, oynop öskön dalay cöntök.

Altımda bir moldogo atam bergen,

Al çirkin kazap ele, kara keltek.

Okudum eki cılı torpok tölöp,

55 Tört bala cakşı okudu menden bölök.

Alardın biri Cunuş, biri Capar,

Abılım kıyındıkta boldu cölök.

Törtünçü Aşım ele epsiz kerbez,

Atası adam ele tendik berbes.

60 Meerimsiz, izdegeni çatak ele,

Bir kişi bolgon emes aga teñdeş.

Kün öttü, okuu dagı coldo kaldı,

Carbabız orto bolçu, tarttik cardı.

Cakşı atın, kiymin maga tıñdap berip,

65 Agabız aşka, toygo cürböy kaldı.

Köp cürüp araladım dalay cıyın,

Közümdön öto berdi dalay kıyın.

Bilarman, oyluu karı ırçı çeçen,

Ar kaçan körüp cürdü eldin sıyın.

70 Köp kördüm, türkün türdö bütümdördü,

Cok cala, büldürüşöt bütündördü.

Biyleri kümüş möörün basa koyso,

Kim bolsun, kın debesten bütün köndü.

Başında baamın cetpey boldum senek,

75 Kadayça uşunday dep alek-çalek,

Cadasa ulandardın arasınan,

Baykaldı anda-sanda kıtkıl darek.

Baldarı bilarmandın boldu çatak,

Korkutat kay biröönü matap-matap.

80 Bütönçö kız oyonga bargan kezde,

Kimdidir, kemsintişet atın atap.

Andayga baş iyüü cok, çıdamım çok,

Balkim men bolsom kerek alardın şok.

Küç menen, til memen da, erdik menen,

85 Erkimdi eç kimine bergenim cok.

Eregiş izdettiret dalay çırdı,

Köp çırdı köpkülöñdör dalay sındı.

Kay cerde oyon-külkü, toy bolgondo,

Abıl, Cunuş, Caparlar biylik kıldı.

90 Toy boldu, bir kündördö adattan tış,

At cabıŝ, balban küröş, ulak tartış.

Alaman kökbörügö bolgon kezde,

İş boldu kokusunan mınday kalpıs.

Ulaktı Abıl eñip alğan ele,

95 Kalıñ el tegerektep kalğan ele.

Bir kezde Aşım cetip tizgininen,

Abıldın atın silkip salğan ele.

Tez gana çegingende elpek toru,

Abıldın öksüp kaldı sozgon kolu.

100 Aşımdın aksımdıgı küçöp ketip,

Torunu başka çaptı eki colu.

Munusun Abıl közü çalıp kaldı,

Torunun topton iyri canıp kaldı.

Kara cok cürögündö kayran Abıl,

105 Aşımdı baştan arı salıp kaldı.

Kızıl bet, kan çoŝosun dirkiretti,

Abıldı kimdir biröö alıp ketti.

Aşımdın köyröñ, cuukur cigitteri,

Tuş-tuştan uga salıp barıp cetti.

110 Kalıñ el bolo kaldı eki tarap,
 Suraştı: kimdi kimder ketti sabap.
 Dalaydın kıbaları kanıp cüröt,
 -“Er Abıl koydu, deşip, işke carap”.

Kezeşip cabısuuga eki çerüü,
 115 Bıkıldap elge toldu, caşıl kerüü.
 “Katuudan kazan kalsın, cumşaktan kül,
 Emi cok bular üçün cöngö kelüü.

Sakalın karısının birden culüp,
 Caştarın tepsetkile moynun burup!
 120 Ekinçi baş kötörbös kılğıla!” dep,
 Uşunday buyruk kıldı Tölö turup.

Azıraak, küçsüz ele bizdin ayıl,
 Birok da namıs üçün boldu kayıl.
 “Er mingen attın kunu erge tete,
 125 Kantkende sözgö kelbeyt Törö cayıl”.

Uşintip sakalduubuz aytıp saldı,
 Kezenip ulandarda caraktandı.

Betme bet eki çerüü kelgen kezde,

Araga kalıs kelip cürüp kaldı.

130 Çataktın sebepterin teriştirip-

Bilişti, ara cerge kişi kirip,

Tört kişi eki caktan biylik alıp,

Tartıştı, ar kimisi özü bilip.

Kalıstın biri Murat baştı kep:

135 “Ezelden eldin saltı uşunday” dep

Sayıştı erdin biröö ölüp ketse,

Er üçün kun tölönböyt, at kana tek.

Öltürgön erdin atı, erdin kunu,

Kalıñ el kılım boyo kıldı munu.

140 Cakşı attı başka çabış er çapkanga,

Tepe-teñ, kalıstıktın uşul tunu.

Aşımdın kılğan işi çekten aşık,

Tili cok ayban malda kanday cazık.

Esi bar, küçtüü bolso Abıldağı,

145 Ulaktı culup alıp, alsın basıp.

Ecelden uyat, namıs attı kakmak,
 İymansız, ıymanduunu kılsa çakmak.
 Calaga başın tosup kulduk kılıp,
 Kantkende makul bolot kanday akmak.

150 Törtöbüz el işengen bolsok kalıs,
 Abılda, Aşımnda da birdey namıs.
 Ozunup attı başka çapkan üçün,
 Aşımdı uyatkarsak kalıs nagıs”.

Tört kalıs et bışımday keñeş kurdu,
 155 Üçöö bir, calgız kalıp Murat turdu.
 Basmarlap bir toguzga bizdi cıgıp,
 Üç cuukur bütüm kılıp möörün urdu.

Ne kerek, ayla kança bütüm berdik,
 Oyomda suroo koydum, - “kanday eldik”.

160 Kokustan tak oşondo men tüşündüm,
 Alardan önböstügün kılday teñdik.

Bul caraş dostoşturbay, kıldı kektüü,
 Cürüşlük alar menen öto şektüü.

Akırı cıl aylanbay Abıl menen,

165 Aydaldım ömürlükkö tepe-teptüü.

Kentmekpiz, kete berdik kişendelip,

Caşoodon kenkiñ kelet keede cerip.

Moynubuz, buttarıbiz kacalganda,

Cok bolup ketsem deysiñ muzday erip.

170 Aytpañız, kışılangan ettin kirin,

Ce çirkin bilsek bolo celdet tilin.

Sereytip kurmuşuday muruttarın,

Cumşatpayt, azda bolso taştay dilin.

Körbödüm adamzattay çıdamkaydı,

175 Üyröndü, coldoş bolup azap kaygı.

Beş ayda arañ cettik Sibir deşet,

Köz körüp, kulak ukpas bötön caydı.

Bizdeyler miñdep cüröt közü caynap,

Küzötçü kündö sanayt, koydoy aydap.

180 Çıçkanday cerge kiret altın kazıp,

Özdörü açka, curday, tişin kayrap.

Kün üçün, küröş cürdü kaldı caştık,

Türküm el – tutkundarga aralaştık.

Barak, deyt cerden kazgan süyrü beket,

185 Tünögüñ sız topurak, taştan cazdık.

Anda bar, biz bilbegen çoçun elden,

Orus, sart, nogoy kalmak çükçü delgen,

Kazak da, hahol da bar, türkmön, tacik,

Gruzin, armen da bar nooço kelgen.

190 [Iylaşat kay biröölör üldüröşüp,

Irdaşat, keede çoquu küñgüröşüp.

Aytışat armandarın, ötkön künün,

Uşuntip aga berdi kündör ötüp.

Ar künü erteñ menen eçen ölük,

195 Tübölük acal alat bizden bölüp.

Kay biröo oşolordoy bolsok deşet,

Kay biröo çoçup ketet anı körüp.

Uşunday korkunuçtuu eldik türmö,

Ölgöngö kepin oşol, cırtık kürmö.

200 Al cerdin kışı katuu, cayı kıska,

Tumanduu, zar bolobuz sarañ küngö.

Körböysüñ tutkundan boluk candı,
 Ooruşat, korkunuçtuu “kara sandı”.
 Tişteri, öto bışkan arpa sınduu,
 205 Kübülöt, çaynay albay kara nandı.

Bardıǵı kördön çıkan aç arbaktay,
 Oyloşot tattuu künün kirpik kakpay.
 Biröölör başın süyöp tañ atkança,
 Oturat, keede turat ayla tappay.
 210 Kañçalık kaçkan menen kılбай kılımış,
 Oşogo türtöt eken, açtık turmuş.
 Tagdıı tutkandardın bir bolso da,
 Körösüñ kütülbögön eçen bolmuş...

Oyunda akçalardın dayım tamak,
 215 İzdeşet, boşoy kalsa, suudan çabak.
 Uurdaşat, bir birinen sındırım nan,
 Mındaydı ayta bersem bütpös camak...

Alımkul uşul cerge toktoy kalıp,
 Karadı can cagına közün salıp,

220 Üşkürüp, muruttarın sılap koyop,

Uzattı kalgan sözdü mukattanıp:

“Baratat, caram oorup lukuldatıp,

Aytayın añgememdi çukuldatıp.

Bir kişi, bul turmuştu çın taanıtı;

225 “Algın-dep-akıykattın tuzun tatıp”.

Emki söz, balkim çooçun, elge cukpas,

Kaydağı kıyalbı dep eç kim ukpas.

Ardayım oşol kişi aytar ele,

“Emgekti kaçan bolso, eç kim cıkpas”.

230 Süykümdüü köptü bilgen çeber ele,

Bilgenin kün-tün debey seber ele.

Sürötün padişanın urmattabay,

Ce tıtıp, ce küygüzüp, teber ele.

Celeznov Konstantin orto çaşar,

235 Al maga altı cılı boldu mazar.

Üyrötüp; orus tilin, erktin colun,

Ar kaçan cakın körüp saldı nazar.

Al ayttı: eldin cayın, azaptarın,

Süylödü padişalık kazaptarın.

240 Kalıñ curt padişanın biyliğine,

Tikti deyt candan keçip kazattarın.

Keyitpey, kalıñ elge berip meerin,

Çıktı deyt eldi baştap baatır Lenin.

Eñ kalıs cañı turmuş elçisi uşul,

245 Keni-deyt erkindikke bütökön meeñin.

Meyli orus, meyli kırgız, meyli kazak,

Bardıgı tartpasın deyt kılday azap.

Zorduktu tübölökkö cogotot deyt,

Çoñ elder mayda curttu kılbay mazak.

250 Taalayga salgılaşkan köptön berki,

Kıyratsa zalimderdi eldin erki.

Carakçan taalay izdep, el tolkudu,

Kolunda carmaçtardın balta, kerki.

Caşabayt, padişalık çirik biylik,

255 Baratat münöt sanap sınıp-iyilip,

Eliñdi erkindikke şiktandırıp,

Oygotup ıyık işke mıktap kiylik”.

Uşuntip altı cıldık öttü kamak,

Men üçün oşol kündör boldu sabak.

260 Eldegi erksizdiktin túbün kördüm,

Közümdü doktor kelip açkanday ak.

Akırı oşol cigit boldu baktım,

Aytuunça, kara küçkö suudan aktım.

Balıktay suuçuldugum işke carap-

265 Kutuldum, altı calda, eldi taptım.

Kelsem da cürö albadım erkin açık,

Üyündö balkaçının cattım kaçıp,

Colugup canday körgön kurbularga,

Süylödüm tar zamandın aybın açıp.

270 Kalıñ el, tolkun bolso, eç kim tıybas,

Kez eken naarazılık tolgon kıygas.

Üyördüm bir türmögü bolup alıp,

Ezgenden erk talaştım, meege sıybas.

Bibester orustarga koet kılmış,

275 Orustan camandıktı körböyt kırgız.

Kılmış da, kıyanat da biylegende,

Alardı tepseŝ kerek kayta turgus.

Orustun calçıları bayırtadan,

Erk üçün eçen iret agızgan kan,

280 Men cürgön altın kenden, Bitrbordon,

Kırılğan, baldar menen cüzdögön can.

Uşunday az ömürdö baskan colum,

Üzüštüm padişalık çincır torun.

Kıyındık kıyçalıŝta ötü beret,

285 Kırgızdar kıynalıŝta tabat colun.

Ceri keñ, kalkı kalıñ Orusiya,

Al meken, baarımızga altın uya.

Ukkula; col baştağan Lenin baatır,

Cılandı cılas kılıp, çabat kıya.

290 Ökünüç, özün körüp kalğanım cok,

Köp uktum, calgız sözün tanganım cok.

Ölbösöm erkin künün körür elem,

Ölsöm da elim köröt, armanım cok.”

Ukkandar tüşündübü, işendibi?
295 Tıñşattı, çooçun sözdün kişen-cibi.

Añgıça taktısınan kazan tüşüp,
Toktoldu oşol cerge sözdün cigi.

Karılar: “barakelde” deşti kepti,
Añgıça tastorkongo tamak cetti.
300 Kıynalıp arañ süylöp olturgan er,
Sozulup töşögünö cata ketti.

Okuuçu; eldin cayın, erdin cayın,
Kaalasha tagdırına salıp bayım.
Tolkundu toluk kılıp aytmaq kayda,
305 Tamçısın kıyındıktın aykındayın.

KOŞTOŞUU

Kaldaygan, keñ Tekesti daki kaptap,
Boroşo, bet aldırbay urup turdu.
Kuştardı tünögünö cetkirbesten,
310 Kalçıldap kışkı çilde buyokturdu.
Asman, cer aralaşıp ketken öñdüyü,
Alsızga attap ötküs tuyok turdu.

- Çabır mal, dir-dir etip ottoy albay,
Zıñkıyıp turgan cerde toñup cattı.
- 315 Kaçkındar, üñkür casap kirgen cerden,
Oygonboyt... Ölbögönü solup kattı.
Şum acal kıñıragın koluna alıp,
Arbaytıp korkunuçtuu kolun çaptı.
- Tirüülük dalay erden kolun şiltep,
320 Alıstan alda kayda ketken öñdüü.
Kaydağı tentip cürgön ölüm eesi,
Tak bugün izdegenge cetken öñdüü.
Kaçkındar körör künüñ tak uşul dep,
Uu tögüp, tereñ orgo tepken öñdüü.
- 325 Kiyimsiz, eldin köbü sengirektep,
Cürüşöt el kıdırıp kayır surap.
Boroondo borbuyların kötörö albay,
Caş baldar kalıp catat coldo kulap.
Kayrılıp, caşın tögüp carmaç kempir,
330 Cıgılat, dalbasalayt kayta turat.
Uşunday! Kırğızımdın alı naçar,

Keñ sıyınt bolo albadı çooçun meken.

Kokutsan eki kaçkın başın kosso,

Süylöşöt “ölsöm meyli, kantıp ketem”

335 Okuuçu sabır kılbaş kötöorsüñör,

Kayda dep, Alım baatır kanday eken?

Kıyaldın dariyasında kulaç kerip,

Alımkul alsız, öydö catkan ele.

Kabıldap, oktun ordu candı kıynap,

340 Şiridey erdin deni katkan ele.

Eki köz çarasına bata cazdap,

Tepeñden tentek bulak akkan ele.

Eşikten Cunuş üçün ukkan kezde,

Akırın çaşın sürtüp tegerendi.

345 Oorunun opsuz küçün bildirbesten,

Obduldu, oñ kol menen süyöp beldi.

Öñülüp bir azıraak tiktey kaldı,

Kıymılsız, tilge kelbes kara cerdi.

Kim bilsin, kıyalında kanday toklun,

350 Akırın alda nege küñgüröndü.

Közünö ot uçkunu cabalaktap,

Oy toktop, kulaktarı düñgürödü.

Alıstan birdemeni tıñşagansıp,

Süzülüp alsız baatır üldürödü.

- 355 Kubargan arık koldun şadıları,
Arbayıp arki terki kıbradı.
Kögültür erinderi koomaylanıp,
Kimgedir; birdemeni şıbradı,
Bir kezde cılmaygansıp ün cıgarıp;

- 360 “Ot keçpey ötkür bolot çınıgabı.”

Eşikten Cunuş üygö kirgen kezde,
Alımkul-beren, moynun burgan ele.
Köñülgö bir kubanıç kirgen öñdүү.
Cılmayıp acardanıp turgan ele.

- 365 Sezilip zorduk menen cılmayganı,
Eki köz munarıktap turgan ele.

Alımga Cunuş cetip közün saldı,
Alım da, tilsiz süylöp mukaktandı.
Cer tiktep, kara küçkö kayta külüp,

- 370 Alımga calbarganday nazarlandı.
Bir birin ünsüz, bir az, tikteşkende,

Er Cunuş: uk kurbum-dep sözgö çaldı.

“Keede kir, keede kanduu, keede tunuk,

Caşoonun colu kanday tentek tetik.

375 Bardıgın, tatat eken, tartat eken,

Ölbösö çirkin adam acal cetip.

Cokçuluk bardık işke türtöt eken,

Tüptölgön zoo bolsoñ da cerge bekip.

Bekitip eki cılga başın baylap,

380 Tokonu malaylıkka aldı dorgo.

Bergeni eti semiz asıy çobur,

Ölbösö çıday turgan uzak colgo.

Kaçpaska Iysa - karı kepil bolup,

Ötközdü erdin başın arañ zorgo.

385 Türkün iş, bolgonunça boldu kurbum,

Emi men, kantip ketem seni kıyıp?

Bir cıldık ookat bolot silerge dep,

Bul ayıl zeketterin berdi cıyıp.

Bardıgın kaçkındarga bölüp berdim,

390 Bir top kün kütsöm kantet coldu tıyıp.

Köñülüm seni taştap tınar emes,

Kalsambı, cazga çeyin temteñdebey.

Alımkul alda kaday boldu eken dep,

Ar kaçan kündü sanap ilep cebey.

- 395 Korkomun, kuu cıgaçtay katıp kaldıñ,
 Til alsüñ, koysoñ kantet, bargın debey!”
 - Cok – dedi - solgun gana Alımkul -
 şer.

Kütpögün, bülööñdü tap, sen bara ber.

- 400 Çabıttap acal çirkin kelip kalsa,
 Uyalıp, ürgölöybü bul kara cer!
 Cayımdı Toko kelip bilip turar,
 O, kurbum, sen bara ber, sendelgen er.

Olturçu, men uyalar eçteme cok,

- 405 Aytayın, meyli kereez, meyli cımsal.
 Kokustan sen ketkende közdü cumsam,
 Ar kimdin cürögündö saktalsın dal.
 Soo bolup karındaşñ erkek tapsa,
 Ceeniñdin atın Belek koyguzup al.

- 410 Men bildim, coluñ alıs cana kıyın,

- Ala cür, kancarıñdı calgız konbo.
 Ar kaçan colooçuğa coldoş bolsoñ,
 Sak bolgun, mingeniñe kamsız bolbo.
 Curagın akırındap Turpan colun,
 415 Özüñ bol Ürümçüdön çıkan dorgo.
- Salam ayt; elge, teñge, ene, carga,
 Bildirbe, caralangan candı dayın.
 Tölölör oşol cerde bolo kalsa,
 Kubanıp aytıspasın uşak ayıñ.
 420 Alımkul Ürümçügö ketti degin,
 Dootayga bildirem dep eldin cayın.
- Tabılsa izdegeniñ, küçüñ kelse,
 Nurcandın carık közün körsötö kör?
 Kanteyin, bürküt elem, mürüm sındı,
 425 Tünörüp kütkön öñdüü, kap-kara kör.
 Tuugan el, tukulcurap nan suradı,
 Erksizden kan aralaş tökkön öşör...
- O, kurbum, küdör üzbö, kabak salba,
 El bütpöyt, erk çaalıkpayt, ümüt canat.
 430 Col çukul, tak kulanat, zorduk ketet,

Tereñden tündü sürüp tañ agarat!

Bir gana cürgön şamal, ötkön ömür,

Kılçaybayt, este kalat kılğan sanat”.

Eskirgen çüpüröktöy kup kuu cüzün,

435 Alımkul eçen iret canıp öttü.

Unçukpay tıñşap turgan muñduu Cunuş,

Akırın bıtıraday caşın töktü.

Körsötpöy Alımkulga köz bulagın,

Tündüktön tiktey ketti köldöy köktü.

440 Bir kezde Toko kirip, külümsüröp:

“O, kurbum, kunum, zorgo çobur, boldu.

Dorgogo cigit boluş oñoy emes!

Cunuştı colgo saluu oñço boldu.

Tagdırdın tartıp turgan tuzaktarı,

445 Bir emes, çatıp körör eçen koldu.

Uşintip bir birine canday kurdaş,

Dalayga tereñ sırdı çeçkensidi.

Ar kimi ayrılıunun salmagınan,

Calındı cılañ ayak keçkensidi.

450 Tumçugup tunup catkan cürök sırı,

Dirildep, bir birinen ötkönsüdü.

Angıça kıştın künü calkoolonup,

Akırın uyasına barıp cetti.

Esentay, Isa karı oşol tünü,

455 Köñüldü, ır ırdaşıp saldı kepti.

Öbüşüp, erteñ menen, eköo kalıp,

Er Cunuş, uzak colgo cönöp ketti.

AŞUU ALDINDA

İñirde, muz davanga cañı cetip,

460 Boroydon coldun nugun tappay Cunuş.

Ilımta, bir zookaga bura tarttı,

Borçugun cel aydagan celden buruş.

“Atıma köödö culup, dem aldırıp,

Tañ ata, muz davandan ötkön durus..”

465 Cañıdan attan tüşsö, adam izin-

Şirendi tolturbaptır körö saldı.

Sezilip, celde cürgön suyok tütün,

Kaydandır, colooçuga kele kaldı.

Askanın bir burçuna çoguluşup,

470 Ot cakkan adamdardı közü çaldı.

- Köründü, kızıl calın, capırılıp,
 Kaytadan oktorulup sozolonot.
 Bir kezde calkoolonup uygu-tuygu.
 “Can üçün, cay kılışıp, kızıl zoonu,
 475 Alatko ötköndördön ookat tonop”.
- Oylonup, Cunuş tiktep baykap turdu,
 Bir adam kozgolbodu, burulbadı.
 Bir kezde ot calını çarçagansıp,
 Kök tütün suu tökköndöy buruldadı.
 480 Bir adam kürmölgönsüp küñgürödü,
 Başkadan çıkkın dabış ugulbadı.
 Tañ kaldı, taamayladı, Cunuş basıp,
 Cakından arkan boyo cerge kelip.
 Kolomto korgoşun tüz balçık boldu,
 485 Möltüldöp otko kirdi şirendi erip.
 Açkalık alsıratıp bütököndörgö,
 Çıdabay Cunuş keldi salam berip.
- Bir cigit arañ gana cüzün burdu,
 İreñsiz, köz körünböyt, şişik baskan.
 490 Kalganı kürtüldögön cötöl menen,

Bildirdi tirüülügün, açtık baskan.

“O, kurdaş, adamsıñbı, perisiñbi?

Saktağın küçüñ kelse, öldük açtan!

Kırgızbiz, kırgızsıñ go, biz kaçkınbız,

495 Bütürdük çokoy, tondu bışırıp cep.

Kemirdik, üç kün boldu tamır, kabık,

Karuu cok, tirüülökkö can sooga tek,

Men dagı özüñ öñdüü cigit elem,

Mınakey, ölmök boldum, bütürböy kek”.

500 “Cok dedi - elpek Cunuş - ölböysüñör,

Mingenim semiz cılkı siler üçün.

Soemun, örgüp catıp toyongula,

O, kurdaş, küçüñ kelse otko kütün?”

Taş bolup talsız catkan on çaktı can,

505 Bir birden körsötköndöy şişik cüzün.

Kaltırap: “Mına kıldır özü keldi,

-O kıldır calga! dedi kemşiñdep çal.

Çolooçu: “ carma kılıp urtagıla.

Çogulsun deneñerden cogolgon al.

510 Ar dayım azap kıynap ermek kılbas,

Coyolar cüröktögü sızılğan kal”.

Colooçu bötön sözdü süylöbstön,

Tez gana mingen attın başın kesti.

Açkalar özdörünçö kübüröşüp,

515 “Bul cigit, özgörülgön arbak” deşti.

Öksögön boroon toktop, ay çalkayıp,

Töbögö kelgen kezde tamak çeşti.

“O baldar, bugün arbyn cebegile,

Açkanı arbyn tamak kılrat mayıp.

520 Körsötüp ıriskısın alıp kaçpas,

Alıstan bizge kelgen ilme kayıp”.

Uşuntip alda kimge bata kıldı,

Karıya tilge kirip, kolun cayıp.

Karıya kargıdanıp colooçuğa:

525 “O balam, al cayıñdı bildirip koy,

Kandayça ölçüülörgö duuşar keldiñ.

Kim saga aytıp ketti “ atıñdı soy ”

Kor bolbo, koş düynödö aman bolsoñ-

Ar dayım cürgön ceriñ bolso eken toy”.

530 “Karıya, men da kaçkın, kıdır emes,
 Kıdırdın kılçayganın körgönüm cok.
 Ölümdün kılıçında turgandarga,
 Atımdı baylıgımdan bergenim cok.
 Er cigit el menen er, er eldiki,

535 Cardamsız candan körö barınan cok.

Karıya özüñüz kim, bular kimder?
 Kay cerden, kaysı cakka, kaçan çıkan?
 Ulama, baamı tereñ can okşoysuz,
 Süykümdüü söz bar çıgar elden ukkan.

540 Kaçkıydın alı kanday, köbü kayda?
 Kanday el? kandayça cer Aksuu, Turpan”.

Cunuştı köpkö tiktep şişigen çal:
 “O, balam el Turpanga tarap boldu.

Telmirip cerden cerge nan izdeşip,

545 Kayran el, söz cetpestey karap boldu.

Boluştar kelin-kızdı tartıp aldı,

Satışıp ee kılışpay talap boldu.

Tekeske can talaşıp kele catıp,

Ayrıldık üç adamdan orto coldo.

550 Kününö bir çakırım arañ basıp,
 Cetiştik uşul cerge arañ zorgo,
 Kulunum ırayımıñ bolbogondo,
 Baarıbiz kalat elek karan coldo.

Ölbösök ötölgöñö caray turgan,
 555 Cakşılık kaytarabız eptep balam.
 Armanda, köz açalbay cerge kirsek,
 Kaytarat kaydan cürüp ölgön adam!
 Bugünkü kılğanıñdın ölçömu cok,
 Alkıştan başkalarga cetpeyt çamam...

560 Bütkön boy, korgoşunday erip catat,
 Magdırıp, bulduruktap tilim kelbey.
 Til alsañ çeçekeyim, es alayın,
 Baykuş can, çarçagan beym tınım körböy.
 Es cıynap ermekteyip eldin cayın,

565 Tañ menen uşul cerden tursam ölböy”.

Özökkö içken tamak tüşüp ketip,
 Karıya bütürbödü aytkan kepti,
 Iksırıp, bütkön boyo ımır-çımır,
 Çal dagı oşol boydon uktap ketti.

570 Başkası alda kaçan ürgölöşüp,
Süyöngön bir birine, çümköp betti.

Ülpüldöp ötüp turgan temir ayaz,
Adaştı, alda kayda, tañda sürdü.
Bir kezde toonu carıp çıkkan öñdüü,

575 Memirep, erkeletip kün da küldü,
Çakaga etti salıp buloolontup,
Çooloçu aylançıktap basıp cürdü.

Askada uya baskan bürküt öñdüü,
Kötörüp kökürögün karı turdu.

580 Çabıtka kanat kerip aylançuuday,
Köñüldüü aylanaga moyon burdu.
Akmalap ar cagında cürgön Cunuş,
“Karıya kandaysız” dep kolun sundu.

Karıya çoçugansıp, çaltangasıp.

585 Kirpigin ulam-ulam irmep aldı.
“O Kuday! Tüşüm emes, öñüm bolsun,
Çın ile soo kördümbü aktan tañdı.
Toktoçu, arbaksıñbı? Cok adamsın.
Cunuşsun! Sen kaytardıñ ölgön candı.

590 Men Murat, men komuzçu abakeñmin,

Kulunum kuçagıma cakın kelçi.

Ar kaçan kıyındıktan süyröp çıkkan,

Sensiñbi kудayımdan kelgen elçi.

Tigine Musakanıñ, taanıbaysıñ,

595 O, baldar turgulaçı, kelgileçi!”

Akılman, asmandagı ayday balam,

Alımkul arstan cürök aman barbı?

O, Kудay, er baldardı esen koyop,

Ala kör, körüm kalğan mendey çaldı.

600 Ayt balam, özüñ calgız kanday coruk,

El bakkan, er kurdaşıñ kayda kaldı?!”

Korungan, kekiliktey kozgoluşup,

Bardıgı cabalaktap tura keldi.

Kıyaldın kumdan kalıñ sabaktarı,

605 Cunuştı eelep kaldı, tura berdi.

Bir birden kubanganday çaşın tögüp,

Kaçkındar külümsüröp kolun berdi.

Çaş Cunuş suu sepkendey başın bulkup,

“O tagdır, turmuş colu kaday taygak.

610 Ozondop eldin barı bolup kaldı-

Ayrılgan enesinen cetim taylak.

Tün kirse tañ agarat, kün da çıgat,

Uşul kez ötkön küngö, bolsun aygak!

Alımkul caralangan, capaa tartkan,

615 Tekeste, azır aman arañ catat.

Şaşsañar, közün körüp kalaarsıñar,

Şum acal kelgen öñdүү carga takap.

Özümdü zorduk menen attandırdı;

“Turba - dep - beker mında, bölöñdü tap.”

620 Abake süylöñüzçü, kaday coruk,

Kim kayda, kimder öldü, kimder aman?

Turpandın eli kaday, ceri kaday?

Ezilgen el başında kaday zaman?

Bülömdü kördüñüzbü, tabamınbı?

625 Üzöyün ümütümdü bolso karan!”

Karıya kakırınıp sözgö kirdi,

Kumsarıp, keede muñduu, keede külüp.

El cayın köz aldınan ötkörgöndö,

Bozumday Cunuş turdu etek türüp.

- 630 Soorudan eki çarık kesip alıp,
Koştoşup tayak karmap ketti cürüp.

KUU BAŞ

Cunuş açka, calını bar közündö,
Cunuş alsız, kayratı bar sözündö.

- 635 Tokson dozok cürögündö küysö da,
Toktotkondoy kasiyet bar özündö.

Een cayda calgız catıp oygondu,
Oygondu da tereñ kıyal oylondu.
Tak aldında tomolongon baş catkan,

- 640 Atayılap tündö biröö koygonbu?

Öñbü, tüşpü körö koyop sestendi,
Bulkul iydi cazdık kılğan çepkendi.
Kańça baatır, too bolso da cüröğü,
İçen ireet bolkuldadı, ekçeldi.

- 645 Eç ubakta körgön emes mındaydı,
“Kuday meni almak bolgon turbaybı”
Şordu başım tilegine cete albay,

Uşul baştay şiri bolup kurgaybı.

Tişi bütün, çıkıy kacalğan,

650 Kantip ölgön, kanday türdüü acaldan?

Coodon ölgön, bir baatırdın başı go

Tak çokusu tört cerinen camalğan.

Baştı tikken cibek cipti karmalap,

Ukpagandı Cunuş körüp tañ kalat.

655 Tañ kalat da süylöşkösüp baş menen,

Alda kimge suroo berip ün salat.

“Şorduu baş, kaysı caktan kanday kelgen?

Kay cılı, calgız beken kanday elden?

Kagınıp, kan tükürüp, öldü beken?

660 Meerimsiz, aç talaada, sokkon celden?

Bir kezde cırgap, erkin küldü beken?

Cee bul baş, dayım muñduu cürdü beken?

Bolboso altın takta oldurganda

Kalıñ el kaardana sürdü beken?

665 Cee kuu bul sooda kılğan bakıl beken?

Cee baştın içi tolgon akıl beken?

Bolboso bulut minip, ayga çıkkın

Cöröktün küüsün çertken, akın beken?

Bul kuu baş, obon salgan ırçı beken?

670 Ce çirkin, Tolubaydan sınçı beken?

Bolboso eldin erkin sooda kılğan,

Namıssız kün ötkörgön tıñçı beken?

Bolboso Tentimiştin özü beken?

Ce eldin çekte turgan közü beken?

675 Bolboso mendeylerdi şıldıñ kılğan,

Teñirdin tilsiz aytkan sözü beken?

Cee baykuş süygönünö bardı beken?

Süyüşö, mookuları kandı beken?

Sabaktaş, eki güldöy, turgan kezde,

680 Duşmandar başın kesip saldı beken?

Akılman, arı baatır, arı çeçen,

Bul kuu baş Almambettin başı beken?

Bolboso komuz karmap, tentip ketken,

Korkuttun oşondogu başı beken?

- 685 Cekelep el çetinde coogo çapkan,
 Er beken, emgek menen elge cakkan?
 Cee çirkin, boorukerbi: Asan-kaygı?
 Bolboso momun beken malın bakkan?
- Bul şorduu eçen sonun kördü beken?
- 690 Mart bolup, elge mülkün böldü beken?
 Karmaşıp duşmandardan caralanıp
 Til kurgap, calgız catıp öldü beken?
- A balkim eldeştirgiç elçi beken?
 Bolboso aldap cürgön serçi beken?
- 695 Ataktuu Ceyrençedey çeber ayla,
 Elinin, akıl tapkıç, kençi beken?
- Kuu baştın, söögü kayda, caagı kayda?
 Denesiz calgız catat, kupkuu sayda.
 Kemirip börü, tülkü, coru süyröp,
- 700 Dayınsız taştaganbı alda kayda?
 Bul baştın cüzü carık, cıluu beken?
 Ölçömsüz kün uyalgan suluu beken?

Bolboso ay aalamga atı çıkkan

Ulukman, İskenderdey uluu beken?

705 Cee baştı kımbat baalap ketken beken?

Denesi başka cerde catkan beken?

Bolboso celdet soyop, duşmanıñ - dep,

Altinga erdin başın saktan beken?

Cok, til cok, eç bolboso küñgüröböyt,

710 Kara cer işaarattan düñgüröböyt.

Elsiz çöl, köktön başka eçteme cok,

Cee kuu baş alsızın – dep üldüröböyt.

Adamzat kanday küçtüü, kanday alsız!

Kuu turmuş kanday tentek kanday arsız!

715 Adamzat şıldıñ üçün caralğanbı.

Akıldar, mıñça nege bolot kamsız”...

Uşuntip küñgürönüp taştı çaçıp,

Kuu baştı korumdadı koyboy açık.

Dalayga üygön taşın tiktep turup,

720 Üşkürdü, cerdi tiktep, ketti basıp.

Bir kndk uzaganda ool cerden,
 Coluktu Őaņgıratkan kalıñ kerben.
 “Adaşkan musapırırım, nan bergile,
 Mende cok, catıp alar caņgız teņgem”.

725 Kerilgen, kerben başı kiygen torko,
 “Bulançı! puluñ bolso sayda sorpo”
 UŞintip, “ak balkan”, dep crp ketti,
 Şaraktap, kümüş cabdık, mingen corgo.

“O, adaş, tokla açıñ alini bilmas,
 730 Kocomla kandak sd Őalini bilmas.
 Mañ kalañ, o musapır manga çiriñ,
 Konakñıñ zagrasına billa ciymas”.

(“Bardık can camandıktı atkara alat,
 Ar kimden kele berbeyt cakşı sanat.
 735 Ar kaçan Şorduu baştı Şorduu baspayt,
 Ar kaçan bir birine bolot kanat”.)

Mardiker nanın berip, Cunuş erdi,
 Aksuuga eşek menen alıp keldi.
 “Siz menen dos boluşup koştoşom-dep,

740 Al Cunuş ötkür şabın alıp berdi.

Ölbösök dağı kurdaş körüşörbüz,

Cartı nan, cee kazana bölüşörbüz.

Toktogun! Esiñe tut atım Cunuş,

Körbösök dos boyonça ölüşörbüz.

745 Koş bolgun, elim kırgız, cerim uzak,

Tübölük tutkun kılbas kilgen tuzak.

Kancardı kadir menen algamın dep,

Estey cür, ketken kezde menden uzap.”

Kup- dedi Toktohunda- ukkun Cunuş,

750 El menen eldin ırsı bolot cuguş.

Ne körböyt aman bolso ugul bala,

Cigitti cigit sıylap ötkön durus.

Bir canım kудaydıkı, baydan ceerim.

Özüñdü körör menen üştü meerim.

755 Azık kıl, az bolso da köptöy körüp,

Mına bul emgek menen tapkan zeerim.

Akırın boz kurunan çeçe salıp,

Cunuşka, tiktööçüdöy cakın barıp.

Tört kümüş sanap berdi koşup daaçan,

760 Unutpay duba kıl dep koldon alıp.

BAZAR

Tüş mezigil, bazar çeksiz, bazar tarıh,

Bazarda az kubanıç, arbyn karıp.

Bir kezde-poş-poş degen dabış ıgıp,

765 Çümböttüü bir araba keldi carıp.

Bazarga kelgensidi kulak ukkus,

Kaydagı kütülbögön bötön ukmuş.

Turgandar turgan cerde tilsiz kaldı,

Bul elden bir dabıştı bir can ukkus.

770 Kapkara atırılğan eki kaçır,

Oozdugun kacap kelet baçır-baçır.

Eköönü eki cigit suuluktaşıp,

Dagdañdap kıynalışa kele catır.

Eköö teñ, calañ ayak, boyo biyik,

775 Çurkaşat, üstündö cok “kişi kiyik”.

Kay cerden, kayda barat, kim tüşünsün,

Kalıñ el kak carıldı, başın iyip.

Namazda, sacıda da turgan canday,

Turpandık bolo kaldı alda kanday.

780 Bilbegen coruk, saltın kay bir Kırgız,

Tañırkap karap kaldı cardaganday.

Araba çañ burgutup öto berdi,

Kaltırıp arkasına kalıñ eldi.

Kim bilsin: talaptuubu, tañırkappı?

785 Artınan bir top kırgız kete berdi.

Dorgolor kırgızdarga çurkap cetip,

Aydaştı, zorduk menen muştap, zekip.

Bilgender şorduularga cüzdön balak,

Bolboso alat dedi zeerden kesip.

790 Kaytadan bazar kızıp çuruldadı,

Aşpozdon mantuu cıtı buruldadı.

Dorgolor aydap cürgön bir top Kırgız,

Kıykırdı, eç kimge ünü ugulbadı.

Kurçanıp belin bekem kabırılıp,

795 Tañırkap Cunuş cürdü turbay tınçıp.

Bir kezde ukpagandı közü körüp:

“Kırgızım! Kim baktıñdı ketti kırkıp!

Körçü ilem, kız algandı, kuttu kuda,

Ukkamın kul satat dep bayırkıda.

800 Cetelep öz balasın satat degen,

Tüşümö kirgen emes ukmuş buda”.

Bul oydu, taştay albay ayran kalıp,

Caş Cunuş kete cazdı, esten tanıp.

Bir kezde kimdir biröö tartıp kaldı,

805 “Balam “ dep nazik kana koldon alıp.

Buruldu, Cunuş kördü aksak çaldı,

Moynunda kurcunu bar ötkön cardı.

Kolunda cetelegen kızın tiktep,

Karıya közün sürtüp, sözgö saldı:

810 (- Çıgarım, kazakbısıñ, kırgızbısıñ,

Kor boldum, kolumdagı calgız kızım.

Kün ötpöy cıldızımdı ertip curmış,

Kalmaydı, acal şirkin salıp ızıñ.

- Bar edi, budan kiçi calgız karak,
815 Catadı anau cerde bizdi karap;
Birevin, nanga satıp, birin bağıp,
Cerime kaytsamba dep kıldım talap.
- Suraydı, keyde bogak, keyde kıtay,
Çını men kor kıldıgoy bizdi Kuday.
820 Cat cerge kaltırmastan algın çırak,
Kununa berseñ ceter, ciyrek biyday.
- Añgıça kempir keldi, çaçı karday,
Keldi da süylöp kaldı:-“tigini albay.
Beker al ölgön uuldun balası ele,
825 Ölbösö cerge ceter mında kalbay.
Baratat, bir çaşınan eki çaşka,
Kıtayga kaltırbağın ceri başkal.
Ooru emes, akçalıktan arık boldu,
Oo balam tilegimdi sokpo taşka?
- 830 Kaydandır cetip kelip, aksım da daldal,
Murunku calga kelip saldı cañcal.
“Satpastan men süylöşkön baybiçege,

Kızıña dağı kaday taptıñ kardal!

Töz cürgün, baskın!” – dedi kızdı tartıp,

835 Kız çaldı kuçaktadı moynun artıp.

Daldalçı otko küyüp baratkaday,

Bakırdı, çaldı muştap çala çarpıp.

Cardamsız aksak karı ketençiktep,

Cunuşka ıñgaylanıp közün tiktep.

840 Cürögü küyüp turgan ötkür Cunuş,

Kesendi açuulanıp erdin tiştep.

Umtulup daldalçıga cakın bardı;

“Namıssız! Bul kişide akıñ barıbı?

Cogolgun, köz aldımnan, bolboso kel-

845 Kaalasañ akkan kandı, çıkan candı!”

Daldalçı akiriştep tura kalıp,

Karadı kayrattuuga közün salıp.

Köründü aç colborstoy Cunuş cüzü,

Közünön kuyoluşup calın canıp.

850 Alıstan artsan körgön karışkırday,

Daldalçı kayta bastı takat kılbay.

Çal dagı, kempir dagı alkış menen,

Cunuşka süylöp berdi kadam cılbay.

“Atake, eneke!” dep kempir çaldı,

855 Tez gana kuçagına tartıp aldı.

“Men dagı özüñördön kaçkınmın”-dep,

Eköönü eki zeerin bere saldı.

“Mezgildüü, ençi boldu elge kaygı,

Cürdünör köp, ötkörüp, kıştı, caydı.

860 Bul dagı, köpkö kelgen salmaktuu kış,

Bul korduk, çın körgözöt tiygen aydı.

Koş aba, koş eneke! Barıñızdar,

Kor bolbos tübölökkö bizdin kızdar”.

Dep kana, kol karmaşıp basıp ketti,

865 Denesin eelep alıp muzdak ızgar.

Cürögü, birde salkın, birde calın,

Tamanı baskan öñdüü izgen samın.

Çaykalıp çıgılçuday kaygı menen,

Toktodu, esin cıynap baykap canın.

870 Dağı ile bazar kızıp cürüp catti,
 Biri iylap, biröö şak-şak külüp catti.
 Baldarın koldorunan karmap alıp,
 Kaçkındar izdep cüröt tappay baktı.

Cunuştun ottuu közü karañgılap,
 875 Tıñşadı kayırçını caşı kulap.
 Bir kezde denesi calın bolup,
 Turmuştu küñgürönüp öttü sınap:

“Tübölük tınbay agızgan,
 Tolkundap akkan suusuñbu?

880 Tütötüp içti örttögön,
 Ottukka tiygen kuusuvbu?

Tirüülük menen kezeşken,
 Tügönbögön sen turmuş.
 Adamga bütkön uusuñbu?

885 Soluktap, iylap tentigen,
 Dobulduu boroy, celsiñbi!

Cerdi saktap adamdan,

Coruptap turgan selsiñbi!

Kan menen caştı agızgan,

890 Akıl cetkis sen turmuş,

Kudaydın özü sensiñbi?...

Kıyaldın kıyrın tappay adaşkansıp,

Kılçayıp Cunuş karıp toktodu tık.

Süyönüp ırdap turgan kayırçıga,

895 “Ir menen cürögümö kaktıñız mık.

Siz kimsiz, ır kimdiki, ötkür bıçak?”

“Men kaçkın, ırım uşul cazgan ısak.

Tañ atıp, el catkança, künüm uşul,

Alkımdan kısıp turat ölüm kıçap.

900 Uşul ır, can azıgım cana tamak,

Iylatat, ırdatat da, açat kabak.

Men menen körgö birge kiret okşoyt,

Ozondop obon salıp aytkan sabak.

Añgıça ar caktağı eldi körüp,

905 Karıya kaadasınça ırdı tögüp.

Ozondop, “ kayran el” dep kakşaganda,

Tölö biy, tıñşap kaldı köñül bölüp.

Kördü da, Cunuş biyge salam berdi,

Cunuşka Tölö şaşıp kadam kerdi.

910 Keldi da, “baatır Cunuş eseñsiñbi?

Kördüñbü, kötörülgön tentek eldi?”

“Sel cürsö, cer kögöröt, basılat çañ,

Adamdan üyör cürsö, akıl ayran!

Er erki, mende da emes, sizde da emes,

915 Dayınsız çögüp ketpes, kanduu maydan”...

Tiştēnip Tölö tilsiz kayta cürdü,

Uzatıp közü menen Cunuş küldü.

“-O, balam, Cunuşsuñbu, kağılayın,

Bildiñbi, Tölödö sır bar şekildüü.

920 Soo kılbayt, surap cürgön kıydı-Tölö,

Calgızsıñ candı sakta andan körö.

Tezireek, iz cañıltıp, buytay berip,

Toktayla, Toktaylıga kaçıp cönö”.

Cunuştı çabuusunan karmap alıp,

925 Kariya tar köçödön eldi carıp.

“Tölönün künü tuugan, adam satar,
Şanıya, dootayına cüzü carık.

Eneñ soo, Nurcan menen at oynokto,
Ketkiçe körüp turdum okto-sokto.

930 cubayıñ okko ketken ukkandırsıñ,
Işıktın belindegi küygön otto!”

Cunuştun cürögünön cik ketkensip,
Tura kaldı orduna şilkıyıp tik.

Koş çerüü eerçitkeni, dorgo, Tölö,

935 Şaraktap kural menen keldi cetip.

“Akırı kolgo tüştüñ, capan bürküt,
Kolboordu üzüp körçü, kanat silkip”.

Tölö biy salıp öttü, kamçı menen,

“Emi men kayış alam, mına mintip!”

940 “Ölüm bir, kezek eköö, bolmuş alda,

Ümüttü öltürböysüñ karmasañda.

Çındıktı iye bergin sındırbaysıñ,

Erkiñdi kaçça biylep, aldasañ da.

- Sen törö az içpediñ, Kırgız kanın,
 945 Erkinе koygonuñ cok, erdin canın.
 Tokson kat temir üydö, catsañ dagı,
 Kutulbayt kandı keçip, bakkan canıñ.
- Tolkundu toktotpoysuñ, meyliñ karma,
 Tolkundan kutulbaysıñ minip salga!
 950 Çın bolso “çındık ölböyt” degen makal,
 Ketesiñ ebelektep, şardan şarga.
- Tiştenip, Tölö çıdap arañ zorgo,
 Çaypalıp corgo menen tüştü colgo.
 Artına eki kolun baylap alıp,
 955 Şililep aydap aldı çerüü, dorgo.
- Baratıp Cunuş ayttı kalgan çalga,
 “Tüşüngün, er başına tüşkön alga.
 Isakka: - kördüm Cunuş, tutkun degin,
 Bildirbe azap tartkan calgız canga?”
- 960 “Tüşündüm, Cunuş balam, aytam dayım,
 Kayrılıbay, ketseñ dagı közdön kayım.
 O, balam, kayrattuu bol, ümüt üzbö,

Cürökkö eliñ saktayt, erdin cayın”

Koş! - dedi, tutkun bolup, baatır bastı,

965 Karıya tögüp kaldı, tunuk çaştı.

Cunuştun külük oyo biylep alıp,

Közünö elestetti kup kuu baştı.

KOŞ CÜRÖK

Akın bulbul eçak sayrap toktolgon,

970 Alma güldöp eçak uçup cok bolgon.

Arpa, buuday celge sılap murutun,

Capıraktar silkinişip toptolgon.

Kün kılkıldap, tak töbögö kelgen kez,

Cunuş coldo, aldı caktan bir eles.

975 Keede çurkap, keede basıp, kılçaktap,

Bara catat Cunuş cetti, celden tez.

Başında bar eski temgil coolugu,

Öñü kup-kuu, naçar öndü soolugu.

Bölök- bölök tüyünçögü moynunda,

980 Arkasında tompoygonu koonubu?

Eski köynök şamal menen celpildep,

Koñur çaçı tal-tal bolup, selkildep.

Iylaçuuday çoñ közünün kıçıgı,

Tolo ketti tunuk caşka, meltildep.

985 Cunuş külüp, açık ayırım cüz menen,

Suroo berdi cumşak kana söz menen.

“Emneni bildirmeksin karındaş

Çarkıragan caşñıñ tolgon köz menen?”

“Korktuñ belem? Alda kimdin karegi!

990 Men selsayak, men kırgızdın danegi.

Nogoysoñbu, kazaksıñbı, kırgızbı?

Belgisizbi, üy-bülönün dageni?

İştep turup kaçtuñ bele biröödön?

Cee kettiñbi, korduk körgön küyöödön?

995 Candı korgop, el kıldırıp, cumada,

Cıymak bolup, bardıñ bele tülöödön?”

“Cok- dedi kız, eki közü caltırıp,

Kümüş ünü bolor bolbos kaltırıp.

Ildam gana ıldıy karap negedir,

1000 Toktop kaldı tereñ sırı barçılap.

Kızga, Cunuş köñül açar söz menen,

Keede külüp, ilberifki bet menen.

Eçak taanış, birge cürgön emedey,

Sır süylödü cañga cagar kep menen.

1005 Men - dedi kız. Öz kezegi kelgende:

“Küçüm kelbeyt, barın aytıp bergenge.

Cooluk soyup, candı korgop turabız,

Cıldan aştı At-Oynokko kelgenge.

Tañ kalbañız men orustan kırıgızmin,

1010 Atamda cok, inemda cok, bir kızmın.

Caş ömürdün keleşegi belgisiz,

Men adaşıp, cerge tüşkön cıldızmın.

Menin zarım ayta berse, kıyla zar,

Ukkan candı uukturar, ıylatar-

1015 Tıñşap kana ırayımduu boloñuz,

Sizdey ciğit korduk kılbas, sıylaşar.

Atam eçak Kırgız menen cığışkan,

Ötkür ele, caltanbagan kılıçtan.

Cigit kezde, padişadan kaçıptır,

1020 Alda kayda, calgan ayıp, kılmıştan.

Atam baykuş akıl ele kırgızga,

Eçen cılı kızımat kıldı kırgızda.

Bizdin bülö, tooluk bolup kaldı ele,

Barı mendey süylör ele kırgızça.

1025 Kimder ketpeyt, kıyan cürsö, sel menen,

Kozgoloñdo bir ketkenbiz el menen.

Kırgan coogo Kırgız menen attanıp,

Atam eçak kuçaktaşkan cer menen.

El, atamı kel kişi dep maktagan,

1030 Atam eldin erkindigin caktagan.

Eldin kütkön ümüt menen tilegin,

Kozgoloñdo kanı menen aktagan.

Ak ögüzdö acal kolun sunganda,

Karduu boroon, eldi sıypap ınganda.

1035 Muz carıkka bizdin bülö túbölük,

Tüşüp ketip erksiz közün cumganda.

Körüp turup, men çıñırık salgamın,

Ölöyün dep kayta çurkap bargamın.

- Koy balam – dep taanış kempir kolumdan,

1040 Bilem, kayta culkup, tartıp alğanın.

Oşol enem azır menin kolumda,

(Azap, kaygı, çaşoo çirkin sonun da!)

Uşul, aga, bizdin körgön künübüz,

Mına turmuş, mına tamak conumda.

1045 Ecem da bar çaş carınan ayrılğan,

Saman tüzdüü, sanaa menen kaygırgan.

Eki agabız dayını çıkpayt, bar beken?

Cee çirkinder eçak kördü, cay kılğan?

Ermek da bar cazda gana törölgön,

1050 Enem süyöt - “şer balamdan köröngöm.

Alar barbı oñ butuñdu kötörçü,

Aman, aman! Tuura keldi cörölgöñ.”

Uşul kana enekemdin baktısı,

Uşul gana ömürünün tattısı.

1055 Al bolboso köksöp cürüp baldarın,

Kelip turat körgö kirip catkısı.

Enem koygon ceendin atın Belek - dep

Ecem anı erkeletet, Celek - dep.

Men içimden kaygı menen oylonom,

1060 Caş cetimge dalay azap kelet - dep.

Uşul aga bizdin körgön künübüz,

Dit kılşañaz bizdikiinde cürüñüz.

Turmuş colun, açuu, tattuu kündörün,

Birge körüp, Birge çıksın ünübüz”.

1065 Cer Cunuşka aylanganday köründü,

Sanaa, sanga bet betinen bölündü.

“O karındaş denem balkıp baratat,

Aytçı canım, tüşümbü bul õñümbü?

Atın aytçı, coodon ölgön atandın,

1070 Atın aytçı emki bakkan apandın.

Öz atñ kim? Canga cakın sözündön,

Aç kıyalga, alsız bolup mataldım...

Cakşı tilek, carıl küngö ündösün,

Caş ömürüñ, carkırasın, güldösün.

1075 Aytçı canım caş balaluu eceñ kim?

Munduu menin boorum bolup cürbösün?

Kaygı, şatka bergen belem kezegin.

Sözdörüñdön köp cıluuluk sezemin.

Azır ele alıp taştap cürböğün,

1080 Cürögümdü kıynap catkan keselin?

Tiktep turup, tıñşap tursam, sözüñdü.

Bir kezde men bilgensiymın özüñdü.

Eñ bötönçö, taanış bolup baratat,

Üñüñdü ugup, kanday körgöm, özündü?”

1085 Çoçuganday, kız Cunuşka burulup,

Karasa da, közü irmelip cumulup,

“Cunuşsuñbu? Men Mariya!” dedi kız,

Colooçuga arık kolu cunulup.

“Ecem Nurcan, men Antondun balası!”

1090 “Men Cunuşmun, Nurcanıñdın agası!”

Eköo birdey cansız bolo kalıştı,

Kozgoluga kele alışpay çaması...

Tentek cürök, çurkaçuuday kamçılap,

Külümsüröp, közdön caşı tamçılap.

1095 Cunuş kızdı öpkülödü, kuçaktap,
Kız dalayga tilsiz boldu, alsırap.

Bir kezekte alıp uçup cürögü,

Şaşpay, nazik kötörülüp bilegi.

Caş cigitti calbarganday kuçaktap,

1100 Barı tügöl bolgonsudu tilegi.

Kün nuru da külümsüröp kuyoldu,

Kalıñ kaygı koş cüröktön suyoldu.

Birigışip baktın alıp açkıçın,

Asman, cerdi biyleşkendey tuyoldu.

1105 SIRDAŞUU

Capan terek capıragı dildirep,

Cerge tüşüp, ölgöndüğün bildiret.

Şıñgoo kayıñ çırpıktarı cel menen,

Termelişet, şıbıraşat kim bilet?

1110 Kunduz öñdüü betegege canbaştap,

Cunuş ırdayt, keede caşı irgilet.

“Cıparday cıkın burkutkan,

Kızıl gül elem caynagan.

Kulaktın kurçun kandırgan,

1115 Men bulbul elem sayragan.

Cüröktün kirin ketirgen,

Araşan elem kaynagan.

Askarluu toodon aylangan,

Ak şumkar elem tordomun,

1120 Ak bulut basıp attangan,

Ak tulpar elem ordomun.

Azaptın çegi bütökönçö,

Açakey, taygak coldomun.

Tölönün salgan dartınan,

1125 Tereñ or boldu aylanam.

Kanattı kerip baratam,

Ukmuştuu tereñ dayradan,

Çındıktın künü bütöpösö,

Çındanıp uçam kayradan”.

- 1130 Burulup enesine çeçkensip sır?
 “Apake, kaday eken ırdagan ır?
 Korkot dep baya künü aytkanım cok,
 Emi aytam altın apam, abaylap tur,
 Alımga eki kündö ceterbiz biz,
- 1135 Baş koşup tuugan cerge ketebiz biz.
 Bayakı, Anton, Capar ölgön cerge,
 Tübölük cırgal ookat etebiz biz”.
 Talpıngan Belek ceenin koluna alıp,
 Caldırap ene turdu kulak salıp.
- 1140 Mariya, Nurcan ekö közün albay,
 Cakındap olturuştı tura kalıp.
 “Ak suuga alda kaçan kelgen elem,
 Kayırçı, ırçı çaldı körgön elem.
 Tölölör meni karmap baylaganda,
- 1145 Aytkın dep elge kabar bergen elem...
 Oruma, segiz ayda calgız adam,
 Kirgen cok, alsız gana calgız catam.
 Kez-kezde zagra menen suu tüşüröt,

Çanaçtan anda-sanda carma tatam.

1150 Bir künü çanaç menen keldi carma,
Aralaş örügü bar, kesken alma.
Alda kim satıp kelip koşso kerek,
Cürüptür arasında tattuu hâlva.

Dagı bar kancar bıçak, cazılğan kat,
1155 Katında; “inim, turgun soo salamat.
Padışa taktan tüştü, degen kabar,
Kubanttı, el cerine kaytıp catat.

Dootayga Tölö berip altı cambı,
Özüñdü ııgarbaska kagaz aldı,
1160 Dostoşup, apiyimçen kelemin-dep,
Bir Cuma mından murun ketip kaldı.

Men gana, eldin artı bolup kalıp,
Ciberdim carma menen kancar salıp.
Kokustan, bilip tutkun kılbasın - dep,
1165 Turpanga kaçıp kettim dayardanıp.

Kim eken kat cazgan can, bilgenim cok,

Köñülüm bolo kaldı cırgalday ok.

Özümö kayrat berip oylop koydum,

Çıdagın, baykuş cürök, balkaday sok

1170 Kagazda mindan başka bolboptur söz,

Kubandım kubat kirdi boyoma tez.

Koluma bolot kancar tiyer menen,

Köñülüm aytkansıdı “oruñdu teş.”

Or tereñ! bışırgan kış, catkanım sız,

1175 Körünöt anda-sanda kanattuu kuş.

Cel cürsö ırgalışkan terek ırgalışkan terek tüşöt,

Közümö mindan başka bolbodu tuş.

Köñülüm: uygu-tuygu, alek-çalek,

Üç ayça kazuu menen boldum alek.

1180 Kazganım kayta tereñ ketken öñdüü,

Bilbedim eçtemeden kılday darek.

Bir künü kulagıma keldi dübür,

Bilinbeyt, öñdöngöysüt akkan dübür.

Tırmışıp, ulam cılıp kaza berdim,

1185 Bir kezde cılçık çıktı, kirgen iñir.

Artıman kayra cılıp orgo keldim,

Kıykırıp, - “suu bergin” - dep ündü

Kerdim

Sakçısı adatınça unçukkan cok,

1190 Koştoşup zından menen, cürö berdim.

Aytmakçı, or dubalga cazdım tilip,

“Uçurup alıp ketti bürküt kirip.

İzdeseñ segizinçi köktö cüröm,

Dep koydum küçüñ kelse algın ilip.”

1195 Küzötçü emdigiçe bilbegendir,

Suu kurnap, zagırası kirdegendir.

Cambıga, can kaytargan Dootayının,

Tüşünö sımap - Cunuş kirbegendir.

Kandayça apa - dedi kılğan cumuş,

1200 (Carkırıp ayday cüzü alban Cunuş.)

Enemden bıtıraday kulangan caş,

Boluptur eki kızga eçak cuguş.

Birok da cüzdö külkü, közdörü suu,

Öñdönöt, koşulğanday bal menen uu.

1205 “Koy, apa, Belegiñdi Nurga berip,
Cadırap, bulak menen cüzüñdü cuu”...

Orgugan toodon ıldıy tentek tunuk,

Kaydadır ketip catat kulaç urup.

İç muñun cardan taştap turgan öñdүү,

1210 İrdadı Cunuş, şardı tiktep turup.

Avada, keñ dem alıp sozulgan ır,

Zındanda muñ koşulup ırdagandır.

Bir kezde kökölötüp kökkö süyröp,

Bir kezde tepsep ötöt çirkin tagdır:

1215 - Telmirip ordon karasam,

Terektin başı çaypalat.

Caşıldan cibek camınıp.

Caşargan türdүү baykalat.

Oşondoy cerden elderge,

1220 Kaday kuş kabar aytalat?!

Kayrıker bolsoñ kanattuu,

Kapasta canga kele ket?

- Kanatiñ menen kat cazsam,
 Kalkıma çaçıp bere ket?
- 1225 Alsırap cürgön elime,
 Aylanıp nazar sala ket?
- Cazıksız tutkun bolgon can,
 Cabırkap calgız catat de
 Ölbögön cürök sokkonsup,
- 1230 Azaptın uusun tatat - de.
 Kündörü cılday uzarıp,
 Tündörü kıynap catat - de.
- Ekinçi kelseñ aylanıp,
 El cerden toluk kabar al.
- 1235 Eñgirep catkan karıpka,
 Es algıç kılıp kabar sal.
 Kandayça kündö cürüşöt,
 Karcalgan, şorduu kempir - çal?
- Karındaş, böbök, kurbular,
- 1240 Kaygırıp esen bar beken?
 Monçoktoy caşın kulatıp,
 Muñduu enem kanday alda eken.

Erksizden kaçkan şorduu bak,

Kılçaktap kayda kaldı eken?

1245 Boştukta canım cürgöndö,

Bak kuşu koldo turçu ele.

Külküsu güldü caynatıp,

Özümö kulduk kılçu ele.

Opsuz, köyröñ zakım cel,

1250 Kay cerde moyon burçu ele.

Esebin alsañ elimdin,

Kapasta Cunuş mınakey.

Akılman, altın çalgınım,

Azırkı arkam Semetey.

1255 Kanattuu bilseñ kabar ayt,

Alımkul şerim kanakey!

Kabarım cetse kanattuu.

Sözümdün barım cattap kal.

Çındıktı ukkañ can bolso,

1260 Çabıttap uçup dattap kal.

Kıynalıp elsiz men ölsöm,

Kılımdar boyo matkap kal!

- Keypimdi körüp netesiñ,
 Kerilip kenen catpasa,
 1265 Tolukşup turgan öñ kayda,
 Kılañgar tamak tatpasa.
 Aylanıp uçar al barbı,
 Çın uulun çındık tappasa...
- Ün menen, bugup catkan kapa ketti.
 1270 Süyönüp Cunuş taşka cata ketti.
 Üşkürüp betin basıp küñgürönüp,
 Külü menen köp kıyalga bata ketti.
- Bayatan tıñşap turgan Mariyamdı,
 Tereñge süzgön Cunuş bilbey kaldı.
 1275 İrının bir sabagın cattap kalıp,
 Mariyam cakın kelip üngö saldı.
- Selt etti, Cunuş karap: “Makiş-maken!
 Muñ töktü, çaşırınıp kurgan akeñ”
 Mariyam, erkeledi, erkeletti,
 1280 Tolkunga arañ çıdap turgan eken.

“Cıldızım, calgız ordo kantip cattıñ!

Bar eken mañdayında ketpes baktıñ.

Dayınsız, körsüz, cinsiz kalat eleñ,

Aylanıp, azattıktı kaytip taptıñ”.

1285 Uşuntip kuçagına kınap alıp,

Mariyam tattuu sözgö kirdi salıp.

“Ögünü colukkanda uyat boldum,

Öñüñdöñ canım seni bilbey kalıp.

Men seni eki körüp kalgan elem,

1290 Esimde; epsiz öküm, balban eleñ.

Aşımdar öltürgönü catkan kezde,

Kolunan aman alıp kalgan eleñ.

Ekinçi atam menen keldiñ elen,

Meni sen tamalaşap eñdiñ ele.

1295 Kanday er, kanday balban, kanday körköm,

Cigit- dep bötön köñül böldüm ele.

Keñ çalkar, ömür colu keede kemer,

Keede saz, keede kanduu, keede çeber.

Tilekteş akılmanım süygönümsüñ,

1300 Men köndüm tilegiñe, koluñdu ber!”

Öbüştü, balbıldaştı kuçaktaştı,

Sırların suunun şarı alıp kaçtı.

“Bizdin üy, baş koşkon cer uşul” deşip,

Külüşüp belgileşti arsak taştı.

1305 Colçular emgekteşe tursun toktop,

Süylöşsün süyüşköndör akıl toptop.

Okuuçu alda kaçan kütkön çıgar,

Ötölük Alımkuldun daynın cokatop

KÜTÜÜ

1310 Mürünön bozum bürküt sınıp kalsa,

Muñayıp keñ düynönü karabaybı!

Kıyrı cok: kök asmanda sızgan kezin,

Balbıldap, kıyalında sanabaybı!

Kıymılsız, caraluu can cata berse,

1315 Ömürdön kantken menen cadabaybı!

Kün köçtü, kakım uçtu, gül soldu,

Cıl öttü, tolkun öñdüü alasalıp.

Alımkul caşık bolup cata berdi,

- Denesi keede ŐŐŐip, keede canıp,
 1320 Baatırdın ot cürögü kaŐaň tartıp,
 Bir künü Şişik bastı, tilden kalıp.
- Kolunun tamırları tırıŐkansıp,
 Kögültür Şadıları salkındadı.
 Kerilip anda-sanda iynin tartıp,
 1325 Kez-kezde çıyırıkkansıp kaltıldadı.
 “El cata erdin künü bütöt” deşip
 Tabıptar bilgen sırdan tartınbadı.
- Tañ attı, Alım kayta tilge keldi,
 ŐiŐigi kündögüdön taragaday.
 1330 Manasçı, sadagalap ulak soyop,
 Kubandı Alım işke caraganday.
 Alımkul, - aldas menen eki çalga,
 Süylödü, kıynaluudan cadaganday:
- “Can çirkin kanday kımbat, kanday tattı,
 1335 Deneden bir adaŐsa kaytıp kelbeyt.
 Kıynaldım, alsıradım, can caŐınat,
 Türü suuk, temir ölüm kolun sermeyt,
 Ümüttün bay çeçegin körböy turup,

Kırçınday altın candı, bergim kelbeyt.

- 1340 Aytıñız, tabıptarga ayanbasın,
 Canımdı ile kılıp saktaar beken?
 “Eli cok, kanday arstan bolgon menen,
 Debesin kızımatımdı aktaar beken?”
 Ölbösöm ömürümçö kızımatında,
 1345 Boloyon. Çukul kaldı, ömür atteñ!...

Köz körgön, kulak ukkan tabıp bolso,
 Koş attap bugün kana aldırıñbız?
 Canımdı balban erkim, berbey turat,
 Denemdi kütüp kaldı karañgı, siz!

- 1350 Mensingen, okko çapkan, calın keçken,
 Kayran baş, uktayt belem karaldısız!

Köp körgön karılardan surañarçı!
 Men ölböym, azır erte, cardam kerek.
 Men kütöm, körgüm kelet kurbu, cardı,

- 1355 Bolmokçu erkek bolso, balam Belek...
 Kanday küç, oşolordon kabar kılát,
 Cunuş can tutkun bolup, kalsa kerek!

Küç menen sözün aytıp, esten tanıp,

Alımkul tilsiz bolup catıp kaldı.

1360 Akılman, balası çok Esentaydın,

Denine kaygıлуу söz batıp kaldı.

Baratıp Alımkuldun cüzün sılap:

“Netbekmin, tuyağı çok kak bas candı.

Şıragım, calınsıngoy, sonboytugun,

1365 Sen üçün teñir alsa, könör edim!

Calındap acal çirkin keler bolso,

Sendirip, ca bolmasa sönör edim.

Ömirdi satıp alar boim bolsa,

Marttıktı, sonda sınaп körö elim!

1370 Çabıñdar! Kaydan bolsa, tabıp izdep,

İyesi cıygan maldıñ, altın cangoy.

Mal dese kaalagança ala barsın;

Cetpese kırgız menen kızay bargoy.

Er canın çın tilekben surap körsök,

1375 Cemeytün adam akın Kудay bargoy!

Biçara, ümütben tur, esten tanbay,

Düynede tattı cокkoy altın canday.

- Daurdiñ buyra caldı arstanıgoy,
Asbanga saule berip, küygön çamday.
- 1380 Cak cakka çapçañ turip attanıñdar,
Dariger kelip cetsin tañdan kalmay...”
- Parnastın çokusunan kelgen öñdüü,
Eki akın oygo tüşüp katar bastı.
Alda kim urmat menen tura kalıp,
- 1385 Okşoşkon eki çalga eşik açtı.
Eşikten alar üygö kirgen kezde,
Alımkul arañ kayra közün açtı.
- “Tañ atpay, tabıp alıp kelgile dep”,
Ayıldar apırılıp kala berdi.
- 1390 “Tırgoottun* bilgiçterin keltirem - dep”
Bir cigit, özünçö ele çaba berdi
Tün boyo, koş at menen tabıp izdep,
Tört cigit elge kabar sala berdi.
- Eki çal, uzun comok sözgö kirip,
- 1395 Küzöttü, tün oogança biri catpay.
Ürgülöp, ulam kayta çoçup ketip,
Alımkul catkan ele kirpik kakpay.

“Karılar- altın arkam, carıktıktar,
Es cıydım, uktagıla meni bakpay”.

- 1400 Canının kıynalğanın bilirbesten,
Tiştenip cöölüy cazdap Alım cattı.
Üstünö alda kanday şumduk kelip,
Tırmışıp, canın kısıp alıp cattı.
Alımdı öölüt deşip kütön ayıl,
1405 Tañ menen esendeşip barıp cattı.

Baatırdın denesinen şişik tarap,
Cılmayıp kelgenderge karap cattı.
Alıstan alıp kelgen tamırçılar,
Bilekten cürök küçün sınap cattı.

- 1410 “Kayran er kadimkidey bolotgo”, - dep,
Kelgender ümüt menen tarap cattı...

Cabıktan süyrülönüp kündün nuru,
Kozgolboy altın öñdüü turgan ele.
Tıñ kana Alım közün aç a saldı,

- 1415 Bayatan, boto közün cumgan ele.
Tündögü tınım berbey ezgen tüşkö,
Coop kılıp tereñ oyon burgan ele:

“Oy, korkunuç aldamçı tüş,

Aldambaymın küdör üz.

1420 Tün koynunda uyku berbey,

Kıynasañ da eçen cüz!

Kurgan baştı muñkandırıp,

Eki közdü kan kılıp.

Oy kurgan tüş kayda alpardıñ,

1425 Kuu tabıtka saldırıp!

Men catamın: uu tatkanday,

Carık cıldız batkanday.

Çirkin ömür ötüp catat,

Cılıp suular akkanday.

1430 Oy korkunuç, acalduu tüş,

Kıynay bergin könböymün.

Men adamın, men karmaşam,

Senden çoçup ölböymün!...”

Tokonu ciberbesten cakın körüp,

1435 Süylödü, dalay sözdü baştan terip.

Başında cazdap koygon kagazdardı,

Bekit dep kurdaşına alıp berdi.

Çark etip tamaşaluu külüp koydu,

Ömürdün köp comogun aytıp kelip.

- 1440 Kün battı; öşör töktü, şamal sızdı,
 Ot oynop, kazan kaynap, tamak bıştı.
 Tabıptar Alımkuldu ayıgat - dep,
 Caraga uu korgoşun çaptırıştı.
 Urtatıp çaş sorpodon, cıluu çümköp,
 1445 Baatırdı terdesin – dep catkırıştı.

El catti, tereñ uyku magdırattı,

Izıldap, şamal küçöp bara catti.

Cöölügön Alımkuldun ünün ugup,

Canınday cakın Toko çırak caktı.

- 1450 Denine ot koygondoy Alımkuldun,
 Bir ukmuş, er cürögün surap catti.

“Çok - dedi cöölüp catıp, menden körbö,

Ketkile meni kütpöy Isık-Kölgö!

Körgözçü, Belegimdi, Nurcan kelçi,

- 1455 Cetembi azır çıksam Telelerge?

Nikalay, taktısınan uçptur go,

Eneke, cerdi körböy, ölö körbö!

O, Cunuş! Sen kaydasin, Nurcan kayda!

Men ketem, şamal minip, alda kayda.

1460 Antongo murun barsañ salam degin,

Kaçkındı orundatsın cakşı cayga.

Belekti kötörüp al. Cee taştap ket,

Çınıksın meni körüp uşundayga!

O boluş, kaçan calgız kelsin dedim!

1465 Kay cerden, kimdin kaçna mülkün cediñ?

Bardıgın öz aldımnda esep kılıp,

Kaytarıp öz-özünö bersin dedim.

Karaçı! Şamal kanday küçöp kalgan,

Çıdasa törösü eköo körsün dedim...

1470 Men ölöm, elden sura mına mıltık,

Kuulanba, cüdögönsüp baspa sıltık.

O boluş, eldin kanın ciberbeymin,

Kaçıp kör mıktı bolsoñ tizgin kırkıp.

Unçukpa! Padişañ cok korgoy turgan,

1475 Ok menen cürögüñö salam cırtık!

Üyözgö, pristavka cazgan katıñ,
 Cerge kir, kökkö da çık kaltırbaymın.
 O Capar Anton eköñ kelgileçi,
 Tölönü, el kanı üçün alkımdaymın.

1480 Alıp kel, Aşımdı da, maga kelsin,
 Kelsin de, men aldına tük barbaymın!
 Tur, Cunuş! möörüm alıp, kagazın çaç,
 Tur, Cunuş! darbazanın kulpusun aç.
 Attangıla,

1485 Attangıla,
 Şaşpagıla.

“Kaç – ba – gı – la ...”

Kıdırıp, közü menen üydün için,
 Tokogo toktolçuday kele catti.

1490 Işkırap şamal ötüp, bütkön kezde,
 Şoloktop oşor ıylap üydön aktı.
 Bir kezde, esin cıyıp oygongondoy,
 Alımkul tiktey ketti, eşik caktı.

Caldırap bir az turup kolun sunup:

1495 “O cunuş keldiñerbi, kelgin beri!

Alıp kel, Belegimdi ala ketem,
 Biz üçün meken bolboyt kıtay ceri.
 Kel Nurcan, kuçaktaçı, enem kayda?
 Çarçadım, kütö berip, baykuş seni.

1500 Tolkundap, meni kütüp catkan eken,
 Tikteçi tigrinekey Isık-Kölüm.
 Kögörtüp tırmagıñdı maga salba,
 Menden ket, meerimi cok, kargan ölüm!
 Tigine men üçün dep, kazıptırgo,
 1505 Al emi meniki emes, senin körüñ.

Alımdın cöölüp aytkan sırduu sözün,
 Unutpay Toko tıñşap, bağıp turdu.
 Alımdın alsıragan közdörünön,
 Kirpigi çaalıkkansıp, kağıp turdu.

1510 Tokonun cürögünö kaygı kirip,
 Mölmüldöp kirsiz, caşı agıp turdu.
 Kim bilet, Tokosuna aytadı söz!
 Cee kayta cöölüdübü, çalırıttap köz.
 Şişiksiz tula boyo arbak öñdüü,
 1515 Etteri tüspöldöñdü eskirgen boz...

(Çoñ ümüt, şattık menen kele catkan,

Cunuşka okuuçular coluksun tez).

UGUZUU

Appak kımkap camınıp,

1520 Altın tacı kiygendey.

Asmandı tirep küç menen,

Ortosun oyop iygendey.

Kan - Teñri alıstan,

Karap kaldı süygöndöy.

1525 Kızganbay nurun agızıp,

Kün şoolasın tiygizdi.

Nurcan çeçip kurgaktap,

Belegin küngö süygüzdü.

Bulamıgın cegizip,

1530 Boz köynögün kiygizdi.

Kerilip catkan Tekestin,

Şiberi köldöy köründü.

Köksögön candın köñülü,

Kötörülüp bölündü.

1535 Oolukkan adam bul cerden,

Oylonor emes ölümdü.

- Ar kimisi özünçö,
 Cumşak oygo çömülüp.
 Tamılcıgan caş Nurcan,
 1540 Taalayluuday körünüp.
 Beşimde kıygay tartıştı,
 Belgilüü coldon bölünüp.
- Cunuştun közü çaçırıp,
 Tuş - tuşka sarañ karadı.
 1545 Kabagın açıp şamdagay,
 “Maga ber, Nukeş, balanı.
 Mınday emes, tetigil,
 Kıska colgo salalı.
 Atasınan uulunun,
 1550 Süyünçüsün alalı.
- Kün batkıça Alımgı,
 Kubantıp kirip barabız.
 Olcoluu bizdey kim eken,
 Atasın körsö balabız.
 1555 Toptolup tigi körüngön,
 Toygo bargan el beken?

Alımkuldun cayınan,

Eneke, emi kabar alabız”.

Torpuldan tümön tüşküçö,

1560 Top caktan kelip bir kişi,

Salam aytıp cay surap,

Bulardı keldi bilgisi.

“Alıs cerden çıkkanday,

Alsırıp kalgan cansıñar”.

1565 Col bolsun, cigit söz başta,

Közdögön ceriñ bar çigar?

“Aytkanıñ kelsin, kurdeşim,

Közdögön cerim bar ele.

Közö möldöp kelgenim,

1570 Urmattuu Iysa çal ele.

Üyündö kalgan caraluu,

Can kurdeşim bar ele.

Bul kişi maga karındaş,

Alımkuldun carı ele.

1575 Koldogu turgan caş böbök,

Oşol erdin tuyagı,

Cañıdan tapkan bala ele.

- Iysanın aylı cañılap,
Taşınıp barıp kongonbu?
- 1580 Caraluu cigit Alımkul,
Kadimkidey bolgonbu?
- Kaldaygan tigi kalıñ el,
Aşka, Toygo barganbı?
Erigip kumar cazuuga,
1585 Alaman beyge salganbı?
Şañıyalık talaşıp,
Cee kurdaş, top kuraşıp kalganbı?”
Kelip turgan bul cigit,
Şaşkan canday köründü,
- 1590 Tüşö kalıp atnan,
Amandaşıp böğüldü:
“Cunuş mırza Siz belem,
Birinçi kördüm öñüñdü.
Alımkul kurbuñ oorudan,
1595 KutulGanday köründü.
Tıñçıp catıp kaldı okşoyt,
O kurdaş, köñülü bolboy bölündü.
Tigil eldin içinde,
Esentay, Iysa karı bar.

- 1600 Özüňö taaniş can eken,
Muratıñ akın dagı bar.
Taanıbassıñ barısın,
Kalmaktın bir top çalı bar.
- Uşunday siler turgula,
- 1605 Tezireek kabar bereyin.
Ukkan sözdün bardığın,
Unutpay birden tereyin.
Iylaktap kütköñ Murattı,
O kurdaş, ırdatıp, alıp keleyin...”
- 1610 Kubangandan colçular,
Kuculdaşıp kalıştı.
Kumdagınan boşotup,
Belegin çeçip alıştı.
Çıday albay boloktop,
- 1615 Kempir da caşın agızdı.
Süyüünün tattuu tamçısın,
Küdörün üzgön caş Nurcan,
Külüñdöp kayta tamıstı...
- Kalkıldap turgan kalıñ el,
- 1620 Kayrılıp beri buruldu.

- Munaradan çıkkanday,
 Murattın ünü uguldu.
 Aytkansıdı dabışı,
 Çıgaram dep muñumdu.
- 1625 Çıday albay mingeni,
 Çimirilip culundu.
 Ozondop muñdu baştadı,
 Azoogo tuzak, kurganday.
 Ugup turgan candıktın,
- 1630 Cürögün mıkçıp culganday.
 Kaldayıp turgan kara taş,
 Çıdabay balkıp turganday.
 Sööktön ötöt sözdörü,
 “Som temir menen urganday”.
- 1635 “Adamzatka beriptir,
 Akılına til koşup”
 Arman menen bolgondı,
 Aytsın deptir ün koşup.
 Kolumdan kelse silerge,
- 1640 Koer elem gül tosüp.
 Ay talaadan coluktuk,
 Alda kanday kün eken.

O, baldar, aldıñardan col tosup.

Amandıkka kelgençe,

1645 Alıstan sözdü baştayın.

Ayta turgan sözümdün,

Ar cerinen cazbayın.

Aytkızip catkan çındıktı,

Alıstan izdep kazbayın.

1650 Sabır menen ukkula,

Ukmuştardın ötkönün-

O baldar, aldıñarga taştayın.

Tekestey tereñ suulardı,

Kimder keçip ötpögön.

1655 Özönündö sayrandap,

Kimder kelip ketpegen.

Talpınıp kelgen tilekke,

Kimder cetip, cetpegen.

Bütün kelip bul cerge,

1660 Büt tilegin kıla albay,

Baldarım, kim bülünüp ketpegen?

Turasın cerge koygulap,

- Tulparda ötkön Tekesten.
- Tököörü temir sındırıp,
- 1665 Şumkarda ötkön Tekesten.
- Cekeden ceke salışıp,
- Erler da ötkön Tekesten.
- Azuulaşıp alışıp,
- Kandarın suuday agızıp,
- 1670 Kulundar, şerler da ötkön Tekesten.
- Caşın tögüp say-saydan,
- Suularda ötkön Tekesten.
- Ak taylaktay koykoyop.
- Kuularda ötkön Tekesten.
- 1675 Koñurbay, Manas sayışkan,
- Çuularda ötkön Tekesten.
- Özöndör menen burkurap,
- Öldüm-dep möñgü zırkırap,
- O, baldar, bularda ötkön Tekesten.
- 1680 Bilgenim calgan bolboso,
- Berekelüü, cer ölböyt.
- Miñ cıldap ömür sürsö da,
- Birdigi bar el ölböyt.

Ukmuştardı comoktop,
 1685 Ulup catkan cel ölböyt.
 Eldin tuusun kötörgön,
 Arbagı biyik ar kaçan,
 O, baldar, ecelden beri er ölböyt.

Dalayga kelip bul kezde,
 1690 Torgoydoy bolup mögdödüm.
 Caman, cakşı körsöm ola,
 Cazmıştan murun ölbödüm.

Uşul caşka kelgençe,
 Dalay ukmuş körgömün,
 1695 Özüüm körgön turmuştan,
 Ölböy turgan candıktı,
 O baldar, ömürümçö körbödüm.

Uçup cürüp kutulsa,
 Cumurtka salıp kışında.
 1700 Calangan suukka tünötkön,
 Kayrattuu balban kanatın,
 Kalkıp cürüp tülötkön,
 Capan cürgön candarga,
 Cay aldırbay kün ötkön,

1705 Şaňşıp uçkan kılıç kol,
Baldarım, Bürküt aman kalbaybı!

Süzüp cürüp kutulsa,
Balırluu, kamyş şabırğa,
Urugun tögüp taştagan,

1710 Toodyoy bolgon tolkundan,
Tolgonup kiyin kaçpagan,
Suu tübüdü termelip,
Celge betin açpagan,
Bederlüü kümüş camıgan,

1715 O baldar, Balık ölböy kalbaybı!

Korkup cürüp kutulsa,
Çığış menen batıştı,
Bir kündö baskan cetiden,
Cılañ ayak, cılañ baş,

1720 Ölümdön kaçıp tentigen,
Kayda barsa dayar kör,
Kütüp turgan betinen.
Komuzun çertip ıylagan,
O curtum, korkut aman kalbaybı!

- 1725 Şumduk menen kutulsa,
Sakalda cok, murut cok.
Baspagan ceri kalbagan,
Karıgança, cañıltıp,
Bir adam ceñiş albagan,
- 1730 Toksonunda toroytup
Şaytandı minip aldagan,
Bir adamga okşoboyt,
O, curtum, Kösöö ölböy kalbaybı!
- Egizdikten kutulsa,
- 1735 Kün nurunun uçkunu,
Teñderi cok şer eken,
Karındaşı egizdin,
Aydan bütökön deer eken.
Baskan izi çılık altın,
- 1740 Caratkandın meeri eken.
Muñduk, Zarlık uyalaş,
O baldar, eköö ölböy kalbaybı!
- Çeçendikten kutulsa,
Aytkan sözü bermettey.
- 1745 Bulbul öñdüü, cez tañday,

Taştan ötük tik degen,
 Padısañdan cazganbay,
 Kumdan surap şibege,
 Akıldın kenin kazganday,
 1750 Çeçen dep kaklı at bergen,
 O çirkin, Çeypençe ölböy kalbaybı!

Taamaylıktan kutulsa,
 Can talaşıp zıpıldap,
 Uçkandın canın koybogon.

1755 Too talaşıp ırğıştap
 Kaçkandın canın koybogon,
 Üñkürgö kirip çaşmıp,
 Catkandın canın koybogon,
 Kayıptı kuugan Kococaş,

1760 O curtum, mergen ölböy kalbaybı!

Kıyıktıktan kutulsa,
 Topon suu tolkup cürgöndö,
 Tolorsuktan kelbegen.
 Kozgolboy üydö cat dese,
 1765 Korcoñdop basıp derdegen.
 Coonu tepsep kel dese,

Özdörün tepsep celdegen,
 Kök tiregen Acı akeñ
 O baldar, kıyık ölböy kalbaybı!

1770 Iyıktıktan kutulsa,
 Erteñden kekçe oturup,
 Badalda özün küülögön.
 Tün kirgende kaldaktap,
 Anda-sanda “üü” lögön,

1775 Selkildegen cündörün,
 Kız, kelin süyüp üylögön,
 Cıldız közdüü çoñ ükü,
 O, baldar, ıyık ölböy kalbaybı!

Boorukerden kutulsa,
 1780 Kurt, kumurska candıktın,
 Bardıgın bagıp cıynagan.
 “Üşüp ölüp kalat” dep,
 Carganatka ıylagan.
 Cılıp künün köröt dep,

1785 Cılandı sılap sıypagan,
 Kaygırıp kün tün bozdogon,

A kalkım, Asan ölböy kalbaybı!

Paşalıktan kutulsa,

Aalamdagı canduunu.

1790 Calgız özü biylegen,

Kurt, kumurska çöp çardın,

Tilderinde süylögön.

Kapaksa salıp şaytandı,

Kaygırıp muñga küybögön.

1795 Tak Sulayman altın tak,

O baldar, paşaañ ölböy kalbaybı!

Sırçılıktan kutulsa,

Boloçoktu, ötköndü,

Körgön canday süylögön,

1800 Bötönçö bütkön kasiet;

Azapka artık küybögön,

Eldin, cerdin, erlerdin.

Tagdırın aytkan düynödön,

Sınçılardın sırttanı,

1805 O baldar, Tolubay ölböy kalbaybı!

Irçılıktan ölbösö,

Ünün ukkan kanattuu,

- Alıstan uçup kelçü eken,
 Öksögöndö komuzu,
 1810 Uçkan peri körçü eken,
 Çıday albay asmandan,
 Iylap tüşüp ölçü eken.
 Tokson miñ türkün küü çalğan,
 O baldar, Toktogul tirüü kalbaybı!
- 1815 Sarañdıktan kutulsa,
 Kumday bolgon türkün mal,
 Cer betine cetiptir.
 Konok kelse çirkin bay,
 Cer tübünö bekiptir.
- 1820 Taş bolup mülkü, maldarı,-
 Kayıp bolup ketiptir.
 Elden surap cutungan,
 O baldar, Karımbay tirüü kalbaybı?
- Coomarttıktan kutulsa,
 1825 Cetişpegen adamga.
 Ceteletip nar bergen,
 Cergem kenen bolsun dep,
 Toodyoy kümüş zer bergen.

Calgız cürgön adamga,
 1830 Carkıratıp car bergen,
 Kaalasañ meni al degen
 O baldar, Atanday ölböy kalbaybı!

Kankorluktan kutulsa,
 Arsıldeşip, çaynaşıp,
 1835 Kandı keçip oynogon.
 Ceti özöndü ar künü,
 Ceti katar coylogon,
 Cetim ulak coluksa,
 Cabırsıñ dep koybogon.

1840 Arstan, colbors, kabılan
 O baldar, alaçı ölböy kalbaybı!

Baatırlıktan kutulsa,
 Kaardangan kezinde,
 İrday albay ırçı ölgön,
 1845 İlayık sözün taba albay,
 Sınap turgan sınçı ölgön,
 Aylanıp karap cötölsö,
 Añdıp turgan tıñçı ölgön,
 Ay menen kündöy caralğan,

1850 O kalkım, Manas ölböy kalbaybı!

Maydalıktan kutulsa,

Ülpüldögön cel menen

Dayınsız uçup kömülgön,

Eçen miñi cıynalsa,

1855 Bir çımınday körüngön.

Barı, cogu kümöndöy,

Ulbayımsız ölümdön,

Canınan başka deni cok.

O baldar, kımın tirüü kalbaybı!

1860 Sorgoktuktan kutulsa,

Köldü cutup toyboston,

Balıgın terip ceçü eken.

Butum turar cer bolso,

Cerdi cesem döçü eken.

1865 Cer betinde candıktın,

Baarı oşogo öç eken.

Ata enesin cep koygon,

O baldar, Sorun ölböy kalbaybı!

Tentektikten kutulsa,

- 1870 Uktap catkan balanın,
 Meesin çukup oynogon.
 Kayın kılıp çımındı,
 Koñuz soyop toylogon.
 Üygö barıp catam dep,-
- 1875 Iştıkka kirip soylogon.
 Adamdın başkı akmagı,
 O baldar, Telibay tirüü kalbaybı!
- Tabıptıktan kutulsa,
 Darbız cargan emedey,
- 1880 Adamdın başın bölçü eken,
 Başınan ooru tappasa,
 Cürögün tilip körçü eken.
 Togolok tuulgan adamga,
 Kol, but casap berçü eken.
- 1885 Miñ bir çaştı ötkörgön,
 O baldar, Ulukman ölböy kalbaybı!
- Oylop körsöñ kalayık,
 Kubangandan adamdın,
 Mañdayı dele carılbayt.
- 1890 Sınıp kalgan baltadan,

Sıñar çırpık çabılbayt.

Sızıp ketken altın can,

Sızdagan menen tabılbayt.

Kalganga sabır kılbasa,

1895 O baldar, kansırap cürök kabıldayt.

Karap tursañ düynönü,

Tegerenip aylanat.

Tegirmendin taşınday,

Kańça sürgön ömürün.

1900 Bayçeçekey caşınday,

Kanday adam kutulat.

Kara çımga caşınbay,

Esen saktap kalbadık,

Biz dağı bir adamdı caşırbay!...

1905 Tegerenip körsönör,

Deñizdey bolgon cer catat.

Tepkiçin basıp ömürdün,

Tekestik köçmön el catat.

Tetiginde bötönçö,

1910 Telmirte turgan bel catat,

Ber cagında kölküldöp,

Keçeeeki cürgön sel catat.

Osuyat kılğan cerinde,

Olçoygon calgız kör catat.

1915 Azır koyop biz kayttık,

İzdesek emi tabılbayt;

Al cerde Alımkul attuu şer catat.

ELES

Cunuştun köz aldına elestelip,

1920 Alımkul tüşkö kirip cürdü kirsiz.

Caldırap, kurbu, carın karay beret,

Balasin kökölötüp süyüp tilsiz!

Ar künu aylanıçtap kölökösü,

Kelgende Cunuş surayt: “cürgön kimsiz?”

1925 Unçukpay al kölökö üygö kirip,

Olturup çıgıp ketet ıylap ünsüz.

Kündüz da kördön çıgıp oturgansıyt,

Alıstan birdemeni közdögöndöy.

Bir kezde küñgürönüp körgö kiret,

1930 Kol menen közün sürtüp öksögöndöy.

Kez-kezde er Cunuşka şıbır kelet,

“Kütsöm da silerdi men, kaldım körböy,

Kubat çok, Belegimdi kor kılbaş bak,
 Cer astı catkan cerim, imduu köñdöy.”

1935 Tokonu, alıs calgız alıs çığıp,
 Suradı Cunuş andan bardık sırdı:
 “Süylöçü, saga calgız sırdaştırbı?
 Tagdırın kalgandardın kaday kıldı?
 Cap-calgız, celdüü belge kömgülö - dep,

1940 Aşımın aytkandarı bolgon çınbı?
 Öñümdön, tün tüşümdön ketpey koydu,
 Kötörüp alıp çığıp baskan çımdı.”

Dal bolup esin cıybaş kalgan Toko,
 Estedi birdemeni: cürgün üygö?

1945 Alımdın cazıp ketken kattarı bar,
 Okugun, baarı bardır, turat üydö.
 Kagazda kaday dese oşondoy kıl,
 “Tagdırın özüñ tüşün, özüñ süylö”...

Kattarı, Alımkuldun osuyatı,

1950 Mina bul kıska, tereñ, caazgan büynö.

“Oyomda ölöm degen eç nerse çok,

Birok da koer emes kıyratkan ok.

Acaldı erdik menen toktotalbay,

Cakında arañardan bolomun cok.

1955 Men ölsöm, özüm aytkan belge calgız-

Koygula, biyik tursun körüm cay, kış.

Solkuldap sıdırım cel ıylap ötüp,

Ar kaçan öltürgöngö aytsın kargış.

Camgırda dayım kıyan cürüp tursun,

1960 Açıkta kündün nuru külüp tursun.

Ar dayım öşör kuyop turgan kezde,

Söz kılıp tüşüngön el, bilip tursun.

Al kıyan eldin akkan kanı dep bil,

Tiygen kün, ata turgan tañı dep bil.

1965 Tañ atat, el kubanat, öç da bütöt,

Mına! Dep aytaar elem kürmölösö til.

Bayçeçekey öñdönüp,

Keçee gana caralgam.

Cigit degen ataktı,

1970 Cañı gana alalgam.

Men düynönü körgünçö,

Den soludu kubarıp,

Ot caynagan eki köz,

Bülbül canat tunarıp.

1975 Körörümdü körbödüm,

Men oşogo kaygıram...

Küzgüdöy bul cüzümö,

Muñdun naarı caraldı.

Tanazarsız koysom da,

1980 Kündör, aylar sanaldı.

Men turmuştu bilgençe,

Tikenek kirdi maytarıp,

Kölökö kelip ölümdön,

Körüp turat kaytarıp.

1985 Kanday ömür kıska dep,

Men oşogo kaygıram...

Ay üstündö, tüşümdö,

At oynotup külömün.

Munu tuyop oygonup,

1990 Bolk-bolk etet cürögüm.

Oygonboston oylonsom,

Kündö turat tünögüm.

Kök közü bar asmandan,

Men tüşümdö ırdaymın.

1995 Ak bulutka kirinip,

Kün nuruna kurgaymın.

Erteñ menen tüşümdü,

Sagınamın, ıylaymın.

Isık-Köl ıylap catkansıyt,

2000 Meni cer sagınıp kalganbı?

Eerçitip alıp ketkensiyt,

Meni, el sagınıp kalganbı?

Kılıçtın ünü kınğırayt,

Meni er sagınıp kalganbı?

2005 Kara cer kayta carılat,

Meni kör sagınıp kalganbı?!

Bar bolsoñ kapa bolbo canım Nurcan,

El üçün coo betinde boldum kurman.

Caş ömür cakşılıktı körböy ketti,

2010 Cakındap aldıbızdan tosup turgan.

Sen menen bir ay gana moyondaştım,

Bilbediñ men bilgendi ali caşsıñ.

Köp çaşa, köñüldüü cür, meni unutpa,
Törösöñ, menden kalgan balaña aytkın?

2015 Ok bolsun, şayır bolsun, ötkür zirek.
Balañdı şumkar kılıp östürbösoñ,
Kün körüp, can bakkaniñ kimge kerek?

Carkırap, düynödö sen cürsöñ Cunuş,
Körösüñ, tapşiramın cumuş.

2020 Padışa taktısınan tüştü deşet,
Tezirek cerge barıp cardam kılış.

Bayakı: kırıgındağı tabılğan kat,
Ar dayım cürögüñdö saktalsın cat.
Kan kegin kat boyonça kektebesen,

2025 Coyolbayt, uu aralaş, eldegi dat.

Antondun bülölörün izdep tapkın?
Caş ele, barı birdey özüñ bakkın.
Körbögöm, atıñ ukkan bir kişi bar,
El dosu, duşman uşul altın taktın.

2030 Al kişi eriktin colun akçan adam,
El üçün altın akıl çaçkan adam,

Lenin kayda dese, oşondo bol,
Al topton başka cakka baspa kadam.

Anı men tınçtık kezde aytalbadım,
2035 Sezgende, sırttan meni kaytarganın.
Kokutsan sen biröögö aytkan bolsoñ,
Tutkundap coet bolçu kaytarganım.

Köp eken çaşaganda türkün arman,
Armandın ar kimis cürök cargan.
2040 Ölümdü cok sıyaktuu körör elem,
Mınakey, maga dagı bıçak salgan.

Men suraym, bariñardan közdün çaşın,
Bilgile, çaş menen can tabılbasın.
O Cunuş! Men bilgendi sezdire kör?
2045 Ar dayım coldoş bolot kariñdaşın.

Iysaga: kудayımsıñ degen bolsom,
Salbastan topuragın tarınat çoñ!
Dürbümdü, mılıtıgımdı belek kılıp,
Atımdan oşol çalga bergeniñ oñ;

2050 Bilersiñ atam bolgon Esentay bar,
 Oşogo belek koydum bolot kancar.
 Ölgöndö, küygönünö belek kılıp,
 Aytışsın men tuuraluu oşol çaldar.

Tapañçam saga menden kala bersin,

2055 Kılıçtı kırçın Tokom ala bersin.
 Kandaydır, Nurcanda bir kümön kalgan,
 Törösö belek kılıp бага bersin.

Elime, men özümdü, berdim bütün,

Cürögüm, elim üçün sütü, süttün.

2060 Aktadım mildetimdi azbı, köpbü,
 Tagdırın supa salgan tañdan kütsün!

Caşıgan bolot öñdönüp,

Cabıgıp kaklım kaldıñar.

Ört keçken sayın öçöşkön,

2065 Öböktüü, coruk saldıñar.

Tirüü cürgön ar kimiñ,

Tuugan cerge kaytıp bar!

Ömürü cetpey kaldı-dep,

Ölgöndördü aytıp bar.

- 2070 Aman kalgan silerdin,
 Aldıñar kun, artta car.
 Siler körçü düynönü,
 Men körüügö boldum zar.
 Aylanuuga al kelbeyt,
- 2075 Arnap kazgan üñkür tar,
 El üçün ölgön armanbı?
 Unutpay turgan kaklım bar!
- Oy Toko, köz kırınıdı Nurcanga bur,
 Ar dayım, urmattagın, karaşıp tur.
- 2080 Kandaydır menden kalgan çetimçe bar,
 Balam de “senin atañ, er Alımkul”.
- Tirüügö, ölgön kaydan buyruk kılsın,
 Tirüülör karap keter ömür tınçı...
- Balasin atasızday kılbaganday,
- 2085 Tagdırın özü çeçsin Nurcan kırçın.
- Körümö, taş üygülö cıynap saydan,
 Cürgöl el, körüp ötsün alda kaygan!
 “Urpaktar Alımkuldun körü” desin,

Küñgüröp aytpasamda, catkan canday”.

2090 KÖR BAŞINDA

On beşin erteñ attap ötmök bolup,

Altın - ay kalkıp barıp batkan ele.

Kumdakta emçek izdep çır - çır etip,

Caş Belek el oygotup catkan ele.

2095 “O, Nurcan, kağılayın emizseñçi?

İybese bulamık bar cegizseñçi.”

Mariyam aylanayın tura kalıp,

Kapşıtta tamızgı bar cagıp berçi?”

Ot caktı, ordunda çok Nurcan kayda?

2100 Kempirge çoñ korkunuç, boldu payda.

Al - Nurcan kör kuçaktap catkan ele,

Ozoñdop tün carımında alda kayda.

Ayabay kurgan canın, çıkpay esi,

Albırıp, calın bolup catkan kezi.

2105 Kelgin dep cer çakırsa kirer ele,

Mına bul oşondogu aytkan sözü:

- “Kubanıp köröm deçü elem,
 Kurbuma kelip salamat.
 Kuduret işi başka eken,
 2110 Kuykalap saldı alamat.
 Kıynalıp ketken kurgan can,
 Kubulup kaydan caralat!
 Kuuratıp meni kaltırba,-
 Kuu candın barı amanat.
 2115 Kurgurum beri kelgin dep,
 Kuçaktap carım ala cat?!
 Mölmüldöp akkan çaşımdan,
 Möñgünün suusu caralat.
 Mömödöy bolgon cüzümdön,
 2120 Monçoktop kızıl kan agat.
 Magdırsız menin kebetem,
 Mayışıp solgon karagat.
 Mastendey kılıp kaltırba-
 Manayım eleñ kanagat.
 2125 Musapır carım senbi dep,
 Muñkantpay meni ala cat.
 Teñselip seni kozgoltpos,
 Teskeyden baskan kar bele?

- Telidey bolup caralğan,
 2130 Telçikpes mende can bele?
 Tekeber sözüm köp bolup,
 Terebel maga tar bele?
 Tebelelep seni alganday,
 Tikçiyip közün salganday,
 2135 Teñtuşum senin özüñdö,
 Teñirdin öçü bar bele?!
 Kuural tartıp ötköndöy,
 Kurdaştan baktım bas bele?
 Kubarıp kalğan çöp boldum,
 2140 Kuuragan künüm az bele?
 Kundaydın ençi kılğanı,
 Kuyolup agar caş bele?
 Kuuratıp eki bölgöndöy,
 Kurdaşka acal kas bele?
 2145 Kudureti ters бүtkön,
 Kundaydın booru taş bele?
 Arstanday bolgon başıñdıp,
 Acalı tiygen ok bele?
 Aylantıp cerdi körsötpöy,
 2150 Azezil kılğan şok bele?

- Artında kalgan beybakka,
 Arnap koygon çok bele?
 Adamdın kılğan işine,
 Avaldan köönüm tok bele?
- 2155 Armandu düynö bolso da,
 Aldada cürök cok bele!
- Beyitke kelip turalbay,
 Beytaalay boldum bışaktap.
 Bezildegan kuu candı,
- 2160 Bersem belem bıçaktap.
 Berenimden kaltırbay,
 Bekitip alsın tuzaktap.
 Betime kanduu tak saldım,
 Beyitiñden kılçaktap,
- 2165 Berenim baştı kötörüp,
 Belekti süyçü kuçaktap?
- Betimden akkan kara kan,
 Betiñe barıp nur bolsun.
 Bermettey akkan tunuk caş,
- 2170 Beyitiñe sır bolsun.
 Bizildep aytkan muñdarım,

Berekindey kır bolsun.

Üydöy bolup çogulup,

Üşkürügüm nıl bolsun.

2175 Aytıp adam bütpögön,
Azabım tereñ sır bolsun!

Tükürügüñ tüymö altın,

Tüyüp alar bolsomçu.

Saga kelgen oorunu,

2180 Üyüp alar bolsomçu.

Ösüp çıksa şum acal,

Kıyıp alar bolsomçu.

Senden murun acaldı,

Süyüp alar bolsomçu,

2185 Ölgön kezde özüñdü,

Küyüp alar bolsomçu.

Acal çirkin körünsö,

Atıp alar bolsomçu.

Candın türün körsötpöy,

2190 Katıp alar bolsomçu.

Kandan bolso izdetip

Satıp alar bolsomçu.

Saga cukkan uu bolso,

Tatıp alar bolsomçu.

2195 Senden murun körüñö,

Catıp alar bolsomçu.

Aylanañ üygön korgul taş,

Aylansam kaydan ııgasıñ!

Alsırıp aytkan tilekti,

2200 Arbagıñ menen ugasıñ.

Aylası kelse arbagıñ,

Alsa eken mendey cılasın.

Atake deşke alı cok,

Artıñda kaldı ılaaçın.

2205 Armanda ketken kırçınım,

Aylasın kaday kılasıñ!

Kaldayıp catkan kalıñ el,

Kanatım dediñ gül oyron.

Karmaşıp cürüp çınıkkan,

2210 Aldatım dediñ gül oyron.

Duşmandın basıp sındıram,

Kanatın dediñ gül oyron.

- Kapkada tilsiz catpastan,
 Kayrılsañ bolo gül oyron.
- 2215 Kaygırıp kütökön eliñdi,
 Cay kılrsañ bolo gül oyron.
- Teñ kurbaldın kiçinde,
 Teñsizdey ceke cürcü eleñ.
- Buluttan çıkkın kündöyüm,
 2220 Burula tüşüp külçü eleñ.
- Tınarım menin Alım dep,
 Teñirsip saga çürçü elem.
- Körüñö birge ala cat,
 Köp ırayım kılçı eleñ.
- 2225 Taylaktay bozdop cürböstön,
 Tagdırdaş bolup tınç ölöm.
- Gül oyron menen bir catsam,
 Körgönüm oşol kündö toy.
- Cüröktü carıp baratat,
 2230 Cülündön tartıp ildet - oy.
- Teñseltip meni kaltırbay,
 Temirdey körgö tosup koy.
- Teñirim anık bar bolsoñ,

Teñtuştun köönün sozup koy.

2235 Ayabay azap berseñ da,
Alғанım menen koşup koy.

Tüşümdön ketpey kuçaktap,
Tündö da cürdüñcanımda.

Külümsüröp kılçaktap,
2240 Kündö da cürdüñcanımda.
Küñgürönüp ır ırdap,
Küügümdö cürdüñ canımda.

Kıynabay meni alsañçı,
Kıybasıñ tüştü calınga.

2245 Kündöyüm eleñ calgızım
Küzötüp turam canında.

Cıluuluk kelbeyt körüñdön,
Kuçaktap catıp cıttasam.

Armanduu Nurcan kantmekçi,

2250 Arzımdı tıñŞap ukpasañ.
Caratkan maga cay berseñ,
Canında dayım uktasam.
Dozokko salsañ kayılмін,
Tolgonup otton çıkpasam.

- 2255 Tirüülöy candı kıynabay,
Alғанım менен cuptasañ!

Tartıp alsañ bolboybu,
Tagdırdın küçtüü ildeti,
Ordumdañ kayta turguzbay,
- 2260 Cürögümdü dildeçi.
Kaçkan eldi izdegen,
Kaydasañ candın celdeti!
Özüm keldim canımdı al:
“Ölö turgan sen” deçi.
- 2265 Buyruk, berip caratkan,
“Can candı alıp kel” deçi!

Köcölüp catıp ıylasam,
Küñgörönüp ün kelbeyt.
Taalayım менin gül oyron,
- 2270 Taarıngan canday til berbeyt.
Elesi kelip cetimdin,
Oynoktop: “apa menmin” deyt.
Kükürötkü türtkülöp:
“Küyörüm, muñdu ceñgin” – deyt.
- 2275 “Calgızıñdı kaltırбай

Cabıkkan alam kelgin” - deyt.

Asıldan kalgan kanatım,

Aranduu menin Belegim.

Alsırap tursam, sayasın

2280 Tiygizer, çınar teregim,

Kansırap calgız oltursam,

Kaygısın casar enenin.

Gül oyron calgız balañdı,

Cetimdey kılbaym, enemim.

2285 Atanın uulu dedirtip,

El üçün bağıp beremin.

Çınarım seni sindırıp,

Çırpığıñdı karmadım.

Çımırkanıp kütörmün,

2290 Çın teñirdin salganın.

Balañdı koldoy cürsö eken?

Baatırım, senin arbağıñ.

Kara çaç karday bolgonço,

Kaygırar senin algañıñ.

2295 Anıktap bugün tüşündüm,

Aldañçı oyduñ calganın.

AKINDARDIN ANGEMESİ

Cüz cıyırma, koş böyrögün tayandı,

Alımkuldun canday körgön Nurcanı.

2300 Salt boyonça kata kılbay üç ubak,

Közdün caşı möl-möl etip kurgadı..

Koşok menen erdin cayın comoktop,

Üydön ayal, sırttan akın ırdadı.

Birdik menen kırkın berip baatırdın,

2305 Kuran okup, el coguldu kırdagı.

Salt şaanisi atkarılıp alınça,

Keç da kirdi konbogondor kaytıştı.

Köñül uulap kay biröölör söz kılıp,

Alımkuldun münöz kulkun aytıştı.

2310 Kün da battı, kantalatıp buluttu,

İñir kirdi konbogondor kaytıştı.

Kalgan elge ermek bolup üç akın,

Tañ atkınça ırğa kirdi sabılıp.

Sıybagandar üy sırtına kelişip,

2315 Tiñşap cattı, aytışat dep kamınıp.

Üç kariya biri - birine kol salbay,

Irlar aktı, akkan suuday çamınıp.

Eñ birinçi Murat alıp komuzdu,

Muñkandırıp küügö saldı sır menen,

2320 Kezeginde kekse tartkan Esentay,

Domburasın üygö saldı ır menen.

ESENTAY: Zamandasım coldasım,

Eki şekti dombıram.

Alaumetke car salgan,

2325 Kolımdağı koñgıram.

Baurlardın aldında,

Tayga çapkan cüyrüktöy,

Dombıram seni boldıram.

Aldamastan talaydan,

2330 Coldas bolduñ men menen.

Aska toyga köp cürüp,

Üyrenipbin sen menen,

Keyde kaygı, keyde çat.

Ömirlikke sırlaşıp,

2335 Ötemizgoy el menen.

- Söylöp kalgın kızıl til,
 Senda bir kün ötörsiñ.
 Kazan kaynap, ot oynap,
 Turgan kündön ketersiñ.
- 2340 Tirilikti sagınıp,
 Köp kök çımdı camınıp,
 Körmös cerge cetersiñ.
- Erk özinde bar bolsa,
 Kimdin keler elgisi!
- 2345 Ümit çirkin cetektep,
 Kele berer körgisi.
 Karday sakal agarıp,
 Kurbıları azaysa,
 Ölümdin bir belgisi.
- 2350 Kartayganda kaytalap,
 Sözdñ körki ketedi.
 Bir nerseni miñ karap
 Közdün kurçu ketedi.
 Osı bale bolmosa,
- 2355 Karılıkka erte dep,

Mıñkiñ - mıñkiñ etedi.

Ol adamdın saltıgoy,

Özin özi aldagan.

Kalay sıltau tapsa da,

2360 Kaytıp caska barmagan.

Bitken boydon cal ketse,

Candıñ soñğı coldası,

Karilikkoy candagan.

Bir kün takat kılmaştan,

2365 Buındardan hâl keter.

Cargaktay bop kulagı,

Bitken boydon kan keter.

Ayrılmastay bir cürgön,

Ardaktap ak küldirgen,

2370 Anadan bitken can keter.

Bala cerge tüsköndö,

Kindigine baylanıp,

Körinbesten ar kaçan,

Urşıktay bop aylanıp.

2375 Kütüp cürgön sum acal

Altın candı almastan,
Ketpeydidigoy caylanıp.

Acal deytun bul caman,
Eveldeñ canga bargangoy.

2380 Hava ananı sıylamay,
Olardı da algangoy.
Tañır dostı Muhammat,
Onuda alıp ketipti,
Solardan ölim kalgangoy.

2385 Özi bergen emirdi,
Tañır nege eñsedi!
Aldamastan ar kimge,
Uzın ömir bersede.
Kim zerikse ömirden,

2390 Özi barıp acaldı,
Çakırıp apkelse edi.

Esentay cırau sayrasa,
El kumarın cazadı.
Cerden çukıp alganday,

2395 Cırdın kenin kazadı.

Keyde külip kubanıp,
 Keyde muña belenip,
 Kezdin casın çaçadı.

Adam bolıp bitken soñ,
 2400 Armanı cok balmaydı.
 Kün küzötüp, tün katıp,
 Muñdı cürök tolgaydı.
 Biröy berşip baylıkka,
 Biröülördün üstinde
 2405 Bütün ceyde bolmaydı.

Tañ kalamın tañirdip
 Caratkanı orasan...
 Bulbul kılıp sayratıp,
 Muñdı kıldı karasam,
 2410 Alpıs çaşka kelgende,
 Ake deytin bala cok.
 Alkılımdan adasam.

Öörek kazı bolmasa,
 Şalkıp catkan köl karıp,
 2415 Cayılmasa tört tilik,

Masatıday tr karıp.

Tadıñ suu, cetpese,

Tostaganday tas baka,

Dumalangan l karıp.

2420 Ulık adil bolmasa,

Ubayımda el karıp.

Añsaganga men er karıp.

Kz cumular kezinde,

Kerip bala symgn,

2425 Kedm calın men karıp.

Kaytıs bolgon Alımkul,

Kasietti can edi.

Kalıñ Kırgız elinin,

Kasındağı amı edi.

2430 amdı tañır alganda,

Osuyatın atkargan,

Esentay, Isa al edi.

Akeden bala kalganı,

Akenin tiri crgeni.

2435 Artına tuyak kaldırsa,

Mañgılık ömir sürgöni.

Artında birey kalmasa,

Akem dep bala barmasa,

Adamdın aykın ölgöni.

2440 Akeden bala kalganı,

Akenin tiri cürgeni.

Artına tuyak kaldırsa,

Mañgılık ömir sürgöni.

Artında birey kalmasa,

2445 Akem dep bala barmasa,

Adamdın aykın ölgöni.

Alımkuldun kaytuun,

Artında elge armangoy

Kudayga cumıs sol çıgar,

2450 Kırıktap candı algangoy.

El çetinde cau bettep,

Kurman bolgon cigitti,

Öldi deytin calgangoy...

Ala köldü aylangan,

2455 Köpölöktöy aldarıñ.

Köldöy tolkıp çarpılıp,
 Kemidigoy sandarıñ.
 Erk talaskan el bitpes,
 El ömiri kündöy goy,
 2460 Sau bolsın endi kalganıñ!

Cırau şalga bir küni,
 Acal keler cakındap.
 An şıgarsam cas tögip,
 Ayamaydı makuldap,
 2465 Appak mata camınıp,
 Belgisi cok col tartıp,
 Ketemin goy zakımdap...

Kaçan bolsa kızaylık,
 Baurlas dep biliñder.
 2470 Kaytı kılсам düynödön,
 Duğadar bop curiñder.
 Ötkön ömir, atkan ok,
 Kayrılmaydı karakter,
 Carık bolsın küniñder.

2475 Dombıranın dabışı,

Toktoy kaldı dirildep.

Camagattın barısı,

Kol çapkanday dürüldöp.

Kübür-kübür süylöşsö,

2480 Cım-cırt bolo baştadı,

Söz ayagı birindep.

Kötörö salıp dabışın,

Tepkesin oñdop kıl burap.

Arçadan kılğan komuzun,

2485 Arkı - terki urgulap.

Kezegin Iysa alganda,

Şańkıldap keede muńkanıp,

Süylödü komuz budurap.

IYSA: “Kaygıluu kara kiyingen,

2490 Ayaştarım, baldarım!

Dariya tolkup sel cürsö,

Kimder körböyt zaldarın.

Bir birinen ayrılıp,

Kimder aytpayt armanın.

2495 Ölgöndön kalgan tuugandar,

Beldi bekem buugula!

Salvat bolsun kalganıñ.

Er başına iş tüşsö,

Ötüğü menen suu keçet,

2500 At başına iş tüşsö,

Oozduk menen suu içet,

El başına iş tüşsö,

Er cigit kaday bel çeçet!

Elge kelgen azaptı,

2505 Özü tartıp taymanbay,

El üçün erler uu içet.

Keçeki ötkön Alımkul.

Eline boldu kurmandık.

Ar kimdin kelbeyt kolunan,

2510 Acalga karşı turgandık.

Bir ölümdün başkaga,

Er emes moyon sungandık.

Çıçkaday tirüü cürgönçö,

Arstanday bolup karmaşıp,

2515 A baldar:

Artık go közdü cumgandık.

- Başka tepse kozgolboy,
 Pastıktan ölgön dağı bar,
 Baylığına bölönüp,
 2520 Cazdıktan ölgön dağı bar.
 Çırgaday süyröp ömürdü
 Mastıktan ölgön dağı bar.
 Erdigin elge saktatkan,
 El üçün ölgön cigittin,
 2525 O baldar,
 Ölsö da tooday bağı bar.
 Çınardan çırpık kalganı,
 Çırpıktın çınar boloru.
 Tuygun uçkan toruna,
 2530 Tınardın kayta konoru.
 Esen bolso tuyaktın,
 Eçenden bolor sonoru.
 Berenden kalgan Belekti,
 Bapestep güldöy bakkıla!
 2535 O baldar,
 Baktısı bolor cogoru.
 Arıstan sinduu Alımdın,

- Tiledik köptön ömürün.
 Deninen canı ketkençe,
 2540 Kötördük erdin könülün.
 Ölgönçö örttöy saktaldı,
 Erdigi öçpöy öñünün.
 Kalbagan soñ oşol er,
 Kaygırıp anık tüşündüm,
 2545 O baldar,
 Tirüüktün tögünün...
 Üyörlönüp el tolkup,
 Han kulasa tagınan.
 Kacaşıp azap çekkenden,
 2550 Han bolor ele cañıdan.
 Karcalıp cürgön dalay el,
 Kubanar ele abıdan.
 Eski han taktan tüştü deyt,
 Kaçkan el kaytıp uçtu deyt.
 2555 O baldar,
 El körör emi bagınan.
 Ezelden berki salt eken,
 El üçün erdin örnöğü.

- Balbay degen babañar,
 2560 Er bolçu çikkän köldöğü.
 Karmalıp ketip Tekesten,
 Kacıbagan berendin.
 O baldar,
 Kaygıluu bolgon ölgönü.
- 2565 Kan menen eeleyt turbaybı,
 Paşaaalar altın taktısın.
 Tartıp alat turbaybı,
 Elinin erkin baktısın.
 Bekem saktayt turbaybı,
- 2570 Berekenin açkıçın.
 Sezet belem çınında,
 Dalaydın başın kemirgen,
 O baldar,
 Altın taktın kalpısın.
- 2575 Kanday elden bolso da,
 Muñduunun tili bir bolot.
 Küçülördün aldında,
 Künönü kılğan til bolot.
 Künökör bolsom kanteyin,

- 2580 Aytpasam dilge zil bolot.
 Azırkı kıtay biylogin,
 Adam oylop çeçpegen,
 O baldar,
 Tunbagan ılay kir bolot.
- 2585 Kandayça kılát bilbeymin,
 Beecindegi kanımız.
 Tunuk bolso al çirkin,
 Tumçugat belek barımız.
 Şañıyanın zordugun,
- 2590 Bilbesin kantip anımız.
 Şañıya tügül dorgonun,
 Kolunda cüröt süyrölüp,
 O baldar,
 Musanıp bolgon canımız.
- 2595 Kaçpasak da silerdey,
 Kayrattuu erler бүгүлдү.
 Til kaytarar çama cok,
 Tilektin baarı күбүлдү.
 Dorgosu dele tebelep,
- 2600 Kişiden casayt ügүndү.

Küdö kiygen adamdı,

Küñdö körüp kaladan

O baldar:

Küyüttüü canım tüñüldü.

2605 Uluk Dootay ötköndö,

Togolonboy netebiz.

Uşul cerge bütköndöy,

Medinada mekebiz.

Kulduk kılıp cügünüp,

2610 Cerge tiyet çekebiz.

Dorgo karmap sabasa,

Turup kaçpay eşekçe,

Tört ayaktap ketebiz.

Turup kaçkan adamdı,

2615 Karmap sabap kelişet.

Tarptan kalgan kalgan teridey,

Tuş-tuş cakka kerişet.

Balak degen kalakka

Can etiñdi cegizet.

2620 Sapatı çok celdetti,

Salabattuu kişidey,

O baldar,

Dorgo- begim degizet.

Buga kankor kanbasa,

2625 Kamçı menen çaptırat,

Tırmagının túbünö,

Kamış iyne kaktırat.

Karap turgan uluktar,

Kanagatka altıgat.

2630 Kansıktagan beçara,

Esi ketip kalganda,

O baldar,

Öñköy celdet katkırat.

Buga mooku kanbasa,

2635 Kündö salat başına.

Kolu cetpeyt karıptın,

İçe turgan aşına.

Sürtüp koy dep calbarat,

Közdön akkan çaşına.

2640 Sirke tolot küm bolup,

Çaçı menen kaşına.

Çıdabaska çara cok,

O baldar,

Çındap baskan taşına.

2645 Eni taykı eşikten,

Küñdö menen batalbayt.

Temir zoolu moyonda,

Oturalbayt, catalbayt.

Eñkeyüügö erki cok,

2650 Belde temir, matalbayt.

Kübürgö tüşkön emedey

Orgo tüşüp dalay er,

O baldar,

Kanat şiltep kaçalbayt.

2655 Oylop tursam baldarım,

Oy tübünö cetpeymın.

Kum sanagan mastanday,

Kurgan oydon ketpeymın.

Korduk menen zorduktu,

2660 Körgön sayın cekteymın.

Tüzötüügö küç kayda,

Türü salkın ökümdön,

O baldarım,

Tüpsüz oydu betteymın.

2665 Bul sayragan sözdörüm,

Salamat, baldar silerge.

Sanap aytkan kebimdi,

Sanadan alıs ciberbe.

Çıdabayt okşoyt adamzat,

2670 Temirden salgan çiderge.

Silerge tüşkön kozgoloñ,

Tüşpöyt dep kantip aytamın,

O baldar,

Tumçugup catkan bul elge.

2675 COLDOGU ARGA

“Padişa taktısınan tüştü kulap”,

Uşunday küçöy berdi uzun kulak.

“Kakçındar: “Tuugan cerge cetelik” - dep,

Oy, toodon kelip cattı başın kurap.

2680 Bölgülöp baştık kılıp, sumbal kabın,

Moyonga arta saldı kurcundarın.

Bozorgon kelin-kızdar bara catat.

Söz kılıp keleşekte tagdırların.

- Attuular birin serin köpçülük cöö,
 2685 Eşekçen tolup catat, cok emes töö.
 Oroktoy büküröygön bir top kempir,
 Tayakçan cötölüçöt “Öhkö - öhke”.
- Çöcödöy kirbiñdegen mayda baldar,
 Eñşeygen eçki sakal köksöo çaldar.
 2690 Conuna birdemesin tañıp alıp,
 Bularda bara catat, cargak çalbar.
- Cük boosun omuroogo ilip salıp,
 Cigitter töto colgo kirip alıp
 Basıştı kalmakandap, tuugan cerge,
 2695 Moynunda baldar cüröt minip alıp.
- Caydarı can azığı, candın mülkü,
 Kaygını ögöp keter ötkür türpü.
 Adaşpay elim menen birge cüröt,
 Kacıbay kasiettü kayran külkü.
- 2700 İy menen külkügö kim beret keñeş!
 Eköö teñ bul arada seyrek emes.

Ce ıydı, ce külkünü küçtü buyruk,
Toktotup kan buuganday koem debes.

Uşintip aralaşıp külkü, kaygı,
2705 Kalıñ el mekenine kanat caydı.
Ar kimdin köñülündö arbyn ümüt,
Kez-kezde tarkap kelet, eçen ayrı...

Tabıygat cer çölmögün tegeretti,
Tün menen kün almaşıp peçen ketti.
2710 Bir künü çekten ötüp keterinde,
El uktu korkunuçtuu keremetti.

Bir kaçkın Karakolgo murda kelgen,
Süylödü körgöndörün tuugan cerden.
“Padişa taktısınan tüşkönü çın,
2715 Birok da kalar emes kaçkan elden”.

Kaçkından calgız gana Tölö mıktı,
Al çirkin uşul kezde bötön çıktı.
Terentin, Kalpa degen Dür degender,
Azaptap kaçkındardı kayta sıktı.

- 2720 Casaptır karagaydan kanduu darga,
 “Uuru!” deyt kaçkındardı kişi sanga
 Koçuşpayt, çykoo menen öküm kılıp,
 Öltürüp taçtap koet kemer carga.
- Bar ele uyalaşım eki birdey,
- 2725 Üçöbüz kelgen elek munu bilbey.
 İnimdi taş barañdap öltürüştü,
 Beybaştar tolup ketti, kara cirdey.
- Agamdı bilbey kaldım, cokpu, barbı,
 Bülösü üç baş ele ötkön cardı.
- 2730 “Ösök da cerge cetip ölobüz” - dep,
 “Tün katıp Balıkçıga kelip kaldı”.
- Kaçkındar kelip catat, ölüp catat,
 Tirüüsü körböğöndü körüp catat.
- Korgoboy, cardam berbey, kaçkındardın,
- 2735 Açkadan ölgöndörün kömüp catat.
- Eski biy, boluştarga catagı cok,
 Oşolor talap catat, barınan şok.
 Basmaçı, karakçılar örüp cüröt,

Unçuksa kaçındarga şumşalat ok.

2740 Padişa taktısınan ketken menen,
 Taymaşıp dağı buzuk cetken belem.
 Kim ele? Karenskiy padişa deyt,
 Azırkı korduguna cetpes çenem.

Bilgenim, körgönüm da uşul menin,
 2745 Butumda arañ turat korkkon denim.
 Bul biylik çaşay berse, carık berbeyt,
 Eelettir cayan biylik “Kırgız cerin”.

Unçukpay el tıñşadı ukkus kepti,
 Büttü kaçkın cigit cata ketti.
 2750 Muzdak söz “uu” sıyaktuu aldastatıp,
 Çımırıp, etten ötüp, söökö cetti.

Çarçagan kart Bürküttöy kayran Murat,
 Karadı çaş Cunuşka moynun burap.
 “Bul eldin eş kılğanı sensin balam,
 2755 Keñeş ber karcalgan el kanday kılát?”

Sındırıp, kırsıldatıp kuuraylardı,

Kaygıluu kalkka Cunuş közün saldı.

Kemşeñdep ıyga kirgen bir kempirdi,

Berendin balbıldagan közü çaldı.

2760 Mariya alda nege tura kalıp,

Olturdu Nurcan menen cakın barıp.

Tagdırdın tak uşunday salmagına,

Tañırkap Cunuş aytı ayran kalıp:

“Kaygı, şat acıraşpas eriş - arkak,

2765 Turmuştun colu taygak keede çalkak.

Ençiige korgoşunday salmak tüşsö,

Erkçil el muñayabı, bürköp kabak!

Bolor iş bolgonunça bolo bermek,

Mezgildüü kara tuman kılın ermek.

2770 Turmuştun kayda bolso, saltı go deym,

Bir kezde tattuu bolmok, birde kermek.

Tuugan cer, azır bizge narı ekengo

Tereñköl boyo biyik, car ekengo

Kaçkındın colukkanı cakşı cışaan,

2775 Bul eldin körör künü bar ekengo.

Bul cerde cata bersek, bolbos payda,
 Cetişpes algan azık bir-eki ayga.
 Zakımdap bısbıkçılık kete elekte,
 Can saktap, turuş kerek kızaylarda”.

2780 Ar kimder ayanıç, akıl şaştı,
 Ar kimder pikir berip akıldıştı.
 Akırı baskan coldu kaytaloogo,
 Sözdörün toktotuştup makıldıştı.

Tün kirdi kündögüdöy bağıp canın,
 2785 Kaçkındar öz özünçö kördü kamın.
 Körgöngö kölöködöy eles berip,
 Koburap, kaynatıştı mıtarın.

Too - talaa, cıldız öñdü caltıldadı,
 Belgisiz, dalay cürök kaltıldadı.
 2790 Ottordon otko barıp, oşol tünü,
 Kıdırıp Cunuş cürdü, al tınabı.

Al bilbeyt keleşektin aykın colun,
 Tüşünöt köñülündö iştin conun:

- Tün bolso, tañı da bar, künü da bar,
 2795 Keleçek, kulak ukkus, bolot sonun.
- “Sarı altın sabır tübü degen anık,
 Sargarsa azap menen bizdin kalık,
 Aytkanı Alımkuldun alıs emes,
 El cırgayt, dozok kündör, artta kalıp.”
- 2800 El köönün uşundayça Cunuş basat,
 Oylonot, eñgi - deñgi içten şaşat.
 Cüröktö küygön calın col tabalbay,
 Tımızın tagdır menen makuldaşat.
- Teñ attı. Kalıñ kaçkın seldey bolup,
 2805 Cönöştü artın karay kolgo tolup,
 Kıtaydın kıcıldagan çerүүлörü,
 Mıltıktap colun tostu çekti korup.
- Dalayga öcörlönüp burbay betti,
 Kaçkındar kayrılbastan bastı çekti.
- 2810 Kötörüp kart enesin bara catkan,
 Bir cigit tentek okko uçup ketti.

- Toktoboy eelikken el öcörlöndü,
 Çerүүлör karaşkan cok öñdüü cördü.
 Capandın “şaplañ kulak” mılıgıman,
 2815 Cayraştı elim baykuş erksiz köñdü.
- Uşunday aldı deñiz, arkası car
 Elime cer köründü iyinden tar.
 Aylasız çek araga turup kaldı.
 Baskansıp el cürögün tübölük kar.
- 2820 Ar cak da, ber cagı da boldu çeptey,
 El turdu çööt suuday, agıp ketpey.
 Baykuş el uşul cerden bütöbü deyt,
 Ar kimdin köñülünön kaygı ketpey.
- Cel menen cetken öñdüü uzun kulak,
 2825 Ar künü küçöp catti başın kurap.
 Calganın, çının eç kim acıratpayt,
 Tattuu oy, keede kulap, keede turat.
- Bardıgı bayakıday korduk körgön,
 Ar künü kaçkın kelet Isık-Köldön.
 2830 “Taşkende Koropotkin degen bar deyt,

Kargıştı kaçkındarga calgız bölgön.

Bar deşet dagı-dagı tolgon uluk,

Biyleyt deyt Ceti cuunu üydön turup.

Kaçkındı caktay turgan kişilerdi,

2835 Ataşat: Bolşevik dep bötön tunuk.

Masköödö soğuş bolup catat deşet,

Kızıldar kıyanattı atat deşet.

Eerçitken eldin köbün Lenin baatır,

Cırgaldın üröndörün çaçat deşet.

2840 Kim bilsin barıp kelgen bir kişi cok,

Kıynaldı ürkkön koydoy kırgız birook.

Tügönüp kay bröönün azıktarı,

Cortuulga çıkkın menen bolbodu tok...

Kez ele mınarıktuu erte beşim,

2845 Kün, tünü oyloy berip tappay çeçim.

Bir künü Mariyaga ayttı Cunuş:

“Kim bilet cakşılıktın erte, keçin?

Koşulduk kıyın kezde Mariya can,

Ömürdöş ötöbüzü, kim bilet tañ?

- 2850 Can saktap, biz özübüz, keter elek,
Aylası köpçülükün kıldıgo mañ...
- Köp menen bardık içti körgön artık,
Ölsök da el içinde ölgön artık.
Özübüz dalbasalap col tappasak,
- 2855 Kayday küç bul dozokton kalat tartıp?
- Ketti go aç, cılañaç eldin cayı,
Bul cerden kırıp keter kıştın ayı.
Eriter kanday sırduu kazanañ bar,
Kantmekçi mından arı eldin cayı?”
- 2860 Cılmaydı alda nege Mariya caş,
Azırak kötörüldü iymeygen kaş.
“Men senden eçak keñeş kütö berip,
Bolbodu işenbeyt dep içkenim aş.
- Men bilem Posiyde bolgon aldı,
- 2865 Baratat katuu küröş, bayga cardı.
Belsenip biylik üçün zor maydanda,
Ayaşpay tögüp catat kızıl kandı.

Oylosom atam aytkan kezek keldi,

Köpçülük erkindikke kanat kerdi.

2870 Kulatıp padişanı cañı ökümöt.

Tepe- teñ köröt degen bardık eldi.

Tüşkönü padişanın bolgondo çın,

Kandayça kaçkındardan ayrılбайт muñ?

Caralgan cañı ökümöt kantip aytsın,

2875 “Kordukka moynuñdu toz, közüñdü cum.

Mende bar mına minday durus keñeş,

Bilgender al oyomdu, buruş debes.

Kaalasañ cerge murun, men barayın,

Sabatsız kılçağı bar, kırıgız emes.

2880 Orusça dıykan kızday kiyinip alam,

Kaalasam kayda bolso, kenen baram.

Ökümöt özgörgönü anık bolso,

Toluktap el cayınan kabar salam.

Ayla cok, men oylosom mindan başka,

2885 El çirkin agar boldu tökkön çaşka.

Atamda “erkindik” - dep ölgön ele,

Barayn ölsöm meyli, güldöy caşta.

Bul sözü Mariyanın tüp- tüz caaday,

Cunuştun cürögünö tiydi taamay.

2890 “Salmaktuu, birok başka ayla cokko,
Kanteyin bargın” dedi, cibek saamay.

Calcıldap Mariyanı kıybagansıp,

Muñayıp kolkosuna batırdı mık.

Erksizden tübölökkö bölüngöndöy,

2895 Közünö Mariyanın caş toldu cık.

Oylonup bir az turup ayttı Cunuş:

“Mende bar akılıña koşor sunuş.

Tokonu saga koşup cibereyin,

Tabılat eköönö teñ, türkün cumuç”.

2900 Uşunday cubaylaştar kılıp kooldu,

Mariya bilmek boldu dostu, coonu.

Ertesi kün şıkalaap körüngönçö,

Mariya Toko menen kırktı toon.

Köpçülük el oozunda elek barbı,

2905 Süylöştü kalptı, çındı, coktu, bardı.

“Aldadı soldat alıp kayta kelip.

Tögöt” – dep biri süylöyt, kızıl kandı.

“Cok dedi kay biröölör calgan añın,

İş kılıp kutkardıgo calgız canın”.

2910 “Meyli deyt dagı biröö ayarım cok,

Kötöröm başka tüşsö colukkanın”.

Biri aytat: Toko baykuş ölot go dep,

Biri aytat: el cakşılık köröt go dep.

Kim bilsin keleşegin turmuş aytar.

2915 Küçödü alıındap ar türdüü kep.

Körüügö zar boluşup, turgan cerdi,

Kalıñ el suu çepkendey içirkendi.

Ce çette, ce mekendin koynunda emes,

Kadaktay kaltıldaşka tuura keldi.

2920 MURATTIN COMOGU

Caşoogo kimda bolso şaşıp degdep,

Kündüzü tamak izdeyt kurgap, terdep.

Culgulap çöp tamırın çeşken bolup,

Tünündö birin biri beri kel dep.

2925 Çogulup kart Murattı ortogo alıp,
“Abake, bolgun deşet eptep ermek”.

Açkalar tok kişidey kaydan bolsun,
Ar kimdin colu taygak, oyo kermek.

Antse da, karı Murat comok aytat,

2930 Aldanıp uluu sözgö kolun sermep.
Ar kaçan azap menen, muñdan baştap,
Ayagın cırgal menen bütöt teñdep.

Dalaydın caralangan cüröktörün,

Akırın alaksıtıp, ketet emdep,

2935 Oşondo, açkalarga azık bolgon.
Murattın bir comogu, mınday delmek:

Can azıgın calgız özü kötörüp,

Sırın çeçip biylegensip düynönü.

“Dostuk, süyüü, acal” degen comogun,

2940 Murat - karı kaçkındarga süylödü.

San cetpegen malı bar,

Sarañ biröö boluptur.

Altın, kümüş kauharı,

Say taşınday toluptur.

2945 Kargan kezde balasız,
Kuu baş atka konuptur.

Bala surap teñirden,

Ay aalamdı keziptir.

Sanaa tartıp sabırkap,

2950 Sansız maldan keçiptir.

Tünöbögön mazar cok,

Tirüülüktön beziptir.

Cıldardın bir cılında,

Aylardın bir ayında,

2955 Kündördün bir künündö,

Caylardın bir cayında,

Targıl mışik turuptur,

Calgız çıkkın kayında.

Beti, başın calanıp

2960 Al mışikka til kirdi.

Süylögönü keremet,

Kim ekenin kim bildi,

Kempir, calga burulup,

Sonun kabar bildirdi.

2965 “San cetpegen maliñ bar,

Sancırgaluu Karınday¹²⁶,

Bala bersem bagarsıñ,

Toogo, taşka calınbay,

Berer beleñ canıñdı,

2970 Balañ üçün tarılbay!”

“Makulmun” - deyt Karınbay,

Tañırkabay kubanıp.

Bulum kiygen baybiçe,

Çoçubastan kubarıp.

2975 “Balam üçün kaalasañ,

Cardan ölöm kulanıp.”

Anda mışık kayıñdı,

Solkuldattı küngüröp.

Cer silkinip toktoldu,

2980 Buzulganday düñgüröp.

Targıl mışık süylödü,

Çarçaganday üldüröp:

---

¹²⁶ Karın – comoktogu çenemsiz Sarañ-bay.

- “Sınap berdim bir bala,
Cakşı bagıp algıla.
- 2985 Ubadañar çın bolso
Üyüñörgö bargıla
Calgan bolso sözüñör,
Kıyındıkta tañgıla!”
- Kempir, çaldın tilegi,
- 2990 Kaalaganday çeçildi.
Köksöp cürgön baybiçe,
Cüktüü künün keçirdi,
Cıl aylanıp ötköndö,
Erkek töröp esirdi.
- 2995 Toygo köldöy çık kılıp,
Too sıyaktuu et berdi
Kudayı dep köp maldı,
Körüngöngö tek berdi.
Cıldı cıdar kubalap,
- 3000 Cılma kündör ötkördü.
Cigit boldu calgızı,
Kelişimdüü kerilgen.

Süylögöndö tilinen,

Kıp-kızıl gül sebilgen.

3005 Ardaktağan atası,

Üy cazattı temirden.

Kayda cürsö bakkanday,

Cigit berdi canına.

Altın, kümüş ayabay

3010 Cakın kıldı hanına.

Kir bolot dep etegin,

Karatpadı malına.

Kündö kelip üç ubak,

Atası da calgınat.

3015 Tündö kelip üç ubak,

Enesi da kağılat.

Kün- tününö altı ulak,

Sadagası çabılat.

Erteñ menen turganda,

3020 Kara torpok keskileyt.

Dubanalar ar künü,

Anın kiyimin çeçkileyt.

Kündö tutkan buyomun,

Kündö taştayt, eski deyt.

- 3025 Kaçan bolso balanın,
 Tulpar boldu mingeni.
 Kayda cürsö kırk cigit,
 Tuygundarın tirdedi.
 Toy, tamaşa barganı,
- 3030 Kaygırgandı bilbedi.

2

Cal, uşuntip toktoy kalğan kezinde,

Anaçı?- dep olturgandar suradı.

Arık cüzün sılap turup karıya,

Comogunun ayak cagın uladı.

- 3035 Cıldardın bir cılında,
 Aylardın bir ayında.
 Kündördün bir künündö,
 Caylardın bir cayında,
 Car tübünö caralğan,
- 3040 Kölökölüü kayında,

Bozoy catıp tüş kördü,

- Körör közgö ilinbey,
 Ülpüldögön cel keldi.
 Cel kötörgön emedey,
 3045 Cılıp caşıl bel keldi.
- Şıbıraşıp bürlörü,
 Kümüş kayıñ termeldi.
 Köktön cerge kuyolup,
 Tokoy menen sel keldi.
- 3050 Küñgürögön arbaktar,
 Car aralaş cürgönsüyt.
 Ermek kılıp çoğulup,
 Kıyak tartıp külgönsüyt.
- Asmandağı buluttu,
 3055 Oynop biröo cürgönsüyt.
 Oşol kezde korkunuç,
 Dabiş çıgıp, ürgönsüyt.
- Oygonboston caş cigit,
 Tüş içindey oylondu.
 3060 Oylondu da tüşündö.

Kadimkidey oygondu.

Oolak emes bir kayıñ,

Kanga boep koygonbu?

Şıpşaganday cılañaç,

3065 Kim tüşünöt oyrondu!

Koçkul tartkan kayıñdın,

Kasiyetin kim bildi.

Butak bütüp, gül caynap,

Kadimkidey til kirdi,

3070 Uktap catkan ulanga.

Koçkul tartkan kayıñdın,

Kasietin kim bildi.

Butak bütüp, gül caynap,

Kadimkidey til kirdi

3075 Uktap catkan ulanga,

Ukmuştardı bildirdi.

Gül kızarıp çaypaldı,

Toktoy kaldı akkan suu.

Çılk kümüştöy carkıldap,

3080 Kötörüldü çıkkın buu.

Buu süylödü cigitke:

“Suunu tikte, betti cuu

Tübölökkö cutasın,

Tügönbögön tattuu uu”.

3085 Cigit çoçup oygonso,

Tüşögüsü öñündö,

Közün açtı cap- calgız,

Güldün sözü köñüldö.

Uunu tiktep kol sundu,

3090 “Kaydamın – dep öñümdö.

Denem balkıp baratat,

Çıkpasa eken tögüngö”.

Tiktegende tereñ suu,

Kaynaganday köründü.

3095 Miñ cayandı bir kılga,

Baylaganday köründü.

Barın koşup cılan,

Aydağanday köründü.

Baykap turup bir peri,

3100 Caylaganday köründü.

- Cigit közün alalbay,
 Karap kaldı meltirep.
 Cayandardı cılan cep,
 Kete berdi tentirep.
- 3105 Tereñdegi suluu kız,
 Tolkun menen serpilet.
 Serpilet da kol cayat,
 “Cigit, köñül bölçü” dep.
- Mınday ukmuş suluunu,
- 3110 Körgön emes elinen.
 Ukkan emes mındaydı,
 Comokçunun kebinen.
 Cumurtkanın agınday,
 Köz taygılat deninen.
- 3115 Bozup kelgen kız beken,
 Periştenin elinen.
- Tunuk suuda tündöy çaç,
 Tal- talınan çaçılat.
 Közdün ısıq nurları,
- 3120 Suu cılıtat çaçırıp.
 Baldak urup cılmaysa,

Suu carılıp açilat.

Çıdabastan caş ulan,

Kiyim menen kaçirat.

3125 Tez burulup suluu kız:

“Tokto cigit toktogun,

Meni suudan tappaysın,

Cer betinen cektogun.

Seni körüp tüşümdön,

3130 Ceti cılday cektodum.

Tüşüp ketip tolkunga,

Maga kancar sokpogun.

Mından arı özümdö,

Senden başka canım cok.

3135 Mından arı özüñdö,

Mensiz senin tañıñ cok.

Mından arı denemde,

Sendan başka kanım cok.

Mından arı cüröktö,

3140 Senden başka calın cok.

Kırk küñçülük coldomun,

Kırk cıl seni kütörmün.

Sen kırk cılda kelbeseñ,

Kıroo bolup bütörmün.

3145 Kılçak- kılçak karanıp,

Kıynoo tartıp ölörmün.

Mende meeriñ bar bolso,

Miñ tozoktu kötörgün!

Cürögümsün tıñşap kal,

3150 Suuda dağı emesmin.

Kümüş bolup sozulgan,

Buuda dağı emesmin.

Karkıldeşip bel aşkan,

Kuuda dağı emesmin.

3155 Açık bolup cüzdöşkön,

Alıs dağı emesmin.

Baldak urup izimden,

Çarçabasın bilegiñ.

Suudan çıkpay köp cürüp,

3160 Muzdabasın cürögüñ.

Kün nuruna kirinip,

Ay nuruna tünögün

Aldabaymın aman kel,

Sende kaldı cürögüm.”

3165 Kün bürkölüp çağılğan,

Uçup öttü carkırap.

Tunup catkan tereñ suu,

Aldastadı şarkırap.

Sozulğan kız şar menen,

3170 Alıstadı caltırap.

Sozgon boydon koldorun,

Cigit kaldı kaltırap.

3

Çal akırın toktotkondo comogun,

Dagı biröö: “Anançı” dep suradı.

3175 Kök sakalın kolu menen karmalap,

Karı dagı kadimkidey kuradı.

Temir üydön al tünü,

Cigit dagı tüş kördü.

Arman menen col tozgon,

3180 Appak güldöy kız kördü.

Tañ atkança sar sanaa,

Kaygı menen ötkördü.

Körö koyop atası,

Sadagasın çaptırdı.

3185 Körö koyop enesi,

Kazınasın çaptırdı.

Bakçı, bübü cıynatıp,

Çıpçañ bir ay baktırdı.

Bakkanınan payda cok,

3190 Tilsiz cattı üşkünüp.

Köz ilinip ketkende,

Çoçup turat tüş körüp.

Kündördün bir künündö,

Til kayırdı küç kirip:

3195 “Süygönüñör çın bolso,

Temir üydön keteyin.

Appak güldöy kız körüp,

Arzıp kaldım ceteyin.

Takır ayla tappasam,

3200 Arman menen ötöyün.

Ansız künüm kün emes,

Köp çaşapay ölörmün.

Köñülümö kir tolup,

Közdün çaşın tögörmün.

3205 Müñkür bolup kaygıdan,

Muñ dayraga çögörmün.

Tirüü kalsın deseñer,

Tulparımdı bergile,

Toguz kündö ölbösöm,

3210 Uşul cerden körgülö.

Ardaktağan ata-enem,

Aytkanıma köngülö?

Albasañar tilimdi,

Bügün keçten kalbaymın.

3215 Bir çay kaynam keçiksem,

Küçüm ketet barbaymın.

Kıyamatta silerdi,

Kılçaybastan kargaymın.

Azır turam töşöktön,

3220 Catkırbasın kaytalap,
 Kim catkırsa töşökkö,
 Kaygı menen çaypalat.
 Uşul cerden kozgolboy,
 Ölügümdü kaytarat!

3225 Erteñ menen söögümdü,
 Kömösuñör cabılıp.
 Arañardan ketkende,
 Kayta kelbeym cañırıp.
 Ökünböstön barıñar,

3230 Aytkılaçı kamınıp?”

Öñü ketip cigittin,
 Tilden kalıp barattı.
 Karap turgan adamdar,
 Cüröktörün kanattı.

3235 Kanattı da kayrılıp,
 Ata enesin karattı.

Aldastagan atası:
 “Kaalaganın kılısın” deyt.

Eñşeñdegen enesi:

3240 “Tursun emi tınçıp” deyt.

Çark aylangan bakşılar,

“Kaçpas beken ırsıñ” deyt.

Cigit turup ordunan,

Tamılcıdı kubarıp.

3245 Ata-enesi ozoñdop,

Esi ketti kubarıp.

Bir cigiti tulpardı,

Tokup keldi suranıp.

Attanarda balası,

3250 Ene baykuş bozdodu,

Karday çaçın culmalap,

Kaygıların kozgodu:

“Kayıp bolduñbalam” dep,

Barar colun tozbodu.

3255 Bata berip atası,

Caratkanga calındı:

“Esen saktap balamdı,

Algın bardık malımdı”.

Kempir ıylap: “mal kursun

3260 Alsın dedi canımdı”.

Anda cigit attana:

“Algan batam kata eken,

Ümüt menen attansam,

Üşüntöbü atakem.

3265 Üydö söögüm catkanday,

Ozoñdoysun apakem!

Aman bolso ak tulpar,

Kaçırganga cetermin.

Acal meni kuusa da,

3270 Cetkirbesten ketermin.

Aşıgıma cetpesem,

Adam emes, setermin.

Kırk küñülük kıyın col,

Ceti kündö basarmin.

3275 Bulut menen carışıp,

Caş selkime şaşarmin.

Körüp alıp carımdı,

Köñülümdü açarmin.

Atam, enem, kurbular

- 3280 Sağıñgança kelermin.
 Tün çümbötün on katar,
 Camıngança kelermin.
 Cañı kirgen tentek suu,
 Çamingança kelermin”.
- 3285 Cigit sözün bütürüp,
 Atka kamçı baskanda.
 Cal kuyruğu sozulup,
 Tulpar uçtu asmanga.
 Ak tulpardın tuyagı,
- 3290 Kanat boldu asmanda.

 Çal toktolup karaganda can-cagın,
 Ak çaç kempir: “anançı” dep suradı
 Kabagının tırıstarın cazılıp,
 Çeber karı tañırkatıp kuradı.
- 3295 Bara cattı caş cigit,
 Sansız cıldız aralap.
 Uyolgugan sur bulut,
 Tömön kaldı sagalap.
 Ulam örgö ergitip.

3300 Zırkıratı sabalap.

Köbük çıgıp tulpardan,

Camgırday ter tamçılap.

Kün nuruna bölönüp,

Kündüz cürdü kamçılap.

3305 Termelişet cıldızdar,

Birdemesi barçılap.

Tizgin tartıp burulbay,

Cürö berdi caş bala.

Bir kezekte köründü,

3310 Arsaktalgan taş gana.

Bir cerinde tünt tokoy,

Arbın emes az gana.

Kalıñ tokoy kez- kezde,

Öksögöndöy baykalat.

3315 Cogun izdep bir dabış,

Köksögöndöy baykalat

Cinder oynop catkansıp,

Çañdap tokoy çaykalat.

- Keede cım-cırt, keede çuu,
- 3320 Ablan-alban tamaşa,
 Bir çıgaçtın başında,
 Düyüm kuş bar karasa.
 Türkün sonun ün menen,
 Sayrap catat canaşa,
- 3325 Başkalardan üç ese,
 Biyik turat mensinip.
 Başkalarga kün berbey,
 Kölökölöyt ersinip.
 Bul düynönün barısı,
- 3330 Tak oşogo cersinip.
- Arasında tokoydun,
 Sınganı da cok emes.
 Dümür bolup tübölük,
 Tınganı da cok emes.
- 3335 Balatılap cayılğan,
 Çoñdoru da cok emes.
 Şıpşaganday sreyp,
 Kuuraganı dagı bar.

- Kaştay tunuk bulakka,
 3340 Sulaganı dağı bar.
 Men mensigen daraktı,
 Tuuraganı dağı bar.
- Mömölörü salbırap
 Cügüngönü dağı bar.
 3345 Esep cetkis cemişter,
 Kübülgönü dağı bar.
 Kötörö albay mömösün
 Bügülgönü dağı bar.
- Cardan carga urulup,
 3350 Akkandar da körünöt.
 Karşı- terşi soldoyop,
 Catkandar da körünöt.
 Tamırları suurulup,
 Katkandar da körünöt.
- 3355 Munu körüp colooçu,
 Tiktep kaldı tañdandı.
 Baykagansıp zor darak,
 Ekilenip sañdandı.

Ergip boyon kötörüp,
 3360 Dağı ösöm dep kamdandı.

Kıl çokusu asmanga,
 Tiygenindey tuyoldu.
 Cazganat dep oylodu,
 Kele catkan kuyondu.

3365 Keldin aldı tokoygo,
 Cetelekte tuyoldu.

Kuyon tokson tolgonup,
 Oktoruldu бүгүлүп.
 Şuunduraşıp tokoylor,

3370 Başın iydi cügünüp.
 Men- mensingen darakka,
 Cetip keldi cügürüp.

Toktono albay al darak,
 Şagin cıynap kuuruldu.

3375 Bürçöktörü dirildep,
 Kabıktarı tuuruldu.
 Arkı- terki çaypalıp,
 Tübü menen suuruldu.

- Sayrap turgan kuştarı,
 3380 Kanattarın kagınıp.
 Ünün baspay ırdaştı.
 Köp tokoygo cabılıp,
 Zor daraktın denesin,
 Suu süyrödü çamınıp.
- 3385 Munu körüp colooçu,
 Ayran kalıp toktodu.
 Cıynap alıp kanatın,
 Tulpar dağı ottodu.
 Kurbaldaşın caş cigit,
- 3390 Kıyal menen cektodu...
 Kańça turdu al cerde,
 Eç kim anı bilbedi.
 Közdön monçok caş agıp,
 Baykuş cürök zildededi.
- 3395 Kim ekenin kim bilsin;
 “Kanday keldiñ, kim” dedi.
 Calt karadı colooçu,

Candap kelgen kişi cok.

Erbeñdegen kölökö,

3400 Kelet, ketet izi cok.

Süylöp koet kırgızça,

Alek bolgon işi cok.

Denesi bar cılañaç,

Koldo çarçı çüpürök.

3405 Anda- sanda katkırıp,

Küngürönüp tüküröt.

Kakırınıp sereñdep,

Kayta kele uh küülöp:

“Kim bolosuñ tirüü can,

3410 Calgız kayda barasıñ?

İzdegeniñ emine,

Kanday cürgön balasıñ?

Ce biylegen cansıñbı,

Asman- cerdin arasın?”

3415 Cigit cayın süylödü,

Açıkpastan ayañdap.

Nurday tunuk suluuga,

Aşıktığın bayandap.

Kölökögö süylödü.

3420 Bir suroosun dayardap:

“Özüñkimsiñ kölükö,

Emne çöldö cürösüñ?

Adamsıñbı akıykat,

Kim degende bülösüñ?

3425 Karısıñbı, çaşısıñbı?

Kay sebepten külösüñ?”

Ketip- kelip erbeñdep,

Al kölükö süylödü:

“Adam elem arbakmın,

3430 Menda körgöm düynönü.

Cürök menen çaşaşa,

Bolot tura süygönü.

Kırk küñçülük kıyın col,

Süygönümö bargamın,

3435 Caş baladay erkelep,

Kubançına kangamın.

Kündö körüp cürüügö,

Cüz aarçısın algamın.

Baratkanda carıma,

3440 Künüm bütökön kezi eken.

Kula milgen kuu baş çal,

Tak acaldın özü eken.

Alam dedi canıñdı,

Aytkan sözü söz eken.

3445 Mal berem dep calındım,

Maldın barın albadı.

Altın al dep ıyladım,

Albaymın – dep kargadı.

Carım üçün cabıgıp,

3450 Süylörüm da kalbadı.

Calgız elem çaş elem,

Cürök meni süyrödü.

Tütünü cok calındayt,

Közgö tüşpöyt küygönü.

3455 Arman menen baratam.

Arkta taştap düynönü.

- Uruksat ber beş küngö,
 Bir süyöyün carımdı.
 Bir kuçaktap basayın,
 3460 Cüröktögü calındı.
 Kayta kelip bereyin,
 Ala turgan canıñdı...”
- Makul kördü şum acal,
 İçte kaldı armanım.
 3465 Car uzattı caş tögüp,
 “Köp keçigip kalbagın.
 Tün küzötüp küyörmün,
 Tez kele kör ardagım.
- Iylaganda caşımdı,
 3470 Sürtüp cürgön coolugum,
 Sagınganda cıttay cür.
 Süygönüñdün coolugun.
 Sımbatıñdı körbösöm,
 Sıykı tartat soolugum”.
- 3475 Muñun ugup kuçaktap,
 Kayta colgo salgamın.

Kütüp turgan acalga.

Küyüt menen bargamın.

Carıma sır aytpastan,

3480 Uşul cerde kalgamın.

Men kölükö çarçabas,

Arbagımın denenin.

Magdıraşbay car menen,

Mookun baspay denenin.

3485 Öydö tömön ötköndön,

Kabar suray beremin.

Ayagandan carıma,

Aytpagamın sırimdı.

Uşul cerden ötkördüm,

3490 Eki toguz kılımdı.

Ökünüçtön kölömün,

Aytpaganga çinımdı.

Carım kaçan kelet dep,

Kündö kütüp cürömün.

3495 Cer aldında catsam da,

Calın boydon cürögüm.

Calgız beyit tetigi,

Oşol menin tünögüm?”

Munu tıñşap colooçu,

3500 Tereñ oygo ketiptir,

Memiretip al kıyal,

Tüç körgözüp ötüptür.

Çoçup ketip oygonso,

Süygönünö cetiptir.

3505 Çal toktotup sılaganda murutun,

“Sozuñuz” dep şişik kişi suradı.

Ünün tüzöp, kakırınıp aldı da,

Aşıkpastan munaygansıp kurada.

Bilinbedi tündördün,

3510 Kaday bolup ötkönü.

Sezilbedi kündördün,

Kayra tüngö cetkeni.

Magdıraşkan aşıktar,

Bir birinen ketpedi.

3515 Korkuu barbı düynödö,

Oyloboy da karabay,
 Erkeletet bir birin,
 Ene menen baladay.
 Canım, carım degenden,
 3520 Eç çimisi cadabay.

Balbıldagan közdörü,
 Caşığanday koyolup.
 Cüröktöğü muñdarı,
 Karday erip coyolup,
 3525 Satıp albas baktının,
 Tatığına toyonup.

Balapanday talpınıp,
 Cüröktörü oynodu.
 Kañçalık dep cırgaldı,
 3530 Ulam suluu oylodu.

Sarañ karap ömürgö,
 Muhabbatka toybodu.

Çümüp ketken cırgaldan,
 Eç kimisi kaytalbayt.
 3535 Nazik, çeber ün menen

Tili cetip aytalbay,
 Mukaktandı caş suluu,
 Bir sıroodon kaytalbay.

“Aytçı- dedi selkige,
 3540 Bir okşodu tilegiñ.
 Cürögüñdün şıbırın,
 Tıñşap turat cürögüm.
 Emne izdeyt köñülüñ,
 Emne kötöt cürögüñ?”

3545 Kız kuçaktap calbarıp,
 “Bilgim kelet sırındı.
 Bilgeniñdi, körgöndü,
 Önüp, öskön çınıñdı,
 Uktuñ beken balçıdan,
 3550 Ölö turgan cılıñdı?

Kıyamattık kıyışpas,
 Dosuñ barbı kurbaldaş.
 Menden başka anttaşkan,
 Otuñ barbı cırgaldaş?
 3555 Cırgal muñu aralaş,

Çın aşıktan sır kalbas”.

Bala kezden oylongon,

Oyon cigit süylödü.

Tañ tamaşa köp körgön,

3560 Toyon cigit süylödü.

Esep cetkis kara mal,

Koyon cigit süylödü.

Ayday carın körsötkön,

Tüşün süylöp ötkördü.

3565 Coldo körüp tañdangan,

İşin süylöp ötkördü.

Teñdeşi cok süyününün,

Küçün süylöp ötkördü.

Altın menen toydurgan,

3570 Aytıp berdi miñ dosun.

Cürök menen kelişken,

Süylöp koydu bir dosun:

“Akırettik deşkenim,

Arttı calgız bir dosum.”

3575 “Durus- dedi suluu kız,

Senin coldo körgönüñ.

Körsötüptür caratkan,

Caşagandar örnögün.

Karapayım, dosçuluk,

3580 Süygönüñö çöldögün.

Uluk bolsoñ, kiçik bol,

Senden eç kim, talaşpayt.

Caqşı bolsoñ, catık bol,

Çındık senden adaşpayt.

3585 Karapayım, kalıs bol,

Seni tömön sanaşpayt.

Körgönüñdün barısı,

Kölökösü turmuşun.

Köyröñ bolsoñ mensingen,

3590 Anık başı kılmuşın.

Mömölögön daraktay,

Meerimi bol kırıgzdın.

Tagdır uşul kanteyin,

Azır menden ketersin.

3595 Kuş uçpagan çöldördön,
 Kuyon bolup ötörsün.
 Aman bolsoñ kayradan,
 Sagındırbay cetersiñ.

Ala bulut barında,

3600 Malıñ menen maktanba.
 Acal kargış barında,
 Canıñ menen maktanba.
 Tüşünböso süygönüñ,
 Cariñ menen maktanba.

3605 Ömür üçün, erk üçün,
 Mal közünö karaba.
 Süygön üçün, dos üçün,
 Can közünö karaba.
 Altın takta turat dep,

3610 Han közünö karaba.

Acal kılıç sunsa da,

Aytkanıñdan kaçpagın.

Süygönüñö, dosuña,

Calgan ooz açpagın.

3615 Kerek dese canıñdı,
Keyitpesten taştığın!

Süygön cariñ, süyrön dos,

Canın koşsun canıña.

Toltosunan agızıp,

3620 Kanın koşsun kaniña.

Çıdaşpagan çırgaydın,

Coloy körbö canına.

6

Kekse karı solgun tarta bergende,

“Anançı-“ dep kelin dağı suradı.

3625 Alsız közün kolu menen sıypalap,

Abay menen arcagında kuradı.

Cigit coldo çap- calgız.

Şamal menen çarıştı.

Katar uçkan karkıra,

3630 Tömön cata kalıştı.

Kaalap kaldı bir kezde,

Cigit cerge barıştı.

Öşör tögüp möndürlöp,
 Bulut kelip torgodu.
 3635 Uyolgugan bulutka,
 Uçkan tulpar bolbodu.
 Carkıldagan çağılğan,
 Adaştırıbay korgodu.

Kayıp alıp kanatın,
 3640 Şıyraktarın sayılıp,
 İrkıragan şamalga,
 Kıl kuyrugun cayılıp.
 Kanday koçkul askaga,
 Karşı keldi dayınsıp.

3645 Ünsüz turat bir kişi,
 Kütüp turgan emedey.
 Aksak kula mingeni,
 Arık bolgon çenebey.
 Cigit ayttı salamdı,

3650 Eç nersesin elebey.

Unçukpastan al kişi,

Kıymıldadı üldüröp.

Atı bütün kozgoso,

Aska kulayt küldüröp.

3655 “Cakşı maga kelgin” – dep,

Cer süylödü küñgüröp.

Çooçun cigit karasa,

Kulasında mınday al;

Şaldıragan kup-kuu baş,

3660 Közdün ordo kaskan kal.

Kulasında kuu coku,

Söökkö bütkön seyrek cal.

Köz aldagan kula tür,

Söökkö katkan şirisi.

3665 Eesinde da, atta cok,

Karmap turgan şilisi.

Şaldıragan kalıñsöök,

Birinen kuu birisi.

Cargak kanat iyninde,

3670 Sur cılandın türündöy.

Kanatının kırları,

Cıldız kurtun tügündöy.

Kalar emes körgön can,

Kara candan tünüböy.

3675 Kulasının kanatı,

Küzgüsündö dalının.

Cabıştırıp koygondoy,

Krokadildin kabıgın.

Uçarına köz cetpeyt,

3680 Kim tüşünöt anıgın.

Kıymıldasa denesi,

Acıraşpay kaldırayt.

Kacalbagan tişteri,

Kancıgaday şalbırayt.

3685 Baykuş cigit tüşünböy,

Korkuu basıp caldırayt.

Dalay mezigil ötköndö,

Cigit arañ süylödü:

“Acalsıñbı meerimsiz,

3690 Bilbeysiñbi düynönü?

Sen bolbosoñ ar kimdin,

Öçpös ele küngönü!

Toonu taştı kulatıp,

Cerdi esen koyboduñ.

3695 Eñsegenge cetkirbey,

Erdi esen koyboduñ.

Kurutam dep düynönü,

Kanga boep toyboduñ.

Saga kulduk kılbaymın,

3700 Ubaktım çok ölüşkö.

Süyüü menen cırgaymın.

Kansıktattıñ dalaydı,

Senden ketpey tınbaymın.

Üç! Canıbar ak tulpar,

3705 Toonu, zoonu taptagın.

Kubalaşkan kuyondu,

Köz ırmetpey attagın.

Kula mingen kup-kuu baş,

Uçul cerdi saktagın!”

3710 Cigit sözün büköndö,

- Tulpar uçtu zırkırıp.
 Açuu dabış kaydandır,
 Çıgıp cattı çırkırıp,
 Uçkan ottor düynönü,
 3715 Kaptap kaldı şırkırıp.
 Çarkırgan cıldızdar,
 Taşka çapkan aynektey,
 Birin çirin barkırıp,
 Uçup cattı cay ketpey.
 3720 Kulagina cigittin,
 Söz uguldu cay keptey.
 Katarında kulaçan,
 Acal eken süylögön.
 “Körçü- dedi düynönü,
 3725 Açuulanıp üylögöm?
 Tozoñ boldu cıldızdar,
 Tübölökkö düynödön.
 Kim kutulup ketmekçi,
 Arıbagan acaldan.
 3730 Kemirsem da düynönü,
 Bir tişim çok kacalgan.

Azır alam canıñdı,

İçim uşul abaldan.”

Sözün bütüp can algıç,

3735 Kolun sozup çımçıldı.

Cigit sezdi öpkösün,

Basıp kalgan kagındı.

Aç tırmagı acaldın,

Caş cürökkö kagıldı.

3740 “Acal- dedi er cigit,

Tokto, tartpa canımdı!

Bergen menen albaysın,

Düynö tolgon malımdı.

Bir tilegim bar ele,

3745 Uksañ kantet anımdı.

Caralganı düynögö,

Eç nersege kanbadım.

Azır alsañ canımdı,

Arman kılar cancalım.

3750 Ata- eneme ayanıç,

Cüzün körböy kalganım.

- Miñden artık dosum bar,
 Koştoşoyon baarina.
 Caşka toygon karısı,
 3755 Canın berer canıma.
 Ölorümdü süylöyün,
 Ata, eneme, carıma.
- Kayta barıp tezinen,
 Carımdı alıp keleyin.
 3760 Cürögümdü cılıtkan,
 Calındı alıp keleyin.
 Örgödön baş ırğıtsam,
 Canımdı anan bereyin...”
- “Makul- dedi kart acal,
 3765 Çeñgelderin çıgarıp.
 Tırmagımdı kanıña,
 Kandırbadım sugarıp.
 Kargın emi uluksat,
 Calgız gana cumalık.”

3770 Ulutunup, karı toktoy kalganda,
 Arık cigit “Anançı”- dep suradı.
 Köz booçuday köpkö tiktep ulandı,
 Çal comogun cakşınakay kuradı.

Karañgıda carkırap,

3775 Ayday nuru tögülgön.
 Köz uyaltıp carıkta,
 Kündöy bolup körüngön,
 Alıs cerden körgöndö,
 Caykı tañday sögülgön.

3780 Cılacunduu sözdörü,
 Mukamdığın bilgizgen.
 Magdıratıp eritip,
 Canga rakat kirgizgen.
 Sokpoy kalgan cüröktü.

3785 Sagat öñdü cürgüzdön.
 Keremettü kelinge,
 Körgön candar tañ kaldı.
 Kayın ata, enesi,

Calgızınday calbardı:

3790 “İrazıbiz ölsök” dep,
Kılbas boldu armandı.

Bakka koşo batkanday,
Kubanışıp dostoru.

Can birge dep sen menen,
3795 Cakşı sözdör kozgodu.

Oşol kezde örgödön,
Baş ırgıgan öñdöndü.

Payda boldu çok bulut,
Cerdin astı dürküröp.

3800 Karşı- terşi carılıp,
İlay suular dirkirep.
Can- canıbar çuruldap,
Köktön calın bürkülöt.

Oşol kezde kezenip,
3805 Acal keldi şarkıldap,
Eki iyninde koş kanat,
Kılıç bolup çarkıldap:
“Keldim- dedi maalında”

Kerbezdenip, alkımdap.

3810 Bardık elder acaldın,
 Ünün uktu, körgön cok.
 Bet-betinen bozuşup,
 Bir- birine köngön cok.
 Miñ dosunan bir kişi,

3815 Bir dosuna kelgen cok.

Munu körüp acalga,
 Külüp turup: “Şaşpagın!”
 Köp dosuna burulup,
 “Ketmek boldu caş canım.

3820 Cardam berer dos barbı,
 Caşap algan caş çağın!”

Alıs turup miñ dosu,
 Çuruldaştı hor menen:

“Karısak da dos üçün,

3825 Can berbeybiz kol menen,
 Koş bol, mına kettik”- dep
 Alıstaştı col menen.

Ak sakalın culmalap,

Ata kelip bakırdı.

3830 “Balam üçün algın”- dep,

Özünö ölüm çakırdı.

Körünböstön bargın- dep,

Çirkin acal kakırdı.

Körünböstön tırmagın,

3835 Kolkosuna ciberdi.

Ak sakalı serbeñdep,

Alsız karı çiderdi.

“Albagın”- ozoñdop,

Arzın aytıp ciberdi.

3840 “Karısam da berbeymin,

Arañ cürgön canımdı.

Balam üçün kızganbay,

Çatçım ele malımdı.

Meni boşot alagoy,

3845 Balamdagı canımdı”.

Ket dep çaldı boşotup,

Acal küldü katkırıp.

Enesine balanın,

Cetken ele katkık.

3850 Öksöp, ıylap enesi,

Kele kaldı aptıgıp:

“Kelgin acal alagoy,

Balam üçün canımdı.

Kart denemden sorup al,

3855 Menin mala kanımdı.

Carık körböy ölöyün,

Balam körsün bagımdı.”

Körünböstön kart acal,

Aç tırmagın batırdı.

3860 Öpkö boorun ezgende,

Kan ozunan atıldı...

Çeçekeyi carılıp,

Közdün suusu çaçıldı.

“Balam, balam, sen üçün,

3865 Bara catam beyitke.

Tañday kurgap baratat,

Suu tamızçı şeyitke.

Cok, cok suudan payda cok,

Acal meni keyitpe!

3870 Cartı künüm kalsa da,

Ciber menin canımdı.

Balam üçün cumşadım,

Boyomdagı kanımdı.

Kayır surap kalsam da,

3875 Ayabaymın malımdı.

Calgızımdın kıynoosun,

Az körbödüm, köp kördüm.

Tolgon tündü közötüp,

Aldey menen ötkördüm.

3880 Kañça meerim kansa da,

Kaygısı köp ötkön kün.

Balam üçün mınakey,

Çeçekeyim carıldı.

Kañça kayrat kılsam da,

3885 Bergim kelbeyt canımdı.

Meni boşot alagoy,

Balamdagı canıñdı”.

Oşol kezde kalıñ koy,
 Toodon tüştü çurkurap.
 3890 Calın cerge sapırıp,
 Cılkı keldi, zırkırıp.
 İyri moynun koykoytup,
 Töölör keldi burkurap.

Saygak tiygen emedey,
 3895 Uylar keldi öñgüröp.
 Altın, kümüş, kööharı,
 Kulap cattı düñgüröp.
 Cibek, şayı, üy mülkü,
 Çaçılıştı ülbüröp.

3900 Unçukpastan kart acal.
 Karap turdu caldırıp.
 Tolgon malda baylıkka,
 Til caraldı, baldırıp.
 Çuruldap mal süylösö,
 3905 Altın, kümüş şańgırıp.

Cabalaktap kıykırdı,

“Emne bolup kettik”, dep,

Canga sooga bolbosok,

Çapan bolup kettik dep.

3910 Kempir menen Karınbay,

Kaltıraştı cer tiktep.

Cılkı ketti çañdatıp,

Kulan bolup, bışkırap.

Koylor ketti maaraşıp,

3915 Kulca bolup sızdırıp.

Uylar ketti, çer menen,

Maral bolup ışkırap.

Töölör ketti betinçe,

Taldın başın sızdırıp,

3920 Börü ketti it bolup,

Suudan suunu kıldırıp.

Adamzattan talaşıp,

Tamak çeşke kınıgıp.

Şayıları taş boldu,

3925 Tak Sonköldün kırında.

Altın, kööhar çaşındı,

Kara cerdin çıñında.

Munu körüp Karımbay,

Çıdabaptır çınında.

3930 Kaçkan malga ee bolboy,

Alek- çalek boldu deyt.

Toonu, çöldü kıldırıp,

Kayıp atka konu deyt.

Kay biröölör Karındı,

3935 Cerdin özü sordu deyt.

Çal uşuntup ulutuna kalganda,

“Anançı” dep kuba cigit buruldu.

Adatınça abay menen baykagan,

Çal tilinen mına bular uguldu.

3940 Unçukpastan kezenip,

Acal kayta buruldu.

Anın kup-kuu koldoru,

Caş cigitke sunuldu.

Aç tirmaktın uçtarı.

3945 Cürögünö urundu.

Esi ketpey cigittin,

Ot közünön cagıldı.

Bütün düynö bırkırıp,

Bolgonsudu çamındı:

3950 “Tokto, acal toktogun!

Almak bolduñ canımdı.

Tak ceti miñ sanaktı,

Sanap turgun canımda.

Uşul menen mezigil ötkönçö,

3955 Oylonoyon barında.

Elestetip bütköndö,

Örttöp ciber calınga.

Atam, enem, dostorum,

Bilbegendi bilgizdi.

3960 Cana keter canımdı,

Carım sagat cürgüzdü.

Aytkandarı kalp bolup,

Ayanıçtuu külgüzdü.

Acal dağı “kup”- dedi,

3965 Şıldıratıp denesin.

Kişi bolup köründö,
 Tez özgörtüp elesin.
 Cigit minip cönödü,
 Kıyaldın cel kemesin.

3970 Ukkarı da, körgönü,
 Tüşö berdü esine.
 Tügönböstön çirkelip,
 Kelip cattı közünö.
 Toktoy kaldı bir kezde,

3975 Kölököñün sözünö.
 Özün dagı oşondoy,
 Arbak kılıp baykadı.
 Kölököñün col tosüp,
 Barmak kılıp baykadı.

3980 Korkunuçtuu elestep
 Kayta başın çaykadı.
 Ekilentip ötkördü,
 Erkin oynop külgönün.
 Temir üydön attanıp,

3985 Aşka toygo cürgönün:

“Mından arı colukpayt,
Kündüz tügül tündögüm.

Kayta- kayta oylondu,
Suudan suluu körgönün.

3990 Oylondu da: “Oşondo,
Ölörümdü körgömün.
Birok eş kim körgön cok,
Mahabbattın ölgönün”.

Kayda menin candayım?

3995 Maga cakın kelsinçi.
Cooduragan köz menen,
Tagdırımdı körsünçü.
Çoktoy kızıl eerdinen,
Can azıgın bersinçi.

4000 Tak oşondo bir kişi,
Takaatı cok şaşkanday,
Kuçaktadı cigitti,
Acaldan da cazganbay:
“Aytçı, dosum, kanday iş,

4005 Tereñ kaygı baskanday?

Albars kılıç tayanıp,

Acal turat canında.

Turmuş küyüp ketçüdöy,

Oozundagı calınga.

4010 Aytçı dosum tezirek,

Kıyrıp ketti kabırğa?

Anda cigit burulup,

Dostusuna süylödü:

“Artka taştap baratam,

4015 Calgız carık düynönü.

Barı kalat artımda,

Carım menen üydödü.

Miñ bir dostun içinde,

Kıyamattık sen eleñ.

4020 Miñ dosuma tübölük,

Tügönbögön ken elem.

Baarı ketti kayırılbaş,

Cardam kütkön men elem.

Koş bol dosum, köp çaşa,

4025 Güldöy solup ölümün.

Kıyamatta cüzdöşüp,
 Urmatıñdı körömün.
 Kaalabaymın körüügö,
 Calgız senden bölögün”

4030 Ooba,- dedi al kişi,
 “Ugup şaşıp kelgemin.
 Alat degen makal bar,
 Dos tarınsa bergenin.
 Baylık menen dos bolsoñ,

4035 Al dos emes ermegiñ!...

Kıyamattık dosuñdan,
 Bar ümüttü tabarsın.
 Cariñ menen carkırap,
 Kumarıña kanarsın.

4040 At tırmağı acaldın,
 Azır maga kadalsın!”

Çoçup cigit “cok dedi”,
 Kıyamattık dosumsuñ.
 Kıyıspagan eki dos,

4045 Kıyamatta eki dos,

Kıyamatta koşulsun.

Çın dosumdun aldında,

Cansız denem sozulsun”.

“Cok, cok, -dep dosu- kulak sal,

4050 Acal tursa kaşında.

Anık kelip turganıñ,

Kıyamattın başında,

Mından başka kıyamat,

Bütökön emes asılda.

4055 Kelgin acal, canımdı,

Tartıp algın asmanga.

Erkin eköo çaşasın,

Uluksat ber şaştarga.

Dostuk menen mahabbat,

4060 Ayantçap, alsañ, da!

Acal külüp küngüröp,

“Ayabaymın silerdi.

Kansıktatıp bölgün dep,

Teñir meni ciberdi.

4065 Başka cumuş az emes,

Ölçüü calgız silerbi!

Atası da algın dep,

Enesi da asıldı.

Makul bolup kirişip,

4070 Kañça küçüm çaçıldı.

Ayagında eköo teñ,

Öz candarın kaçırdı.

Alayınçı biriñdi,

Beker künüm ötpösün.

4075 Esep tolboy kaldı dep,

Teñir meni sökpösün,

Ayansıñdep alardı.

Öz kanımdı tökpösün!...”

Sözün bütüp biröönü,

4080 Suuk kolun sermedi.

Kuçaktaşkan eki dos,

Acıraşa berbedi.

Açuulangan kart acal,

Alka- şakla terdedi.

4085 Kanın sorso biröönün,
 Eköönön teñ kan cıgat.
 Canın tartsa biröönün,
 Eköönön teñ can cıgat.
 Candı candan bölö albay,

4090 Acal cüröt kamçilat.

Küngürönüp kart acal,
 Kılıç menen urgulayt.
 Tüşünüksüz til menen,
 Birdemeni buldurayt.

4095 Kuçaktaşkan eki dos,
 Cıgılat da turgulayt.

Tanoosunda acaldın,
 Kara tütün burkurayt.
 Közü menen oozunan,

4100 Şirendiler şarkırayt.
 Kaldıragan kanatı,
 Çarık bolup çırkırayt.
 Oşol kezde kerilgen,
 Kelin cıgıp köründü.

4105 Alp uruçkan dostorgo,
 Cumşak köönü bölündü.
 Körö koyop acaldı,
 Camgırday caş tögüldü.

Calkı nazik peridey,
 4110 Ceñil basıp şoodurap,
 Carkıldagan nuru bar,
 Körköm közü coodurap,
 Bulbul öñdü muñduu söz,
 Caşın tögüp soolugat.

4115 Soolugat da acalga:
 “Men al üçün caraldım.
 Cer bütkönü celmoguz!
 Kumdan artık can aldıñ,
 Karıgança eç canga,

4120 Tiygen cokko karaldıñ!
 Atañ da cok, eneñ cok,
 Bolbogondur cariñda,
 Bir tuugan da, dosuñ cok,
 Tüşünbössün barında.

4125 Tamaşaday körösün,
Taalaysızdın zarında!

Tart koluñdu culunbay!

Süygönümdü köröyün,

Caş köñülün oorutpay,

4130 Kuçaktayın, cölöyün.
Sen cıynagan kayğıdan,
Sergiteyin, öböyüñ!”

Taymanbastan carakör,

Cetip kelip carına,

4135 Korgoşunday köykölüp,
Kanın koştı kanına.
Bekem kısıp öptü da,
Canın koştı canına.

Acal buga tañırkap,

4140 Alsızdanıp karadı.

Cüzündögü kaarı,

Erigendey taradı.

Uyalgansıp kılıçın,

Kara taşka kadadı.

4145 Bütökön boyo çımırıp,
 Tırmaktarı kayırdı.
 Can korgogon caştarga,
 Kadimkidey kayırdı.
 Kaygırdı da tomsorup,

4150 Mındayça dep kayırdı:

“Dostuk menen mahabbat!

Caşagıla tübölük!”

Kündün küçü bütökönçö,

Üçöö bolup cürölük.

4155 Men silerge koşuldum,

Ölbös ömür sürölük!”

Andan beri bul üçöö,

Acıraşpas boluştu.

Birge cürüp, bir külüp,

4160 Toñso birge toñuştu.

Dostuk ömür ötkörüp,

Konso birge konuştı.

Çal cılmayıp toktotkondo comogun,

Kaçkındardın baarı tegiz şattandı.

- 4165 Azap kündön kutulgansıp özdörü,
Unutkansıyt aç talaada catkandı.

CAŞOO KEREK

Keçikti, Mariyalar belgisi cok.

Kaçkındar kaygı menen bolbodu tok!

- 4170 Eşekten başka maldın baarın çeşip,
Oynodu, kargan acal bötönçö şok.

Bir künü eşekke da keldi kezek,

Kubanıp cep alıştı kelin- kezek.

Kezeerip catkan cerden turuşpadı,

- 4175 Kempir, çal “ıyman menen ölölük” dep.

Üy kılıp, üñüp alıp, kemer cardı,

Catkırıp, alızdarın, kempir çaldı.

Alduular tuzak tartıp, toom koyop,

Kaççası kazıp cüröt toodon algı¹²⁷.

- 4180 Tüşündö mayda baldar tokoçun cep,
Suraşat oygongondo beresiñ dep.

¹²⁷ Algı – toogo çıkkan çöptün tamırı – oşondoy carma casaşat.

Köz caşın möltürötüp baykuş ene,

Çarıktı kaynatatta şimişet tek.

Cüzündö kırıp alar kızılı cok,

4185 Ar kimdin künü küñür kızığı cok.

Keçegi arañ turgan kempir çaldar,

Ertesi ölük bolot ızığı cok.

Çükürü, ışkın tüptü kazıp alıp,

Çıçkanday kemireşet catıp alıp.

4190 Terişip cerge çıkkın eñilçeki,

Saktaşat talkan öñdüü katıp alıp.

Çarımday çegeldektin tamırların,

Caynaşat, bakkan bolup kurgan canın.

Oy çirkin, Isık- Köldöy bolor ele,

4195 Cıynasak oşondogu eldin kanın.

El ele oşol cerde eçen boluş,

Köbünö cerdin koynu, bolgon konuş.

Kömüügö eç pendenin cayı cetpey,

Tıtmalayt ölgöndördü, çımın, koñuz.

4200 Baktısız cem izdegen kuştun zoru,
 Kaldaktap kelip catti çeksiz coru.
 Sagızgan eçen sonun er başına,
 Olturdu şakılıktap uşul colu.

Körünböy atıp catti acal ogu,
 4205 Ar kimdi ayabagan turmuş çogu.
 Ümüttü üzdürbögön çeber balban,
 Çaalıktı Murattın da comoktoru.

Karının alsıragan ardak boyo,
 Ömürdün tügöngöndöy kubanç toyo.

4210 Birok da tuugan eldin tagdırına,
 Kübüröp mına minday çurkayt oyo:

“Tolkunsuz meltiregen köp-kök asman,

Adamdın caşı bolso, cerden kaçkan.

Cıldızdar cerge keler ubaktı bolso,

4215 Çarkırap tün kirgende, közün açkan.

Sur bulut köktü bürköp, uçup ötkön,

Mezgildüü kaygı bolso, sööktön ötkön.

Şaşınıp keede çıgıp, çarkıragan,

Altın ay, cırgal bolso túbölkütön.

4220 Adamzat oşolordu biler bolso.

Alışıp arasında cürsöm koşo.

Tak bugün buluttardı cerpe salıp,

Cügürüp çıgar elem, baktı tozo.

Kırgızım, kıynalganıñ cetişet dep,

4225 Karmalbas aydın nurun, karmasam bek.

Ömürdük cer atası uluu kündü,

Kıymalap kırgızıma, caratsam sep”.

Kim bilsin karıyanın körör çaşın,

Oyloyt da kalt- kalt etet süyöyt başın.

4230 Belsenip bilinbesten öcör ölüm,

Tez gana körör beken kamilgasın.

Kün tünü soñku kündör urup mandaş,

Kıyşayıp tiygizbesten cerge cambaş.

Karıya kabak açpay ünsüz boldu,

4235 Balkim al ölgönünçö oydon tanbas.

Al kezde aldastabay muñdu Cunuş,

İştetken ustalarga ukmuş cumuş.

Tulgadan otuz kapkan, caa casatıp,

“Tuugandar aşaş kerek bolboyt turuş.

4240 Biz elek eldi baştap izdep keldik,

Ok atıp kıyanatka berbey eelik.

Köz körböy, kulak ukkan erk taşına,

Kan tögüp, can ayabay kanat kerdik.

Salmagın eldin emi kötörülük,

4245 Ar kimge az colukpayt, azaptuu cük.

Bul baştı kurt kumurska, mülcürönçö,

İştelik tuugan elge, muşbaylık tük.

Mergender mendeysişer bariş siler,

Kırçın er Alımkuldu bilesişer:

4250 “Azattık alıs emes, araket kıl,

Elimden túbölökkö tüşöt çider.

Bargıla, tuugan cerge cardam kerek.

Küç menen kötörülöt kızıl celek.

Tezireek, mekenişe cetkin? degen,

4255 Tuugan el túbölökkö bolboyt cemek.

Köpçülük kayda bolso oşondo bol,
 Kolunda tak oşonun çarkırak col.
 Omkorot ekilikti orus eli,
 Ölsöñ da oşolordon üzböğün kol”

4260 Kıyındık dittey albas keler karşı,
 Barına cıdaş kerek cardı calçı.
 Erk künü ebegeysiz kütüp turat,
 Oşogo ar bir adam, bolsun çarçı.

Biz üçün temir kazık, nuru çarık.

4265 “Alımkul uşunday”- dep aytkan anık.
 Oşonun osuyatın orundoogo,
 Salmaktı kötörölü moyonga alıp.

Algıla cetişkençe kapkan, caadan,

“Aç ölböyt azamattar emgek saagan.

4270 Asmandan asınçı dep dayar tamak,
 Tüşkönün kim körüptür dayar caagan”

Ayazday etten ötüp, eldin zarı,

“Iras go, söz emespi”- deşti barı.

Sakaldan monçok caşın togolotup,
 4275 Sapayıp bata berdi karıları.

Arbaktay arık bolgon alsız Murat,
 Birinçi kolun cayıp tilek kılat.
 Köpçülük düñgürötüp kara cerdi,
 Çurkurap köktü tiktep, kolun sunat.

4280 Kuduktay cılt-cılt etip batkan közü,
 Dirildeyt toktoto albay özün özü.
 Duşmanga naalat aytıp, elin alkap,
 Andağı kart Murattın aytkan sözü:

“Tañsögülüp, tün ketip,
 4285 Baktın şamı küysö eken.
 Azap körgön kıynalğan,
 Eldi bakıt, süysö eken.

Kalkıp cürgön kart acal,
 Kas duşmandı alsa eken.
 4290 Tatınakay baldardın
 Altın canı kalsa eken.

Alkımdagan açkalık,
 Apat bolup ketse eken.
 Dozok tartkan kaçkındar,
 4295 Tokçulukka cetse eken.

Köktü süzgön kök bulut,
 Kaytkıs uçup bütsö eken.
 El köksögön azattık,
 Elibizdi kütsö eken.

4300 Eñşeñdegen suz karı,
 Ergüül tartıp külsö eken.
 Cañı zaman caştarı,
 Adil ömür sürsö eken.

Kansıktatkan padışa,
 4305 Kayrılbaстан ölsö eken.
 Kargaşaluu kaldığı,
 Tak oşonu körsö eken.

Celdetterdin közünö,
 Kum topurak tolso eken.
 4310 Kurt- kumurska cıynalıp,

Cutkan kanın sorso eken.

Kargan kacır cıynalıp,

Aybalkasın çolso eken.

Arsızdardın baştarı,

4315 Kıyrap küküm bolso eken.

Kıynoo tartkan kırgızdar,

Mekenine barsa eken.

Bizdey çaldın denesi,

Tuugan cerde kalsa eken.

4320 El kaygısı túbölük,

Kayrılbastan kaçsa eken.

El baştağan erlerdin,

Colun arbak açsa eken.

Köpçülüktün tilegi,

4325 Kabıl bolup kalsa eken.

Azat künü cakın deyt,

Sayasına alsa eken.

Aylanayın kırgızım,

- Carık colgo kirse eken,
 4330 Cel kanattuu attardı,
 Cetimderim minse eken.
- Eldin kamın oylogon,
 Er baldarım kuunasıp.
 Kayındıktı kıyratıp,
 4335 Mürök suusun suulasın
- Allo hakbar, mergender,
 Açık bolsun coluñar.
 Kaalaganga cetişsin,
 Tilep sungan koluñar”.
- 4340 Er ölgöndöy tak uşunday çurkurap,
 Ümüt menen e kudaylap burkurap.
 Ar kimisi mergenderge calınıp,
 “Aman barıp, aman kel”- dep unçugat.
- Baykuş Nurcan ali bolso bışpagan,
 4345 Muñun açıp çıgara albayt sızdagan.
 Cal- cal karap ötkür Cunuş agasın;
 “Bayke senden birdemeni kızkanam.

Mına ceeniñ, ölgön ele denedey,

Açkadanbı, oorudanbı çenebey.-

4350 Alsıradı, soluganı bolboso,

Palapandı taška çapkan emedey.

Bolboyt okşoyt ümüt kılğan tilegim,

Sınat okşoyt, biyik sozgon bilegim.

Meder kılğan kölökömdön ayrılıp,

4355 Küyöt okşoyt, küyö cürgön cürögüm.

Atasında koluñ menen kömbödüñ,

Munun dağı körböysüngö ölgönün.

Köñül üçün boloor ele togonok,

Sen kiygizseñ eñ akırkı köynögün.

4360 Apam bolso, tilden kaldı ticine,

Antkor acal, baylamakçı cibine.

Ak kepindep, süygön cerge koe albay,

Cik koşulat, cürögümdün cigine!

Kantem bayke, kanday arga tabılat,

4365 Kaygırandan kak cürögüm carılat.

Sen mergender kayta kelgen kezinde,

Kanday kaygı cürögünö kagılat!

Saktay albay sadagası ceeniñdi,

Kandıra albay kubançıña meerimdi.

4370 Kuu kanattay şaşıp kalat okşodum,

Oy caratkan ayadıñbı meeriñdi!”

Sözün bütpöy alsız Nurcan cıgıldı,

Öpkö, booru alkımına sıgıldı.

Baykuş Cunuş kötörgöndöy baykadı,

4375 Ölböy turup, eçen kanduu kılımdı.

Tilsiz cattı ceeni menen karındaş,

Erksiz Cunuş eki közgö aldı caş,

Boz tüşköndöy munarıktap, kara cer,

Kaygı menen kayran eldi kıldı mas.

4380 Er cürögün eñgilçekke bastırıp,

Kargaşalar külgön boldu katkırıp.

Ayla kança, uuga Cunuş cönödü,

Üçöönü üç öptü, nazik caktırıp.

Eldin baarı tilin kesip alganday,
 4385 Ünsüz gana caldıraştı cardanbay.
 Cunuş uzap batırğança karaanın,
 Tiktep kaldı ar kimisi ar kanday.

Murat karı aç arbaktay üldüröp,
 Arañ turup oygongonsup ürgülöp.
 4390 “Caşaş kerek, caşaş kerek” – dep koydu,
 Kucurlanıp kulagı da düñgüröp.

CAŞIK TURMUŞ

Kanatın kenen cayıp açarçılık,
 Kelteni koşup aldı, coldoş kılıp.
 4395 Karasañ, çeçekteri koşo cüröt,
 Mensingen dalaylardı, türtüp cığıp.

Karalbay köktöy bolgon Isık-Köldü,
 Köpçülük ukpaganın közü kördü.
 Alsızdar aldastabay kınıldaşıp,
 4400 Akırın acal degen küçkö köndü.

Nurcandın meder kılğan Belek-kanı,
 Cattı ele kumdagında çıkpay canı.

Baktımdın calbıragı sen degensip,

Caldırap tiktep turdu Nurcan anı.

4405 Oy çirkin, bala kaday- bala kaday,

Kubansa bakıt külüp, karaganday.

Kaygırsa, kabırganı birden sögöt,

Tübölük ısıq temir, calaganday.

Caş Nurcan körgönsüdü anık muñdu,

4410 Balası ıylay albay, közün cumdu.

Kansırap kaygıardı bölüşkönsüp

Kart Murat aylançıktap basıp turdu.

Anın da kart cüröğü kabıldagan,

İçinde tozok catat calındagan.

4415 Kempiri keçe künü sapar tartıp,

Karını kaygı baskan arılbagan.

Nurcandın koldon kelgen tabılgası,

Közünön şorgologon kıçkıl caşı.

Oy çirkin, oşondogu kaygıların,

4420 Kandayça kötördü eken erdin başı.

Karıya oyloy berip tappay şookum,
 İçinen kübürödü: “kanbas mookum,
 Caratkan atayılap kurgan belem,
 Kaçkındı kıynay turgan azap zootun”.

4425 Bir kezde cakın kelip Nurcan çaşka
 “O balam, neler kelbeyt altın başka,
 Caş tökpö, kerelenbe, elden bötön”,
 Üşüntüp basıp çıktı, budur taşka.

Olturdu bir dalayga cerdi tırmap,
 4430 Carası cürögünün küçöp ırbap.
 Bir kezde komuz menen küngüröndü,
 Ündü cel, alıp kaçtı, kırdı kırdap.

Komuzga kök sakaldan kulap tamçı,
 Ozoñdop özögünö saldı kamçı.
 4435 Birde bas, birde biyik kökö karap,
 Üşüntüp muñun ayttı Murat çarçı:

Meenetimden döölötkö,
 Ötö turgan çagımda
 Cetpey cürgön tilekke,

- 4440 Cete turgan çağımda.
 Aruulanıp künödön,
 Kete turgan çağımda.
 Uypalanıp sakalım,
 Uya bolup kalat beym,
- 4445 Oy çirkin, çirkanaktın şağında.

 Atañdın körü şum düynö,
 Uşul bıyıl cazında.
 Aç bolsom da ömürgö,
 Altımış beş çağımda.
- 4450 Elim erkin catkanda.
 Mekenimdin sazında.
 Acal kelse meyli ele.
 Avakelep baldarım,
 Oy çirkin, kütüp tursa başımda.
- 4455 Ačka catkan azırkı,
 Aylanayın baldarım.
 Kepin bolup tondoru,
 Kete bergen çaldarım.
 Barı tursa urmattap,
- 4460 Cıynap alıp kalğanın.

Ölgön bolsom oşondo,
 Bolot bele düynödü,
 Oy çirkin, tirüülüktön armanım.

Çıdayt eken çirkin can,
 4465 Körböğöndü kördüm ee!
 Öz canımdı kıyalbay.
 Aylası cok köndüm ee!
 Calın elem caynagan,
 Kömür bolup söndüm ee!
 4470 Kaalabagan kün körüp,
 Kacap turgan tün körüp,
 Oy çirkin, tirüü boydon öldüm ee!

Körüp turup turmuştu,
 Köldöp cürök kanadı.
 4475 Çürpö sınduu çaş baldar,
 Künün körböy kalabı.
 Kıyla körgön kırgızdı,
 Kırsık ölüm alabı...
 Azattık dep cürgön el,
 4480 Eñsegege cete albay,

Oy çirkin, tiebi taşka talabı!

- Kapaluu elge karasam,
 Cürögün kanı carganday.
 Mensigen can çırkırap,
 4485 Kökkö uçup barganday.
 Boz topurak kül kılıp,
 Cer kuçaktap alganday.
 Kanduu caşı çorgolop,
 Den canına tübölük,
 4490 Oy çirkin, acıraşıp kaganday!
- Asmandagı azezil,
 Aykırıgın salganday.
 Kamçı kılıp cılandı,
 Çın kumarı kanganday.
 4495 Dobul minip katkıp,
 Ölüm küüsün çalganday.
 Öksöp ötkön tentek cel
 Öböktötüp şiberdi,
 Oy çirkin, comok aytıp kalganday.
- 4500 Tüldöp turgan ümüttör,
 Tebelenip solgondoy.

Er tilinen söz ketip,

Oozuna kum togondoy.

Üymölöktöp üstünö,

4505 Karga, kuzgun kongondoy.

Kurt kumurska bııldap,

Erk köksögön erlerdin,

Oy çirkin, kanın cılan sorgondoy!

Altın baştar kakcırıp,

4510 Çopo menen tolgongo.

Çarkıragan mañdaylar,

Sınıp küküm bolgongo

Eçenderden ısıq kan,

Möñgü bolup toñgongo.

4515 Kök kacırlar salpaktap,

Eçen asıl körkömdün,

Oy çirkin, ay baklasın çolgongo?

Kıyalım uçup zakımdap,

Cetpedi go şamalda.

4520 Uu cutkanday cindenip,

Colsuz kaygı tabamda.

Calındagan dozokko,

Candı kıynap salam da.

Cüdök, boorum örttönüp.

4525 Közüm cetpey bolmuşka,
Oy çirkin, kömölönüp baram da.

Tattuu kıyal kıyradı,

Taşka tiygen aynektey.

El körkünön ayrıldı,

4530 Sarı ketken çaynektey.

Cırgal kütkön kayran can,

Şaldıradı şay cetpey.

Katuu kabar korkunuç,

Üyröngönsüp kaygını,

4535 Oy çirkin, tıñşattı go cay kepteý.

Esim cıgat, burulup

El betine karasam.

Tişi tüşüp şaldırap,

Eldin köbü karasan.

4540 Kalabı dep kaçkından,

Akılımdan adaşam.

Oylop- oylop tabalday,

Kabırgalar kaçırıp,

Oy çirkin, kak carılıp baratam.

4545 Eki caktı karasam,

Közüm körböyt tunarıp.

Büt düynönü baskanday,

Tumçukturgan munarık.

Cer betine boz tüşüp,

4550 Talaa catat kubarıp.

Cer körkünö kelsin dep,

Oynodubu kuduret.

Oy çirkin, el kanına sugarıp.

Köp içinde şańkıldap,

4555 Eelikkendey men kayda.

Kök çiberi tolkundap,

Köldöy bolgon cer kayda.

Köñüldörün cibitip,

Köşüp ukkan el kayda.

4560 Küünün sıırım kuçaktap,

Köñüldönüp bezildep,

Oy çirkin, atır cıttuu cel kayda!

Baktım bütüp kalganbı,

Bala kezde çaşımnda.

4565 Basıp kelgen adam cok,

Maana kılıp kaşımnda.

Caralbagan emedey.

Tata turgan aşımnda.

Balapansız bürküttöy,

4570 Calgız şaňşıp olturam.

Oy çirkin, elsiz taştın başında.

Aytaar ele karılar:

“Caşta bersin meenetti.

Karıganda çalkalap,

4575 Kütüp ötsün döölöttü”.

Kaçan döölöt konot dep,

Kötör elem möönöttü.

Açarçılık alkımdap,

Bürküt tepken coruday.

4580 Oy çirkin, bugün kaygı cöölöttü...

“Sakalımdın agında,

Sapar keter çağımnda”.

Ala bolgon emedey,

Adam bolboy canımnda.

- 4585 Müñkür bolup olturam,
 Çokçuluktun tagında.
 Kaliñ kaçkın catışat,
 Kıymıldeşar alı cok.
 Oy çirkin, tütünü cok calında.
- 4590 Kırgın tiygen emedey,
 Kırılıştı çetinen.
 Tura kalsa açkalar,
 Kömölönöt betinen.
 Körüp koer kanı cok,
- 4595 Sığıp körsöñ etinen.
 Karı ketse meyil go,
 Kagılayın baldardan.
 Oy çirkin, kalbaybı- dep şekşinem?
- Kulap tuştı dedi ele,
- 4600 Padıçası tagınan.
 El başkarat dedi ele,
 Ekinçisi cañıdan.
 Can algıç deyt cañısı,
 Korgoloduk abıdan.
- 4605 Aylanayın kalayık,

Kulak ketip baratat.

Oy çirkin, tirüülüktün carınan.

Kılım boyo çaşagan,

Kırgız degen bötöbü?

4610 Kısıp turgan açtıkkı,

Kum bolso da tütöbü?

Kalktın başın tübölük,

Kara coru kütöbü?

Kalıñ eldin başına,

4615 Karşı kelip kalganbı,

Oy çirkin, eñ akırkı müçölü!

Bul körökçö düynönü,

Topon basıp ketseçi!

Tozoñ kılıp sapırıp,

4620 Akır zaman cetseçi!

Ce bolboso cakşılık,

Kanat cayıp kelseçi!

Taalay üçün talpınıp,

Kanga batkan kırgızdın,

4625 Oy çirkin, erkindigin berseçi!”

Bir kezekte ötpöçüdüy düynödön,

Eçenderge coruk cosun süylögön.

Kayratı bar, kasiyettüü karını,

Açarçılık kökbörüdöy süyrögön.

4630 Salalanıp, çaş sakaldan kuyolup,

Tördön körü cakın boldu tuyoulup.

Kargan Murat ayanıçtuu ün menen,

Alda kayda baratkanda buyogup.

Baykuş Nurcan alsız arañ cötölüp,

4635 Çaş cetimge calgıngansıp kötörüp.

İlkip kana, ulam tınıp keldi ele,

Degen öñdü: “kantıp kırçın ötölük”.

Murat körüp cibigendey balkıldap,

Imduu közü çaşarganday caltıldap.

4640 Kıyalına kele kaldı çoñ ümüt,

Çeksiz bakıt çağırgansıp carkıldap.

Sakaldarı imdalışa birindep,

Arık cüzü bolor-bolbos külüñdöp.

Şadıların kıldan tartıp alganda,

4645 Erke komuz toktoy kaldı dirildep.

Süyüngönsüp tolkundatıp cürögün,

Caş balaga suna koyop bilegin.

Im sakalın caş balaga capşırıp,

Bekem cıttap tartıp aldı ilebin.

4650 ÇINDIK

Buluttu cel kubalap bölüp-bölüp,

Isık- Köl buurakandayt türmöktölüp.

Açuusun eñ akırkı çıgarganday.

Tolkundar kubalaşat köbüktönüp.

4655 Kürüldöp, oolukkansıp toklun şarı

Cütkünüp carga tiet, kaytat narı.

Öksögön köldün türün körö koyop,

Tokonun çette kaldı ıktıyarı.

Kuçaktap köldün ceegin baykuş Toko.

4660 Iyladı toktonalbay mıçkıp çopo.

“Tuugan cer, aylanayın altın beşik,

Kılaañda cüröbüz, karmap soko.

Süylöçü, sırım barbı aytar maga?

Sıymıp koldoy kör-dep keldik saga

4665 Baldarıñ sen termetken, coldo kaldı

Kempir, çal, bala- çaka, süygön aga.

Altı kün aylanañda boldum calgız,

Baladay mederim cok capa calgaz.

Kezdeşer Mariyanın mönötünön,

4670 Carım kün ötüp ketti, kaday kargış.

Al baykuş maksatına cetti beken,

Ce meni aldap, taştap ketti beken.

Alsızdı ce bolboso karakçılar,

Öltürüp, sıyrıp, carga tepti beken?

4675 Kayran el bolgon belem, candın koru,

Tıtılıp eesiz catat, katkan tonu.

Açkadan ölgöndörgö korston bolup,

Kurkuldayt kuzgun uçup, kalkıyt coru.

Üşüntüp capa calgız küngüröndü,

4680 Kemerden ulam çıgıp, karap döñdü.

Keñ asman kara çümböt camıngaça,

Kaldırap tiktep cattu Isık-Köldü.

Asmandan çaykalgansıp kumduu kalbır,

Tarsıldap dobul cürüp töktü camgır.

4685 Ölüktü kacap catkan dabış berip.

Oynodu Toko menen tentek tagdır.

“Aylıma cetkirbesten cakşılık kep,

Meni da şum karışkır toetko cep”.

Oylodu cardamı cok calgız Toko,

4690 Tañ ata tarpım kalar uşunday dep.

Kırına kulagının, biröö kelip,

Şıbırıp turgan öñdüü, kabar berip.

Şuudurap kurgagan çöp, kuuray sınıp,

Cürgönsüyt alda kimder, otun terip.

4695 Kıymılsız, aysız tündö calgız karıp,

Kıbıñdayt demin albay, tıñşap kalıp

Tokoydo corgologon cıçkan dele

Sezilet baykuş üçün aybattanıp...

- Kıyrı çok baratkansıp kerben cürüp,
 4700 Toktoboy togolonot sanaa külük.
 Tikiyip küçü ketip olturganda,
 Tokonu selt ettirdi, itter ürüp.
- “İtter go adam etin azıktangan,
 Ayrıldım anık emi asıl candan.
 4705 Arıkmın, alsız, koldo, caragım çok,
 Tagdırdım uşul bele? Attıñ arman!”
- Tirüülöy men sıyaktuu eçen candı,
 Cegen” dep baykuş baş kele kaldı.
 Kandaydır arga colun oylogonço,
 4710 Tanış ün “Ake” degen kabar saldı.
- “Ya” dedi, oylonboston tura kaldı,
 Aç acal taştagsıp algan candı.
 Muzdak ter bütkön boyon eeley kalıp,
 Şaşılıp, men Toko dep mukaktandı.
- 4715 Murunku korkuudanbı, kubandıbı,
 Buttarı çalıştıadı kelbey ıgı.
 Suurulup cürögünön çıkkın öñdü,

Kaçankı kaygı menen kirgen mığı.

Araba kabırgasın kıyçıldatıp,

4720 Toktodu car başında bara catıp.

“Çık” dedi ürgön itke çooçun dabış,

Tokonu korgogonsup cañı bakıt.

Tez ele caş Mariya cetip kelip,

Tokonu cürgün dedi kolun berip.

4725 Negedir sözgö kelbey ulutunup,

Toko da kıymıldadı ayak kerip.

Belgisiz, Toko şaşıp kalgan belem,

Karadı eki cagın eleñ- seleñ.

Sezbedi oyo çaçkın, ce ukkan cok,

4730 Mariya bir top sözdü aytkan menen.

Cetkende arabaga, “çooçun orus”,

Amanbı, tuuganım- dep berdi dobuş.

Alagdı, sebebi cok Toko küldü,

Kaygı- şat bolgon öñdü eriş – koruş.

4735 Üçöö teñ arabaga tez-tez mindi,

Kıyıldap arabada tilge kirdi.

Mariya körgön, bilgen okuyasın,

Süylödü, emi Toko esin bildi.

Sıypalap cel sapırgan koñur çaçın,

4740 Tokogo ceñil gana burup başın.

“Mına bul İvan degen dosubuz”- dep,

Süylödü caş Mariya baçım- baçım.

Cañı söz köp süylödü tüşünüksüz,

Tokonun baamı cetpey boldu küçsüz.

4745 İvandin çayın içip bütkününçö,

Kalkıdı baykuş Toko oygo tüpsüz.

Añgıça bir top orus kirip kelip,

Körüştü carık cüzdüü, salam berip.

Artınan eki Kırgız koşo kirip,

4750 Taanıştı Toko menen cayın terip.

Aytıştı alar toluk özgörüştü,

Bildirdi Bolşevik dep cañı küçtü.

Bir kezde şinel kiygen kara cigit,

Cunuşka dubay salam kagaz tüzdü.

4755 Süylöştü ay çıkkança dalay kepti,
Tokogo köbü cetpey azı cetti.
Tañdagı kozgogondo cibektey cel,
Kelgender koş aytışıp, cürüp ketti.

Ertesi kötörüçüp birden dorbo,
4760 MariyaTokomenentüştücolgo.
Aldastap ara belde catkanelge,
Cetişticetikündöaraözorgo.

Eerçitip otuz cigit Cunuş toogo,
Ketkeni üç kün bolgon türkün ooga.
4765 Kelgeni Mariyanın kaçındarga,
Öñdöndü kımbatınan tüşkön sooga.

Cıynalıp şişik baskan kalıñ kaçkın,
Suraştı Mariyadan: “kabak açkın”
Mariya okugan gazetterden,

4770 Süylödü körgön bilgen okuyasın:
“Çın eken padişanın kulaganı,
Ökümöt ubaktınça suraganı.

Ökümü al çirkindin kaygı kanduu,

Al baykuş tartıp catat ubaranı.

4775 Cumuşçu, dıykan, soldat, possiylik,

Cañıdan caratmakçı sonun biylik.

Başında Lenin attuu kemenger bar,

El süylöyt urmat menen atın süyüp.

Bardık el bir eneden taralganday,

4780 Düynödö calgız bolup sanalganday,

Zorduksuz, padişasız biylik kurmak,

Elderdin erki menen caralganday.

Kozgolup Possiydin bardık çarkı,

Coluna Lenindin kirgen calpı.

4785 Elderdin intımagın şireştirip,

Duşmanga soğuş salgan, orus kalkı.

Ordunda Kerenskiy padişanın,

Ayabay dalay eldin tögüp kanın.

Elderdin baktısına çın caralgan,

4790 “Lenindin alamın”- deyt altın canın.

Kalıñ el, kantip tursun carıkkünsüz,
 Kara cer, kantip bolsun çaşıl gülsüz.
 Elesi azattıktın tentip cürgön,
 Keldi deyt Possiyge bolboy küçsüz.

4795 Al eles candan korkpoy keçip kandı,
 Tagdırın azattıktın koluna aldı.
 Bul kezde zor Possiy kanga batıp,
 Baratat, tündü tepsep, kütüp tañdı.

Döö deşet azırınça Şabalindi¹²⁸.

4800 Biylegen Pircevaldı oşol cindi.
 Mezgildüü ökmöttün urmatına,
 Uyalbay padişanın tuusun ildi...

Mezgildüü ökmöttüp uşul colu,
 Özüüdön boşogon cok cattın kolu.

4805 Padişa taktısınan tüşkön menen,
 Başkanın basıp turat çincir toru.

Unçukpay ugup turgan bozkunçular,
 Betinen colukkansıp ötkörbös car.

---

¹²⁸ Şabalin- ubaktılıu ökmöttün Pricevalk uezdindegi komissarı bolgon. "Naşa gazeta" nın 48-sanınan karañız.

Köñülsüz birin biri karap kaldı,

4810 Degensip: “coldoşko dep bizge muñ, zar.

Mariya süylöy berdi körgöndörün,

Köl boylop açkalardıñ ölgöndörün.

Ümütsüz kay biröölör kübüröştü,

“Anıktap kelgen tura arsız ölüm”.

4815 Kozgoldu közün sürtüp Murat karı.

Tiktedi karıyasın eldin baarı.

Karıya: - “balam- dedi Mariyaga,

Kantmekçi bul ökümot mından arı?”

Mariya: - “biylep turgan öküöttön,

4820 Cakşılık kütpögülö mından bötön.

Kırgızdı kıl çokuga aylaybız deyt,

Bolboso şorduu kumga cürgön beken.

Cattardıñ al tilegi tiet taşka,

Cıyrı cok ezgenderge andan başka.

4825 Carkırap erkin küñü kötörüldü,

Temirgen teñdigi cok karı caşka.

Coyoday basıp catkan karañgılık,

Çetinen ırıp catat, sınıp-sınıp.

Boelgon el kanına kızıl tuunu,

4830 Kümönsüz, kötöröbüz tündön çıgıp.

Men kördüm Pircevaldan dalay aldı,

Erk için iştep catat kıyıp candı.

Başında İvan degen Leninçil,

Birikken orus, kırgız öñköy cardı.

4835 Korgonu kaçkındardın oşolor çın,

Koluna tiygenderdi korgoşot tıñ.

Kan içer Şabalinge karşı turgan,

Oşolor tapka kelgen uçkul barçın.

Korkunuç, ölör mezgil ötü berdi,

4840 Cakında biz köröbüz tuugan cerdi.

Kantelik ölgöndörgö arga barbı,

Erkindik, nurga bölöyt kalgan eldi”.

Kariya Mariyanın sözün bölüp;

“Mınakey olturasın özüñ körüp,

4845 Uşul el kölgö barıp el bolobu,

Korkomun sözdörüñdün küçün körüp.

Padışa taktısınan tüşsö kulap,

Ecelden oşol ele kütökön murat.

Kayaktan dagı biröö çıga kaldı,

4850 Kadimki padişaday surak surap”.

Mariya cetkire albay iştin çının,

Cürökkö ökünüçtün kağıp mıgın:

“Baycılar kedeylerge colto kılıp,

Biyleptir kurgatpastan kandiñ çıgıp.

4855 Olutu oşolordun bekem emes,

Tagdırın alar eldin çeçer emes.

Ayabay kandı keçip karşı çıkan,

Tolkunu emgekçi eldin beker emes.

Añgiça et kötörgön otuz mergen,

4860 Şop etip çıga kaldı arkı belden.

Acaldın tuzagında turgan kalık,

Çuruldap tura kaldı, oşol cerden.

İlmeñdep mayda baldar çurkap kaldı,

Katındar süyüngöndön ıylap aldı.

- 4865 Ömgöktöp birin biri tayap catkan,
Karaçı kaltıldeşkan kempir, çaldı.

Telmire tura kalıp kolun sungan,

Tetigil caş Mariya, berki Nurcan.

Baktının dariyası taşığanday,

- 4870 Kart Murat cımıñ etti arañturgan.

AKIRKI COL

Çañkayat bulutu cok, köp kök asman,

Kıyrı cok aalam menen kuçaktaşkan.

Tündögü atkan oktoy sozolonup,

- 4875 Kez – kezde cıldız uçat cımıñdeşkan.

Betinde bolor bolbos sepkil – kara.

Meltirep cerdi tikteyt altın çara.

Betme bet anı menen süylöşkөndөy,

Uktabay Cunuş catat calgız gana.

- 4880 Kebelbey kekçekten kütkün keşik,
Kez – kezde baldar ıylayt baltır beşik.

Ugalsa takıldagan seyrek cötöl,
Kalgandar koşkop ötöt kezekteşip.

Ar cakta, apay belle, aska carda,
4885 Ak urat ıyık ükü anda sanda.
Men dağı tün küzötöm degen öñdüü,
Ün beret, uçup konup babırganda

Oyo cok oolaktağı catkan çımçık,
Çırt etet oygotkonsup biröö çımçıp.
4890 Tulañdın aldındağı köndöy menen,
Çıçkandar çurkap cüröt çöptü kırçıp.

Aybıkpay tamak kılıp adam zattan,
İt, kuştar cem talaşat kabak caktan.
Selt etti, oşol kezde turdu Cunuş,
4895 Esine tüşö kalıp salgan kapkan.

Sölpörgö caasın koşo karmap alıp,
Baykasa kabak cakka közün salıp-
Börülör oşol kezde culkuldatıp,
Ölüktü kemirişet cata kalıp.

- 4900 Baçınan tokson türkün ötkön zorduk,
 Tañ emes Cunuş üçün mınday korduk.
 Antse da körö salıp oygo keldi:
 “Oy çirkin, adam elek azık bolduk!
- Atayın saadak menen ıgı kelse,
 4905 Caylayın kök serekti kудay berse.
 Kaçkındın tagdırına tölgö bolsun,
 Caratkan sıylık kılar pendem dese”.
- Emgektey cakın barıp ölçöy meelep,
 Kerilip caanı tarttı: “Öldüñ ee” dep.
- 4910 Tiydibi, tiybedibi belgisi cok,
 Kaydadır ketken öñdüü kılğan meenet.
- Ökünüp kaytaladı caanı tartıp,
 Bolbodu murunkuday kılday artık.
 Börünün biröö gana ala koydu,
 4915 Tumçugun tamagınan ceñil tartıp.
- Kıcırıbı, caşkandıkpı coldu tapkan?
 Cunuş tez tura kaldı tura catkan.
 Börülör dürbölöñsüz kılçaktaşa,

Cönöştü, birin çaptı balban kapkan.

4920 Karışkır ırgıp tüşkön kapkandagı
 Arz etip tiştep alıp ala saldı.
 Colkonup tört – beş iret sekirdi da,
 Komdonup cer kaçaktap cata kaldı.

Duşmanın körö salıp baatır kök cal,
 4925 Kayrattuu, irnebesten tiktep calcal.
 Eröölögö bel baylagan baatırlarday,
 “Kelseñ – kel degensidi – salam cañcal!”

Cunuş da sabır kılbay cakın barıp,
 Ötüügö dayardandı başka salıp.
 4930 Cıncırın cıynap catkan kekse

kankor

Kürküröp karşı ırgıdı betten alıp.

Eköö teñ öksöp kaldı ketençiktep,
 Bir birin arbaşkanday bekem tiktep.
 4935 Az gana kıymıldabay toktoy kalıp,
 Baykadı abay menen Cunuş dittep,

Culkunsa kayrat menen bul karışkır,

Ketçüdöy bütün culup toktoboy şır.

Butunun söögü sınıp taramışı

4940 Kerilip arañ gana toktotup tur.

İçinen ökünüçtüü Cunuş şaşıp,

Sınadı karışkırdı canday basıp.

Caltanbas kök serektin uuru közü,

Balbıdayt calın bolup baratkansıp.

4945 Dal tiyse çetip sölpör bolboy kırsık,

Börünün taluu ceri kara tumşuk.

Kokustan cazdım şiltep koer bolso,

Bul duşman kete beret ölböy sılıp.

Oşonu Cunuş sezip körüp kaldı,

4950 Kıcıır da kıtıgılap kelip kaldı.

Erkin er ebegeysiz karışkırdı,

Kamıntpay kak tumşukka berip kaldı.

Karışkır tırp etpedi cerge barıp,

Cunuş da oozun tañdı basa kalıp.

4955 Köñüldüü kek algansıp tura kaldı,

Börünün tolorsugun kırka salıp.

Kacalıp karışkırga eki cambaş,

Cattı ele ber cagında kulanıp baş.

Çaçtarı tüydöktölüp çöp çar bolup.

4960 Körgöngö tamga bolup esten kalbas.

Çaçtarı okşoş ele appak karga,

Cunuştun urmatı ele cakın canga.

Keçegi erteñ menen kaza tapkan,

Murattın kurbalı ele kömgön carga.

4965 Can ele cüzü carık, köönü tetik,

Kezinde: “Cunusum” dep erkeletip:

“Koersuñ koluñ menen cakşı cerge,

Enekeñ ölüp ketse, acal cetip”.

Mına bul oşol ene tarpı kalgan,

4970 Cunuşka kanday tiet uşul arman!

Kötörüp kempir başın süylögönsüyt,

“Cunuşum, özüñ cokto, mintip kalgam”.

Añsız da Cunuştı muñ alkımdagan,

Közünön kımın uçtu carkıldagan.

- 4975 Cüröktö tozok otu küyüp catat,
Balbıldap çıçalası tartılbagan.

Çagılğan calgız gana tiygen canday,
Kıymılsız turup kaldı demin albay.

- Kara cer astın – üskö aylangansıp,
4980 Sel cürdü köz aldınan koçkul kanday.

Dalayda oygongondoy közüp açtı,
Açtı da dağı kördü catkan baştı.
Kancarın acal karmap kelgen öñdüü,
Cunuştı korkok kıyal ala kaçtı.

- 4985 Süyrödü toodon – toogo, saydan – sayga,
Uçurdu kökölötüp altın ayga.
Bir kezde cetkire albay kayta tüştü,
Kozgolboy butu turgan kaygı cayga.

- Büt turmuş bul münöttö başka sıydı,
4990 Sooluktu, albuut kıyal bolup kıydı.
Çaçılıp çañda catkan kempir söögün,
Sabırduu, kambıl Cunuş kaytıp

cıydı.

Tez gana boz köynögün çeçe kalıp,
 4995 Kempirge kepin kıldı söögün salıp.
 Kılayıp tañ elesi körüngödö,
 Caşırdı bekem kulıp; cardı carıp.

Köñülsüz kaltırdı da tigil cardı,
 Akmalap ar cagina közün saldı.
 5000 Tayagın coldoş kulıp, kempirine
 Kelatkan kart Murattı közü çaldı.

Bildirbey kempir menen bolgon içti;
 “Abake, kütüp cüröm tündön sizdi,
 Eneme kuran okup koeluçu,
 5005 Arbagı cürgön çıgar baykap bizdi?”...

“Oşondoy, balam” dedi, andan başka
 Söz aytpay tize бүгүп calpak taşka.
 Küç menen “kuurayşın” okup бүтүп¹²⁹
 Iyladı caş baladay uşul caşta.

---

¹²⁹ “Kuurayşın” kurandagı kıska sürö

5010 “Kördüm go körbögöndü ölböy turup,
 İzdedim köñül menen köldöy tunuk
 Turmuştu, Tabalbadım, acal kelip
 Koşso eken kempirime colukturup”.

Cunuştu tañirkattı uşul coruk,

5015 Karını kacaganday kaygı sorup.
 Kütpögön, oylobogon közdün caşı,
 Kalçuday kariyaga coldoş bolup.

Bul karı aldan barıp baykar ele,

Eline eçen akıl aytar ele.

5020 Tolgonup, kaygı menen çaş tökköndü,
 Soorotup, ümüttöntüp kaytar ele.

Mınakay, oşol karı alda kanday,

Cer tikteyt, çaçın tögöt arbaganday.

Cunuşka uşul mezigil tak sezildi,

5025 Cürögün kaltıratıp karmaganday.

Bülö da, kararı çok kariyanın,

Tagdırdı başka emespi ar uyanın.

Oy çirkin, kalkıganı şart emes go,

Üstündö kaygı degen darıyanın.

- 5030 Kaltaarıp Cunuş turdu sözgö kelbey,
 Dalayga oy süyrödü tınım berbey.
 Bir kezde avake dep koltuktadı:
 - El sizdi oşok köröt askar beldey.

San kaygı sizde da bar, bizde de bar,

- 5035 Avake, lök eleñsiz işke carar
 Caş menen korgoşunday eriseñiz,
 Kalgan el kanday kulıp arga tabar?

Baspasa şum kara cer meni taptap,

Ölgönçö kor kulbaymın sizdi saktap.

- 5040 “Ötköngö ökünböğün deer eleñiz,
 Erteñki kele turgan kündü maktap.

Avake, arzan bolboyt akırkı col,

Biröödö kaygı ceñil, biröödö mol.

“Mahabbat, dostuk, acal” comoguñuz,

- 5045 Üyrötkön: ümüt üzbö, çıdamduu bol”.

Karıya kulduk kılıp kanagatka,

Üşkürdü: “men tartkandı balam tartpa,
 Ermektüü, elge cakkan bulbul elem,
 Ölördö konmok boldum kakbaş atka.

5050 Anı men surap, izdep alğanım cok,
 Kişi üçün camandıkka barganım cok.
 Kanteyin, baktısız el cırgaganın,
 Kez menen körüp ölsöm, armanım cok”.

Añgıça sozolonup mayda tütün,
 5055 Kaçkındar kıbıraştı ookat üçün.
 Kabakta kapkandagı karışkırdı,
 Kaçkındar talap ketti koyboy bütün.

Cay gana urmat menen kaçkındardı,
 Aralap Cunuş baatır kabar saldı.
 5060 “Tuugandar! akırkı col tak uşul col,
 Mekenge cetkırıgile tirüü candı.

Kömgülö ölgöndördü eptep – septepe,
 Cürgülö kalganıñar, köldü bettepe.
 Biylikti ezilgender alat deşet,
 5065 Kılımdap kıynalgandıñ kanın kektepe.

Aç belde azır ölüş tuura kelbes,
 Baktını ala koy – dep eç kim berbes.
 Emgektin er baldarı birigiptir,
 Ezgenge emi gana bolup teñdeş”..

5070 Üyördöytutulanıp kısılgan el,
 Kaptadı kölgö karay bolgonsup sel.
 Batıştan erkeletip betti sılap,
 Kandaydır cıluu tiydi cibektey cel.

Tarsınıp, taştay salıp kara coldu,
 5075 Bıkıldap cürgön elge köñül toldu.
 Duşmandın şebın buzup çabuul koygon,
 Tutkunda cıldap catkan koldoy boldu.

Köpçülük ilmeñdeşet cılañayak,
 Kempir, çal temdeñdeşet karmap tayak.

5080 Alduular alsızdardı arkalaşıp,
 Dagdañdap kölgö karay kanat cayat.

Cılmayıp, süylöp koyop birdemesin,
 Murattın keede tıñşap añgemesin.

Üşkürüp, ulam tınıp, suu cutkuzup,
5085 Kötörüp Cunuş barat ooru enesin.

Üç kündö artka taştap arki çekti,
Sozulup eldin aldı cerge cetti.
Karılar kubangandan şoloktoşup,
Kaltıldap cer kuçaktap, kulay ketti.

5090 Kara cer kaçkındarga kılğansıp sıy,
Töşünö töşün tostu imduu çılgıy.
Aytkansıp: “sagındım go sadagalar,
Tübölük men seniki, ıyıñdı tıy”.

Kuculdap kuuray minip kubalaşkan,
5095 Tuugan cer kem bolobu uyalaştan.
Uşul cer, el östürgön, er östürgön
Uşul cer, el cogunda mıya baskan.

UNUTULGUS KÜNDÖR

Kimder kayda, keleşegi dayınsız,
5100 Basıp catti açarçılık kayırsız.
Bolgon işke ortok bolup tirüüsü,
Betme bettey baarın kördü ayıñsız.

Ökümöttün barı cogu bilinbeyt,
Kapsalañday, eldin közü ilinbeyt.

5105 Bolşevik deyt, menşevik deyt, eser deyt!
Kündö cıyın, türkün sözdör dirildeyt...

Sovdep menen Mariya da, Cunuş da,
Erkim bilbeyt alar kaday cumuşta.
Anda – sanda közgö tüşö kalganda,

5110 Cürgönsüşöt kan keçişken uruşta.

Oşol kıyın köp kündördün birinde,
Muz carılıp, aylangansıp irimge.
Ala bulut bir birine süyönüp,
Baratkansıyt, tabiygattın cibinde...

5115 Meelüün gana tak şondoy tañ attı,
Ölgöñdördü, alda kimder sanattı.
Terip alıp otun tartkan emedey,
Arabalap çetke tartıp barattı.

Enesi ölüp, tirüü catkan baldardı,
5120 Can bere albay carda catkan çaldardı,

Cetkirgin, dep tamak berip punktta,

Küçerlerge alda kimder calbardı.

Tüşkö çeyin çaar ölüktü tazalap,

Tüştön kiyin düköndörün açalat.

5125 Cumçap algan kırıgzardın baldarı.

Çaykanaga oşondo çaçalat...

Bügün başka unutulguş iç boldu,

Dükön cabık el köçögö cık toldu.

Alda kimdin köñülünö caz kirip,

5130 Alda kimdin cürögünö muz toñdu.

Beşim mezzgil, oşol ele kalaada,

Orus, kırıgz başkalar bar cana da...

“El üyündö” çoguluşta türkün can,

Pagon takkan törölör bar arada.

5135 Bir tarap el, Rımşeviç¹³⁰ canında,

Nikolaydın forması bar anın da.

Cakşı kiygen, elpeksingen tilmeçi,

Alek – çalek kaktalgansıp calınga.

---

¹³⁰ Rımşeviç-oşol kezdegi Pişpek uezdinin naçalniki.

Kümüſ kınduu kılıç ilgen caltıldak,
 5140 Aſım cüröt kubanıçtuu carkıldıap.
 Kazıl kaykı, çepken menen borguldap,
 Tölö süylöyt birdemeni barkıldıap...

Kim boldu eken? Emes çıgar tim kiſi,
 El içinde tucurkeçen bir kiſi.
 5145 Al kiſiden birdemeni suraſıp,
 Bölök turat, az bolgondo miñ kiſi.

Ak meeleyin alda kaçan kir baskan,
 Çooçun kiſi basıp kelip zal caktan:
 “Mırzalarım, deputattar kirgile,
 5150 Kaalagandar koſo kirsin al caktan!”

Zal toltura türkün sözdör süylöndü,
 Çeçen da bar, bir kaņası küymöldü.
 Kırgızdarga tilmeçteri kotorup,
 Özdörü da çooçun sözdör üyröndü.

5155 Bolſevikti biröo caktap süylösö,
 Iſkıraſat, alda kimder süybösö...

Menşevikti dağı biröö süylösö,
Bolşevikter “cogol” deset süybösö.

Tartıp da cok ança katuu koyolgan,
5160 Kay biröölör kaçar emes soyoldan
Kay biröölör, barakçasın berişet,
Suurup alıp – okugun – dep koyondan.

Zaldın sırtı cayma bazar türündöy,
Kotoloşot, bir birine cügünböy.
5165 Zaldan sırtka çıga kalgan adamdan,
Cabalaktap söz suraşat üñülböy.

Zaldın sözün sırtta cürüp talaşat,
Açuulanat kayta kelip caraşat
Birin – biri aldap catkan emedey,
5170 Kıtmır süylöp, kıyık menen karaşat.

Sez kezegi Celeznovgo cetkende,
Zaldın carını kamınıştı ketkenge.
“Meyil – dedi sözün baştap al kişi.
Orus bolboyt” dedi satkan cekterge.

5175 Al süylödü aloo bolup catkanday,
 Sözü carık tañ kılayıp atkanday.
 Possindin baatır el birigip,
 Carıkıratı kündün betin açkanday.

Bir kezekte sözün bölüp kırgızga,
 5180 Kolun sozup talpinganday cıldızga.
 Kezeginde, car çakırgan emedey,
 Çaç! – dedi cañı sonun turmuşka.

Ukтуñar go, menşevikter süylödü,
 Alar sözdö beyiş kıldı düynönü.
 5185 Kılğan için karap tursañ es ketet,
 Anı körgön canduu kişi süybödü.

Menşevikter cakşı körsö kırgızdı,
 Emne üçün bayga kırgızdı.
 Darga casap, sıltoo kılıp keskilep,
 5190 Cogotuştı neçen çolpon cıldızdı.

Cardam kılбай “kaçкındar” dep böldürdü.
 Kanga cuudu kaçкın kelgen öñdürdü.
 Cakşı körsö, kaçкındardı eserler,

Emne üçün tirüü boydon kömdürdü?

- 5195 Çüydün köldün kırgızdardın cıynasa,
 Çölgö sürüp tübölökkö kıynasa.
 Menşevikter kalıstığı oşobu?
 Ösmök Kırgız öz cerine batpasa.

- Kılım boyo kızıl kanın agızgın,
 5200 Erkiñ üçün emi Kırgız namıstan!
 Emgegiñdi cañı tarih unutupayt,
 Padışaga karşı kılıç çabışkan.

- Baylardagı altın, kümüş sıybagan,
 Tak silerdin kanıñardan cıynagan.
 5205 Bugün açka ölüp catkan çağında,
 Calgız tıym siler üçün kıybagan!

- Azap menen tamgalangan Turkstan!
 Bul silerden eñ akırkı tamgan kan.
 Kaz turalbay emektegen silerdi,
 5210 Kütüp turat Possiyden aktan tañ!

Tündü tepsep, karañgını talkalap,

El mildetin calgız gana arkalap.
 Bolşevikter cañı zaman turguzdu,
 Bay, törölör caşay kişidey cürgülö!

5215 Kargan tarıh bayandasa becirep,
 Karılarınñ tıñşay beret memirep.
 Arka cakta bolgon beken carık kün,
 Uşul Kırgız bayırkı curt dediret.

Cok, arkada altın kılım bolbogon,
 5220 Eldi dayım karañgılık torgogon.
 Bir ceñilip, birde ceñip taytalaş,
 Ümüt menen keleşegi bolcogon.

Men tekşerip uşul eldin tarihın,
 Tappay koydum tagdırımdın carıgın.

5225 Bütün gana orus menen birigip,
 Eeler kezi azattıktın salıgın!..

Can çıdagıs azaptardı arkalap,
 Ular bolup, toodo candı kalkalap.
 Kün ötkörüp küyüt menen keldiñer,
 5230 Zordukçunu cogotkula talkalap!”

Celeznovdun uşul sözün kırgızga,
 Caş Mariya aytıp turdu kırgızça.
 Menşevikter ışkırıştı kıykırıp;
 “Bolşevikter bolbos işke tırmişpa!”

5235 Tribunada Celeznovdun İvanı,
 Kağazdarın şaşpay gana cıynadı.
 Cıynadı da Revkomdun atınan;
 “Menşevikter biylikteri kıyradı!”

Emgekçiler dürbölöñsüz taralsın,
 5240 Uyomdardın tizmeleri karalsın.
 Menşeviktik komitettin müçösü,
 Kayda tursa, oşol cerden kamalsın!

Muñduu Kırgız, possiylik elderim!
 Tüşüngülö! Cañı zaman kelgenin.

5245 Azattıktın darbazası açıldı,
 Eelegile bolşeviktin bergenin!”

Menşevikter küçtüü tokko tiygendey,
 Tilsiz boldu kepinderin kiygendey.

Rımşeviçke kargan mucik tükürdü:

5250 “Kandaysıñ” dep basıp kelip iymenbey.

Kör degensip kökölötüp köñüldü,

Revkomdun müçölörü bölündü.

Köptön beri bilinbegen Cunuş da,

Oşolordon arasınan köründü.

5255 Calañ kılıç, koldorunda carkıldap,

Mañdayında cıldızdarı caltıldap.

Asker kirip çurkap cürdü kırğızdar,

Kuuduratıp samtıragan tondorun.

Köp üylörgö kızıl tuular sayılğan,

5260 Kızıl şalpar, uraan menen cayılğan.

Comoktolgon, başka düynö büt köndöy,

Eldin cüzü carık, tiygen ayıñdan.

- Bular kaydan, kayda şaşıp baratat?

- Kotoloşot, aldı cakka talaşat?

5265 - Tündü tepsep, taalay bergen uşul- dep

Lenindin protretin karaşat!

- Tayak karmap Murat turat termelbey,
 Cüz cıl ölüp, bugün kayra kelgendeı.
 Kubangandan sakalınan caş agat,
 5270 Bardık baktı özün izdep kelgendeı.
- Ooru kempir kir köynögün büçölöp,
 Üşkürot da, ulamulam tüküröt.
 Tiktep turup Mariyadan söz surayt:
 “Kaydan kelgen, mınça kızıl çüpürök”.
- 5275 Nurcan dağı Belek uulun kötörüp,
 “Cür aneke, el aldman ötölük”.
 Cal- cal karap kalıñ kızıl celekke,
 Bara cattı külümsüröp, kötölüp.
- El tañirkayt düynö nurga batkanday,
 5280 Cardı Pişpek calın bolup catkanday.
 Şamal menen dirildegen celekter,
 Kızıl bürküt kanattarın kakkanday.
- Kızıl tuunu körsötkönsüp bilegi,
 Muzdan çıgıp, er Cunuştun cürögü.
 5285 “Gül ömürün küyüt menen ötkörgön,

Uşul- dedi- Alımkuldun tilegi”.